

מדרש תנחומא - ויקרא

[פרשת ויקרא](#)

[פרשת צו](#)

[פרשת שמיני](#)

[פרשת תזריע](#)

[פרשת מצורע](#)

[פרשת אחרי מות](#)

[פרשת קדושים](#)

[פרשת אמור](#)

[פרשת בהר](#)

[פרשת בחקתי](#)

[פרשת ויקרא](#)

א ויקרא אֶל מֹשֶׁה. זֶה שְׁאָמַר הַכֹּתוּב: בָּרְכוּ ה' מְלֹאכֵיו גְבוּרֵי כַח עוֹשֵׂי דְבָרוֹ לְשֹׁמֵעַ בְּקוֹל דְבָרוֹ [\(תהלים קג, ט\)](#). בָּרְכוּ ה' מְלֹאכֵיו, אֵלֹהֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁנִּקְרְאוּ מְלֹאכֵים, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁלַח מֶלֶאךָ וַיּוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרָיִם [\(במדבר כ, טז\)](#). וְכֵן הוּא אוֹמֵר, וַיְהִי־וּ מְלַעֲיָבִים בְּמִלְאכֵי אֱלֹהִים [\(דה"ב ו, טז\)](#). רַב הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֲחָא אוֹמֵר, אֵלֹהֵי

ישראל. שהוא אומר, גבורי כח עושי דברו לשמע בקול דברו, שהקדימו עשה לשמיעה. רבי יצחק נפחא אומר, אלו שומרי שביעית. ולמה נקרא שמם גבורי כח. רואה ששדהו מפקרת ואילנותיו מפקרים והסיגים מפרצים ורואה פרותיו נאכלים, וכובש את יצרו ואינו מדבר. ושנו רבותינו, איזהו גבור, הכובש את יצרו. רבי תנחום בר חנילאי אומר, מי גבורי כח, זה משה, שאין גבור כמותו, שישאל עומדים לפני הר סיני ולא זכרו לשמע את קול הדבור, שנאמר: אם יוספים אנחנו לשמע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו [\(דברים ה, כב\)](#), ומשה לא נזק. לקמך, שגדולים הצדיקים יותר ממלאכי השרת. שמלאכי השרת אינן יכולין לשמע קולו שנאמר: וה' נתן קולו לפני חילו [\(יואל ב, יא\)](#) אלא עומדין ונבהלון. והצדיקים יכולין לשמע קולו, שנאמר: וה' נתן קולו לפני חילו. כי רב מאד מחנהו [\(יואל ב, יא\)](#), אלו המלאכים, שנאמר: מחנה אלהים זה [\(בראשית לב, ב\)](#). וכן הוא אומר, אלף אלפין ישמשוניה [\(דניאל ז, ט\)](#). ומי קשה מהם. הצדיקים, שנאמר: כי עצום עשה דברו [\(יואל ב, יא\)](#), זה צדיק שעושה רצון יוצרו. ואיזהו, זה משה שאמר לו הקדוש ברוך הוא עשה לי משכן, ועמד ונדרז ועשה משכן. והיה עומד מבחוץ, שהיה מתגרא לבא אל אהל מועד, שנאמר: ולא יכל משה לבא אל אהל מועד [\(שמות מ, לה\)](#). אמר הקדוש ברוך הוא, אינו דין שמשה שעשה את המשכן יהא עומד מבחוץ ואני מבפנים, אלא הריני קורא אותו שיכנס. לפיכך כתיב: ויקרא אל משה. הוי, קשה כחן של צדיקים שיכולין לשמע קולו. וכן בשמואל כתיב: ויבא ה' ויתיצב ויקרא בפעם בפעם שמואל שמואל, ויאמר שמואל, דבר כי שומע עבדך [\(ש"א ג, ט\)](#). לפיכך אמר דוד, גבורי כח עושי דברו. ואם תאמר, כשהיה מדבר עם משה, בקול נמוך היה מדבר, לפיכך היה יכול משה לשמע. לא היה מדבר אלא בקול מתן תורה ששמעו ישראל ומתו בדבור ראשון, שנאמר: אם יוספים אנחנו וגו' [\(דברים ה, כב\)](#). וכן הוא אומר, נפשי יצאה בדברו [\(ש"ש ה, ו\)](#). ומנין שבקול מתן תורה היה מדבר. שכן הוא אומר, קול ה' בכם [\(תהלים כט, ד\)](#). וכן הוא אומר, ויבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו [\(במדבר ז, ט\)](#), הקול שהיה שומע במתן תורה, שנאמר: קול ה' שובר ארזים [\(תהלים כט, ה\)](#), ובו היה מדבר על כל דבור ודבור ועל כל אמירה וצווי. שפא תאמר, שנשמע הקול לישראל מבחוץ. תלמוד לומר: וישמע את הקול, הוא היה שומע בלבד. וכי מאחר שבקול גבה היה מדבר, למה לא היו שומעים. לפי שגזר הקדוש ברוך הוא על הדבור שיצא והלך אצל משה ועשה לו הקדוש ברוך הוא שביל שבו יוצא הקול עד שיגיע למשה ולא נשמע לכאן ולכאן, שנאמר: לעשות לרוח משקל [\(איוב כח, כה\)](#), שכל דבור ודבור שיוצא מפי הקדוש ברוך הוא, הכל במשקל. וכן הוא אומר, ודרך לחיזו קולות [\(איוב כח, כו\)](#), שעשה לו הקדוש ברוך הוא דרך לאותו הקול שילך אצל משה בלבד, שנאמר: ויקרא אל משה וידבר ה' אליו, אליו היה נשמע ולא לאחר. לך נאמר: גבורי כח עושי דברו. ויקרא אל משה. זה שאמר הכתוב: כי טוב אומר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב [\(משלי כה, ז\)](#). רבי תנחום אומר, רחוק מן מקומך שנים

ושלשה מושבות שיאמרו לך עֵלָה, וְאַל תַּעֲלֶה שָׁלֵא יֹאמְרוּ לְךָ רַד. רַבִּי תַנְחוּמָא אֹמֵר, יֵשׁ זָהָב וְרַב פְּנִינִים וְכָלִי יִקָּר שְׁפַתִּי דַּעַת (משלי כ, טו). מִתְּלֵא אֹמֵר, דַּעַת חֲסֵרְתָּ מֵאֵי קִנְיָתָּ, דַּעַת קִנְיָתָּ מֵאֵי חֲסֵרְתָּ. אֵף מִשָּׂה לֹא עָלָה עַד שֶׁקָּרְאוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאמַר: וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.

ב וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. יִלְמְדֵנוּ רַבְנֵנוּ, הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתְּבָה וְטָעָה וְלֹא הִזְכִּיר בְּרַכַּת הַמִּינִים, מִנֵּן שְׂמַחְזִירִין אוֹתוֹ. כִּדְ שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתְּבָה וְטָעָה, בְּכָל בְּרָכוֹת כְּלוֹ, אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ. טָעָה בְּבְרַכַּת הַמִּינִים, מַחְזִירִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרָה בְּעַל כָּרְחוֹ. וּמִפְּנֵי מָה מַחְזִירִין אוֹתוֹ. חִיִּישִׁינָן שְׂמָא מִיֵּן הוּא, שְׂאִם יְהֵא בּוּ צַד מִינּוֹת, קַלֵּל עֲצָמוֹ וְעוֹנִין הַקְהֵל אָמֵן. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא אָמַר בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, מַחְזִירִין אוֹתוֹ, חִיִּישִׁינָן שְׂמָא כּוֹתֵי הוּא. אָמַר רַב אֲסִי, גַּר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה חוּץ מִדָּבָר אֶחָד, אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֶפְלוּ דְקָדוּקָא אֶחָד מִן הַתּוֹרָה אוּ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר שְׁלוֹם, אֶתְהָ מוֹצֵא אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה פְּעָמִים הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּתּוֹרָה עַל הַגֵּרִים, וְכִנְגָדֵן הַזְהִיר עַל עֲבוּדָה זָרָה. אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, דִּינֵי שְׁהַנִּיחַ עֲבוּדָה זָרָה וּבֵא אֶצְלָכֶם, אֲנִי מִזְהִירָךְ שְׂתֵאֱהִיבּוּ, שְׂאֲנִי אוֹהֵבוּ, שְׁנֵאמַר: וְאֵהָב גַּר לְתֵת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה וְגו' (דְּבָרִים י, ח).

ג וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. זֶה שְׂאֵמַר הַכְּתוּב: גִּאֲוֹת אָדָם תִּשְׁפִּילְנוּ, וְשִׁפְל רּוּחַ יִתְמָךְ כְּבוֹד (משלי כט, כג). כָּל מִי שֶׁרוּדֵף אַחַר שְׂרָרָה, שְׂרָרָה בּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ. וְכָל מִי שֶׁבוֹרַח מִשְׂרָרָה, שְׂרָרָה רוּדֶפֶת אַחֲרָיו. שְׂאוּל בָּרַח מִן הַשְׂרָרָה בְּשָׂעָה שְׂבָא לְמִלְךָ, שְׁנֵאמַר: וַיִּשְׁאַלוּ עוֹד בְּה' הַבָּא עוֹד הַלֵּם אִישׁ, וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה הוּא נִחְבָּא אֶל הַפְּלִים (שׁ"א ג, כב). מֵהוּ אֶל הַפְּלִים. כְּשֶׁאֲמָרוּ לוֹ דְּבַר הַמְּלוּכָה, אָמַר לָהֶם: אֵינִי רְאוּי לְמַלְכוּת, אֶלָּא שְׂאֵלוּ בְּאוּרִים וְתַמִּים אִם אֲנִי רְאוּי. וְאִם לֹא, הִנִּיחוּ אוֹתִי. מִיָּד וַיִּשְׁאַלוּ עוֹד בְּה'. מִיָּד הִחְבִּיא אֶת עֲצָמוֹ עַד שֶׁשְׂאֵלוּ בְּאוּרִים וְתַמִּים. וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה הוּא נִחְבָּא אֶל הַפְּלִים. וְכֵן שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, הַפְּלִים, אֵלוּ אוּרִים וְתַמִּים. וְהַבּוֹרַח מִן הַשְׂרָרָה, הַשְׂרָרָה רוּדֶפֶת אַחֲרָיו, שְׁנֵאמַר: הַרְאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר בּוּ ה' כִּי אֵין כְּמֵהוּ בְּכָל הָעָם הַזֶּה (שׁ"א ג, כד). וְאֲבִימֶלֶךְ בֶּן יִרְבֵּעֵל רָדַף אַחַר הַשְׂרָרָה, וְהַשְׂרָרָה בְּרַחָה מִמֶּנּוּ, שְׁנֵאמַר: וַיִּלֶךְ אֲבִימֶלֶךְ בֶּן יִרְבֵּעֵל שְׂכָמָה אֶל אַחֵי אִמּוֹ וְגו' (שׁוֹפְטִים ט, א), וְהַרְגָם כָּלָם עַל אֲבוֹ אַחַת וּמִלְךָ עַל בְּעָלֵי שְׂכָם. וְלְבַסוּף, וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים רוּחַ רָעָה בֵּין בְּעָלֵי שְׂכָם וּבֵין אֲבִימֶלֶךְ, וְהַרְגָה אוֹתוֹ אֲשֶׁה. וּמִשָּׂה בָּרַח מִן הַשְׂרָרָה. בְּשָׂעָה שְׂאֵמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְעַתָּה לֵךְ וְאֲשַׁלְחֶךָ אֶל פְּרָעָה (שְׁמוֹת ג, ט), וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלַח (שְׁמוֹת ד, יג). אָמַר רַבִּי לׁוֹי, שְׂבָעָה יָמִים הִזָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִפְּתָה לְמֹשֶׁה

בְּסִנְהָ לְשַׁלְּחוֹ. וְהוּא מְשִׁיבוֹ, שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלַח, שְׁנֵאמַר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' בִּי אֲדֹנָי, לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי גַם מִתְּמוֹל וְגו' (שמות ד, ט). אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, חִיִּיד שְׁסוּפָד לִילָד. פִּינּוֹן שְׁהֶלֶד וְאָמַר כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיַּעֲבֹדוּנִי (שמות ט, א), אָמַר אוֹתוֹ רְשָׁע, מִי ה' (שמות ה, ב). הַתְּחִיל מֹשֶׁה אוֹמֵר, אֲנִי כָּבֵר עֲשִׂיתִי שְׁלִיחוּתִי. הֶלֶד וְנִשֵּׁב לוֹ. אָמַר לִיהַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יְשַׁבֵּת לָךְ, בֵּא דְבַר אֶל פְּרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם (שמות ו, יא). וְכֵן עַל כָּל דְּבִיר וְדְבִיר, לָךְ אֶל פְּרַעַה (שמות ז, טו), הַשְּׁכֵם בְּבִקֹר וְהִתְנַצֵּב לִפְנֵי פְרַעַה (שמות ח, טז), לְלַמֶּדֶד שְׁהִיָּה בּוֹרַח מִן הַשְּׁרָרָה. לְסוּף הוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, וְהִבִּיאָם אֶל הַיַּם־סוּף, וְהוֹרִיד לָהֶם אֶת הַמָּן, וְהַעֲלֶה לָהֶם אֶת הַבָּאָר, וְהַגִּיז לָהֶם אֶת הַשָּׁלוֹ, וַעֲשֵׂה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְאָמַר, מִכָּאן וְאֵילָךְ מֵהַ יֵשׁ לִי לַעֲשׂוֹת. עָמַד וְנִשֵּׁב לוֹ. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, חִיִּיד, יֵשׁ לִי מִלְּאֲכָה גְדוֹלָה מִכָּל מֵה שְׁעָשִׂיתָ. יֵשׁ לָךְ לְלַמֶּד לְיִשְׂרָאֵל טְמֵאָה וְטְהָרָה, לְהַזְהִירָן הַיָּאֵד יִהְיוּ מִקְרִיבֵינוּ בְּנֵי קָרְבָן לִפְנֵי, שְׁנֵאמַר: וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן. מֹשֶׁה בָּרַח מִן הַשְּׁרָרָה וְרָדְפָה אַחֲרָיו, לְקַיֵּם מֵה שְׁנֵאמַר: גֹּאֲוֹת אָדָם תִּשְׁפִּילְנוּ וְשִׁפְלֵ רוּחַ יִתְמַךְ כְּבוֹד (משלי כט, כג), זֶה מֹשֶׁה, שְׁנֵאמַר בּוֹ: וַתַּחֲסֶרְהוּ מַעַט מֵאֱלֹהִים וְכְבוֹד וְהָדָר תִּעֲטֶרְהוּ (תהלים ח, ג). וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. אָמַר דָּוִד, אִזְ דְּבַרְתָּ בְּחַזוֹן לַחֲסִידֶךָ וַתֹּאמֶר שׁוֹיִתִּי עֲזָר עַל גְּבוּרַת הַרִימוֹתֵי בַחֲוֹר מַעַם (תהלים פט, כ). אַף עַל פִּי שְׁדַבֵּר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם אָדָם הָרֵאשׁוֹן וְצָנְהוּ עַל עַץ הַדַּעַת, הוּא לְעַצְמוֹ הָיָה בְּעוֹלָם. וְכֵן נַח, אַף עַל פִּי שְׁדַבֵּר עִמוֹ, הוּא הָיָה תָמִים בְּדוֹרוֹתָיו. וְכֵן אַבְרָהָם וְכֵן יֶצְחָק וְכֵן יַעֲקֹב, יַחֲדִידִים בְּעוֹלָם הָיוּ. אֲבָל מֹשֶׁה, כְּמֵה צְדִיקִים הָיוּ עִמוֹ, שְׁבָעִים זְקֵנִים וְבָצִלְאֵל וְחוּר וְאַהֲרֹן וּבְנָיו וְהַנְּשִׂאִים, וְלֹא קָרָא אֶלָּא לְמֹשֶׁה. הָיוּ, הַרִימוֹתֵי בַחֲוֹר מַעַם, זֶה מֹשֶׁה, שְׁנֵאמַר: לוֹלִי מֹשֶׁה בַּחֲוִירוֹ (תהלים סו, כג).

ד וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. מֵהֵיכָן קָרָא לוֹ, מֵאֲהֵל מוֹעֵד. יִהְיֶה שְׁמִיָּה מִבְּרַךְ לְעַלְמֵי, שְׁמִינֵחַ הָעֲלִיוֹנִים וּבַחֲרַת בְּתַחֲתוֹנִים לְשַׁכֵּן בְּמִשְׁכָּן בְּשִׁבִיל אֲהַבְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אָמַר שְׁלֵמָה, כִּי הָאֲמָנָם יֵשֵׁב אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ הַנְּהַה הַשְּׁמַיִם וְשְׁמִי הַשְּׁמַיִם לֹא יִכְלָפְלוּד (מ"א ח, כג). יֵשׁ פּוֹחֵר מִתְּאֵוָה לְכָלִי חָרַס כְּבִיכּוֹל, כִּי יוֹצֵר הַכֹּל הוּא. אֶלָּא בְּשִׁבִיל הָאֲהַבָּה, נִכְסְפָה וְגַם כְּלָתָה נִפְשֵׁי לַחֲצֹרוֹת (תהלים פד, ג). וְכֵן הוּא אוֹמֵר, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה מֵאֲהֵל מוֹעֵד. גְּדוֹל הָיָה מֹשֶׁה, רָאָה מֵהַ כְּתִיב: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם (בראשית א, ה). וְכָאן: וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. זֹו קְרִיאָה וְזֹו קְרִיאָה. מִי גְדוֹל, הַשׁוֹבָה אוֹ הַנְּשָׁבָה. הָיוּ אוֹמֵר, הַנְּשָׁבָה. רָאָה מֵהַ כְּתִיב: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם. וְאִין אֹר אֶלָּא תוֹרָה, שְׁנֵאמַר: כִּי גַר מִצְוָה וְתוֹרָה אֹר (משלי ג, כג). וּמֹשֶׁה שָׁבָה כָּל הַתּוֹרָה, שְׁנֵאמַר: עֲלִיתָ לְמָרוֹם שְׁבִיתָ שְׁבִי (תהלים סח, יט). אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, בְּעוֹלָם הָיָה עֲשִׂיתִיךָ רֵאשׁ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְלַעוֹלָם הִבָּא כְּשִׁבְאוֹ הַצְּדִיקִים לְטוֹל

שְׁכָרְם, אֶתְּהּ בָּא בְּרֹאשׁ כָּלֶם, שְׁנֵאֲמַר: וַיִּתֵּן רָאשֵׁי עִם צְדָקַת ה' עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטֶיךָ
עִם יִשְׂרָאֵל (דברים לג, כא).

ה וְנִתְּנוּ בְּנֵי אֶהְרֹן אִישׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֲצִים. כָּל הַעֲצִים כְּשָׂרִים לַמַּעֲרָכָה,
חוּץ מִגִּפְּוֹן וּמִזֵּית. לָמָּה, שֶׁהֵם עוֹשִׂין פְּרוֹת מִשְׁבָּחִים. הָא לְמִדַּת, שֶׁבְּזִכּוֹת הַבְּנִים,
אֲבוֹתֵיהֶם מִתְּכַבְּדִין. וְנִפְּשׁ כִּי תִקְרִיב. לֹא נֶאֱמַר נִפְּשׁ בְּכָל הַקְּרִבָּנוֹת אֲלָא בְּמִנְחַת
עֲנִי. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מַעֲלָה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאֵלֶיךָ הַקְּרִיב נִפְּשׁוּ. אִם מִנְחָה עַל
הַמִּנְחָת. וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר, וְאִם מִנְחַת מִרְחֶשֶׁת. מֵהוּ בֵּין מִנְחַת לְמִרְחֶשֶׁת.
מִרְחֶשֶׁת, יֵשׁ לָהּ כְּסוּי. מִנְחַת, אֵין לָהּ כְּסוּי. מִרְחֶשֶׁת, עֲמֻקָּה וּמַעֲשֵׂיָהּ רוֹחֵשִׁין.
מִנְחַת, צָפָה וּמַעֲשֵׂיָהּ קָשִׁין. חֲבִיתִי כֶּהוּ גְדוֹל, לִישְׁתֵּן וְעֲשִׂיתֵן בְּפָנִים וְדוּחִין הַשֶּׁבֶת,
טָחֲנוּ וְהִרְקִידוּ אֵינֶנּוּ דוּחָה אֶת הַשֶּׁבֶת. כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מִצָּה, חוּץ מִחֲמֵץ
שֶׁבִתּוּדָה וְשִׁתֵּי הַלֶּחֶם. כָּל הַמִּנְחוֹת נְלוּשִׁין בְּפוֹשְׁרִין, וּמִשְׁמֶרֶן שֶׁלֹּא יִחְמִיצוּ. וְאִם
הִחְמִיצוּ שְׁיַרְיָה, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאֲמַר: כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַה' וְגו'.

ו וַיִּדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, נִפְּשׁ כִּי תִחַטָּא. יִלְמְדוּנוּ רַבְּנוּ, מֵהוּ שִׁיכְנִס אָדָם
לְהַר הַבַּיִת בְּמִקְלוֹ וּבְאַפְיוֹנְדָתוֹ. כִּד שְׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, לֹא יִכְנִס אָדָם לְהַר הַבַּיִת בְּמִקְלוֹ
וּבְאַפְיוֹנְדָתוֹ וּבְאַבָּק שֶׁבְּרַגְלָיו, שֶׁלֹּא יִנְהַג קְלוֹת רֹאשׁ בּוֹ אֲפָלוּ בְּחִרְבָּנוֹ. אָמַר הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא, אֶת שֶׁבִתּוֹתֵי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ. בָּא לְהַקִּישׁ שְׁמִירַת שֶׁבֶת
לְמִקְדָּשׁ. וּמָה רָאָה לְהַקִּישׁ שְׁמִירַת שֶׁבֶת לְמִקְדָּשׁ. כִּד שְׁנָה רַבִּי חֵיָא הַגְּדוֹל, כְּשֵׁם
שְׁמִירַת שֶׁבֶת לְעוֹלָם, כִּד מוֹרְאֵת מִקְדָּשׁ לְעוֹלָם. וְשִׁלְמָה צֹחַ, מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט
שְׁמָה הָרָשָׁע (סְהַלְתָּ ג, טו), כִּד שְׁלְמָה הָיָה צוֹפָה הֵיאָד הָרָשָׁעִים מְעוֹתֵיהֶן הַמִּשְׁפָּט בְּבֵית
הַמִּקְדָּשׁ. וְרָאָה שְׁלְמָה מְקוֹם שֶׁהָיוּ סִנְהֶדְרִין יוֹשְׁבֵין וְדִינֵן דִּינֵי נִפְשׁוֹת וְדִינֵי מַכּוֹת
וְדִינֵי מְמוֹנוֹת וְטִמְאוֹת וְטְהוֹרוֹת, שֶׁהָיוּ מִשְׁקָצִין. בָּא וְרָאָה מֵה כְּתִיב: וַיָּבֹאוּ כָּל
שָׂרֵי מִלְחָמָה בְּבֵל וַיִּשְׁבוּ בְּשַׁעַר הַתְּנֹף, נִרְגַל שְׂרָאָצֵר סִמְגָר נְבוֹ שְׂרָסְכִים רַב סָרִיס וְגו' (יִרְמִיָּה לט, ג). עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשְׁמֵם שׁוֹעֲלִים הִלְכוּ בּוֹ (אֵיכָה ה, יח). אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא, אֶתְּהּ קוֹרָא הַנְּכַנְסוֹת וְאֵינְדָּ קוֹרָא אֶת הַיּוֹצְאוֹת, מְקוֹם הַצְּדָק שְׁמָה הָרָשָׁע.
אִם יִהְרַג בְּמִקְדָּשׁ אֲדִנִּי כֶּהוּ וְנִבְיָא (שם ב, ט). הָרִי דָמוֹ שֶׁל זְכָרְיָה מִשְׁלָדָּ עַל הָאֲבָנִים,
שְׁנֵאֲמַר: כִּי דָמָה בְּתוֹכָהּ הָיָה, עַל צַחִיחַ סֵלַע שֶׁמִּתְּהוּ (יִחְזַקְאֵל כד, ז). דְּבָר אַחֵר, מְקוֹם
הַמִּשְׁפָּט שְׁמָה הָרָשָׁע, זֶה שַׁעַר הָאֲמָצְעִי שֶׁסִּנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה יוֹשְׁבֵת שָׁם. שְׁמָה הָרָשָׁע,
טְבָעוּ בְּאַרְצָה שְׁעָרֵיהָ (אֵיכָה ב, ט). אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מְקוֹם הַצְּדָק שְׁמָה הָרָשָׁע
(סְהַלְתָּ ג, טו), מְקוֹם אֶחָד הָיָה לְצַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַמִּיחָד לְשִׁכְיָנָה,
וְהִרְשִׁיעוּ מְנַשֶּׁה וְעֲשֵׂה צֶלֶם בְּתוֹכוֹ. דְּבָר אַחֵר, מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שְׁמָה הָרָשָׁע. אָמַר

הקדוש ברוך הוא, בראתי את הנפש והיא נתונה בידי, שנאמר: אשר בידו נפש כל חי (איוב יב, ט). ואף המשפט נתון בידי, שנאמר: ותאחז במשפט ידי (דברים לב, מא). ולא נתתי את הנפש בצד הדין, אלא כדי שתהא רואה מה מתקן לה ולא תחטא, והיא חטאה. שמה הרשע, שהנפש נתונה בצד הדין, נפש כי תחטא. זה שאמר הכתוב: גם בלא דעת נפש לא טוב ואף ברגלים חוטא (משלי יט, ב), מי שחטא אפלו בשוגג, אינו סימן יפה לו. כיצד, היו לפניו שתי חניות, אחד של נכרי ואחד של ישראל. נכנס לאותה של נכרי בלא דעת, לא טוב. נכנס במזיד, נקרא חוטא, שנאמר: ואף ברגלים חוטא. אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתה, היו לפניך שתי דרכים, אחת ארכה ואחת קצרה. הקצרה מלאה צרורות והארכה אין בה צרור. הניח הארכה והלך בקצרה בשבת, עליו נאמר, ואף ברגלים חוטא. שנו רבותינו, מצוה גוררת מצוה, ועברה גוררת עברה. לא יצר אדם על עברה שעשה בשוגג, אלא שנפתח לו פתח שיחטא ואפלו במזיד. ולא ישמח אדם על מצוה שבאה לידו, אלא על מצות הרבה שעתידות לבוא לידו. לפיכך אם חטא בשוגג, אין סימן יפה לו, שנאמר: גם בלא דעת נפש לא טוב. ומה חוטא בשוגג אין סימן טוב לו, חוטא במזיד על אחת כמה וכמה. ועליו נאמר, ואף ברגלים חוטא. וכן הוא אומר, שש הנה שנה ה', עינים רמות, לב חורש מחשבות און, ורגלים ממהרות לרוץ לרעה (שם ו, טו-יח), זה אחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיה שהיו חוטאים בירושלים. ולא דים, אלא משגלו לבבל, היו מוסיפין חטא. ומה עשו בירושלים. נביאי שקר היו, ולא הניחו אמנותן בבבל, והיו מסרסרין זה לזה בעברות. היה אחאב בן קוליה נכנס אצל גדולי מלכות בבבל, והיה אמר להם: הקדוש ברוך הוא שלחני לומר דבר לאשתי. והוא אומר לו: הרי היא לפניך, הפנס. היה מתניח עמה ואומר לה, הקדוש ברוך הוא מבקש להעמיד ממך נביאים, לכי ושמישי עם צדקיה בן מעשיה והולידו ממנו נביאים. והיתה שומעת לו, ומשלחת אחר צדקיה והוא בא ומשמש עמה. וצדקיה בן מעשיה אף הוא כף היה עושה, היה מסרסר לאחאב, וזו אמנותו שלהם. בא וראה כמה היו רשעים. הוציאו להם שם בבבל, שהם נביאים גדולים. היתה אשה מעברת רואה אחד מהם, אומרת לו, אם נביא אתה, מה אני מעברת זכר או נקבה. והוא אומר לה, זכר. היה יוצא לשכנותיה ואומר: נקבה תלד פלוגית. אם ילדה זכר, אומרת נתקיימו דבריו של נביא. ואם ילדה נקבה, שכנותיה אומרות לה, כף אמר לנו הנביא, אלא שלא רצה ליצר לך. היו עושין כף, עד שהגיעו לשמורת אשתו של נבוכדנצר. נכנס צדקיה אמר לה: הקדוש ברוך הוא שלחני אליך לכי ושמישי עם אחאב ותולידו נביאים. אמרה לו: איני יכולה לעשות אלא על דעת בעלי, אלא יבא ונודיענו, שהוא חפץ בדבר זה הלכה אצל בעלה ואמרה לו לנבוכדנצר. שלח בשבילם ובאו שניהם. ואמר להם: כף אמרתם לאשתי. אמרו כן, שהקדוש ברוך הוא רוצה להעמיד ממנה נביאים. אמר להם: והלא שמעתי על אלהיכם שהוא שונא זמה. ועל שפרץ זמרי בזמה, עשרים וארבע אלף נפלו בשבילו. ואתם

אומרים כִּד. שְׁמָא חֲזַר בּוּ. אִם אַתֶּם נְבִיאֵי שְׁקֵר אוּ נְבִיאֵי אֱמֶת אֵינִי יוֹדֵעַ. אֲלֹא כִּבְר בְּדַקְתִּי לְחַנְנִיָּה מִשָּׂאל וְעֲזַרְיָה וְהִסְקִיתִי לָהֶם אֶת הַכְּבָשׁוֹן שֶׁבַעַה יָמִים וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ, וְיָצְאוּ חַיִּים וְשָׁלְמִים. וְלָכֶם אֵינִי מְסִיקוֹ אֲלֹא יוֹם אֶחָד וְנִשְׁלַיְדָ אֶתְכֶם לְתוֹכוֹ. אִם תִּנְצְלוּ מִן הַכְּבָשׁוֹן, אֲנִי יוֹדֵעַ וְדָאֵי שְׁאַתֶּם נְבִיאֵי אֱמֶת וְנִעֲשֶׂה עַל פִּיכֶם כֹּל מַה שֶּׁתֹּאמְרוּ. אָמְרוּ לוֹ: חַנְנִיָּה מִשָּׂאל וְעֲזַרְיָה שְׁלָשָׁה הָיוּ וְאֲנִי שְׁנַיִם, וְהִנֵּס נִעֲשֶׂה עַל יְדֵי שְׁלָשָׁה. אָמַר לָהֶם: יֵשׁ כָּאֵן שְׁלִישֵׁי פְּיוֹצָא בְּכֶם אָמְרוּ, וְהוֹשַׁע כִּהֵן גָּדוֹל. וְהֵם חֲשָׁבוּ בְּלִבָּם לֹאמַר, שְׁעַל זְכוּתוֹ הֵם נִצְלִים. הִבִּיאוּ לִיהוֹשַׁע הַכֹּהֵן, הַשְּׁלִיכוּהוּ עִמָּהֶם לְתוֹךְ הַכְּבָשׁוֹן. שְׁנִיָּהֶם נִשְׂרְפוּ, וְיִהוֹשַׁע הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל נִצּוֹל, שְׁנִיָּאֵמַר: הֲלֹא זֶה אוֹד מוֹצֵל מֵאֵשׁ [\(זכריה ג, ב.\)](#). וּמִן אַחֲרָב וְצִדְקִיָּה, לְקַח מֵהֶם קֶלֶה לְכָל גְּלוּת יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּבָבֶל לֵאמֹר, יְשֻׁמָּה הִ' כְּצִדְקִיָּהוּ וְכֶאֱחָרָב אֲשֶׁר קָלַם מִלְּךָ בְּבָבֶל בְּאֵשׁ [\(ירמיה כט, כב.\)](#). מִי גָרַם לְרַשָּׁעִים אֵלוֹ לִישְׂרָף. עַל שְׂרָצוֹ בְּרַגְלֵיהֶם אַחַר הַתּוֹעֵבוֹת וְעִבְרוֹת. לְכֹד נֶאֱמַר: וְאֵץ בְּרַגְלִים חוּטָא [\(משלי יט, ב.\)](#). וְאֵף עַל פִּי כּוֹ, גַּם בְּלֹא דַעַת נִפְשׁ לֹא טוֹב [\(ש.\)](#). לְכֹד אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמוֹשֶׁה, דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נִפְשׁ כִּי תַחֲטָא בְּשִׁגְגָה, הַנֶּפֶשׁ חֲטָאָה. אָמַר הַכֹּתוּב, מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שְׁמָה הִרְשַׁע, וּמְקוֹם הַצִּדֵק שְׁמָה הִרְשַׁע [\(סחלת ג, טז.\)](#). הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּתְּנָה מִן הַצִּדֵק בְּמְקוֹם שְׁאִין שֵׁם לֹא עוֹן וְלֹא חֲטָא וְהִיא חוּטָא לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַכֹּתוּב מִתְמִיָּה, נִפְשׁ כִּי תַחֲטָא בְּשִׁגְגָה. וּמְקוֹם הַצִּדֵק שְׁמָה הִרְשַׁע. מִשָּׁל לָמָּה הַדְּבַר דּוֹמָה. לְשֵׁנֵי בְנֵי אָדָם, אֶחָד קִרְתָּנִי וְאֶחָד בֶּן פְּלִטְרִין שְׁחֲטָאוּ שְׁנִיָּהֶם עַל הַמֶּלֶךְ. הַעֲלוּם לְבִימָה, רָאָה שְׁשִׁנִּיָּהֶם חֲטָאוּ חֲטָא אֶחָד. מָה עָשָׂה. פָּנָה לְקִרְתָּנִי, וּלְבֶן פְּלִטְרִין נִתְּן אַפּוֹפְסִין. אָמְרוּ לוֹ בְּנֵי פְּלִטְרִין שְׁלוּ, שְׁנִיָּהֶם חֲטָאוּ חֲטָא אֶחָד, וְלְקִרְתָּנִי פְּנִיתָ, וּלְבֶן פְּלִטְרִין נִתְּתָ אַפּוֹפְסִין. אָמַר לָהֶם: לְקִרְתָּנִי פְּנִיתִי, שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ נְמוּסֵי הַמַּלְכוּת מַה הֵם. אֲבָל בֶּן פְּלִטְרִין, בְּכָל יוֹם וְיוֹם הוּא עֹמֵי וְיוֹדֵעַ עֲסָקֵי הַמַּלְכוּת מַה הוּן וְהַחוּטָא אֲצָלֵי אֵיזָה דִּין יֵצֵא עֲלָיו. אֵף כִּד, הַגּוֹף הוּא קִרְתָּנִי, וְיֵיצֵר הִ' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֹפֵר מִן הָאָדָמָה [\(בראשית ב, ז.\)](#). וְהַנֶּפֶשׁ, בֶּן פְּלִטְרִין מְלַמְעָלָה, וְיַפַּח בְּאִפּוֹ נְשִׁמַת חַיִּים [\(ש.\)](#), וְשְׁנִיָּהֶם חֲטָאוּ. לָמָּה, שְׁאֵי אֶפְשָׁר לַגּוֹף לְהִיּוֹת בְּלֹא נֶפֶשׁ. שְׁאִם אֵין נֶפֶשׁ, אֵין גּוֹף. וְאִם אֵין גּוֹף, אֵין נֶפֶשׁ חוּטָא. לְפִיכֹד פָּנָה לַגּוֹף, וְנִתְּן לַנֶּפֶשׁ אַפּוֹפְסִין, שְׁנִיָּאֵמַר: הַנֶּפֶשׁ הַחוּטָא הִיא תְּמוּת [\(יחזקאל יח, ד.\)](#). לְכֹד הַכֹּתוּב מִתְמִיָּה, נִפְשׁ כִּי תַחֲטָא בְּשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת הִ'. מַהוּ בְּשִׁגְגָה. לְלַמְדָּךְ, שְׁכָל הַחוּטָא בְּשִׁגְגָה, כְּאֵלוֹ עוֹבֵר עַל מִצְוֹת הִ'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר, וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ וְגו' [\(במדבר טו, כב.\)](#). וְכֵן דּוֹד אָמַר, שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין, מִנְסַתְרוֹת נִקְנִי, גַּם מִזְדִּים חֲשֵׁף עֲבָדָךְ וְגו', וְנִקִּיתִי מִפֶּשַׁע רַב [\(תהלים יט, יג-יד.\)](#), מִחֲטָא גָדוֹל אֲשֶׁר עָשִׂיתִי. וְאִם תַּעֲשֶׂה כֵן, יִהְיֶה לְרָצוֹן אֲמַרִי פִי [\(תהלים יט, טו.\)](#). מִכָּאֵן אֶתָּה לְמַד, שְׁכָל הַחוּטָא בְּשִׁגְגָה, נִקְרָא חוּטָא. שְׁנֵי רְבוּתֵינוּ, שִׁגְגַת תְּלַמוּד עוֹלָה זְדוּן. לְפִיכֹד כְּתִיב נֶפֶשׁ כִּי תַחֲטָא, לְפִי שֶׁהִיא מְלַמְעָלָה, וְלֹא כְּתוּב אָדָם. לְעֵתִיד לְבֹא, מְבִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַנֶּפֶשׁ וְאוֹמֵר לָהּ, לָמָּה עֲבַרְתְּ עַל כָּל הַמִּצְוֹת. וְהִיא אוֹמֵר, הַגּוֹף עָבַר עַל כָּל הַמִּצְוֹת, מִיִּצִּיאֶתִי מִמְּנוֹ שְׁמָא חֲטָאֵתִי. חוֹזֵר וְאוֹמֵר לַגּוֹף, לָמָּה חֲטָאֵת. אוֹמֵר לוֹ: הַנֶּפֶשׁ הִיא הַחוּטָא, מִשִּׁיִּצִּיאֶתָּה מִמְּנֵי שְׁמָא חֲטָאֵתִי.

מה הקדוש ברוך הוא עושה, מביאם שניהם ודנו כאחת. משל למה הדבר דומה, למלך שהיה לו פרדס והיה בתוכו ענבים ותאנים ורמונים בפריות. אמר המלך, אם מושיב אני בן אדם רואה ומהלך לשמרו, הוא אוכל לעצמו את הבריות. מה עשה. הושיב בו שנים שומרים, אחד סומא ואחד פסח. שמרו הפרדס, והיו יושבים והם מריחים הבריות. אמר החגר לסומא, בפריות נאות אני רואה בפרדס, בא והרפיני, נביא ונאכלם. הרפיב חגר על סומא, הביאן ואכלו שניהם. לימים בא המלך בקש את הבריות לא מצאן. אמר לחגר, מי אכלן. אמר לו: כלום יש לי רגלים. אמר לסומא, אתה אכלת אותם. אמר לו: כלום יש לי עינים. הרפיב המלך את החגר על הסומא, אמר להם: כעננו שגנבתם את הבריות ואכלתם שניכם, כך אני דן אתכם. ואף הקדוש ברוך הוא כך עושה, מביא את הנשמה וזורקה בגוף, שנאמר: [יקרא אל השמים מעל, ואל הארץ לדון עמו \(תהלים טז\)](#). יקרא אל השמים מעל, זה הנשמה. ואל הארץ לדון עמו, זה הגוף. וצפה דוד היאך הקדוש ברוך הוא דן את הבריות. התחיל לבקש רחמים על עצמו ואמר, רבון העולמים, פשאתה דן את בריותיך, אל תדינני פיוצא בהם. אל תבוא במשפט את עבדך, כי לא יצדק לפניך כל חי [\(תהלים קמג, ב\)](#). אלא צדקה עשה עמי, שנאמר: [אני בצדק אחזה פניך, אשבעה בהקיץ תמונתך \(שם יז, טו\)](#). אמר הקדוש ברוך הוא, בעולם הזה, על ידי יצר הרע ששולט בכם, הייתם חוטאים. אבל לעולם הבא, אני עוקרו מכם, שנאמר: [והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר \(יחזקאל לו, כו\)](#).

ז ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה. זה שאמר הכתוב: [אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים וגו' \(קהלת ה, א\)](#), אלו בני אדם שהם מחרפין שמו של הקדוש ברוך הוא. בא וראה, כשנבראו העליונים והתחתונים, בחצי השם נבראו, שנאמר: [כי ביה ה' צור עולמים \(ישעיה כו, ד\)](#). ולמה לא נבראו בכל השם כלו. כדי שלא להזכיר בו את השם שלם. אוי לרשעים שמחרפין שמו של הקדוש ברוך הוא חנם. ראה מה פתיב בקרבנות, אדם כי יקריב מכם קרבן לה', עלה לה'. אינו אומר לה' קרבן, לה' עולה. ובני אדם מחרפין ומגדפין שמו חנם. לךך נאמר: [אל תבהל על פיך וגו' כי האלהים בשמים ואתה על הארץ. כי מי יאמר שאין הקדוש ברוך הוא בשמים ואין בני אדם על הארץ. אלא אמר שלמה, כל זמן שהחלש שבחלשים מלמעלה, הוא מנצח את הגבור מלמטה. צא ולמד מאבימלך, ותשלך אשה אחת פלח רכב על ראש אבימלך ותרחץ את גלגלתו \[\\(שופטים ט, ג\\)\]\(#\). ואם הוא היה גבור שאין בכל הגבורים כמותו והרגתו אשה מלמעלה, על אחת כמה וכמה הקדוש ברוך הוא. ראה מה פתיב בו, וכל דיירי ארעא כלא חשיבין וכמצביה עבד וגו' \[\\(דניאל ד, לב\\)\]\(#\), ואומר: כי ה'](#)

עליון נורא, מלך גדול על כל הארץ (תהלים מז, א), ובני אדם למטה, על כן יהיו דבריך מעטים (קהלת ה, א). ומה עליך לעשות. לתן דף על פיך ועל אזנים, שלא לדבר ולא לשמע. לךך נאמר: ונפש כי תחטא. והוא עד או ראה או ידע. זה שאמר הכתוב: חולק עם גנב שווא נפשו אלה ישמע ולא יגיד (משלי כט, כד). מי גרם לאדם שיאמר עליו זה, נפש כי תחטא, אלא מפני מה, שלא בא והגיד לחכם, פלוגי גוף שמו של הקדוש ברוך הוא. לפיכך, אם לא יגיד ונשא עונו. לפיכך אמר שלמה, חולק עם גנב שווא נפשו. שכשם שהגנב נתפש ושתפו עמו מתחייב, כך מי ששומע גדופו של הקדוש ברוך הוא ואינו מגיד, מתחייב עמו. ולא יאמר אדם, מה לשון הרע אני אומר. אמר הקדוש ברוך הוא, על כל דבר, יש בו לשון הרע. על קללת השם אין בו לשון הרע למה. שכשם שאדם מקלל את חברו בלעדו ואחר שומע ואכפת לו. אבל אם מקלל אביו בפניו, הלא הוא נותן נפשו ואומר: לאבי קללת. אמר משה, הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך (דברים לב, ה). והוא עד או ראה. אמר הקדוש ברוך הוא, אם בקשתי, להעיד. ואם לאו, אני מעיד, שנאמר: והוא עד. ומנין, שנאמר: ואנכי היודע ועד נאם ה' (ירמיה כט, כג). בא וראה, כל הפרשיות הכתובות בספר הזה, כתוב בהן שגגה, חוץ מפרשה זו שלא נאמר בה שגגה. עליו אמר שלמה, אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא (קהלת ה, ה), כי האלהים בשמים וגו' (קהלת ה, א). משל למה הדבר דומה. לשנים שרגמו איקונין של מלך, אחד שכור ואחד בדעתו. נתפשו שניהם ועלו לבימה, ונתן אפופסין לבן הדעת, ופנה לשכור. כך כל מי שהוא חוטא, כתיב עליו שגגה, שנאמר: נפש כי תחטא בשגגה, ואם נפש אחת תחטא בשגגה, ואם כל עדת ישראל ישגו. וכלם, מפני שהם חוטאים בשגגה, מביאין קרבן ומתכפר להם, שנאמר: ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר ולגר בתוכם כי לכל העם בשגגה (במדבר טו, כו). אבל המגדף, נוטל אפופסין, שנאמר: ונוקב שם ה' מות יומת (ויקרא כד, טז). וכתוב: ונשבעת חי ה' באמות במשפט ובצדקה, והתברכו בו גוים ובו יתהללו (ירמיה ז, ב). והכתוב אומר, את ה' אלהיך תירא אותו תעבד ובו תדבק (דברים י, ב). ואחר כך, ובשמו תשבע (שם). את ה' אלהיך תירא, שתהיה כאותן שלשה שכתוב בהן ירא אלהים, אברהם, יוסף, איוב. אברהם, שכתוב בו, כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (בראשית כב, יב). יוסף, דכתיב: את האלהים אני ירא (שם מב, יח). ואיוב, שכתוב בו, איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע (איוב ב, ג). אותו תעבד, שתהיה עוסק בתורה ובמצוות. ובו תדבק, שתכבד תלמידי חכמים ותהנה אותם מנכסיה. אמר להם משה לישראל, לא תהיו סבורים שהתרתם לכם להשבע בשמו אפלו באמת. אם יש בכם כל המדות האלו, אתם רשאים לישבע. ואם לאו, אינכם רשאים לישבע אפלו באמת. לא תהיה כאותן שכתוב בהן, השבע לשקר וקטר לבעל (ירמיה ז, ט). אלא קיים כל המדות האלו ואחר כך אתה שלי, שנאמר: אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב, ואם תסיר שקוציך מפני ולא תנווד (שם ד, א). ואחר כך כתוב אחריו, ונשבעת חי ה' באמת וגו'. אמרו רבותינו: אפלו על האמת אינו

יפה לאדם להשבע. למה, שני רבותינו, לא יהא אדם מישראל פרוץ בנדרים, ולא בשחוק, ולא להטעות את חברו בשבועה לומר שאינו שבועה. מעשה בהר המלך שהיו שם אלפים עגרות, וכלם נחרבו על שבועת אמת, והיא של שוא. כיצד, היה אדם אומר לחברו, שבועה שאני הולך למקום פלוני ואכל ואשתה, והולכים ועושין ומקימין שבועתם. וכלם נחרבו. ומה הנשבע באמת כך, הנשבע לשקר על אחת כמה וכמה. לכך נאמר: נפש כי תחטא ושמעה קול אלה. וכשיבא הקדוש ברוך הוא לדון את הבריות לעולם הבא, הקדוש ברוך הוא דן אותם עם מכשפים ומנאפים ובנשבעים לשקר. מנין, שפך כתיב: וקרבת אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים בשמי לשקר [\(מ"א ג, ה\)](#). ומחייב ומוריד לגיהנם. אמר הקדוש ברוך הוא, בפה שנתתי לכם להיות מהללים ומשבחים לשמי, אתם מחרפים ומגדפים ונשבעים בשמי לשקר. שכל הבריות לקלס אותי בראתים, שנאמר: כל פעל ה' למענהו [\(משלי טז, ד\)](#). ולא דיכם שאין אתם מקלסין אותי, אלא מחרפים ומגדפים. וכן אמר הכתוב, והרשעים כים נגרש [\(ישעיה נ, ב\)](#). מה הים הזה הגלים שבתוכו מתגאים ועולים, וכיון שכל אחד ואחד מגיע לחול הוא נשבר וחוזר, וחברו רואה אותו אף הוא שנשבר, ומתגאה ועולה ואינו חוזר בו, כך הרשעים רואים אלו את אלו והם מתגאים. לפיכך נמשלו לים, שנאמר: והרשעים כים נגרש. כך כל הדורות שעמדו, דורו של אנוש, דור המבול, דור הפלגה, לא למדו אלו את אלו אלא מתגאים, לפיכך נמשלו לים. והרשעים כים נגרש, כי השקט לא יוכל [\(ישעיה נ, ב\)](#), לרשעים, אין להם נוח והנהיה בעולם. ולצדיקים יש להם השקט, שנאמר: ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד [\(ירמיה ב, ה\)](#). דבר אחר, והרשעים כים נגרש, מה הים הזה טיטו ורפשו על פיו, כך הרשעים סריותיהם, וסרחונם על פיהם, שנאמר: כים נגרש, ויגרשו מימיו רפש וטיט [\(ישעיה נ, ב\)](#). ולא מטובתו של אדם שומע חרופין וגדופין, אלא מתוך עונות שיש בידו, שנאמר: ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה. אתה מוצא שלשה דברים ברשותו של אדם ושלשה אינם ברשותו כו'. ולא עוד, אלא אפלו לעולם הבא, שנאמר: משגיא לגוים ויאבדם [\(איוב יב, כב\)](#), משגא כתיב. ויאבדם, מורידן לאבדון. והצדיקים רואין אותו, שנאמר: וצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה [\(ישעיה ס, כד\)](#).

ח ויקרא אל משה. למה אמר ויקרא. אלא בשביל שאמר למעלה, ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד, כששרתה השכינה באהל מועד, ולא יכל לבוא, לפי ששכו עליו הענן, ולפיכך קראו הקדוש ברוך הוא מאהל מועד. לאמר. מהו לאמר, לאמר לבני ישראל. אדם כי יקריב מכם קרבן. למה אמר אדם ולא אמר איש. ירצה לומר, כי יחטא האדם, כמו אדם הראשון שהתחיל לחטא, יקריב קרבן.

למה נאמר מן הבהמה, כשנאמר מן הבקר ומן הצאן. אלא ירצה לומר, להבדיל מן הבהמה, שלא ירד נפשו לשאול תחתית כמו הבהמה שיורדת נפשה למטה לארץ, כמה שנאמר: מי יודע נפש האדם העולה היא למעלה ונפש הבהמה היורדת היא למטה (קהלת ג, כא). וכן אין אדם יודע. אלא כמו שאמר הכתוב, מי יודע ישוב ונחם האלהים (יואל ב, יד). וזה פתרונו, מי יודע שהוא חוטא, ישוב אל האלהים ויכפר לו על כל עונותיו. מהו ונחם, אלא וינחם על הרעה שדבר לעשות לו. וכן הוא אומר, מי הוא שיודע ויבין ויש לו דעת ובינה, יבין וידע כי נפש האדם עולה היא למעלה למקום שנגזרה משם, ורוח הבהמה יורדת היא למטה לארץ. שכן אמר שלמה המלך עליו השלום, והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה (קהלת יב, ג). ואי זה רוח שתשוב אל האלהים אשר נתנה. אלו רוחות הצדיקים והחסידים ובעלי תשובה שעומדין לפניו במעלה גדולה, והוא החיים שאין עמה מות, והטובה שאין עמה רעה. הוא שפתוב בתורה, למען ייטב לך (דברים כב, ז), לעולם. ומפי השמועה למדנו, למען ייטב, לעולם שפלו טוב. והארכת ימים (שם), לעולם שפלו ארץ. ושכר הצדיקים הוא, שיזכו ויחיו לטובה. אשרי האיש שזכה לטובה ולענג. המקום יזכנו להתענג בה עם הצדיקים. וכבר הודיעונו חכמים הראשונים, שטובות חיי העולם הבא, אין כח באדם לדרשה ולאמרה, ואין יודע גדלה ויפיה ועצמה, כי אין לה ירך ולא דמיון ודמות. וכן אמר הכתוב, עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחפה לו (ישעיה סד, ג). כלומר, הטובה שלא ראה אותה עין זולתך אלהים. וזה שקראו אותו חכמים העולם הבא, לא מפני שאינו מצוי עתה. אבל לנו שהיום בעולם הזה, יש לבוא. ולפיכך אומר, העולם הבא, לאחר שיוצא אדם מעולם הזה. ומי שאומר שזה העולם אבד ואחר כך יבוא העולם הבא, אין הדבר כן. אלא שהצדיקים כשיוצאים מעולם, מיד עולים ועומדים במעלה זו, שנאמר: מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך (תהלים לא, ג). ושל רשעים, שוטטות בכל העולם, ולא ימצאו מנוח לכף רגליהם, ואינה עולה למקום שנגזרה משם עד שנים עשר חדש, עד שיכלה הגוף. מה היא עושה. הולכת וחוזרת על הקבר, וקשה עליה ראית הגוף נרקב ושהוא רמה ותולעה. ולמה הדבר דומה, לאדם שהיה לו בית נאה ונופל. מה הוא עושה. הולך ורואה אותו בכל יום שצומח בו קוצים, וכסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה, ובוכה ומתאבל עליו בשביל שהוא רואה כך. וכן הוא הרוח שוטט בכל העולם וחוזר לקבר. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה: קשה רמה למת, כמחט בבשר החי. ומנין שהנפש מתאבלת עליו, שנאמר: אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל (איוב יד, כב). הוי, הבהמה ויאבד כבהמה. ולפיכך אמר, מן הבהמה. ואמר, מן הבקר ומן הצאן, לפי שיקריבו מן הצאן ומן הבקר, כדי שלא תרד נפשו למטה כבהמה. ולמה קריבין קרבן מן העוף ומן הכבשים ומן הצאן ומן העזים ולא מן הדגים, שנאמר: אם מן העוף עולה קרבנו, אלא בשביל שהם בשר ודם כמו האדם ויוצאין מבטן אמן כמו האדם, מכפרים על האדם. אבל הדגים, ביצים הם ויוצאין מהן ומיין.

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבָרְכָה: כָּל דְּמוֹת שְׂפָרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בִּיבְשָׁה, בְּרָא בְּיָם בְּדָגִים. רַבִּי טְרַפּוֹן אוֹמֵר, מִמֶּנָּה הָיָה הַדָּג מִשְׁשֵׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית לְבַלְעַת אֶת יוֹנָה, שְׁנֵאמַר: וַיִּמָּן ה' דָּג גָּדוֹל [\(יוֹנָה ב, א.\)](#). בְּיוֹם חֲמִישִׁי בָּרַח יוֹנָה מִפְּנֵי אֱלֹהָיו. וְלָמָּה בָּרַח. אֲלֵא שְׁפָעַם רֵאשׁוֹנָה, שְׁלָחוּ לְהַשִּׁיב אֶת גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְעָמְדוּ דְבָרָיו, שְׁנֵאמַר: הוּא הַשִּׁיב אֶת גְּבוּל יִשְׂרָאֵל [\(מִיִּב יד, כה.\)](#). פָּעַם שְׁנֵינָה, שְׁלָחוּ לִירוּשָׁלַיִם לְהַחְרִיבָהּ, וְעָשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּרַב רַחֲמָיו וְנָחַם עַל הַרְעָה וְלֹא חָרַבָהּ, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ וְנָבִיא הַשֶּׁקֶר. פָּעַם שְׁלִישִׁית, שְׁלָחוּ אֶל נִינּוּה לְהַחְרִיבָהּ. דָּן יוֹנָה דִּין בֵּינוּ לְבֵין עַצְמוֹ. אָמַר יוֹנָה, אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהַגּוֹיִם קָרוּבֵי תְּשׁוּבָה הֵם. עֲכָשׁוּ אִם אֵלֶיךָ בְּשָׁלִיחוֹתָו, מִיָּד יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָרְךָ אַפְּסִים וְרַב חֶסֶד. וּבָעֵת שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, מִיָּד יִרְחַם, וַיִּקְצֹף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּיָמֵי סַנְחַרִּיב כְּשָׁבָא רַבְּשֶׁקָה לְחַרֵּף אֱלֹהִים חַיִּים, אָמַר, אָמַרְתָּ אֶדְבַר שְׁפָתַיִם, עֲצָה וּגְבוּרָה לְמַלְחָמָה, עָתָה עַל מִי בְּטַחְתָּ כִּי מֵרַדְתָּ בִּי [\(מִיִּב יח, ב.\)](#). וְכִי תֵאמְרוּן אֵלַי אֵל ה' אֱלֹהֵינוּ בְּטַחְנוּ, הֲלֹא הוּא אֲשֶׁר הִסִּיר חֲזִקְיָהוּ אֶת בְּמַתְיוֹ וְאֶת מְזַבְחָתָיו [\(מִיִּב יח, כב.\)](#). מָה עָשָׂה חֲזִקְיָהוּ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. וַיִּתְפַּלֵּל חֲזִקְיָהוּ לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר, ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יוֹשֵׁב הַפְּרוּבִים, אֲתָה הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ, אֲתָה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, הִטָּה ה' אֲזַנְךָ וַשְּׁמַע, פָּקַח ה' עֵינֶיךָ וַיִּרְאֵה וַשְּׁמַע אֶת דְּבָרֵי סַנְחַרִּיב אֲשֶׁר שְׁלָחוּ לְחַרֵּף אֱלֹהִים חַי [\(מִיִּב יט, טו-טז.\)](#). וַיִּשְׁלַח יִשְׁעָיָהוּ בֶן אָמוֹץ אֶל חֲזִקְיָהוּ לֵאמֹר, כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִתְפַּלַּלְתָּ אֵלַי אֶל סַנְחַרִּיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר שְׁמַעְתִּי [\(מִיִּב יט, ב.\)](#). הֲנִי נוֹתֵן בּוֹ רוּחַ וְגוֹ' [\(מִיִּב יט, ז.\)](#), וְבָא וְדַבֵּר עִמִּיהָ אַרְבַּע מֵאָה מְלָכִין אַחֲדִידֵי סִיפִין וְרוּמַחִין וְגוֹ'. וַיְהִי בַלְיָלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מֶלֶךְ אֲשֶׁר הוּא וַיִּדְּ בְּמַחְנֵה אַשּׁוּר מֵאָה שְׁמוֹנִים וְחַמְשָׁה אֲלָף וַיִּשְׁכַּחְמוּ בַּבֶּקֶר וַיְהִי כֻלָּם פְּגָרִים מֵתִים, וַיִּסַּע וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב סַנְחַרִּיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיֵּשֶׁב בְּנִינּוּה [\(מִיִּב יט, לה-לו.\)](#). אָמַר לְחַכְמַיִם, לָמָּה אֶהְבַּתוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִכָּל אַמּוֹת הָעוֹלָם. אָמְרוּ לוֹ: אֲבָא זְקוֹן הָיָה לָהֶם וַשְּׁמוֹ אֲבָרְהָם וְבָא לְשַׁחֵט בְּנוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ עוֹלָה. אָמַר לָהֶם: שְׁחֹטוּ, אָמְרוּ לוֹ: לֹא. אָמַר לָהֶן, הוּא עַל שֶׁהָיָה רְצוֹנוֹ לְשְׁחֹטוֹ, הָיָה אֶהְבָּה בֵּינוּ לְבֵין אֱלֹהָיו. אָמַר, אֲנִי אֲשַׁחֵט אֶת בְּנִי וְאֶעֱלֵהוּ לוֹ לְעוֹלָה. וְכֹן עָשָׂה, שְׁנֵאמַר: וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יָמְלָךְ תַּחֲתָיו וַיַּעֲלֵהוּ עוֹלָה [\(שִׁם ג, כז.\)](#). אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מָה אַמּוֹת הָעוֹלָם שְׁלֹא נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים, הֵם עוֹשִׂים לְשָׁמַי, שְׁנֵאמַר: בְּכָל מְקוֹם מְקוֹטֵר מִגֵּשׁ לְשָׁמַי וְגוֹ' [\(מִלְאכֵי א, יא.\)](#). מִיָּד, וַיְהִי קָצֵף גָּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל [\(מִיִּב ג, כז.\)](#). לְפִיכָךְ אָמַר יוֹנָה, הַגּוֹיִם מִיָּד יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וַיְהִי רַגְזוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל יִשְׂרָאֵל. שְׁיֵאמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַגּוֹיִם שְׁלֹא נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים, בָּעֵת שֶׁאֲנִי גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה וְהֵם יוֹדְעִים, מִיָּד הֵם שׁוֹבִים. וַיִּשְׂרָאֵל לֹא כֹן, שֶׁבְּכָל עֵת אֲנִי שׁוֹלַח לָהֶם נְבִיאִי, וְהֵם קָשִׁי עֵרְף. וַלְפִיכָךְ, וַיְהִי קָצֵף גָּדוֹל. וְלֹא עוֹד שֶׁיִּשְׂרָאֵל קוֹרִין לוֹ נְבִיא שֶׁקֶר, אֲלֵא אִף אַמּוֹת הָעוֹלָם קוֹרִין לוֹ כֹן אָמַר יוֹנָה, אֲנִי בּוֹרַח מִלְּפָנָיו לְמְקוֹם שֶׁאֵין שָׁם כְּבוֹדוֹ. מָה אַעֲשֶׂה. אִם אַעֲלֶה לְשָׁמַיִם, שָׁם כְּבוֹדוֹ, שְׁנֵאמַר: עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ [\(תְּהִלִּים קיג, ד.\)](#). וְאִם עַל הָאָרֶץ, שָׁם כְּבוֹדוֹ, שְׁנֵאמַר: מִלֵּא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ [\(ישעיהו](#)

ו. הריני בורח לים, שאין נאמר שם כבודו. ירד ליפו ולא מצא שם אנה לירד. והאנה שירד בה יונה היתה רחוקה מיפו מהלך שני ימים, לנסות את יונה. מה עשה הקדוש ברוך הוא. הביא סער גדול בים והחזירם ליפו, וראה יונה ושמו בבלו, ואמר, עכשו אני יודע שדרך מישרת לפני. והוא לא ידע כי הקדוש ברוך הוא מסבב הדבר להודיעו ששם כבודו. אמר להם: אבוא עמכם. ודרך כל האניות כשאדם יוצא מהן, הוא נותן שכרו. ויונה בשמחת לבו הקדים ונתן שכרו, שנאמר: ויקם יונה לברח תרשישה מלפני ה' (יונה א, ג). פרשו מהלך יום אחד, ובא עליהם סער גדול בים מימינם ומשמאלם. ודרך כל האניות, שבאות ושבות בשלום בשתיקות. והאנה שירד בה יונה, היתה בצרה גדולה להשבר, שנאמר: וה' הטיל רוח גדולה אל הים (יונה א, ד). רבי חנינא אמר, משבעים לשונות היו באנה, וכל אחד ואחד אלהיו בידו. אמרו, האלהים שיענה ויציל אותנו מן הצרה הזאת, הוא האלהים. ועמדו וקראו איש בשם אלהיו, ולא הועילו. יונה בצרת נפשו נרדם וישן. ובא אליו רב החובל, אמר ליה: הרי אנו עומדין בין מות לחיים ואתה נרדם. מאי זה עם אתה. אמר להם: עברי אנכי (יונה א, ט). אמרו לו: והלא שמענו כי אלהי העברים גדול הוא, קרא אל אלהיך (יונה א, ו), אולי יעשה לנו ככל נפלאותיו שעשה לכם בים סוף. אמר להם: בשבילי הצרה הזאת באה עליכם, כי מלפניו אני בורח, כי חשבתי כי אין בים כבודו, ועכשו אני רואה כי בים וביבשה כבודו. אמר להם: בשבילי, שאוני והטילוני אל הים וישתק הים מעליכם (יונה א, י). רבי שמעון אומר, לא קבלו האנשים מן יונה להפילו לים, והפילו גורלות, כמו שנאמר: ופילו גורלות ויפל הגורל על יונה (יונה א, י). מה עשו. נטלו את הכלים אשר באנה והשליכו אותם לים להקל מעליהם, ולא הועיל מאומה. בקשו לחזר ליבשה ולא זכו, שנאמר: ויחפרו האנשים וגו' (יונה א, יג). מה עשו. נטלו את יונה ועמדו על ירכתי הספינה ואמרו, אלהי עולם ה', אל תתן עלינו דם נקי (יונה א, יד), שאין אנו יודעין מה טיבו של זה האיש, והוא אומר בפיו, בשבילי הצרה הזאת באה עליכם. הטילו אותו עד ארכבותיו, ועמד הים מזעפו. לקחו אותו אצלן, והים סוער עליהם. הטילו אותו עד טבורו, ועמד הים מזעפו. לקחו אותו אצלן, והיה סוער עליהם. הטילו אותו פלו, מיד שתק הים מזעפו, שנאמר: וישאו את יונה ויטילוהו וגו' (יונה א, טו). וימן ה' דג גדול לבלע את יונה ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות (יונה ב, א). ונכנס יונה לתוך פיו, כאדם שהוא נכנס לבית הכנסת גדולה. והיו שתי עיניו של דג כחלונות מפתחות מאירות ליונה. רבי מאיר אומר, מרגלית אחת תלויה במעיו של דג, והיתה מאירה ליונה כשמש הנה שהיא מאיר בגבורתו בצהררים, והיה רואה יונה כל מה שביים ושבתיחומות, שנאמר: אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה (תהלים צז, יא). אמר לו הדג ליונה, אי אתה יודע שבא זמני להאכל לתוך פיו של לונתן. אמר לו: הולכני לשם ואני מציל אותך ואת נפשי. הולכו אצל לונתן. אמר לו ללונתן, בשבילך באתי לראות מדורך בים. ולא עוד, אלא שאני עתיד לירד לתן חבל בצוארך ולעלות אותך לסעודה גדולה

שֶׁל צְדִיקִים. הָרְאָהוּ חוֹתְמוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם אָבִינוּ, הַבֵּיט לְבְרִית וְרְאָהוּ לְוִיָּתוֹ וּבְרַח
מִהֲלֶךְ שְׁנֵי יָמִים לְפָנָי יוֹנָה. אָמַר לוֹ לְדָג, הֲרִינִי הַצִּלְתִּיךָ מִפִּי שֶׁל לְוִיָּתוֹ, הֲרִאֲנִי כָּל
מָה שְׂבִיבִים וּבִתְהוֹמוֹת. וְהָרְאָהוּ נָהָר גְּדוֹל שֶׁל מִימֵי אוֹקֵינוֹס, שְׁנֵאָמַר: תְּהוֹם
יְסוֹבְבֵנִי [\(יונה ב, ו\)](#). וְהָרְאָהוּ שְׂבִילֵי יָם סוּף שְׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכָם, שְׁנֵאָמַר: סוּף
חֲבוּשׁ לְרֵאשִׁי [\(יונה ב, ו\)](#). וְהָרְאָהוּ מְקוֹם שְׁמֵשֶׁבֶרִי הַיָּם וְגִלְיוֹ יוֹצֵאִין, שְׁנֵאָמַר: כָּל
מִשְׁבְּרִיךָ וְגִלְיֶיךָ עָלַי עָבְרוּ [\(יונה ב, ז\)](#). וְהָרְאָהוּ עֲמוּדֵי אֶרֶץ בְּמִכּוֹנֵיָהּ, שְׁנֵאָמַר: הָאֶרֶץ
בְּרַחֲמֶיךָ בְּעֵדֵי לְעוֹלָם [\(יונה ב, ז\)](#). וְהָרְאָהוּ שְׂאוֹל תַּחֲתִית, שְׁנֵאָמַר: וַתַּעַל מִשַּׁחַת חַיִּי,
ה' אֱלֹהֵי [\(יונה ב, ז\)](#). וְהָרְאָהוּ גִיהֶנֶם, דְּכַתִּיב: מִבְּטֶן שְׂאוֹל שְׁוַעֲתִי שְׁמַעַתָּ קוֹלִי [\(יונה ב,
ח\)](#). וְהָרְאָהוּ תַּחַת הַיַּכַּל ה', שְׁנֵאָמַר: לְקַצְבֵי הָרִים גִּרְדַּתִּי [\(יונה ב, ח\)](#). מִכָּאן אָנוּ לְמַדִּים,
שְׁיִרוּשָׁלַיִם עַל שְׂבַעַת הָרִים עוֹמְדָת. וְרָאָה שֶׁסֶּם אָבֹן שְׁתִּיָּה קְבוּעָה בְּתֵהוֹמוֹת. וְרָאָה
שֶׁסֶּם בְּנֵי קָרַח עוֹמְדִין וּמִתְפַּלְּלִין עֲלֶיָהּ. אָמַר לוֹ לְיוֹנָה, הֲרִי אַתָּה עוֹמֵד תַּחַת הַיַּכַּל
ה', הַתְּפִלָּל וְאַתָּה נֶעְנָה. מִיָּד אָמַר יוֹנָה לְדָג, עֲמֵד בְּמִקּוֹם עֲמֻדָּךְ, שְׂאֲנִי מִבְּקֶשׁ
לְהַתְּפַלֵּל תִּפְלָה. וְעֲמֵד הַדָּג. וְהִתְחִיל יוֹנָה לְהַתְּפַלֵּל לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ
שֶׁל עוֹלָם, נִקְרָאת מוֹרִיד וּמַעֲלָה, הֲרִי גִרְדַּתִּי, הַעֲלֵנִי. נִקְרָאת מִמִּית וּמַחִיָּה, הֲרִי
הַגַּעַת נִפְשֵׁי לְמוֹת, הַחַיִּינִי: וְלֹא נֶעְנָה. עַד שֶׁיִּצְא מִפִּי, אֲשֶׁר גִּרְדַּתִּי אֲשַׁלְּמָה וְגו' [\(יונה
ב, ט\)](#). אֲשֶׁר גִּרְדַּתִּי לְעֵלוֹת אֶת לְוִיָּתוֹ וְלְהַעֲלוֹתוֹ לְפָנָי, אֲשַׁלְּם בְּיוֹם יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל,
שְׁנֵאָמַר: וְאֲנִי בְּקוֹל תּוֹדָה אֲזַבְּחָה לָּךְ אֲשֶׁר גִּרְדַּתִּי [\(יונה ב, ט\)](#). מִיָּד רָמַז הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא וְהִקִּיא אֶת יוֹנָה לַיַּבְשָׁה, שְׁנֵאָמַר: וַיֹּאמֶר ה' לְדָג וַיִּקַּא אֶת יוֹנָה אֶל הַיַּבְשָׁה
[\(יונה ב, יא\)](#). וַיִּרְאוּ הַמַּלְאָכִים אֶת כָּל הַנְּסִים וְהָאוֹתוֹת וְהַנִּפְלְאוֹת הַגְּדוֹלִים שְׁעָשָׂה
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם יוֹנָה, וְעֲמָדוֹ וְהַשְּׁלִיכוֹ אִישׁ אֶלְהִיו, שְׁנֵאָמַר: מִשְׁמָרִים הַבְּלִי
שׁוֹא חֲסָדִים יַעֲזוּבוּ [\(יונה ב, ט\)](#). וְחִזְרוּ לִפְנֵי וְעָלוּ לִירוּשָׁלַיִם וּמְלוֹ אֶת בְּשָׂר עֲרַלְתָּם,
שְׁנֵאָמַר: וַיִּרְאוּ הָאֲנָשִׁים יְרָאָה גְּדוֹלָה אֶת ה' וַיִּזְבְּחוּ זֶבַח לֵה' וַיִּנְדְּרוּ נְדָרִים (שם א,
טו). וְכִי זָבַחוּ זֶבַח. אֲלֹא בְרִית מִילָה, שֶׁהוּא כְּדָם זֶבַח. וְנִדְּרוּ כָּל אִישׁ מֵהֶם לְהִבְיֵא
אֶת בְּנֵיו וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְאֱלֹהֵי יוֹנָה, וְנִדְּרוּ וְשַׁלְּמוּ, וְעָלִיהֶם הוּא אוֹמֵר, אֶת
הַגְּרִים גְּרִי הַצִּדֵּק.

פרשת צו

זאת תורת העולה. זה שאמר הכתוב: כי מי בשחק יערוך לה', ידמה לה' **א**

בבני אלים [\(תהלים פט, ז\)](#). אמר הקדוש ברוך הוא, אלו הייתי מבקש קרבן, לא הייתי אמר למיכאל שהוא אצלי להקריב לי קרבן וממי אני מבקש קרבן, מישראל. וכן הוא אומר בלחם הפנים, ביום השבת ביום השבת יערכנו [\(ויקרא כד, ח\)](#). ואומר: הירצה ה' באלפי אלים [\(מיכה ו, ז\)](#). בלעם הרשע הוא היה סגורן של אמות העולם, ועל ידי האמות הוא מדבר הדבר, הירצה ה' באלפי אלים, ברבבות נחלי שמן [\(שם\)](#). רוצה הוא מה שאתם מקריבין לו. לא לג שמן אתם מקריבין לו אנו מקריבין לו רבי רבבות נחלי שמן. מה הקריב אברהם לפניו, לא איל אחד, שנאמר: וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר וגו' [\(בראשית כב, יג\)](#). אם רוצה, אנו מקריבין לו אלפי אלפים. ומה הקריב אברהם, לא בנו. אני אקריב לו בני ובתי, שנאמר: האתן בכורי פשעי [\(מיכה ו, ז\)](#), זה בנו. פרי בטני חטאת נפשי [\(שם\)](#), זה בתו. ראה, בלעם הרשע כמה היה ערום. התחיל אמר, את שבעת המזבחות ערכתי [\(במדבר כג, ז\)](#), לא אמר שבע מזבחות אלא המזבחות. אלו הן, משנברא אדם הראשון עד עכשו, שבע מזבחות בנו, ואני מקריב שבע כנגד שבעתן. ומה הן מקריבין. שתיים עשרה חלות, שנאמר: ולקחת סלת ואפית אותה שתיים עשרה חלות [\(ויקרא כד, ח\)](#). כיון שנגלה עליו הקדוש ברוך הוא, אמר לו: רשע, מה אתה עושה. אמר לו: את שבעת המזבחות ערכתי. למה היה אותו רשע דומה. לטבח שהיה מוכר בשוק והייתה חנותו מלאה בשר, ועבר הליסטים ומסתכל בבשר. ראה אותו טבח שהיה מסתכל בבשר. אמר ליה: מרי, כבר שלחתי אפסיוגין לבית ביד העבד. כך בלעם. אמר ליה הקדוש ברוך הוא, רשע, מה אתה עושה בכאן. אמר ליה: את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח [\(במדבר כג, ד\)](#). אמר ליה הקדוש ברוך הוא, הירצה ה' באלפי אלים. אמר לו: האתן בכורי פשעי, פרי בטני חטאת נפשי. אמר לו הקדוש ברוך הוא, רשע, אלו הייתי מבקש קרבן, הייתי אמר למיכאל ולגבריאל והיו מקריבין לפני, שנאמר: כי מי בשחק יערוך לה', ידמה לה' בבני אלים [\(תהלים פט, ז\)](#), זה בלעם שבקש להדמות להקדוש ברוך הוא בבני אלים, בבני אברהם יצחק ויעקב שהן אילי העולם. אמר לו הקדוש ברוך הוא, מה אתה מבקש, להטעות את עצמך לפני שאקבל קרבן מן האמות, אין אתה לכל. שבועה היא, מאת בני ישראל ברית עולם [\(ויקרא כד, ח\)](#), תנאי הו, שאיני מקבל קרבן אלא מישראל. לכך נאמר: צו את אהרן ואת בניו לאמר. והאמות אומרים: מה הוא כך שישאל מקריבין ומקטירין. אמר להם הקדוש ברוך הוא, זאת תורת העולה. ומי זאת עולה מן המדבר [\(שה"ש ח, ה\)](#), ומשה עלה אל האלהים [\(שמות יט, ג\)](#). דבר אחר, וידבר ה', צו את אהרן ואת בניו. אמר הקדוש ברוך הוא, קימו מה שכתוב למעלה מן הענין, ואחר כך זאת תורת העולה. למה, כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה [\(ישעיה סא, ח\)](#) אפלו בעולה. מה כתיב למעלה מן הענין, והיה כי יחטא

וְאִשׁוֹם וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל, וְאַחַר כֵּן זֹאת תִּוְרַת הָעוֹלָה. לָמָּה, כִּי אֲנִי הִי אוֹהֵב מִשְׁפָּט שׁוֹנֵא גָזַל בְּעוֹלָה. אִם בְּקִשְׁתָּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן, לֹא תִגְזַל לְאָדָם כְּלוּם. לָמָּה, כִּי אֲנִי הִי אוֹהֵב מִשְׁפָּט שׁוֹנֵא גָזַל בְּעוֹלָה. וְאִימַתִּי אֶתְּהַ מְעַלָּה עוֹלָה וְאֲנִי מְקַבְּלָהּ, כִּשְׁתַּנְקָה כְּפִיד מִן גָּזַל. מַה הוּא הַגָּזַל. דָּוִד אָמַר, מִי יַעֲלֶה בְּהַר הִי וּמִי יִקוּם בְּמִקוֹם קִדְשׁוֹ, נִקִּי כַפִּים וּבֵר לִבָּב [\(תהלים כד, ג-ד\)](#) זֹאת תִּוְרַת הָעוֹלָה, מִי שֶׁהוּא נִקִּי כַפִּים מִן הַגָּזַל, הוּא יַעֲלֶה בְּהַר הִי. וּמִתְחַלֵּת הַקְרָבָנוֹת אֶתְּהַ לְמַד, דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרַתְּ אֲלֵיהֶם אָדָם. לָמָּה אוֹמַר אָדָם. אֲלֵא אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּשְׁתַּהֵא מִקְרִיב לְפָנַי, תִּהְיֶה כְּאָדָם הָרֵאשׁוֹן, שֶׁלֹּא הָיָה גּוֹזֵל מֵאַחֲרִים, שֶׁהוּא הָיָה יְחִידֵי בְּעוֹלָם, כֵּן אֶתְּהַ לֹּא תִהְיֶה גּוֹזֵל לְבָרִיָּה. לָמָּה, כִּי אֲנִי הִי אוֹהֵב מִשְׁפָּט שׁוֹנֵא גָזַל בְּעוֹלָה. דְּבַר אַחַר, זֹאת תִּוְרַת הָעוֹלָה. לָמָּה נִקְרָא שְׁמָה עוֹלָה. שֶׁהִיא עֲלִיוֹנָה מִכָּל הַקְרָבָנוֹת, הָעוֹלָה הִיא הָעוֹלָה. תִּדַע, מִי שֶׁהִיא מְבִיא חֲטָאֹת, הַכֹּהֵן נוֹטְלָהּ, וְכֵן הַמִּנְחָה, וְזָבַח הַשְּׁלָמִים לְבַעֲלֶיהוּ, הָאֲשֶׁם לַכֹּהֵן. אֲבָל הָעוֹלָה, אִין בְּרִיָּה טוֹעִים מִמֶּנָּה, אֲלֵא כֵּלָה עוֹלָה לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא עֲלִיוֹן, לָכֵן נִקְרָא שְׁמָה עוֹלָה.

ב דְּבַר אַחַר, צו אֶת אֶהְרוֹן. מַה עִסְקוֹ שֶׁל אֶהְרוֹן כָּאן. יִשְׂרָאֵל מִקְרִיבִין וְאֶהְרוֹן נִזְכָּר. וְהַפְתּוּב אוֹמַר, צו אֶת אֶהְרוֹן. וְהָרִי כְּתִיב: צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת קָרְבָּנֵי לְחֻמֵי. וְכָאן הוּא אוֹמַר, צו אֶת אֶהְרוֹן זֹאת תִּוְרַת הָעוֹלָה. אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כֹּל מִי שֶׁהוּא מְעַלָּה עֲצָמוֹ, סוֹפּוֹ לִילֵךְ בְּאֵשׁ, שֶׁנֶּאמַר: הִיא הָעוֹלָה עַל מוֹקְדָהּ. דוֹר הַמַּבּוּל, עַל שֶׁאֶמְרוּ מַה שִׁדִּי כִי נַעֲבְדְנֶנּוּ, לְפִיכָּךְ נִדְּנּוּ בְּאֵשׁ, שֶׁנֶּאמַר: בְּעַת יִזְרְבוּ נַצְמָתוֹ בְּחַמוֹ וְגו' [\(איוב ו, יז\)](#). וְכְתִיב: וַיִּתְּרָם אֲכָלָה אֵשׁ [\(איוב כב, ט\)](#). וְכֵן הַסְדּוֹמִיִּים, וְהִי הַמְטִיר עַל סְדוֹם וְעַל עַמּוֹרָה גְּפָרִית וְאֵשׁ [\(בראשית יט, כד\)](#). פְּרַעַה אָמַר, מִי הִי אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקוֹלוֹ [\(שמות ה, ב\)](#), וְעַלָּה אֶת עֲצָמוֹ וְאָמַר, לִי יְאוּרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתָנִי [\(יחזקאל כט, ג\)](#). לְפִיכָּךְ, עַל מוֹקְדָהּ. שֶׁכֵּן הוּא אוֹמַר, וַיִּרְעַם מִשְׁמַיִם הִי [\(תהלים יח, יד\)](#), מִנְגִּיָּה נִגְדּוֹ עֲבִיו עֲבָרוּ בְּרַד וְגַחֲלֵי אֵשׁ [\(תהלים יח, ג\)](#). וְכֵן הוּא אוֹמַר, וַיְהִי בְּרַד וְאֵשׁ מִתְּלַקְחַת [\(שמות ט, כד\)](#). וְאֵף סִנְחָרִיב עָלָה אֶת עֲצָמוֹ, שֶׁנֶּאמַר: עֲלִיתִי מְרוֹם הָרִים יִרְכַּתִּי לְבָנוֹן [\(מ"ב יט, כב\)](#). וְמָה הָיָה לוֹ, בְּיַד מְלָאכִיד חֲרַפְתָּ אֲדָנִי [\(מ"ב יט, כג\)](#). מַה הָיָה לוֹ, וַיֵּצֵא מְלָאֲךָ הִי וַיִּדַּע בְּמַחֲנֶה אֲשׁוּר [\(מ"ב יט, לה\)](#). הוּא חֲרַף עַל יְדֵי מְלָאֲךָ, לְפִיכָּךְ וַיֵּצֵא מְלָאֲךָ וַיִּדַּע. וְמָה עָשָׂה לוֹ, וַתַּחַת כְּבוֹדוֹ יִקַּד יִקַּד כִּי קוֹד אֵשׁ [\(ישעיה י, טז\)](#). מַהוּ תַּחַת כְּבוֹדוֹ. שֶׁשְׂרָף אוֹתָם מִבְּפָנִים וְהִנִּיחַ בְּגַדֵיהֶם מִבְּחוּץ, שֶׁכְּבוֹדוֹ שֶׁל אָדָם זֶה הִיא כְּסוּתוֹ. וְלָמָּה הִנִּיחַ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת בְּגַדֵיהֶן. עַל שֶׁהִיוּ בְּנֵיו שֶׁל שָׁם, שֶׁנֶּאמַר: בְּנֵי שָׁם עֵינֵם וְאֲשׁוּר [\(בראשית י, כב\)](#). אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, חָיִב אֲנִי לְשָׁם אֲבִיהֶם, שֶׁנִּטְלוּ בְּגַדֵיהֶם וְכִסּוּ עֲרוֹת אֲבִיהֶם, שֶׁנֶּאמַר: וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת הַשְּׂמֹלָה [\(שם ט, כג\)](#). לְפִיכָּךְ הִנִּיחַ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת בְּגַדֵיהֶם וְשָׂרָף אֶת גּוֹפָם, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב: הִיא הָעוֹלָה עַל מוֹקְדָהּ. וְאֵף נְבוּכַדְנֶצַּר עָלָה אֶת עֲצָמוֹ וְאָמַר, אֲעַלָּה עַל בְּמַתִּי עַב אֲדַמָּה לְעֲלִיוֹן

[\(ישעיה ד, יד\)](#). אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, חֲיִיד, לֹא דִיד שְׁכָבַר אֲמַרְתָּ בִלְבָבְךָ הַשְׁמִים אֲעֹלָה מִמַּעַל לְכוֹכְבֵי אֵל אָרִים כְּסָאֵי [\(ישעיה יד, ג\)](#), וְלֹא עוֹד אֶלֶּא אֲמַרְתָּ, אֲעֹלָה עַל בְּמַתִּי עַב אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן, לְמַעַלְהָ אֲתָה רוּצָה לְעֹלוֹת וְכָד אֲמַר לְחַנְנִיָּה וְחַבְרִיו, וּמִן הוּא אֶלָּה דִי יִשְׁיַבְנְכוֹן מִן יְדֵי [\(דניאל ג, טו\)](#), בֵּיתוֹ שְׁרַפְתִּי וְעַמּוֹ הַגְּלִיתִי וְלֹא עֲמַד עָלֵי בְּבִיתוֹ, וּבְבִיתִי הוּא יְכַל לִי, מָה עָשָׂה, הַשְׁלִיכֵן לְכַבְשֵׁן הָאֵשׁ. מָה עָשָׂה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. רְמִז לְכַבְשֵׁן וְנַעֲשֶׂה פְלִנְיָא, וּמִי שְׁרָאוּי לְיִשְׂרָאֵל, לֹא נִשְׂרַף. וּמִי שְׁלֹא הָיָה רָאוּי לְיִשְׂרָאֵל, נִשְׂרַף. וְתִצֵּא הָאֵשׁ וְשִׂרְפָה חֲצֵי הָאֲמוֹת. שְׂאֲתָה מוֹצֵא כְּשֶׁנְּתַכְנְסוּ לְחַנְכַּת צְלָמָא, מִתְחַלְהָ שְׁמוֹנָה אֲמוֹת הָיוּ, שְׁנַאֲמַר: בְּאֲדִין מִתְכַּנְשִׁין אַחְשַׁדְרַפְנֵיָא סְגִנְיָא וּפְחוֹתָא אֲדַרְגְּזָרִיא גְדַבְרִיא דְתַבְרִיא תַפְתִּיא וְכַל שְׁלֹטְנֵי מְדִינְתָא וְגו' [\(דניאל ג, ג\)](#), הָרִי שְׁמוֹנָה אֲמוֹת. וְכְשֶׁנְּתַכְנְסוּ לְרֵאוֹת לְחַנְנִיָּה וְחַבְרִיו, אֵין כְּתִיב שְׁם אֶלֶּא אַרְבַּע אֲמוֹת, וּמִתְכַּנְשִׁין אַחְשַׁדְרַפְנֵיָא סְגִנְיָא וּפְחוֹתָא וְהַדְבָרִי מִלְכָּא [\(דניאל ג, כז\)](#). וְהִיכֵן אַרְבַּע אֲמוֹת, אֶלֶּא קִטְל הַמּוֹן שְׁבִיבָא דִי נוּרָא [\(דניאל ג, כב\)](#). וְאַף נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע נִשְׂרַף בְּאֵשׁ וְנַעֲשֶׂה אֵימַת שִׁירוֹף עָלָיו. וְלָמָּה לֹא נִשְׂרַף בְּאֵשׁ כְּלוּ. אֲמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַנִּיחוּ רָשָׁע זֶה חֲצִיו, כְּדִי שְׂיַדַע עַל מִי גָדַף. אֲמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּמָה, רָשָׁע, לֹא אֲמַרְתָּ אֵינִי מִבְּקֵשׁ עוֹד לְהִלָּף עִם בְּנֵי אָדָם אֶלֶּא אֲעֹלָה עַל בְּמַתִּי עַב. חֲיִיד, כְּדִי אֲנִי עוֹשֶׂה לָךְ. וְלָךְ טְרַדִין מִן אֲנָשָׂא וְעִם חֵיוֹת בְּרָא לְהוּה מְדַרְךָ (שם ד, כב). כְּשֶׁם שְׁהִבִיא מַכּוֹת עַל פְּרַעָה וְעַל מִצְרַיִם, כְּדִי הִבִּיא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר, שְׁנַאֲמַר: אֲתִיָּא וְתַמְהִיָּא דִי עֲבַד עִמִּי אֶלְהָא עֲלָאָה (שם ג, לב), שְׁנַפְל אֵימַת שִׁירוֹף עָלָיו. לְכָד נַאֲמַר: הִיא הַעֲלָה עַל מוֹקְדָה. הִיא הַעֲלָה עַל מוֹקְדָה, זֹו מְלָכוֹת אָדָם שְׁעֲלָתָה עֲצָמָה, שְׁנַאֲמַר: אִם תַּגְבִּיָּה כְּנִשְׂרָא וְאִם בֵּין כּוֹכְבֵים וְגו' [\(עובדיה א, ד\)](#). וְנִדְוִיָּת בְּאֵשׁ, שְׁנַאֲמַר: חִזָּה הָיִית עַד דִי קִטְלִית חֵיוֹתָא וְהוּבַד גְּשָׁמָה וְהִיבַת לִיקְדַת אֲשָׂא [\(דניאל ז, יא\)](#). אֲמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ, וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהַבָּה וּבֵית עֵשׂוֹ לְקֵשׁ וְגו' [\(עובדיה א, יב\)](#). וּמָה דְבַר. עַל יְדֵי מֹשֶׁה, שְׁנַאֲמַר: הִיא הַעוֹלָה עַל מוֹקְדָה. וְאַחַר כְּדִי, וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת הַר עֵשׂוֹ [\(עובדיה א, כא\)](#). סִיסְרָא שְׁחַרְף, שְׁכַתוּב בּוֹ, וְהוּא לְחַץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחִזְקָה [\(שופטים ד, ג\)](#), בְּחַרוּפִין וּבְגִדוּפִים, לְפִיכָד נִדּוֹן בְּאֵשׁ, שְׁנַאֲמַר: מִן שְׁמִים נְלַחְמוּ, הַכּוֹכְבֵים מִמְּסֻלוֹתָם (שם ה, ט). וְלַעוֹלָם הַבָּא, כְּשֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרַע מֵעֵשׂוֹ, מָה עֵשׂוֹ עוֹשֶׂה, מִתְעַטֵּף בְּטִלְתוֹ כְּזֶקֶן וּבָא וְיוֹשֵׁב לוֹ אֲצַל יַעֲקֹב. מִנִּין, שְׁכֵן כְּתִיב: אִם בֵּין כּוֹכְבֵים שִׁים קִנְף [\(עובדיה א, ד\)](#). וְאֵין כּוֹכְבֵים אֶלֶּא יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר: הַבֵּט נָא הַשְׁמִימָה וְגו' [\(בראשית טו, ה\)](#), וְכְתִיב: כַּה יְהִיָּה זְרַעְךָ (שם). וּמָה יַעֲקֹב אֹמַר לוֹ. אַחִי, אֲתָה לֹא תִהְיֶה אַחִי כִּיּוֹצֵא בִי, שְׁנַאֲמַר: אֲהִי דְבָרִיד מְוֹת, אֲהִי קְטָבָד שְׂאוּל, נַחַם יִסְתַּר מֵעֵינֵי [\(הושע יג, ד\)](#). אֲהִי דְבָרִיד מְוֹת, גְּזֵרוֹת שְׁהִיָּת גּוֹזֵר עָלֵי, דוּ פְרַצוּפִים הָיִית גּוֹזֵר עָלֵי שְׁאָעָבַד עֲבוּדָה זָרָה. וְאֵלוֹ הָיִיתִי עוֹשֶׂה, הָיִיתִי חָיֵב מִיָּתָה בִּיּוֹדֵי שְׁמִים. וְאִם לֹא אֲנִי עוֹבֵד אוֹתָהּ, אֲתָה הוֹרֵג אוֹתִי. לְפִיכָד, אֲהִי דְבָרִיד מְוֹת. אֲהִי קְטָבָד שְׂאוּל, לְשׁוֹן אֵלְנִסְטִי קְטָבָד, קַאטָאבִי"א, שְׂאוּל. כִּיּוֹן שְׁעֵשׂוֹ יוֹרֵד לְשְׂאוּל, יִשְׁתִּיר יַעֲקֹב לְבָדוֹ, שְׁנַאֲמַר: וְהָיָה בְּכָל הָאָרֶץ נָאִם ה' פִּי שְׁנִים בָּהּ יַכְרֵתוּ יַגְוֵעוּ, וְהַשְׁלִישִׁית יִנְתַּר בָּהּ [\(זכריה יג, ח\)](#). וְאֵין שְׁלִישִׁית אֶלֶּא יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר: יְהִיָּה

ישראל שלישיה (ישעיה יט, כד). וישראל על שעשו עצמם נבזים ושפלים, שנאמר: וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים (מלאכי ב, ט), ומתנחמים ונגאליים באש, שנאמר: ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב (זכריה ב, ט). כיון שעשו מסתלק מן העולם, הקדוש ברוך הוא וישראל משתירין, שנאמר: אחת היא יונתי תמתי (שה"ש ו, ט). וכן הוא אומר, ה' בָּדַד וְנַחֲנוּ וְאִין עֲמוּ אֵל נָכַר (דברים לב, יב).

ג וזאת תורת זבח השלמים. זה שאמר הכתוב: דַּרְכֵיהָ דַּרְכֵי נֵעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם (משלי ג, יז). כל מה שכתוב בתורה, לשום שלום הוא נכתב. ואף על פי שכתוב בתורה מלקחמות, אף המלקחמות לשום שלום נכתבו. אֵתָה מוֹצֵא, שֶׁבִטַל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גִזְרָתוֹ מִפְּנֵי הַשְׁלוֹם. אימתי, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה, כי תצור אל עיר ימים רבים (דברים כ, ט) וְכָל אוֹתוֹ הֶעֱנָן, אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂיַחֲרִים אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי הִחֲרַם תִּחְרִימֵם (דברים כ, יז). ומשה לא עשה כן, אֵלָא אָמַר, עֲכָשׁוּ אֲנִי הוֹלֵךְ וּמִכָּה מִי חֲטָא וּמִי שְׁלָא חֲטָא. אֵלָא בְּשֵׁלוֹם אֲנִי בָא עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶשְׁלַח מִלֵּאכִים מִמִּדְבַּר קְדָמוֹת, דְּבָרֵי שְׁלוֹם, אֶעֱבְרָה בְּאַרְצָךְ (שם ב, כו-כז). כיון שראה שלא בא לשלום, הכהו, שנאמר: ויכו אותו ואת בניו ואת כל עמו (במדבר כא, לה). אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי אֲמַרְתִּי, כִּי הִחֲרַם תִּחְרִימֵם, וְאֵתָה לֹא עֲשִׂיתָ כֵן. חֲיִיד, כְּשֶׁם שְׁאֲמַרְתָּ, כִּדְ אֲנִי עוֹשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ, וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם (דברים כ, ט). לְכַדְ נֶאֱמַר: דַּרְכֵיהָ דַּרְכֵי נֵעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם (משלי ג, יז).

ד דבר אחר, וזאת תורת זבח השלמים. זה שאמר הכתוב: אֲשַׁמְעָה מֶה דְבַר הָאֵל ה', כִּי יִדְבַר שְׁלוֹם אֶל עַמוּ וְאֵל חֲסִידָיו (תהלים פת, ט). אָמַרו אַמּוֹת הָעוֹלָם לְבַלְעֵם, לָמָּה אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל שְׂיִהְיוּ מִקְרִיבֵינוּ לוֹ קִרְבָּנוֹת וְלָנוּ לֹא אָמַר כָּלוּם. אָמַר לָהֶם בְּלָעֵם, הַקְרִיבָנוֹת אֵינָן אֵלָא שְׁלוֹם. וּמִי שֶׁקִּבֵּל אֶת הַתּוֹרָה שְׁתוֹבֵיין בָּהּ, צָרִיד שְׂיִקְרִיב קִרְבָּנוֹת. אַתָּם מִתְחַלְתֶּם אוֹתָהּ, וְעֲכָשׁוּ אַתָּם מִבְּקָשִׁים לְהִקְרִיב קִרְבָּנוֹת. מִי שֶׁקִּבֵּלָהּ הוּא מִקְרִיב קִרְבָּנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, ה' יִבְרַךְ אֶת עַמוּ בְּשֵׁלוֹם (שם כט, יא). לְכַדְ נֶאֱמַר: אֲשַׁמְעָה מֶה דְבַר הָאֵל וְגוֹ'. וּמֵה דְבַר, וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים. וְלָמָּה נֶאֱמַר זֶבַח שְׁלָמִים. שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בֵּין הַמְּזַבְּחִים וּבֵין הַכֹּהֲנִים וּבֵין יִשְׂרָאֵל. הֵיאָדָּה, הָעוֹלָה אֵין כְּתִיב בָּהּ שְׁלוֹם, וְלֹא בַחֲטָאתָ, וְלֹא בְּאֲשָׁם, אֵלָא בַתּוֹדָה. בֹּא וּרְאֵה, הָעוֹלָה הִיְתָה כְּלָל לְאִישִׁים, וְהַחֲטָאת הִיְתָה דְמָה וְאִמּוּרִיָּה לְמִזְבֵּחַ, וְעוֹרָה וּבִשְׂרָה לְכַהֵן. אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל, לֹא הִיְתָה מִמְּנַה הִנָּאָה. וְכֵן הָאֲשָׁם. אֲבָל הַתּוֹדָה, הִיְתָה דְמָה וְאִמּוּרִיָּה לְמִזְבֵּחַ, וְהַחֲזָה

והשוק לפהגים, ועורה ובשרה לישראל. נמצאת עושה שלום בין המזבח ובין הפהגים ובין ישראל. לפיכך נקראת זבח השלמים, שהיה עושה שלום לכל.

ה וזאת תורת זבח השלמים. כשהיו מקריבין זבח השלמים, היה הקדוש

ברוך הוא נושא להם פנים, שנאמר: ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום (במדבר ו, כו). ואפשר שהקדוש ברוך הוא נושא פנים לבריה. שני כתובין מכחישין זה את זה. כתוב אחד אומר, אם אחפץ במות הרשע (יחזקאל לג, יא). וכתוב אחד אומר, כי חפץ ה' להמיתם (ש"א ב, כה). ואם חפץ להמיתם, היאך לא אחפץ במות הרשע. אלא עד שלא נחתם גזר דין, לא אחפץ. פינן שנתתם גזר דין, כי חפץ ה' להמיתם. וכן דניאל אמר, אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת (דניאל י, כא). אמרו רבותינו זכרונם לברכה: מעשה היה ברבנו הקדוש שהיה עובר בסיומוניא, וצאו כל בני העיר לקראתו, בקשו ממנו זקן אחד חכם מי שילמדם תורה. נתן להם את רבי לוי בר סיסי, שהיה חכם בתורה. אמרו לו: רבי מה הוא שכתוב בדניאל, אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת. וכי יש דבר שקר בתורה, שהוא אומר אמת. ולא מצא להם תשובה מה להשיבן. מיד וצא משם ובא לו לפני רבי. אמר לו: לא יכלתי לעמוד בהם. דבר אחד שאלו ממני ולא מצאתי מה להשיבן. אמר ליה: ומהו הדבר. אמר ליה: אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת. וכי יש דבר שקר בתורה. אמר ליה: תשובה גדולה היה לך להשיבן. אמר ליה: היה לך לומר להם, האדם חוטא, הקדוש ברוך הוא רשם עליו מיתה. עשה תשובה, הכתב מתבטל. לא עשה תשובה, הרשום בכתב אמת. ואף כאן כתוב אחד אומר, ישא ה' פניו אליך (במדבר ו, כו). וכתוב אחד אומר, אשר לא ישא פנים (דברים י, יז). אם ישא, למה לא ישא. אלא לעובדי עבודה זרה, לא ישא פנים. אבל לישראל, ישא ה' פניו אליך. אמר הקדוש ברוך הוא, כשם שישאל נשאים לי פנים, כך אני נושא להם פנים. והיאך נושאים לו פנים. אדם מישראל עני, יש לו חמשה בנים או ששה, והוא נוטל כפר אחד, והן יושבין כָּלָן ואוכלין אותו הכפר ואין שבעים ממה שהם אוכלין, ומברכין, הכתוב אומר, ואכלת ושבעת וברכת (שם ח, ט). אף אני נושא להם פנים, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום (במדבר ו, כו). לך נאמר: וזאת תורת זבח השלמים.

אם על תודה יקריבנו והקריב. ראה היאך הקדוש ברוך הוא סולח

לעוונותיהם של ישראל. ראה מה היו מקריבין להקדוש ברוך הוא, והקריב על זבח התודה. אלא אמר הקדוש ברוך הוא, מי שיש לו פר, גביא פר. מי שיש לו

אֵל, יָבִיא אֵיל. וּמִי שָׁיֵשׁ לוֹ שָׁה, יָבִיא שָׁה. וּמִי שָׁיֵשׁ לוֹ יוֹנָה, יָבִיא יוֹנָה. וּמִי שָׁאֵין לוֹ אֶחָד מִכָּל אֵלוֹ, יָבִיא סֶלֶת. וּמִי שָׁאֵין לוֹ סֶלֶת וְלֹא כָלוּם, יָבִיא דְבָרִים, שְׁנֵאמַר: קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֵל ה' (הושע יד, ג), וְתֹאמַר שֶׁהוּא מְקַבֵּל. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הֵן, וּנְשַׁלְמָה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ (שם). לָמָּה, שָׁאֵין תְּשׁוּבָה לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִן הוֹדָתָהּ. לְכֹךְ נֵאמַר: אִם עַל תּוֹדָה יִקְרִיבֵנוּ.

וְזֹאת תּוֹרַת זְבַח הַשְּׁלָמִים. אֵתָּה מוֹצֵא כָּל הַקְּרִבָּנוֹת שֶׁהֵיוּ מִבִּיאֵין, הֵיוּ

מִבִּיאֵין עַל הַעֲבֹרוֹת. אָשֶׁם כְּשֶׁהוּא מִקְרִיבוֹ, הִיָּה מִקְרִיבוֹ עַל הַעֲבֹרוֹת, שְׁנֵאמַר: וַיִּתְּנוּ יָדָם לְהוֹצִיא נְשִׁיהֶם, וְאֲשָׁמִים אֵיל צֹאן עַל אֲשָׁמֹתָם (עזרא י, טו). וְהַחֲטָאֵת הִיָּתָה בָּאָה עַל הַשְּׁגָגָה, שְׁנֵאמַר: וַחֲטָאֲתֶם לְפָנַי ה' עַל שְׁגָגְתֶם (במדבר טו, כה). עוֹלָה בָּאָה עַל הַרְהוּר הַלֵּב, שְׁנֵאמַר: וְהַשְּׁפִים בִּבְקָר וְהַעֲלָה עוֹלוֹת מִסֹּפֶר כָּלֶם, כִּי אָמַר אֱיֹוֹב אוּלַי חָטָאוּ בְּנֵי וַיְבָרְכוּ אֱלֹהִים בְּלִבָּבָם (איוב א, ה). אֲבָל הַתּוֹדָה שֶׁהִיָּתָה בָּאָה, עַל הַיָּסָד הִיָּתָה בָּאָה. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, חֲבִיבָה עָלַי מִכָּל הַקְּרִבָּנוֹת. וְאִף דָּוִד אָמַר, זוֹבַח תּוֹדָה יִכְבְּדֵנִי (תהלים נ, ב). יִכְבְּדֵנִי אֵינִי אוֹמֵר אֶלָּא יִכְבְּדֵנִי שְׁתֵּי פְעָמִים, בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כָּל מִי שֶׁהוּא עוֹנֶה אָמֵן בְּעוֹלָם הַזֶּה, זוֹכֶה לְעֵנוֹת אָמֵן לְעוֹלָם הַבָּא. מִיָּינוּ, שְׁנֵאמַר: בְּרוּךְ ה' אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (שם עב, יח), מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן (שם מא, יד), אָמֵן בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאָמֵן בְּעוֹלָם הַבָּא. לְכֹךְ נֵאמַר: זוֹבַח תּוֹדָה יִכְבְּדֵנִי. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר שִׁירָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, זוֹכֶה לוֹמֵר שִׁירָה לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר: אֲזִי יִשִּׁיר מִשָּׁה (שמות טו, א). אֲזִי שֹׁר לֹא נֵאמַר, אֶלָּא אֲזִי יִשִּׁיר. הֵוִי, כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר שִׁירָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, זוֹכֶה לוֹמֵר שִׁירָה לְעוֹלָם הַבָּא. לְכֹךְ נֵאמַר: זוֹבַח תּוֹדָה יִכְבְּדֵנִי. הֵוִי, וְזֹאת תּוֹרַת זְבַח הַשְּׁלָמִים. גְּדוּלָה הַשְּׁלָמִים, שֶׁהֵם עוֹשִׂים שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר, גְּדוּל הַשְּׁלוֹם, שֶׁאַפְלוּ יִשְׂרָאֵל עֲצָמָן עוֹשִׂין עֲבוּדָה זָרָה וְעוֹשִׂין חֲבוּרָה אַחַת, אֵין מִדַּת הַדִּין נוֹגַעַת בָּהֶן, שְׁנֵאמַר: חֲבוּר עֲצָבִים אֲפָרִים הֵנַח לוֹ (הושע ד, יז). אָמַר רַבִּי לִוִי, גְּדוּל הַשְּׁלוֹם, שֶׁאֵין חַתוּם בְּרִכַּת כְּהֵנִים אֶלָּא שְׁלוֹם, שְׁנֵאמַר: וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם (במדבר ו, כו). אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, גְּדוּל הוּא הַשְּׁלוֹם, שֶׁהַכְּתִיב הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דְבָרִים בְּתוֹרָה שְׁלֵא הֵיוּ, אֶלָּא בְּשִׁבִיל הַשְּׁלוֹם. אֵלוֹ הֵן. כְּשִׁמַּת יַעֲקֹב, וַיִּרְאוּ אַחֵי יוֹסֵף כִּי מֵת אַבְיָהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף (בראשית נ, טו). מָה עָשׂוּ. הִלְכוּ אֶצְל בְּלָהָה וַאֲמָרוּ לָהּ, הַכְּנִסִי אֶצְל יוֹסֵף וַאֲמָרוּ לוֹ: אַבִּיד צְוָה לְפָנֵי מוֹתוֹ כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פִּשְׁעֵי אַחִיד (בראשית נ, יז). וּמַעוֹלָם לֹא צְוָה יַעֲקֹב מִכָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים כָּלוּם, אֶלָּא מֵעֲצָמָם אָמְרוּ דְבַר זֶה. אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, כְּמָה דִּין מְשִׁתַּפֵּד, וְכְמָה קוֹלְמוּסִין מְשִׁתַּבְּרִין, וְכְמָה עוֹרוֹת אַבוּדִים, וְכְמָה תִּינוּקִין מִתְרַצְעִין לְלַמֵּד דְּבַר שְׁלֵא הִיָּה, בְּתוֹרָה. רֵאָה כְּמָה גְּדוּל כַּח הַשְּׁלוֹם. וְכֵן אֵתָּה מוֹצֵא בְּשִׁרָה, כִּיִּן שְׁבָאוּ מִלְּאָכֵי הַשָּׂרַת לְאַבְרָהָם וַאֲמָרוּ לוֹ: לְמוֹעֵד אָשׁוּב

אָלֶיךָ כַּעַת חִיָּה (שם יח, יד), בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וּתְצַחֵק שָׁרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלִתי הִיָּתָה לִי עֲדָנָה וְאֵדְנִי זָקֵן (בראשית יח, יב). וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא אָמַר לְאַבְרָהָם אֲלֵא לָמָּה זֶה צָחֵקָה שָׁרָה לֵאמֹר הֲאֵף אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וְאֵנִי זָקֵנָתִי (בראשית יח, יג). וְכָל כֶּף לָמָּה, בְּשִׁבִיל הַשְּׁלוֹם. וְלַעוֹלָם הֵבֵא כְּשִׁיחֲזִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַגְּלִיּוֹת לִירוּשָׁלַיִם, בְּשְׁלוֹם מַחְזִירוֹ, שְׁנֹאֲמַר: שְׁאֵלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַיִם יִשְׁלִי אֹהֲבֵיךָ (תהלים קכב, ו). וְכֵן הוּא אוֹמֵר, הִנְנִי נוֹטָה אֵלֶיךָ כְּנֹהַר שְׁלוֹם (ישעיה סו, יב).

ח וַיִּדְבֵר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו וְאֶת הַבְּגָדִים. זֶה שְׁאֵמַר הַפְּתוּב: אֲשֶׁרִי תִבְחַר וּתִקְרַב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ (תהלים סה, ה). אֲשֶׁרִי מִי שֶׁבְּחָרוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא קָרְבוּ. וְאֲשֶׁרִי מִי שֶׁקָּרְבוּ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא בְּחָרוּ. וְאִיזְהוּ שֶׁבְּחָרוּ. זֶה אַבְרָהָם, אֲבָל לֹא קָרְבוּ, אֲבָל הוּא קָרַב אֶת עֲצָמוֹ, שְׁנֹאֲמַר: אֵתָה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחָרְתָּ בְּאַבְרָם וְגו' (נחמיה ט, ז). יַעֲקֹב בְּחָרוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֹאֲמַר: יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחָרְתִּיךָ (ישעיה מא, ח). וְכֵן הוּא אוֹמֵר, כִּי יַעֲקֹב בְּחַר לוֹ יְהוָה, יִשְׂרָאֵל לְסִגְלָתוֹ (תהלים קלה, ד), אֲבָל לֹא קָרְבוּ. אֲבָל הוּא קָרַב אֶת עֲצָמוֹ, שְׁנֹאֲמַר: וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֱהָלִים (בראשית כה, כז). מֹשֶׁה בְּחָרוּ, אֲבָל לֹא קָרְבוּ, שְׁנֹאֲמַר: לוֹלִי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עָמַד בְּפָרֶץ (תהלים קכז, כג). דָּוִד בְּחָרוּ, אֲבָל לֹא קָרְבוּ, שְׁנֹאֲמַר: וַיִּבְחַר דָּוִד עֲבָדוֹ (שם עח, ט). וְהוּא קָרַב אֶת עֲצָמוֹ, שְׁנֹאֲמַר: חֲבַר אֲנִי לְכָל אֲשֶׁר יִרְאוּךָ (שם קיט, גס). אֲשֶׁרִיָּהֶם אֵלוּ שֶׁבְּחָרוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא קָרְבוּ. בֵּא וּרְאֵה, יִתְרוֹ קָרְבוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא בְּחָרוּ. רָחַב הַזְּנוּחָה קִרְבָּהּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲבָל לֹא בְּחָרָהּ. אֲשֶׁרִי אֶהְרֹן בְּכַפְלִים, שֶׁבְּחָרוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְקָרְבוּ. וּמִנֵּינִי שֶׁבְּחָרוּ, שְׁנֹאֲמַר: וַיִּבֵּא אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל עֲלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' הַנְּגִלָה נְגִילַתִּי אֶל בֵּית אַבְיָךָ, וּבַחֲרֹת אוֹתוֹ מִכָּל שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֵן לִי (ש"א ב, כז-כח). וּמִנֵּינִי שֶׁקָּרְבוּ, שְׁנֹאֲמַר: וְאֵתָה הַקְרַב אֶלֶיךָ אֶת אֶהְרֹן אַחִיךָ (שמות כח, א). לְכֹף דָּוִד מְשֻׁבָּחוֹ וְאָמַר, אֲשֶׁרִי תִבְחַר וּתִקְרַב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ (תהלים סה, ה).

ט קַח אֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו. זֶה שְׁאֵמַר הַפְּתוּב: כְּבוֹד חַכְמַיִם יִנְחֲלוּ וְכִסְיִלִים מָרִים קָלוּן (משלי ג, לה). הַפְּתוּב הִזָּה מְשַׁמֵּשׂ מִבְּרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם וְעַד עַכְשָׁיו. כְּבוֹד חַכְמַיִם יִנְחֲלוּ, זֶה נֶחַם וּבְנָיו. וְכִסְיִלִים מָרִים קָלוּן, זֶה דָּוִד הַמַּבּוּל. כְּבוֹד חַכְמַיִם יִנְחֲלוּ, זֶה שָׁם, שְׁנֹאֲמַר: בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שָׁם (בראשית ט, כו). וְכִסְיִלִים מָרִים קָלוּן, זֶה חָם, שְׁנֹאֲמַר: אַרְוֵר כְּנַעַן (בראשית ט, כה), כְּבוֹד חַכְמַיִם יִנְחֲלוּ, זֶה אַבְרָהָם. וְכִסְיִלִים מָרִים קָלוּן, אֵלוּ הַמְּלָכִים שֶׁהִכָּה אַבְרָהָם. כְּבוֹד חַכְמַיִם יִנְחֲלוּ, זֶה יִצְחָק. וְכִסְיִלִים מָרִים קָלוּן, אֵלוּ אֲנָשֵׁי גֵרָר. כְּבוֹד חַכְמַיִם יִנְחֲלוּ, זֶה יַעֲקֹב. וְכִסְיִלִים מָרִים קָלוּן,

זֶה עָשׂוּ. כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ, זֶה יְהוֹשֵׁעַ. וְכַסִּילִים מְרִים קָלוֹן, אֱלוֹ שְׁלֹשִׁים וְאַחַד מְלָכִים שֶׁהֵכָה. כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ, זֶה דָּוִד. וְכַסִּילִים מְרִים קָלוֹן, זֶה גְלִית. כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ, זֶה עָלִי. וְכַסִּילִים מְרִים קָלוֹן, אֱלוֹ בְּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְנֵי עָלִי בְּנֵי בְּלִיעֵל (שׁ"א ב, יב). כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ, אֱלוֹ בְּנֵי אֶהְרֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: קַח אֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו אִתּוֹ. לָמָּה נֶאֱמַר כָּאן, קַח. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, חַיֵּב אֲנִי לְקִיחָהּ, אֲלֵא קוּם אֲתָהּ וּגְדָלוּ בְּלִקְיָהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: קַח אֶת אֶהְרֹן. וְאֵימָתִי לְקַח אֶהְרֹן, בְּשַׁעַה שֶׁיֵּצֵא הַקֹּצֵף מִלְּפָנָי ה' לְחַבֵּל שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כִּינּוּן שֶׁרָאָה מֹשֶׁה, אָמַר לִיה: מָה אֲתָה עוֹמֵד, קַח אֶת הַמַּחְתָּה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ (בַּמִּדְבָּר יז, יא). אָמַר לִיה אֶהְרֹן, מְרִי מֹשֶׁה, לְהַרְגֵנִי אֲתָה מִבְּקֶשׁ. בְּנֵי מִפְּנֵי שֶׁהִקְרִיבוּ לְפָנָיו אֵשׁ הַדִּיּוּטוֹת, נִשְׂרְפוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּקְרִיבוּ לְפָנָי ה' אֵשׁ זָרָה, וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלְּפָנָי ה' וַתֹּאכַל אוֹתָם (וַיִּקְרָא י, א-ב). וְלִי אֲתָה אוֹמֵר, קַח אֶת הַמַּחְתָּה. בְּנֵי הַכְּנִיסוּ אֵשׁ זָרָה וְנִשְׂרְפוּ, וְאֲנִי מוֹצִיא אֵשׁ קְדוֹשׁ לְחוּץ וְאֵינִי מוֹת וְאֵינִי נִשְׂרָף. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, יֵדָּ וְעָשָׂה מִהֲרָה מָה שֶׁשָּׂמַעְתָּ. עַד שֶׁאֲתָה עוֹמֵד וַיִּמְשִׁיחַ, הֵם מוֹתִים. אֲלֵא עָשָׂה מִהֲרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוֹלֵךְ מִהֲרָה אֶל הָעֵדָה וְכִפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי יֵצֵא הַקֹּצֵף (בַּמִּדְבָּר יז, יא). כִּינּוּן שֶׁשָּׂמַע אֶהְרֹן כּוֹן, אָמַר, וְאֱלוֹ אֲנִי מוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, אֵינִי כְּדָאִי, מִיָּד, וַיִּקַּח אֶהְרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה (בַּמִּדְבָּר יז, יב). לְכֹף אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, קַח אֶת אֶהְרֹן, גְּדַלְהוּ בְּלִקְיָהָ. מָה אֶהְרֹן הֲצִיל אֶת בְּנֵי בְּלִקְיָהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: קַח אֶת הַמַּחְתָּה (בַּמִּדְבָּר יז, יא), אֵף אֲתָה גְּדַלְהוּ בְּלִקְיָהָ. לְכֹף כְּתִיב: קַח אֶת אֶהְרֹן.

קח אֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו. זֶה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב: מִתְהַלֵּךְ בְּתִמּוֹ צְדִיק, אֲשֶׁרִי בְּנָיו אַחֲרָיו (מְשַׁלֵּי כ, ז), זֶה אֶהְרֹן וּבְנָיו. אִם מִן הַדָּבָר הַזֶּה, אֵף מֹשֶׁה הָיָה צְדִיק וְלֹא הָיוּ בְּנָיו כְּמוֹתוֹ, וְעָלִי צְדִיק וְלֹא הָיוּ בְּנָיו כְּמוֹתוֹ, וְאֵף שְׁמוּאֵל הָיָה צְדִיק וְלֹא הָיוּ בְּנָיו כְּמוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא הִלְכוּ בְּנָיו בְּדַרְכָּיו (שׁ"א ח, ג), וְלָמָּה אֲתָה אוֹמֵר, מִתְהַלֵּךְ בְּתִמּוֹ צְדִיק אֲשֶׁרִי בְּנָיו אַחֲרָיו. שֶׁרָאָה בְּנָיו בְּחַיָּו מִשְׁמָשִׁין בְּכֹהֵנָה גְּדוּלָה. לְפִיכֹף, קַח אֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו. דָּבָר אַחֵר, קַח אֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, פִּתְחָה אוֹתוֹ בְּדָבָרִים, לְפִי שֶׁהָיָה בּוֹרַח מִן הַשְּׂרָרָה. וְאֵין קַח אֲלֵא לְשׁוֹן פְּתוּי, שֶׁכּוֹן נְבוּכַדְנֶצַּר אָמַר לְנְבוּזַרְאֲדָן, קַחְנוּ וְעִינְךָ שִׁים עָלָיו (יִרְמִיָּה לט, יב). וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשָׂרָה אֲמַנּוּ, וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרַעָה (בְּרַאשִׁית יב, טו), שֶׁלֹּא הָיְתָה מִבְּקִשְׁתָּ לִילָךְ, וְהָיוּ מִפְּתוּי אוֹתָהּ. וְכֵן בְּדִינָהּ, וַיִּקַּח אוֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אוֹתָהּ (שִׁם לד, ב), שֶׁלֹּא הָיְתָה מִבְּקִשְׁתָּ לִילָךְ. וְאֵף קַח אֶת אֶהְרֹן לְשׁוֹן פְּתוּי, שֶׁהָיָה בּוֹרַח מִן הַשְּׂרָרָה.

יא וְאֵת כָּל הָעֵדָה הַקְּהֵל. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, חֲלַק לוֹ כְּבוֹד כְּנֻגָד

ישראל, כדי שיִראוּהוּ הַיּוֹם נִכְנָס לְכַהֲנָה גְדוֹלָה, וְהִתְרַה בָּהֶם הִתְרַאָּה שֶׁלֹּא יִחְלְקוּ
עַל הַכַּהֲנָה כְּקִרְחַ וְכַעֲדָתוֹ שֶׁנִּבְלָעוּ. שְׂאֲנִי יוֹדֵעַ שְׁעֵתִיד עֲזִיָּהוּ לְחַלֵּק וּלְעַמּוֹד עַל
הַכַּהֲנָה, שְׂנֵאָמַר: זְכָרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר (במדבר יז, ה). הוּא
אֵינוֹ מְזַרְע לְוֵי כְּשֵׁם שֶׁהָיָה קִרְח, וְלֹא מְזַרְע אֶהְרֹן הוּא. מִיָּד, וַיִּזְעַף עֲזִיָּהוּ וַיִּבְדְּדוּ
מִקְטָרֶת לְהַקְטִיר, וַיִּבְזְעֵפוּ עִם הַכַּהֲנִים וְהַצִּרְעַת זָרְחָה בְּמִצְחוֹ (דה"ב כו, יט). אָמַר לוֹ:
וְכִדִּין שְׁעֵשִׂיתָ לְקִרְח אֶתְּהָ עוֹשָׂה לוֹ אָמַר לוֹ: לֹא, וְלֹא יִהְיֶה כְּקִרְח וְכַעֲדָתוֹ (במדבר
יז, ה). אָמַר לוֹ: וְהִיאֲדָ אֶתְּהָ עוֹשָׂה לוֹ. אָמַר לוֹ: כַּאֲשֶׁר דָּבַר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ (שם).
אָמַר לוֹ: וַיִּמְהוּ. אָמַר לוֹ: כְּשֵׁם שְׁעֵשִׂיתִי לְיִדְדָה, וַיּוֹצִיאָהּ וְהָיָה יָדוֹ מְצַרְעַת כְּשֶׁלֶּג
(שמות ד, ו), כִּדְּ אֲנִי עוֹשָׂה לוֹ. לְפִיכָּה, וְאֵת כָּל הַעֲדָה הַקְּהֵל.

יב וְאֵת כָּל הַעֲדָה הַקְּהֵל. אָמַר לוֹ: לְהִיכֹן. אָמַר לוֹ: אֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. אָמַר

לוֹ מֹשֶׁה, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁשִׁים רְבוּא אֲנָשִׁים וְשְׁשִׁים רְבוּא בַּחֹרִים הִיאֲדָ אֲנִי
יְכוֹל לְהַעֲמִידוֹן אֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵינוֹ אֵלָא בֵּית סְאֵתִים. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא, וְעַל דָּבָר זֶה אֶתְּהָ תִּמְתֵּה, הַשְּׁמַיִם הָאֵלּוּ לֹא פְדוּק שֶׁל עֵין הַס, וְאֲנִי הוּא
שְׁעֵשִׂיתִים מִרְאֵשׁ הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ, שְׂנֵאָמַר: הַנוּטָה כְּדוּק שְׁמַיִם וַיִּמְתַּחֵם כְּאֹהֶל
לְשֶׁבֶת (ישעיה מ, כב), וְאֵף לְעֵתִיד לְבוֹא כִּדְּ אֲנִי עוֹשָׂה בְּצִיּוֹן, כָּל אוֹתוֹן הָאוֹכְלָסִין מִן
אֲדָם הָרֵאשׁוֹן עַד שְׁיַחֲיוֹ הַמֵּתִים הֵיכָן הֵם עוֹמְדִין, וְהֵם עֵתִידִים לוֹמַר, צַר לִי
הַמָּקוֹם גִּשָׁה לִי וְאֲשֻׁבָה (שם מט, כ). מָה אֲנִי עוֹשָׂה לָהֶם. אֲנִי מִרְחִיבָהּ, שְׂנֵאָמַר:
הִרְחִיבִי מְקוֹם אֹהֶלְךָ (שם נד, ב). מִהֵיכָן אֶתְּהָ לְמַד, מִהַר סִינִי. כִּיּוֹן שֶׁנִּגְלָה הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עָלָיו, מִיָּד נִרְחַב, שְׂנֵאָמַר: רִכַּב אֱלֹהִים רְבוּתִים אֶלְפֵי שִׁנְאָן (תהלים סח, יח).
אָמַר רַבִּי אַבְדִּימִי דָמֹן חִיפָה, אֲנִי שְׁנִיתִי בְּמִשְׁנַתִּי, כְּשֶׁנִּגְלָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
הַר סִינִי לְתַן אֶת הַתּוֹרָה, יָרְדוּ עִמּוֹ עֲשָׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלְפֵי מֵרְכָבוֹת. אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה
הַכְּהֵן, שֶׁצִּפָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂאִין עוֹמְדִין בְּאִמּוֹנָתוֹן אֵלָא שְׁבִטוֹ שֶׁל לְוֵי, לְפִיכָּה
יָרַד עִמָּהֶם כְּנִגְדַּ מַחֲנֵה לְוֵיָהּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יִנְאִי, אִם כֵּן מַעֲתָהּ, בְּשֶׁבֶט לְוֵי כְּתִיב:
רִכַּב אֱלֹהִים רְבוּתִים אֶלְפֵי שִׁנְאָן. מִהוּ רִכַּב אֱלֹהִים רְבוּתִים, עֲשָׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלְפִים
מֵרְכָבוֹת יָרְדוּ עִם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְעַם כָּל מֵרְכָבָהּ וּמֵרְכָבָהּ כְּמֵרְכָבָהּ שְׂרָאָה
יְחִזְקָאֵל, וַיִּמְחֲזִיק הָיָה, אֵלָא מַעֲשֵׂה נְסִים. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַר, הִרְחַב
וְהִאֲרָד וְקָבַל בְּנֵי אִמּוֹנִיָּדָה. וְכֵן אֶתְּהָ מוֹצֵא לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִרְחִיב
אֶת יְרוּשָׁלַיִם, שְׂנֵאָמַר: וְרִחְבָהּ וְנִסְבָּה לְמַעְלָה לְמַעְלָה (יחזקאל מא, ז), עַד שֶׁעוֹלָה
לְשָׁמַיִם. וְאִין מַעְלָה אֵלָא שְׁמַיִם, שְׂנֵאָמַר: כִּי גְדוֹל עַד שְׁמַיִם חִסְדְּךָ (תהלים נז, יא).
כִּיּוֹן שֶׁמִּגַּעַת לְשָׁמַיִם, אוֹמַר, צַר לִי הַמָּקוֹם. אֵף עַל פִּי כֵן מָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
עוֹשָׂה, מְבִיא עֲנָנִים וּמַעְלָה מְשָׁמַיִם לְרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם, וְכֵן לְכֻלָּם. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עַד
שֶׁמִּגַּעַת לְכֻסָּא הַכְּבוֹד. וְכִיצַד הֵם עוֹלִין. עַד שֶׁהֶעֱלִיּוֹן עוֹלָה, הִתְחַתּוֹן אוֹכַל וְשׁוֹתָהּ
וַיִּשָּׂן. וּמָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשָׂה. מְבִיא עֲנָנִים וְהֵם מְפָרִיחִים, שְׂנֵאָמַר: מִי אֵלָה

כַּעֲב תַעֲוֹפִינָה (ישעיה ס. ח). וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַצַּדִּיקִים יֵשׁ לוֹ חֲפָה בַּפְּנֵי עַצְמוֹ, שְׁנֵאמַר: כִּי עַל כָּל כְּבוֹד חֲפָה (שם ד, ה). כִּיֹּן שֶׁמִּגַּעַת לְכֶסֶף הַכְּבוֹד, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם, אֲנִי וְאַתֶּם נִהְלַךְ בְּעוֹלָם, שְׁנֵאמַר: וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם (ויקרא כו. ב). וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב בְּאֲמֻצֵּי הַצַּדִּיקִים וּמְרַאֵן אוֹתוֹ בְּאֲצַבַּע, שְׁנֵאמַר: וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֶלְהִינּוּ זֶה קוֹיֵנוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ, זֶה הִי קוֹיֵנוּ לוֹ (ישעיה כה. ט). וְאָמַר: כִּי זֶה אֱלֹהִים אֶלְהִינּוּ עוֹלָם וָעֶד, הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל מוֹת (תהלים מח. טו). לְפִי שְׂאֵמוֹת הָעוֹלָם אָמְרוּ, וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵינוּ (דברים לב. לו), לְפִיכֹף יִשְׂרָאֵל עֲתִידִים לוֹמַר, כִּי זֶה אֱלֹהִים אֶלְהִינּוּ.

יג זאת תּוֹרַת הָעוֹלָה. וּמַהוּ עוֹלָה, אֵלֶּא שֶׁהִיא עוֹלָה לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּמְכַפֶּרֶת עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כִּי בָּעֵת שֶׁעָשָׂה אֲבָרָהָם עוֹלַת הָאֵיל, שְׁנֵאמַר: וַיִּשָּׂא אֲבָרָהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה אֵיל אַחַר (בראשית כב. יג), וּמַהוּ אַחַר, אֵלֶּא אַחַר שֶׁרָאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כִּי בָּכַל לְבָבוּ וּבְכָל נַפְשׁוֹ בָּא לְהַעֲלוֹת לְיָצִחֶק בְּנֵו לְעוֹלָה, וְשָׁלַח לוֹ הָאֵיל, אָמְרוּ חֲכָמִים, כִּי מִשְׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית נִבְרָא הָאֵיל לְהַעֲלוֹתוֹ עוֹלָה תַּחַת יָצִחֶק. וְזֶה שֶׁפְּתוּב, וְהִנֵּה אֵיל אַחַר וְגו'. וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וְגו' (שם), שֶׁסַּם הַבְּטִיחוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּעֵת שֶׁיַּעֲלֵוּ בְּנֵו עוֹלוֹת, שֶׁיִּקְבְּלֶם מִיָּד. אָמְרוּ חֲכָמִים זְכוּרֹנָם לְבָרְכָה, אֵלוּלֵי שֶׁנִּתְעַבַּב אֲבָרָהָם לְבָדֵק הַסַּכִּין, הִזָּה נִשְׁחַט יָצִחֶק, אֲבָל נִתְעַבַּב לְבָדֵק הַסַּכִּין. מִיָּד נִכְמְרוּ רַחֲמֵיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל יָצִחֶק, וְאָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְפַמְלָא שְׁלוֹ, רְאוּ כַּמָּה זֶה הַצַּדִּיק זְרִיז לַעֲשׂוֹת דְּבָרֵי מַאֲמָרֵי. מִיָּד אָמַר לְמַלְאָךְ לְהַצִּילוֹ, שְׁנֵאמַר: וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם אֲבָרָהָם וַיֹּאמֶר הַנְּנִי (בראשית כב. יא). וְלָמָּה אָמַר אֲבָרָהָם אֲבָרָהָם שְׁנֵי פְעָמִים. בְּשֶׁבִיל שֶׁהִזָּה רְצוֹנוֹ לְשַׁחֲטוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנוֹ, הִזָּה הַמַּלְאָךְ מִמַּהֵר וְאָמַר: אֲבָרָהָם אֲבָרָהָם. וּמִנֵּן שֶׁבָדֵק הַסַּכִּין. שְׁנֵאמַר: וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכָלֶת (בראשית כב. יז). חָשַׁב אוֹתִיּוֹת וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכָלֶת, וְתַמְצָא י"ב, כְּמִנְיֵן הַבְּדִיקוֹת שֶׁעוֹשִׂין לְסַכֵּן אֲבִשְׂרָא וְאִטוּפְרָא וְאִתְלַת רוּחְתָּא. וּמִנֵּן, שְׁנֵאמַר: וּשְׁחַטְתֶּם בְּזֶה (ש"א יד. לד), זֶה בְּגִימְטְרִיא י"ב הָיוּ. וּמַהוּ וַיֹּאמֶר הִי אֵל מִשָּׁה לֵאמֹר. לְאַהֲרֹן. מִכָּאן אָנוּ לְמַדִּין, שֶׁאֵין מִשָּׁה אוֹמֵר אֵלֶּא מַה שֶׁאָמַר לִיה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְלְפִיכֹף אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשֶׁבִילוֹ, לֹא כֵן עֲבָדֵי מִשָּׁה בְּכָל בֵּיתֵי נְאֻמָּן הוּא (במדבר יב. ז). וְכֵן אָמַר בְּשֶׁבִיל שְׁמוּאֵל, וַיִּדַע כָּל יִשְׂרָאֵל מִדֶּן וְעַד בָּאָר שְׁבַע כִּי נְאֻמָּן שְׁמוּאֵל לְנִבְיָא לְהִי (ש"א ג. ט). אֶתְּהָ מוֹצָא כְּשֶׁהִתְחִיל הַדְּבִיר לְבוֹא לוֹ, כְּשֶׁחֲטָאוּ בְּנֵי עֲלֵי לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: וְנָר אֱלֹהִים טָרַם יִכְבֶּה וְשְׁמוּאֵל שׁוֹכֵב בְּהִיכַל הִי (ש"א ג. א). וְכִי בְּהִיכַל הִי הָזָה שׁוֹכֵב. אֵלֶּא כֹּף הוּא פְּתָרוֹנוֹ, וְנָר אֱלֹהִים טָרַם יִכְבֶּה בְּהִיכַל הִי אֲשֶׁר שָׁם אֲרוֹן הִי, וְשְׁמוּאֵל שׁוֹכֵב בְּמִקְוֹמוֹ בְּמִקְוֹם אַחַר. וַיִּקְרָא הִי אֵל שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר הַנְּנִי (ש"א ג. ד), וְהוּא לֹא הִבִּין מִי הִזָּה קוֹרָא לוֹ, שֶׁהִזָּה נַעַר, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: וְהַנַּעַר שְׁמוּאֵל הִלְךְ וְגִדַּל וְטוֹב גַּם עִם הִי וְגַם עִם אֲנָשִׁים (ש"א ב).

ב. ויִרְצֵ אֵל עָלַי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי כִי קִרְאתָ לִי (שׁ"א ג. ה), שְׁחָשַׁב שֶׁהוּא הִיָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ. וַיֹּאמֶר לֹא קִרְאתִי בְנֵי שׁוֹב שָׁכַב (שׁ"א ג. ו). וַיִּסָּף ה' קִרְא שְׁמוּאֵל בְּשְׁלִישִׁית וַיִּקָּם וַיִּלְךְ אֵל עָלַי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי כִי קִרְאתָ לִי וַיָּבֹן עָלַי כִּי ה' קוֹרֵא לְנֹעַר, וַיֹּאמֶר עָלַי לְשְׁמוּאֵל לֵךְ שָׁכַב וְהָיָה אִם יִקְרָא אֱלִיד וְאִמְרַתְּ דְבַר ה' כִּי שׁוֹמֵעַ עֲבָדְךָ (שׁ"א ג. ט). והוא לא אמר דְבַר ה', אֲלֵא דְבַר. לְפִי שְׁאֵמַר בְּלִבּוֹ, אִינִי יוֹדֵעַ אִם ה' אוֹ מְלֶאכֶד אוֹ דְבַר אַחֵר. וְהוּא שְׁקוּל כְּנֶגֶד מִשָּׁה. לְמִשָּׁה אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹא כֹן עֲבָדֵי מִשָּׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא (במדבר יב. ז). וְלְשְׁמוּאֵל אָמַר, וַיִּדַע כָּל יִשְׂרָאֵל מִדֹּן וְעַד בְּאֵר שָׁבַע כִּי נֶאֱמָן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא לַה' (שׁ"א ג. כ). לְפִיכֵךְ אָמַר הַכְּתוּב, אִם יַעֲמֹד מִשָּׁה וְשְׁמוּאֵל לְפָנָי אֵין נִפְשֵׁי לָעַם הַזֶּה (ירמיה טו. א). וְהָיָה שְׁקוּל כְּמִשָּׁה וְאַהֲרֹן, שְׁנֶאֱמַר: מִשָּׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וְשְׁמוּאֵל בְּקוֹרְאֵי שְׁמוֹ (תהלים צט. ו). הוּא הִיָּה מֵאִיר עֵינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁנֶאֱמַר: וְנָר אֱלֹהִים טָרַם יִכְבֶּה וְשְׁמוּאֵל שׁוֹכֵב בְּהִיכַל ה' אֲשֶׁר שָׁם אֲרוֹן אֱלֹהִים (שׁ"א ג. א). מִשָּׁה וְשְׁמוּאֵל לֹא הָיוּ כִּיחֻזְקָאֵל, שְׁכָל מַה שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹמֵר, וְכִמוֹ שְׁנֶאֱמַר: בְּשֵׁנֵת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיחֹו וְאַרְאָה אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל פֶּסַא רָם וְנִשְׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת הַהִיכָל (ישעיה ו. א), וְלְפִיכֵךְ קִרְאוּ הַכְּתוּב בֶּן אָדָם. אַרְבָּעָה הֵם חַיִּים וְקִרְאָם הַכְּתוּב מֵתִים. וְאֵלוֹ הֵן, הָאֲבִיוֹן, וְהַמְצָרֵעַ, וְהַעֲוֹר, וְמִי שֶׁאֵין לוֹ בְּנִים. הַמְצָרֵעַ מִנִּין. שְׁנֶאֱמַר: בְּשֵׁנֵת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיחֹו. וְלָמָּה כְּנָהוּ הַכְּתוּב מֵת. אֲלֵא שְׁנֶאֱמַר, שְׁנֶאֱמַר: בְּשֵׁנֵת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיחֹו, כְּשֶׁנֶּצְטָרַע. שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ (ישעיה ו. ב), בְּשָׁמַיִם לְשִׁמְשׁוֹ. בְּשֵׁתִים יִכְסֶה פָּנָיו (ישעיה ו. ב), בְּצַנִּיעוֹת, שְׁלֵא יִרְאֶה גּוֹפּוֹ לְפָנָי גּוֹפּוֹ. בְּשֵׁתִים יִכְסֶה רַגְלָיו (ישעיה ו. ב), שְׁלֵא יִרְאֶה וַיִּבִּיט לְצַד שְׁכִינָה. וּבְשֵׁתִים יַעֲוֹף (ישעיה ו. ב). וְכִי בְּכַנְפֵים מְעוֹפֵף. אֲלֵא מִכָּאן תִּקְנוּ זְכוּרִים לְבִרְכָה, לְעוֹף אָדָם עַל רַגְלָיו בְּשַׁעַה שְׁאוּמֵר שְׁלִיחַ צְבוּר, קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ ה' צְבָאוֹת (ישעיה ו. ג). וְתִנְחוּמָא אָמַר, כְּסוּי רַגְלִים, לְפִי שֶׁהֵם כְּכֹף רַגְלַ עֲגָל, שְׁלֵא לְהַזְכִּיר עוֹן הַעֲגָל אֶת יִשְׂרָאֵל. וְקִרְא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר (ישעיה ו. ג), נוֹטְלִין רְשׁוֹת זֶה מִזֶּה, שְׁלֵא לְהַקְדִּים הָאֶחָד וַיִּתְחַיֵּל וַיִּתְחַיֵּב שְׂרָפָה, אֲלֵא פְתַחוּ כָּלֶם כְּאֶחָד וְעוֹנִין וְכוּ'. וַיִּנְוְעוּ אַמּוֹת הַסְּפִים (ישעיה ו. ד), הֵם הַמְזוּזוֹת, הַהִיכָל. מִקּוֹל הַקּוֹרֵא (ישעיה ו. ד), מִקּוֹל הַמְּלֶאכִים הַקּוֹרְאִים. הוּא הִיָּה יוֹם הַרְעֵשׁ, שְׁנֶאֱמַר בּוֹ: וְנִסְתָּם כְּאֲשֶׁר נִסְתָּם מִפְּנֵי הַרְעֵשׁ בִּימֵי עֲזִיחֹו מֶלֶךְ יְהוּדָה וְגו' (זכריה יד. ה). כִּי בַיּוֹם שֶׁעָמַד עֲזִיחֹו לְהַקְטִיר בְּהִיכָל, רָעִשׁוּ שָׁמַיִם וְאַרְצָ וּבָאוּ הַשְּׂרָפִים לְשָׂרְפוֹ בְּשִׂרְפָה, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר: וְאֵשׁ יִצְאָה מֵאֵת ה' וְתֹאכַל אֶת הַחֲמֻשִׁים וּמֵאֲתִים אִישׁ מִקְרִיבֵי הַקְטָרֶת, עַל שֶׁהַקְרִיבוֹ קְטָרֶת זָרָה. וְזֶהוּ שְׂקִרְאָם שְׂרָפִים, שְׁבָאוּ לְשָׂרְפוֹ, וּבָאוּ שָׁמַיִם כְּמוֹ כֹן לְשָׂרְפוֹ וְהָאֲרָץ לְבָלְעוֹ, כְּסוּבוֹרִים דִּינֹו לְהַבְלֵעַ כְּקִרְחַ שְׁעָרַעַר עַל הַכְּהֵנָה. יִצְאָתָה בֵּת קוֹל וְאָמַר, זְכָרוֹן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר טו. ה). וְלֹא יְהִיָּה כְּקִרְחַ וְכַעֲדָתוֹ (שם), שְׁעָרַעַר עַל הַכְּהֵנָה לֹא יְהִיָּה כְּקִרְחַ בְּבָלְעָה וְכַעֲדָתוֹ בְּשִׂרְפָה, אֲלֵא כְּאֲשֶׁר דְּבַר ה' בִּיד מִשָּׁה לוֹ (שם), בִּיד מִשָּׁה בְּסִנְהָ, שְׁנֶאֱמַר: הֲבֵא נָא יָדְךָ בְּחִיקָךְ, וַיּוֹצִיאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצָרַעַת כְּשֶׁלֶג (שמות ד. ו). כְּלוּמַר, שְׁיִצְטָרַע הַמְעוֹרָר, אֵף הַצָּרַעַת זָרְחָה בְּמִצְחוֹ וְהָיָה נֹחֲשׁ כְּמֵת. וְכֹן אֶתָּה מוֹצֵא בְּמִרְסָם, שְׁנֶאֱמַר: צָאוּ שְׁלֹשְׁתְּכֶם (במדבר יב. ד). לֹא הִיָּה צָרִיךְ מִשָּׁה לְצֵאתָ, שְׁלֵא דְבַר

עמו כלום, אלא כְּדִי שְׁיִהְיֶה מְזֻמָּן לְהִתְפַּלֵּל עַל מְרִים לְרַפָּא אוֹתָהּ. וַיִּקְרָא אֶהָרוּ
וּמְרִים [\(במדבר יב, ה\)](#). לָמָּה קָרָאָם וְעָזַב לַמֶּשֶׁה. לְפִי שְׂאוּמְרִים מְקַצֵּת שְׂבָחוֹ שֶׁל אָדָם
בְּפָנָיו, וְכֵלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכִן מְצִינוּ בְּנַח, שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אָמַר, אִישׁ צָדִיק תָּמִים [\(בראשית](#)
[ו, ט\)](#). וּבְפָנָיו אָמַר, כִּי אוֹתָךְ רָאִיתִי צָדִיק לְפָנַי [\(שם ו, א\)](#). דָּבָר אַחֵר, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע
בְּנִזְיַפְתּוֹ שֶׁל אֶהָרוּ. אָמַר, שָׁמְעוּ נָא דְבָרִי [\(במדבר יב, ו\)](#). אִין נָא אֶלָּא לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה. אִם
יְהִיָּה נְבִיאָכֶם, הִי, בְּמִרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדַּע [\(במדבר יב, ו\)](#), שְׂכִינְתִּי אִין נִגְלָה עָלָיו
בְּאַסְפֵּק־לְרִיא מְאִירָה, אֶלָּא בְּחִלּוֹם וְחִזְיוֹן. וְלָמָּה, אֶלָּא שֶׁדְּבָרוֹ בְּמִשְׁה, שְׁנֵאמַר:
וַתְּדַבֵּר מְרִים וְאֶהָרוּ בְּמִשְׁה [\(במדבר יב, א\)](#), וְאִין דְּבִיר בְּכָל מְקוֹם אֶלָּא לְשׁוֹן קִשָּׁה. וְכִן
הוּא אוֹמֵר, דְּבָר הָאִישׁ אֲדִנִּי הָאֶרֶץ אֶתְנוּ קִשׁוֹת [\(בראשית מב, ט\)](#). וְאִין אֶמִירָה אֶלָּא
תַּחֲנוּנִים. וְכִן הוּא אוֹמֵר, וַיֹּאמֶר אֵל נָא אֲחִי תִרְעוּ [\(שם יט, ז\)](#). וַיֹּאמֶר שָׁמְעוּ נָא דְבָרִי,
כֹּל נָא לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה. וְלָמָּה אָמַר תַּחֲלָה מְרִים וְאַחֵר כֶּף אֶהָרוּ. אֶלָּא שֶׁהִיא פְּתִיחָה
בְּדְבָר תַּחֲלָה, וּלְפִיכֹךְ הַקְּדִימָה הַפְּתוּב. וּמָה אָמְרוּ, הִרְק אֲךְ בְּמִשְׁה דְּבָר הִי [\(במדבר](#)
[יב, ב\)](#), כְּלוּמַר, בְּמִשְׁה דְּבָר הִי לְבִדּוֹ, שְׁפָרַשׁ מְאִשְׁתּוֹ. הֲלֵא גַם בְּנוֹ דְּבָר [\(שם\)](#), כְּמוֹ כִּן
דְּבָר עֲמָנוּ וְלֹא פְּרָשְׁנוּ מְדַרְךְ אֶרֶץ. וּמִנִּין הִיתָה יוֹדַעַת מְרִים שְׁפָרַשׁ מִשָּׁה מִן הָאִשָּׁה.
רַבִּי נִתָּן אוֹמֵר, מְרִים הִיתָה בְּצַד צְפוּרָה כְּשֶׁאָמְרוּ לְמִשְׁה אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְּנַבְּאִים
בְּמַחֲנֶה [\(שם יא, כז\)](#). וְכִיּוֹן שֶׁשְׂמֵעָה צְפוּרָה, אָמְרָה, אוֹי לָהֶם לְנִשְׁוֹתֵיהֶם שֶׁל אֱלוֹ.
וּמֵאִיזָה זְמַן פָּרַשׁ מִשָּׁה מְדַרְךְ אֶרֶץ, אֶלָּא בְּשַׁעָה שֶׁאָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁה
בְּסִינֵי קָדָם מִתָּן תּוֹרָה שֶׁיִּקְדַּשׁ אֶת הָעָם וְאָמַר לָהֶם: לְשַׁלֵּשֶׁת יָמִים אֶל תִּגְשׁוּ אֶל
אִשָּׁה [\(שמות יט, טו\)](#), פָּרְשׁוּ הֵם מִנִּשְׁוֹתֵיהֶם וּפְרַשׁ מִשָּׁה מְאִשְׁתּוֹ. וְאַחֵר מִתָּן תּוֹרָה אָמַר
לִיהִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לָךְ אָמַר לָהֶם, שׁוּבוּ לָכֶם לְאַהֲלֵיכֶם, וְאַתָּה פֹּה עֹמֵד עִמָּדִי
[\(דברים ה, ל-לא\)](#), וְאַל תִּשׁוּבוּ לְדַרְךְ אֶרֶץ. וְכִשְׁאָמְרָה צְפוּרָה אוֹי לְנִשְׁוֹתֵיהֶן שֶׁל אֱלוֹ, הֵן
נִזְקְקִין לְנִבּוּאָה שְׁיִהּוּ פּוֹרְשֵׁין מִנִּשְׁוֹתֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ בְּעֵלֵי הַיַּמִּינִי. וּמִשָּׁם יִדְעָה
מְרִים וְהִגִּידָה לְאֶהָרוּ. וּמָה מְרִים שֶׁלֹּא נִתְּכַוְּנָה לְגִנוּתוֹ שֶׁל מִשָּׁה, נִעְנְשָׁה. קַל וְחֹמֶר
לְמַסְפָּר בְּגִנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּבְלִשׁוֹן הָרַע, יִלְקָה הָאָדָם בְּצַרְעַת. כִּי אִשָּׁה כְּשִׁית לְקַח
[\(במדבר יב, א\)](#). כּוֹשִׁית בְּגִימְטְרִיא יִפֹּת מִרְאָה, חֲשָׁבוֹנוֹ שֶׁל זֶה כְּחֲשָׁבוֹנוֹ שֶׁל זֶה. הָאִשָּׁה
הַכְּשִׁית, מְגִיד, שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּנִפְיָה, כְּשֵׁם שֶׁהַכֹּל דּוֹבְרִים בְּשַׁחֲרוּתוֹ שֶׁל כּוֹשִׁי. עַל
אֲדוּת הָאִשָּׁה [\(שם\)](#), עַל אֲדוּת גְּרוּשָׁיָה. כִּי אִשָּׁה כְּשִׁית לְקַח, מָה תִּלְמוּד לּוֹמֵר. אֶלָּא
יֵשׁ לָךְ אִשָּׁה נְאֻה בְּנִפְיָה וְאִינָה נְאֻה בְּמַעֲשֵׂיָה, אוֹ נְאֻה בְּמַעֲשֵׂיָה וְאִין נְאֻה בְּנִפְיָה,
וְזוֹ נְאֻה בְּכָל, וְעַתָּה גְּרָשָׁה. וְעַל שֵׁם נִוְיָה נְקִרְאת כּוֹשִׁית, כְּאָדָם הַקּוֹרָא לְבָנוֹ נְאֻה,
כּוֹשִׁי, כְּדִי שֶׁלֹּא תִשְׁלַט בּוֹ הָעֵין וְהָאִישׁ מִשָּׁה עָנּוּ מְאֹד [\(במדבר יב, ג\)](#). עָנּוּ, שֶׁפֶל וְסִבְלוֹ.
דְּבָר אַחֵר, עָנּוּ מְאֹד, מִלְּשׁוֹן עוֹנָה. כְּלוּמַר, שְׂאֵם הִיָּה שׁוֹמֵעַ אֵלָיו הַדְּבָרִים יוֹדַע הִיָּה
לְעִנּוֹת וּלְהִשִּׁיב טְעֵנוֹת כְּנִגְדָן. וַיֹּאמֶר הִיָּה פְּתָאִים [\(במדבר יב, ד\)](#). שְׁנִיגְלָה עִמָּהֶם פְּתָאִים,
וְהֵם טְמֵאִים בְּדַרְךְ אֶרֶץ וְהִיוּ צוֹעְקִים מִיָּם מִיָּם, לְהוֹדִיעַם שֶׁיִּפְּהָ עֲשָׂה מִשָּׁה שְׁפָרַשׁ
מְאִשְׁתּוֹ, אַחֵר שְׁנִיגְלִית שְׂכִינָה עָלָיו תְּדִיר וְאִין עֵת קְבוּעַ לְדְבִיר. וְכִן אָמַר לָהֶם: פֹּה
אֶל פֹּה אֲדַבֵּר בּוֹ [\(במדבר יב, ה\)](#), פֹּה אֶל פֹּה אֶמְרְתִּי לוֹ לְפָרַשׁ מִן הָאִשָּׁה. וּמִרְאָה וְלֹא
בְּחִידוֹת [\(במדבר יב, ה\)](#), וּמִרְאָה זוֹ מִרְאָה הַדְּבִיר. יְכַל מִרְאָה הַשְּׂכִינָה. תִּלְמוּד לּוֹמֵר:

לא תוכל לראות את פני (שמות לג, ב). ואם תאמר, היא כתיב: ותמונת ה' יביט (במדבר יב, ח). זה מראה אחרים, כענין שנאמר: וראית את אחורי (שמות לג, כג). למה לא יראתם לדבר בעבדי במשה (במדבר יב, ח). אינו אומר בעבדי משה, אלא בעבדי במשה. כלומר, בעבדי אף על פי שאינו משה, וכן במשה אף על פי שאינו עבדי, כדאי היה לרא מפינו. וכל שכן שהוא עבדי, ועבד מלך מלך. והיה לכם לומר, אין המלך אוהבו חנם. ואם תאמרו שאינו מכיר במעשיו, זו קשה מן הראשונה. ויחר אף ה' בם וילך (במדבר יב, ט). למד, כי מאחר שהודיע סרחונם, אחרי כן גזר עליה נדוי. קל וחומר בשר נדס, שלא יכלע על חברו עד שיודיענו סרחונו. והענין סר מעל האהל (במדבר יב, ט), ואחרי כן, והנה מרים מצרעת בשלג (במדבר יב, ט). משל למלך שאמר לפדגוגו, הכה את בני. אבל לא תכנו עד שאלך מאצלה, שרחמי עלי. אל נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו (במדבר יב, יא). אל נא תהי כמת (במדבר יב, יב). מה מת מטמא בביאה, אף מצרע מטמא בביאה. אשר בצאתו מרחם אמו (במדבר יב, יב). מרחם אמנו היה לו לומר, אלא שפנהו הכתוב כן. וכן חצי בשרו (במדבר יב, יג). היה לו לומר חצי בשרנו. ולפי משמעו נראה לי כן, אין ראוי להניח את אחותינו להיות כמת, כי מאחר שיצאת מרחם אמו של זה שהיה בידו לעזר ואינו עוזרו, הרי יאכל חצי בשרו, שאחיו בשרו הוא. דבר אחר, אל נא תהי כמת. אם אינך רופאה בתפלה, מי מסגירה ומי מטמאה, כי איני אפטר לראותה, כי אני קרוב, ואין קרוב רואה את הנגעים, וכהן אחר אין בעולם. וזהו שנאמר: אשר בצאתו מרחם אמו. אל נא רפא נא לה (במדבר יב, יג). בא הכתוב ללמד דרך ארץ, שהשואל דבר, צריך שיאמר שנים או שלשה דברי תחנונים ואחר כך יבקש שאלותיו. לאמר, מה תלמוד לומר. אמר לו: השיבני אם מרפא אותה אם לאו. עד שהשיבו, ואביה ירק ירק בפניה (במדבר יב, יד). ומפני מה לא האריך משה בתפלה זו. כדי שלא יהיו ישראל אומרים, אחותו נתונה בצרה, והוא מרבה בתפלה. תסגר שבעת ימים ואחר תאסף (במדבר יב, יד). ואני אומר, כי כל האספות שיש במצרעים, יהיו על שם שהוא משלח מן המחנה. וכשהוא נרפא, נאסף אל המחנה. כל אסיפה לשון הכנסה היא. והעם לא נסע עד האסף מרים (במדבר יב, טו). כבוד זה חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהשילך ליאור, שנאמר: ותתצב אחותו מרחוק (שמות ב, ד). היא עכבה שעה אחת, וכל ישראל עכבו בשבילה שבעת ימים. הוי, המצרע חשוב כמת. ומי שאין לו בנים מנין. מרחל שאמרה ליעקב, הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי (בראשית ל, א). ומנין העור שחשוב כמת. שנאמר: במחשכים הושיבני כמתי עולם (איכה ג, ו). ומנין האביון. שנאמר: כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך (שמות ד, ט). דבר אחר, זאת תורת העולה וגו'. כך שני רבותינו, היתה עולה כלה קדושה, מפני שלא היתה באה על עונות. אשם היתה באה על הגזלות. אבל העולה, לא היתה באה לא על חטאת ולא על גזל, אלא על הרחורח הלב היא באה. וכן מי שהיה מהרהר בלבו דבר, היה מביא קרבן העולה לשום דברים העולים על הלב, שנאמר: והעולה על רוחכם וגו'.

[\(יחזקאל כ. לב.\)](#). וְתִדַּע לְךָ שֶׁקֶרְבֵּן עוֹלָה לֹא בָא אֶלָּא עַל הַרְהוּר הַלֵּב, מִן אִיּוֹב אֲתָה לְמַד, שֶׁהָיָה מִקְרִיב עַל בְּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יָמֵי הַמְּשֻׁתָּה וַיִּשְׁלַח אִיּוֹב וַיִּקְדָּשׁם וְהִשְׁפִּים בְּבִקְרָה וְהִעֲלָה עוֹלוֹת [\(אִיּוֹב א. ה.\)](#). אָמְרוּ לוֹ: אִיּוֹב, לָמָּה אֲתָה עוֹשֶׂה כֹּךָ. וְהוּא אֹמֵר, אוֹלֵי חֲטָאוּ בְנֵי וַיִּבְרְכוּ אֱלֹהִים בְּלִבָּבָם [\(ש. טו.\)](#). הֲוִי, אֲתָה מוֹצֵא שְׁעַל הַרְהוּר הַלֵּב הַתִּקִּין כַּפָּרָה לָהֶם. וְזֶהוּ קֶרֶבֶן עוֹלָה.

יד דבר אחר, צו את אהרן. זה שאמר הכתוב: [הטיבה ברצונך את ציון \[\\(תהלים\]\(#\)](#)

[נא. ט.\)](#). וְאַחֲרֵי כֵן, אִז תַּחֲפֹץ זְבַחֵי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל [\(תהלים נא. כא.\)](#). כְּלוֹמֵר, אִם אֵין יִשְׂרָאֵל מִקְרִיבִין עוֹלָה לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵין צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם נִבְנָה, לְפִי שְׂאִינָן נִבְנוֹת אֶלָּא בְּזִכּוֹת קֶרֶבֶן עוֹלָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִקְרִיבִים לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וּמֵאֵי שָׁנָא קֶרֶבֶן עוֹלָה יוֹתֵר מִן הַקֶּרְבָּנוֹת כָּלָן. מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרָא זְבַחֵי צֶדֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: אִז תַּחֲפֹץ זְבַחֵי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל וְגוֹ' [\(ש. טו.\)](#). אָמַר לִיהִ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמוֹשֶׁה, הוֹאִיל וְכֹךָ הָעוֹלָה חִבִּיבָה עָלַי, לְכֹךָ צָוָה אֲהָרֹן וּבְנָיו שֶׁיְהִיוּ זֹהִירִין בְּהַלְקִירֵב אוֹתָהּ לִפְנֵי. לָמָּה אָמַר זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה. יִרְצָה לוֹמֵר, קִרְיַאת תּוֹרָה. רָאוּ כַּמָּה חִבִּיבָה קִרְיַאת תּוֹרָה לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּי יֵשׁ חִיּוֹב בְּאֲדָם לְתַת כָּל מְמוֹנֹו לְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַצְמוֹ וּלְבָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: צוֹ אֶת אֲהָרֹן וְאֶת בְּנָיו לֵאמֹר. כְּלוֹמֵר, שֶׁיֵּאמְרוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְעַסְקוּ בְּקִרְיַאת הָעוֹלָה. שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁמִּקְרִיבִין עוֹלָה, עוֹסְקִין הֵיוּ בְּקִרְיַאתָהּ כְּדִי שֶׁיִּזְכְּרוּ בְּקֶרֶבֶן עוֹלָה וּבְקִרְיַאתָהּ. וְכֵן אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבְבָּא, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ עֲתִיד לִיחַרֵּב וְהַקֶּרְבָּנוֹת בְּטִלְיוֹן, לֹא תִשְׁכַּחוּ עֲצֻמְכֶם לְסִדֵּר הַקֶּרְבָּנוֹת, אֶלָּא הִזְהָרוּ לְקִרְוֹת בָּהֶן וּלְשִׁנוֹת בָּהֶן. וְאִם תִּעֲסָקוּ בָּהֶן, אֲנִי מַעֲלָה עֲלֵיכֶם כְּאֵלוֹ בְּקֶרְבָּנוֹת אֲתֶם עוֹסְקִים. וְאִם רְצוֹנְךָ לִידַע, בֹּא וּרְאֵה, כֶּשֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְרַאֶה לִיחְזֻקָאֵל אֶת צוֹרַת הַבַּיִת, מַה הוּא אֹמֵר, הִגֵּד אֶת בַּיִת יִשְׂרָאֵל אֶת הַבַּיִת וַיִּכְלְמוּ מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם וּמִדְּדוּ אֶת תְּכֵנִית [\(יחזקאל מג. ט.\)](#). אָמַר יְחִזְקָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, עַד עַכְשָׁיו אָנוּ נְתוּנִים בְּגוֹלָה בְּאֶרֶץ שׁוֹנְאֵינוּ, וְאֲתָה אוֹמֵר לִי לִילֵךְ וּלְהוֹדִיעַ לְיִשְׂרָאֵל צוֹרַת הַבַּיִת, וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם, וַיִּשְׁמְרוּ אֶת כָּל צוֹרָתוֹ וְאֶת כָּל חֻקֵּי [\(יחזקאל](#)

[מג. יא.\)](#). וְכִי יִכּוֹלִין הֵן לְעֲשׂוֹת. הַנִּיחַ לָהֶם עַד שֶׁיַּעֲלוּ מִן הַגּוֹלָה, וְאַחֲרַי כֹּךָ אֲנִי הוֹלֵךְ וְאוֹמֵר לָהֶם. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִחְזֻקָאֵל, וּבִשְׁבִיל שֶׁבְנֵי נְתוּנִים בְּגוֹלָה, יִהְיֶה בְּנֵן בֵּיתִי בְּטַל. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, גְּדוֹל קִרְיַתָּהּ בְּתוֹרָה כְּבִנְיָנָה. לָךְ אָמַר לָהֶם, וַיִּתְעַסְקוּ לְקִרְוֹת צוֹרַת הַבַּיִת בְּתוֹרָה. וּבִשְׂכַר קִרְיַתָּהּ שֶׁיִּתְעַסְקוּ לְקִרְוֹת בָּהֶן, אֲנִי מַעֲלָה עֲלֵיהֶם כְּאֵלוֹ הֵם עוֹסְקִין בְּבִנְיַן הַבַּיִת. וְאַשְׁרֵי הָאִישׁ הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה, וְהַנּוֹתֵן מְמוֹנֹו לְלַמֵּד תּוֹרָה לְבָנוֹ. כִּי בִשְׁבִיל הַמְּמוֹן שֶׁהוּא נוֹתֵן לְלַמֵּד, זוֹכֵה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי הוּא חֲיִיד וְאַרְךָ יָמָיִךְ [\(דברים ל. ט.\)](#). חֲיִיד, לְעוֹלָם הַבָּא. וְאַרְךָ יָמָיִךְ, לְעוֹלָם שֶׁהוּא אֶרֶץ. וְדַע שֶׁכֵּן הוּא. אָמַר רַבִּי אֶסְיָא, לָמָּה הֵם מִתְחִילִים

התינוקות של בית רבן ללמוד בספר ויקרא. אלא מפני שכל הקרבנות כותבים בו, ומפני שהם טהורים עד עכשו ואינם יודעים מהו טעם חטא ועון, לפיכך אמר הקדוש ברוך הוא שיהו מתחילין ותחלה בסדר הקרבנות, יבאו טהורים ויתעסקו במעשה טהורים, לפיכך אני מעלה עליהם כאלו הם עומדים ומקריבים לפני הקרבנות. והודיעך, שאף על פי שחרב בית המקדש ואין קרבן נהג, אפולי התינוקות שקורין בסדר הקרבנות, לא היה העולם עומד. לפיכך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני, אף על פי שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות ואין קרבן עולה נהג, אם אתם עוסקים וקורים בפרשת עולה ושונים בפרשת קרבנות, מעלה אני עליכם כאלו אתם מקריבים קרבן עולה לפני, שנגאמר: וזאת תורת העולה. כלומר, מי שהוא עוסק בתורת העולה, זוכה לחיי העולם הבא. מה כתיב למעלה, נפש כי תחטא ומעלה מעל בה', וכחש בעמיתו וגו' (ויקרא ה. כא), ואחר כך זאת תורת העולה. אמר ישעיה, כי אני ה' אוהב משפט שונה גזל בעולה (ישעיה סא. ח). אמר הקדוש ברוך הוא, לא תאמר הריני גזל וחומס ומביא עולה ומכפר לי. כי אני שונה את הגזל אפלו בעולה שעושין על הגזל. ואם רוצה העולם שאקבל העולה, ישיב הגזל לבעלה, ואחר כן אם יעלה עולה עליה, אקבלנה, שנגאמר: כי אני ה' שונה גזל בעולה, שונה בעולה בעוד שהגזל בידי. ומי שקורא בתורת העולה, כאלו מעלה עולה ומקריבה לפני הקדוש ברוך הוא. ולפיכך אשרי שמלמד עצמו תורה ונותן ממונו ללמד עצמו ובניו, שנגאמר: וזאת תורת זבח השלמים. אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, הרי אתה מצוה אותנו שנביא כל הקרבנות הללו. בעוד שבית המקדש קיים, אדם חוטא ומביא קרבן ומתכפר לו, וכן מביא מנחה ומתרצה לו. ועכשו שחרב בית המקדש, היאך אנו עושים על חטאתינו ועל אשמותינו. אמר להם הקדוש ברוך הוא, אם מבקשים אתם שיתכפר עליכם, היו משמרים תורתך, ואני מעלה עליכם כאלו עשיתם לפני קרבן. ומנין, זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים (ויקרא ז. לו). אל תקרי כן, אלא זאת התורה לא לעולה, ולא למנחה, ולא לחטאת, ולא אשם, ולא מלוואים, ולא זבח השלמים. אלא היו עוסקים בתורה, ויהיה חשוב לפני כאלו אתם מקריבים לפני כל הקרבנות. לפיכך אמר דוד, מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי (תהלים קיט. צז). כי אני יודע שעסיקת תורתך מכפרת עונות, לפיכך אהבתי תורתך. מהו על מוקדה על המזבח כל הלילה. זו היא שמקריבים על החלבים והאברים כל הלילה בלילה, ותפלות פנגד תמידין תקנום. עכשו שאין לנו לא עולות ולא קרבנות ולא מנחה ולא אשם, תקנום תפלות. ותפלת ערבית קרב כל הלילה, כמו שמקריבים האברים והחלבים כל הלילה בלילה. ותפלות, אבות תקנום. וזה ירצה לומר, מוקדה על המזבח כל הלילה. ולמה היה מוקד על המזבח ולא במקום אחר. אלא אמר הכתוב, מזבח אדמה תעשה לי (שמות כ. כא). למה מן האדמה. לפי שהאדם בריתו מן האדמה. ונקרא שמו אדם, על שלקח מן האדמה. ומעלים העולות והקרבנות על המזבח שהיא עשויה

מן האדמה, לכפר על הגויה שהיא לקח מן האדמה. ומנין שמתכפר על הנפש. דכתיב: כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא ואמר [\(ויקרא יז, טז\)](#), כי הדם הוא בנפש וכפר [\(ויקרא יז, יא\)](#). כשאמר וזרקו את הדם על המזבח (שם א, ה), כלומר, יזרקו הדם שהוא הנפש, על המזבח שהיא מן האדמה כמו הגויה, וכפר על הנפש. אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. ואומר: ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה וגו' [\(ישעיה סו, כד\)](#), אלו הכופרים במקום. והאש המוקד על המזבח תמיד, הוא מכפר על עונותיהם של ישראל. ומהו מזבח. מי מחלה, שמוחל על עונותיהם. זו זכות, שמזכה אותם לעולם הבא. ב' ברכה, שמביא להם הקדוש ברוך הוא ברכה במעשה ידיהם. ח' חיים, שהן זוכין לחיי עולם הבא. העוזב כל אלו המחילה והזכות והברכה והחיים והולך ועובד עבודה זרה, שורפו אשו הגדול, כמו שנאמר: כי ה' אלהיך אש אכלה הוא אל קנא [\(דברים י. כד\)](#). כיצד הוא קנא. שנאמר: וארשתיד לי באמונה [\(הושע ב, כב\)](#). כמו שמקנא הבעל לאשה, כך הקדוש ברוך הוא מקנא, כמו שנאמר: ומשוש חתן על פלה וגו' [\(ישעיה סב, ה\)](#). העוזב כל אלו, ישרפהו אשו הגדול, שנאמר: כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר (שם סו, כד). אבל אם חוזר בתשובה, האש המוקד על המזבח יכפר עליו וכפר אשו של גיהנם. ולא עוד, אלא שכל ישראל נמולים באין בגן עדן, כי הקדוש ברוך הוא שם שמו בישראל כדי שיכנסו בגן עדן. ומה השם והחותם ששם בהם, הוא שדי. השייך שם באף, והדלית ביד, והיו"ד במילה. ולפיכך בעת שישראל הולך לבית עולמו, יש מלאך ממנה בגן עדן, שלוקח לכל בר ישראל שהוא מהול ומביאו בגן עדן. ושאין נמולין, אף על פי ששני אותיות יש בהן מן השם שהוא שדי, שיש בהם השייך מן האף, והדלית מן היד, ולא יש בהם היו"ד מן שדי, הוא לשון שד. כלומר, שהשד מוליד אותנו לגיהנם. וישראל שהוא מהול ועובד עבודה זרה הולך ליכנס לגן עדן, והקדוש ברוך הוא מצוה למלאך ומושיף ערלתו ועושה ערלתו כמו שלא היה מהול מעולם, ושלא יבא בגן עדן אלא בגיהנם. ודבר גדול ברית מילה, וחביבה לפני הקדוש ברוך הוא. וכל בריות העולם, בין אדם בין בהמה בין חיות ועופות ורמש, כלן מפתחים מישראל שהוא מהול. וכן תמצא ביונה, כי ביום חמישי ברח מפני אלהיו. ולמה ברח יונה. אלא פעם ראשונה שלחו להשיב את גבול ישראל. פעם שנייה שלחו לירושלים להחריבה, ועשה הקדוש ברוך הוא ברב רחמיו ונחם על הרעה, והיו קורין אותו נביא השקר. פעם שלישית שלחו אל נינוה להחריבה. דן יונה דין בינו לבין עצמו ואמר, יודע אני שהגוים קרובי תשובה הם, עכשו יעשו תשובה, והקדוש ברוך הוא שולח רגזו על ישראל. ולא עוד, אלא שישראל קורין אותו נביא שקר (וכי, ויקרא ח). וייראו האנשים יראה גדולה [\(יונה א, טז\)](#). מלמד, שהיראה גדולה מן החכמה ומן הבינה, כי מי שיש לו חכמה ובינה ואין בו יראה, אינו כלום. כי כן אמר שלמה המלך עליו השלום, סוף דבר הכל נשמע את האלהים

פרשת שמיני

א וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי. זֶה שֶׁאָמַר הַכֹּתוּב: שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דְּבַר רָע (קהלת ח).

ח. מִי הָיָה. זֶה אֱהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִפְתַּח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצֵאוּ שְׁבַעַת יָמִים, וּפְתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וְלַיְלָה. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְאֱהֲרֹן וּלְבָנָיו, שְׁמְרוּ אֲבִלוֹת שְׁבַעַת יָמִים עַד שֶׁלֹּא יִגִּיעַ בְּכֶם. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתְּ ה', שֶׁכָּף שְׁמֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁבַעַת יָמִים אֲבִלוֹת עַד שֶׁלֹּא הִבִּיא אֶת הַמִּבּוֹל, כְּבִיכּוֹל. וּמִנִּין שְׁנֵתֵאבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּנְחַם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם וַיִּתְעַצֵּב אֵל לִבּוֹ (בראשית ו, ו). וְאִין עֲצִיבָה אֵלָא אֲבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: וַתְּהִי הַתְּשׁוּעָה בַּיּוֹם הַהוּא לְאֲבֵל עַל יִשְׂרָאֵל כִּי אָמַר הָעָם כִּי נִעְצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ (ש"ב ט, ג). וְכֵן עֲזָרָא אָמַר לְיִשְׂרָאֵל בְּשַׁעָה שֶׁהָיוּ בּוֹכִין אִישׁ אֶל אָחִיו וְאִישׁ אֶל בְּנוֹ, לְכוּ אֲכָלוּ מִשְׁמָנִים וּשְׁתוּ וְגו' וְאֵל תִּעְצְבוּ כִּי חֲדוֹת ה' הִיא מְעַזְכֶם (נחמיה ח).

ט. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁמֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁבַעַת יָמִים הָאֲבֵל עַד שֶׁלֹּא הִבִּיא אֶת הַמִּבּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי לְשַׁבַּעַת הַיָּמִים וּמִי הַמִּבּוֹל הָיוּ עַל הָאָרֶץ (בראשית ו, ז). וְכֵן הוּא אוֹמֵר לְאֱהֲרֹן וּלְבָנָיו, כְּשֶׁם שְׁנֵתֵאבֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל עוֹלָמוֹ עַד שֶׁלֹּא הִבִּיא אֶת הַמִּבּוֹל, אִף אֲתֶם שְׁמְרוּ אֶת יָמֵי הָאֲבֵל עַד שֶׁלֹּא יִגִּיעַ בְּכֶם. הָיוּ מִשְׁמָרִים וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים עַל מָה מִשְׁמָרִים. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דְּבַר רָע. וְעַתָּה וּמִשְׁפָּט יוֹדֵעַ לֵב חָכָם (קהלת ח, ח), זֶה מֹשֶׁה, שֶׁכָּבַר אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְנִעְדַתִּי שָׁמָּה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבּוּדִי (שמות כט, מג), מִתְקַדֵּשׁ אֲנִי שָׁם בְּמִכְבְּדִי. וְהָיָה מֹשֶׁה מִשְׁמֵשׁ כָּל שְׁבַעַת יָמֵי הַמְּלוּאִים. וְהָיָה מִתְיָרָא לֹמֵר שְׁמָא מִדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִקְדַּשׁ בְּכַבּוּדִי. וְלֹא עָשָׂה, אֵלָּא אָמַר לְאֱהֲרֹן, שְׁמְרוּ אֲבֵל שְׁבַעַת יָמִים. אָמַר לוֹ: לָמָּה. אָמַר לוֹ: כִּי אָמַר לִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּי כֵן צִוִּיתִי. כִּיִּן שֶׁשְׁמְרוּ שְׁבַעַת יָמֵי הָאֲבֵל וּבֹא יוֹם הַשְּׁמִינִי, נִכְנְסוּ נֶדֶב וְאֲבִיהוּא לְהַקְרִיב, פָּגַעָה בְּהוֹן מִדַּת הַדִּין וְנִשְׁרָפוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמָוּתוּ לְפָנֵי ה'. בָּא מֹשֶׁה וְאָמַר לְאֱהֲרֹן, הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה' לְאִמֵר בְּקִרְוֵי אֶקְדֵּשׁ. וְהִכּוֹ דָּבַר. בְּמִדְבַר סִינִי, וְנִעְדַתִּי שָׁמָּה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבּוּדִי. וְכֵן אָמַר מֹשֶׁה לְאֱהֲרֹן, הֲעַתָּה שֶׁאָמַר לִי

בקרובי אקדש, חשבתני כי בי או בך יפגע, ועכשו אני יודע כי הם גדולים ממני וממך. וידם אהרו, הנה לו הדבר לנחמה. לך נאמר: שומר מצוה לא ידע דבר רע.

וַיְהִי ביום השמיני. זה שאמר הכתוב: אמרתי להוללים אל תהלו, ולרשעים אל תרימו קרן (תהלים עה, ה). מהו אמרתי להוללים אל תהלו. למה, לפי שהוא מזכיר במחלת המחנים (שהייש ז, א). וכן הוא אומר, לחול במחלות (שופטים כא, כא). לפי שאין השמחה ממתנת לאדם. לא כל מי ששמח היום שמח למחר, ולא כל מי שמצר היום מיצר למחר, לפי שאין השמחה ממתנת לאדם, שנאמר: לשחק אמרתי מהולל (קהלת ב, ב). רצונך לידע, שהרי שמחתו של הקדוש ברוך הוא לא המתינה. אימתי, כשברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, היתה שמחה גדולה לפניו, שנאמר: יהי כבוד ה' לעולם, ישמח ה' במעשיו (תהלים קד, לא). וכן הוא אומר, וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד (בראשית א, לא). ללמדך, שהנה הקדוש ברוך הוא מתגאה ומשתבח במעשיו מאד, וצוה לאדם הראשון מצוה קלה ולא קימה. מיד נתן לו אפופסיו, שנאמר: כי עפר אתה ואל עפר תשוב (שם ג, יט). וכביכול לא המתין בשמחתו, ואמר, לא בראתי את הכל אלא בשביל אדם, ועכשו הוא מת, מה הנאה יש לי. ומה הקדוש ברוך הוא לא המתין בשמחתו, בני אדם על אחת כמה וכמה. לך נאמר: אמרתי להוללים אל תהלו. אברהם כמה שמח. נתברך בעולם ונתגדל, הרג כמה מלכים, והקנה להקדוש ברוך הוא שמים וארץ, ונתן לו בן בזקנתו ומל אותו וגדלו, ולסוף נאמר לו: קח נא את בנך את יחידך והעלהו (בראשית כב, ב). ועשה מהלך שלשה ימים, שנאמר: ביום השלישי (בראשית כב, ד). חזר ביום אחר מהר המזריה, וקבר לשרה אשתו, ובקש מקום לקברות ולא מצא, עד שקנה בארבע מאות שקל כסף, ואחר כך קפצה עליו זקנה. ומה אברהם הצדיק בך, הרשעים על אחת כמה וכמה. יצחק לא המתינה שמחתו, נמלט מן החרב ומן אנשי גרר, והודיע להם מי הנה, ובאו הם אצלו, שנאמר: ואבימלך הלך אליו מגרר וגו' (בראשית כו, כו), ואמרו לו: ראו ראינו כי הנה ה' עמך (בראשית כו, כח). ולא המתין בשמחתו, אלא ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו (בראשית כז, א). ומה יצחק שהיה עולתו של הקדוש ברוך הוא, בך. הרשעים על אחת כמה וכמה. יעקב בכורו של הקדוש ברוך הוא, שכתוב בו בני בכורי ישראל (שמות ד, כב), כמה שמח. ראה סלם ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו, והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' וגו' (בראשית כח, יב-יג). הלך אצל לבן, ברח מפני עשו, ויעבד ישראל באשה ובאשה שמר (הושע יב, יג). ועבד בלבן עשרים שנה, שנאמר: עבדתיך ארבע עשרה שנה וגו' (בראשית לא, מא). ולבסוף העשיר והוליד בנים, וחזר ופגע בעשו ונצול ממנו, ושלם את נדרו. ולא המתין בשמחתו, אלא ותצא דינה בת לאה, וירא אותה שכם בן חמור (שם לד),

א-ב. ובאת לו צרת יוסף ונמכר לעבד. ומה יעקב הצדיק כף, שאמר לו הקדוש ברוך הוא, עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט, ג), ולא המתין בשמחתו, הרשעים על אחת כמה וכמה. לכך כתיב: אמרתי להוללים אל תהלו. וכתיב: לשחק אמרתי מהולל (קהלת ב, ג). יהושע כמה שמח הרג שלשים ואחד מלכים, והנחיל לישראל את הארץ וחלק, ונתנו לו כתף כל ישראל כל ימיו, ואמרו לו: כל איש אשר ימרה את פיו ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצוונו יומת (יהושע א, יח), מה שלא זכה משה רבנו. והזקין ומת בלא בנים. לכך נאמר: אמרתי להוללים אל תהלו. ועלי הכהן כמה שמחה שמח. היה מלך וכהן גדול ואב בית דין, שנאמר: ועלי הכהן יושב על הכסא על מזוזת היכל ה' (ש"א א, ט). ועלי הכהן, שהיה כהן גדול. יושב על הכסא, שהיה מלך. על מזוזת היכל ה', שהיה אב בית דין. ולא המתין בשמחתו, אלא, ויהי כהזכירו את ארון האלהים ויפל מעל הכסא אחרנית בעד יד השער ותשבר מפרקתו ומת (ש"ד יח). ומתו שני בניו חפני ופנחס. ומה עלי הצדיק כף, הרשעים על אחת כמה וכמה. ואין אנו מוצאים איש ואשה שראתה שמחות לרב פאלישבע בת עמינדב אשתו של אהרן, שנאמר: ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב (שמות ו, כג). שראתה בעלה כהן גדול משמש בכהנה גדולה ונביא, ומשה אחי בעלה מלך ונביא, ובניה סגני כהנה, ואחיה נחשון ראש לכל נשיאי ישראל. ולא המתנה בשמחתה, אלא נכנסו שני בניה להקריב קרבן, ויצא אש מלפני ה' ותאכל אותם. לכך נאמר: אמרתי להוללים אל תהלו. וכן שלמה אומר, לשחק אמרתי מהולל (קהלת ב, ג). מעשה באחד מגדולי בבל, שהיה משיא בנו ברביעי שלו, ועשה סעודה ומשתה לחכמים. אמר לבנו, עלה והבא לנו חבית יין פלוני מן העליה. עלה לעליה והפישו נחש בין החביות ומת. המתין אביו עם המסבין ושהה ולא בא. אמר אביו, אעלה ואראה מה בני עושה. עלה אביו ומצאו משלך בין החביות מת. מה עשה אותו חסיד, המתין בעצמו עד שאכלו האורחין ושתו כל צרכיהם. כיון שגמרו, אמר להם: לא לברך ברכת חתנים באתם על בני, באו וברכו עליו ברכת אבלים. לא להכניס בני לחפה באתם, באו והכניסו אותו לקבורה. אמרו, על רבי זכאי דכבול, ופתחו עליו, לשחק אמרתי מהולל, ולשמחה מה זו עושה (קהלת ב, ג).

ויהי ביום השמיני. זה שאמר הכתוב: צדיק כפתמר יפרח, שתולים בבית ה' (תהלים צב, יג-יד). צדיק כפתמר יפרח, זה אהרן, שנאמר: והנה פרח מטה אהרן לבית לוי (במדבר יז, כג). כל האילנות נוטעים אותם והם עולים לעצמם. אבל התמרה הזאת, נוטעים אותה ומעלה שרשים מכל צדדיה. כף היה אהרן, נטע ועשה שרשין, אלו בניו של אהרן, שנאמר: אלעזר בנו פנחס בנו אבישוע בנו (דח"א ו, לה), צדיק כפתמר יפרח (תהלים צב, יג). היכן נטע אותם, שתולים בבית ה' (תהלים צב, יד),

ומפתח אהל מועד לא תצאו. לך נאמר: ויהי ביום השמיני. אמרו זכרונם לברכה, כל שבעת הימים שהיה משה בסנה, אמר לו הקדוש ברוך הוא, לך בשליחותי. והוא אומר לו: שלח נא ביד תשלח (שמות ד, ג). כך יום ראשון ושני. אמר לו הקדוש ברוך הוא, אני אומר לך לך, ואתה אומר לי שלח נא ביד תשלח. חיד, למחר אני פורע לך, כשעשה המשכן, תהא סבור בעצמך שאתה משמש בכהנה גדולה, ואני אומר לך, קרא לאהרן שישמש. לך נאמר: קרא משה לאהרן ולבניו. אמר, יש קריאה לשבע, ויש קריאה לרעב. לשבע מנין, וקראתי אל הדגן והרביתי אותו (יחזקאל לו, כט). לרעב מנין, כי קרא ה' לרעב (מ"ב ח, א). יש קריאה לגדלה, שנאמר: קרא משה לאהרן. אמר לו משה, כך אמר לי הקדוש ברוך הוא, למנותך כהן גדול. אמר לו אהרן, אתה נגעת במשכן ואני נעשה כהן גדול. אמר לו: חיד, אף על פי שאתה נעשה כהן גדול, כאלו אני נעשה. שכשם ששמחת לי בגדלה, כך אני שמח בגדלתך. ואימתי שמח לו. בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא, ועתה לך ואשלחך אל פרעה (שמות ג, ט). אמר לו הקדוש ברוך הוא, הנה הדבר שמור לך. אמר לו משה, בי אדוני שלח נא ביד תשלח (שמות ד, ג), אתה מעביר עלי שאחי גדול ממני ואני הולך לפרעה. אמר לו הקדוש ברוך הוא, חיד שאמרת כראוי שהוא גדול ממך, אלא אף על פי כן, וראך ושמח בלב (שמות ד, ד). אמר רבי שמעון בן יוחאי, אמר הקדוש ברוך הוא, אותו הלב השמח בגדלת אחיו, ינתנו אבנים טובות עליו, שנאמר: ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו (שמות כח, כט). לפיכך כל שבעת הימים שהיה משה עסוק במשכן, הוא היה זורק את הדים ומקטיר את החלבים. אמר לו הקדוש ברוך הוא, מה אתה סבור שאתה נעשה כהן גדול, קרא לאהרן ולבניו שישמשו. לפיכך, ויהי ביום השמיני וגו'. ולמה לזקני ישראל, כדי לגדלו בפני הזקנים. אמר לו הקדוש ברוך הוא, קרא לזקנים ומשח אותו, והגדלה אתן לו בפניהם, שלא יהיו אומרים: מעצמו נעשה כהן גדול.

ד ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר. ולמה לא אמר לו פר אלא עגל. לפי שזעל ידי העגל נתפקקה הכהנה בידך, ובעגל היא מתבססת בידך. ולא עוד, אלא שלא יהו ישראל אומרים: יש להם עונות ממעשה העגל. לפיכך אמר לו הקדוש ברוך הוא, אף הם יקריבו עגל. ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל, שידעו הכל שנתכפר להם על מעשה העגל. אמר הקדוש ברוך הוא, בעולם הזה נתכפר להם על ידי קרבן. ולעולם הבא אני מוחה עונותיהם שלא בקרבן, שנאמר: אנכי אנכי הוא מוחה פשעיה למעני (ישעיה מג, כו).

ה וידבר ה' אל אהרן ויון ושכר אל תשבת. למה הוא מצנה על הינו. שפך

השונה ינו, חבורות ופצעים ובשבת וחרפה באות עליו. ורוח הקדש צוחת, למי
אוי למי אבוי למי מדינים וגוי, למאחרים על הינו, אל תרא ינו כי יתאדם וגוי,
אחריתו כנחש ישף וכצפועני יפריש, עיניף יראו זרות ולבד ידבר תהפכות, והיית
כשכב בלב ים [\(משלי כג, כט-לד\)](#), וכל אותו ענין. למי אוי למי אבוי. על מי הם אומרים
וי, למי שהיא בעל מריבות. ועל מי הם משיחים למי פצעים חנם, למי שיש בפינו
חבורות ועל מי שענינו עכורות ואדמות ושחרות מן הינו, למאחרים על הינו. אל
תרא ינו כי יתאדם, אחריתו דם. דם נאה מבחוץ ורע מבפנים, ולא תאמר שהיא
יפה מבפנים כשם שהיא מבחוץ. כי יתן בכוס עינו, בכיס כתיב. השפור נותן עינו
בכוס לשותות, והחנוני נותן עינו בכיס. כי יתן בכוס עינו. רואה את חברו שותה,
והוא אומר לו: מזג לי ואני שותה, ומתלקף ברעי ובמימי רגלים. יתהלך
במישורים. סופו למכר כל חפצי ביתו ואת כל כלי תשמישו, ואין לו לא בגד ולא
תשמישי הבית ולא כלום והבית ריקה מן הכל. יתהלך במישורים, סוף שהיא
מתיר את העברות ועושה אותם הפקר כמישור. משיח עם אשה בשוק ומנבל את
פיו, ואומר דברים רעים בשכרות ואינו מתבייש, לפי שנטלטלה דעתו ואינו יודע
מהו אומר ומהו עושה. ואחריתו כנחש ישף, אחרית הינו ישף כנחש. שאם נחש
נושף אדם, אינו מרגיש לשעה ומהלך לביתו, והמכה מתחלחלת בו. כנחש ישף,
נדאי כנחש. מה הנחש נתקלה אדמה בעבורו, שנאמר: ארורה האדמה בעבורך
[\(בראשית ג, יז\)](#), כך הינו, נתקלל כנען בעבורו, שהיא שלישי של עולם שנאמר [\(בראשית ג,](#)
[ט\)](#): ויאמר ארור כנען הוי ואחריתו כנחש ישף. עיניף יראו זרות. ראה מה הינו
גורם למי שהיא שותה, עיניו יראו זרות, לא יהיה בד אל זר [\(תהלים פא, י\)](#). הינו גורם
לעבד עבודה זרה, שנאמר: וגם אלה בינו שגו ובשכר תעו [\(ישעיה כח, ז\)](#). מה תעו.
אלה אלהיך ישראל, שנאמר: וישב העם לאכל ושתו ויקומו לצחק [\(שמות לב, ו\)](#).
מתוך הינו אמרו, אלה אלהיך ישראל. ולבד ידבר תהפכות. שגורם לארבעה
דברים, עבודה זרה, גלוי עריות, שפיכות דמים, ולשון הרע. ראה כמה קשה הינו.
אף כי הינו בגד גבר יהיר [\(תבוק ב, ה\)](#). וכתוב: זד יהיר לץ שמו [\(משלי כא, כד\)](#). ואין זד
אלא עבודה זרה, שנאמר: גערת זדים ארורים השוגים ממצותיך [\(תהלים קיט, כא\)](#).
ואין זד אלא גלוי עריות, שנאמר: זדים קמו עלי [\(תהלים פו, יד\)](#). ואומר: גם מזדים
חשף עבדך [\(תהלים יט, יד\)](#). השמר מן הינו, אתה שותה ושונה ורואה כל העולם
כספינה, שנאמר: והיית כשכב בלב ים וכשכב בראש חבל [\(משלי כג, לד\)](#). כשהיא
שוכב, מכין אותו ואינו חושש, שנאמר: הכוני בל חליתי הלמוני בל ידעתי [\(משלי](#)
[כג, לה\)](#). והוא אינו יודע ואינו מתבייש ומגלה עצמו, ואחר כך חוזר ומבקשו,
שנאמר: מתי אקיץ אוסיף אבקשנו עוד [\(שם\)](#). ראה מה אחרית רעה של כל שותי
ינו. ישעיה אומר, הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף ינו ידליקם [\(ישעיה ה,](#)

אמר הקדוש ברוך הוא, הואיל וכך הינו גורם, בדין הוא שאצוה את הכהנים שלא יהיו שותני יין ומשמשין לפני הוי, יין ושכר אל תשת. שלמה אמר, אל תהי בסובאי יין (משלי כג, ב), אל תגרם לעצמך לשתות שבעים, ותראה פני שבעים ותבא לידי מיתה. יין עולה למנון שבעים. ולא תראה שבעים, סנהדרין, ותגרם לעצמך מיתה. ראה מה כתיב: כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שומע וגו', ותפשו בו אביו ואמו וגו', ואמרו אל זקני עירו וגו' והדין נעשה בו. ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת (דברים כא, יח-כ). למה, שהוא זולל וסוּבא. ושלמה אמר, אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר (משלי כג, ב), שלא תגרם לעצמך סקילה, חמורה שבמיתות. אמר רבי יהודה הלוי ברבי שלום, בלשון עברי שמו יין, ובלשון ארמי חמר. בגימטריא מאתים וארבעים ושמנה, כנגד איברים שבאדם. הינו נכנס בכל אבר ואבר והגוף מתרשל והדעת מטלטלת. נכנס הינו והדעת יוצאת. וכך שנה רבי אליעזר הקפר, נכנס יין יצא סוד. נכנס הינו שהוא שבעים ויצא סוד שהוא שבעים. לך נצטוה כהן גדול שלא ישתה יין בשעת עבודה, כדי שלא תטלטל דעתו, אלא משמר התורה ומשמר הדעת, שנאמר: תורת אמת היתה בפייה ועולה לא נמצא בשפתיו (מלאכי ב, ו). וכן הוא אומר, כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב, ז). לך הקדוש ברוך הוא מצוה על אהרן, יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך. ולא תהיה סבור, שמא לשעבר תחלה צויתי אתכם כשבית המקדש קיים ואתם משמשים בו, שנאמר: בבאכם אל אהל מועד. אלא אף לעולם שמרו עצמכם מן היין, שנאמר: חקת עולם לדורותיכם (ויקרא י, ט). לפיכך שמרו עצמכם מן היין, שהוא סמן קללה. שכן הוא אומר בנח, וישת מן היין וישכר ויתגל (בראשית ט, כא). נכנס חם וראה ערותו. מה אמר לו: קלל את בנו, שנאמר: ויאמר ארור כנען (בראשית ט, כה). לפיכך, יין ושכר אל תשת. וכן אתה מוצא, עשרת השבטים לא גלו אלא מתוך היין. ראה מהו אומר, הוי השאננים בציון והבטחים בהר שמרון נקבי ראשית הגזים ובאו להם בית ישראל (עמוס ו, א). השאננים בציון, שהיו יושבין בהיכלי ענג בשלוח. הבוטחים בהר שמרון, שהיו יושבין לבטח בסבסטיה ושותיו ומשתכרין. נקבי ראשית הגזים ובאו להם בית ישראל. כיצד, אמות העולם יושבין ומסיחין ואומרים: מי גבור בישראל. והם אומרים: שמשון. וחוזרים ואומרים: מי גבור בגזים. והם אומרים: גלית, שכתוב בו, גבהו שש אמות וזרת (ש"א יז, ד). הוי, נקובי ראשית הגזים ובאו להם בית ישראל. וחוזרים ואומרים: מי עשיר באמות. והם אומרים: אדרינוס. ומי עשיר בישראל. והם אומרים: שלמה. ומסכימין אלו ואלו ואומרים: שלמה עשיר, שכתוב בו, ויתן המלך את הכסף בירושלים באבנים (מ"א י, כז). בא וראה, כל שבט ושבט היה לו מיומם בפני עצמו. כיון שהיה מבקש לצאת למיומם שלו, היה נוטל עדרו עמו כדי להיות אכל מצאנו פטומין. מנין, שכן כתיב: ואכלים פרים מצאן ועגלים מתוך מרפק, השותים במזרקי יין וראשית שמנים ומשחו ולא נחלו על שבר יוסף, לכן עתה יגלו בראש גלים וסר מרזח סרוחים (עמוס ו, ד-ז). למה, על ידי שהיו

להוטיין אחר היין. לפיכך הקדוש ברוך הוא מזהיר לאהרן, יין ושכר אל תשת. אשרי אדם שאינו להוט אחר היין. שכן אתה מוצא בבני יונדב בן רכב, שצנה אותם אביהם, אל תשתו יין אתם ובניכם עד עולם. ומה ראה לומר, אל תשתו יין אתם ובניכם. אלא ששמע לירמיה שהיה מתנבא על חרבן בית המקדש. התחיל מצנה את בניו, מעכשו, אל תשתו יין, ובית לא תבנו וזרע לא תזרעו וקרם לא תטעו כי באהלים תשבו כל ימיכם [\(ירמיה לה, ו-ז\)](#). והיו מתאבלים מעכשו ושמו מצות אביהם. וכיון שהיה ירמיה מתנבא לישראל לומר להם עשו תשובה ולא היו עושים, אמר לו הקדוש ברוך הוא לירמיה, אתה אומר להם עשו תשובה ואינם עושים. בניו של יונדב בן רכב מצנה קלה צנה אותם אביהם והם משמרים אותה, ואני אומר לישראל שיעשו תשובה ואינם עושים, שנגאמר: הוקם את דברי יונדב בן רכב אשר צנה את בניו לבלתי שתות יין ולא שתו עד היום הנה [\(ירמיה לה, יז\)](#), ואני דברתי להם השכם ושלח. מה כתיב שם. אמר לו הקדוש ברוך הוא לירמיה, לך אמר להם, חייכם, בשביל ששמרתם את המצוה הזאת, שאין משפחותיכם פוסקות מלפני לעולם, שנגאמר: פה אמר ה', לא יפרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים [\(ירמיה לה, יט\)](#). לפיכך הוא מזהיר על היין, שנגאמר: יין ושכר אל תשת. אמר ישעיה, צנחה על היין בחוצות, ערבה כל שמחה [\(ישעיה כד, יא\)](#). מהו ערבה כל שמחה. חשכה, כמה דאת אמר: ויהי ערב ויהי בקר [\(בראשית א, ה\)](#). שבת משוש הארץ [\(ישעיה כד, יא\)](#), שבתה ציון שכתוב בה, יפה נוף משוש כל הארץ [\(תהלים מת, ג\)](#). אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, בעולם הזה, היין סימן קלה לעולם. אבל לעולם הבא, אני עושה אותו עסיס, שנגאמר: והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב וכל אפיקי יהודה ילכו מים ומעין יצא מבית ה' והשקה את נחל השטים [\(יואל ד, יח\)](#).

וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם, זאת החנה אשר תאכלו. זה

שאמר הכתוב: עמד וימדד ארץ, ראה ויתר גוים [\(תבוק ג, ו\)](#). מהו עמד וימדד ארץ. בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא לתן התורה לישראל, עמד וימדד את הארץ ונתן התורה במדבר בפרהסיא. לך כתוב, עמד וימדד ארץ, שבקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את העולם למדינת מימיו, כענין שנגאמר: מי מדד בשעלו מים [\(ישעיה מ, א\)](#). וכיון שלא קבלו אמות העולם את התורה, כבר היה העולם חוזר למדינת מימיו אלולי ישראל שקבלו את התורה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה [\(שמות כד, ז\)](#). וכיון שקבלוה, שקט העולם, שנגאמר: ארץ יראה ושקטה [\(תהלים עו, ט\)](#). ומשם נטלו הגוים אפופסין, שנגאמר: ראה ויתר גוים. רבי תנחומא בן חנילאי אמר, התיר להם את האסורים ואת השקצים ואת הרמשים. משל למה הדבר דומה. לרופא שהלך לבקר שני חולים, ראה אחד מהם שהיה בסכנה, אמר לבני ביתו, תנו לו

כָּל מֵאֲכָל שֶׁהוּא מִבְּקֶשׁ. רָאָה הָאֱחָד שֶׁעֲתִיד לְחַיּוֹת. אָמַר לָהֶם: כֶּף וְכֶף מֵאֲכָל יֹאכֵל וְכֶף וְכֶף לֹא יֹאכֵל. אָמְרוּ לְרוּפֵא, מַה זֶה. לָזֶה אֲתָה אוֹמֵר יֹאכֵל כָּל מֵאֲכָל שֶׁהוּא מִבְּקֶשׁ, וְלֹאֲחֵר אֲמַרְתָּ לֹא יֹאכֵל כֶּף וְכֶף. אָמַר לָהֶם הַרוּפֵא, לָזֶה שֶׁהוּא לְחַיִּים, אֲמַרְתִּי לוֹ זֶה אֵכֵל וְזֶה לֹא תֹאכֵל. אֲבָל אוֹתוֹ שֶׁהוּא לְמִיתָה, אֲמַרְתִּי לָהֶם, כָּל מַה שֶׁהוּא מִבְּקֶשׁ תִּנּוּ לוֹ, שְׂאִינוּ לְחַיִּים. וְכֶף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַתִּיר לְגוֹיִם הַשְּׂקָצִים וְהַרְמָשִׁים. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם לְחַיִּים, אָמַר לָהֶם: וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי, אֵל תִּשְׁקָצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם, אֶת זֶה תֹאכְלוּ, וְאֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ, לֹא תִטְמְאוּ בָהֶם וְנִטְמַתֶּם בָּם. לָמָּה, שֶׁהֵם לְחַיִּים, שְׂנֵאָמַר: וְאֲתֶם הַדְּבָקִים בְּהַ' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כְּלָכֶם הַיּוֹם. הֲוִי, עֲמֵד וְיִמָּדַד אֶרֶץ, רָאָה וַיִּתֵּר גּוֹיִם. שְׁלֹשָׁה דְבָרִים נִתְקַשָּׁה מִשָּׁה, וְהִרְאָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְכוּ'.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, זֹאת הַחֲזִיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ. יִלְמְדוּנוּ רַבְּנוּ, כַּמָּה בְּהֵמוֹת טְהוֹרוֹת יֵשׁ בְּעוֹלָם. כֶּף שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת הוּן, אֵיל וְצִבִי וְיַחֲמוֹר וְאֶקוּ וְדִישׁוֹן וְתֵאוּ וְזֶמֶר [\(דברים יד, ה\)](#), שׁוֹר שֶׁהוּא כְּשִׁבִים וְשֶׁהוּא עֲזִים [\(דברים יד, ז\)](#). יוֹתֵר מֵאֵלֶּה אֵין בְּעוֹלָם. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, הַזֵּהֲרוּ עֲצֻמְכֶם שֶׁלֹּא לְשַׁקֵּץ אֶת עֲצֻמְכֶם בְּבִהֵמָה טְמֵאָה וּבְשֶׁרֶץ טְמֵאָה. כֶּף אָמַר דּוֹד, הָאֵל תָּמִים דְּרַכּוּ אֲמַרְתָּ ה' צְרוּפָה [\(תהלים יח, לא\)](#), בְּשִׁבִיל לְצַרְף בְּרִיּוֹתָיו. אָמַר לוֹ: רַבִּי, מַה אֲכַפֵּת לוֹ לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁיֹּאכְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּלֹא שְׁחִיטָה, שֶׁיְהִיָּה יִשְׂרָאֵל נוֹחֵר וְאוֹכֵל וְשׁוֹחֵט מִן הַצִּנּוֹר מִן הַיָּרֵד. תִּדְעַ, שֶׁלֹּא נִצְטַנְהוּ הַשְּׁחִיטָה הַזֹּאת אֶלָּא כְּדִי לְצַרְף אֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי לְעֵתִיד לְבֹא עוֹשֶׁה סְעוּדָה לְצַדִּיקִים מִן הַבְּהֵמָה וְלִוְיָתָן וְאֵין שָׁם שְׁחִיטָה. תִּדְעַ לָךְ, לִוְיָתָן בְּרִיָּה מְשֻׁנָּה הוּא, וְהַמְּלֵאכִים גְּגוּרוֹ מִמֶּנּוּ, שְׂנֵאָמַר: מִשְׁתּוֹ גְּגוּרוֹ אֱלִים [\(איוב מא, יז\)](#). וְאִם הֵם זֹרְקִין עָלָיו כַּמָּה רַמְחִים שֶׁל בְּרִזָּל, כְּתִבּוּ הוּא חוֹשֶׁבֶן, שְׂנֵאָמַר: יַחֲשֹׁב לְתִבּוּ בְּרִזָּל [\(איוב מא, יט\)](#). וְכֵן בְּהֵמוֹת שְׂדֵי קִשָּׁה, שֶׁהוּא רוּבֵץ עַל אֶלְף הָרִים, שְׂנֵאָמַר: בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלְף [\(תהלים ג, ט\)](#). וְהִכּוּ הוּן נִשְׁחַטִּין. אֶלָּא זֶה לָזֶה מִזְדַּגְּגִין שְׁנִיָּהֶם, שְׂנֵאָמַר: אֱחָד בְּאֱחָד יִגְשׁוּ [\(איוב מא, ח\)](#). בְּהֵמוֹת יִגְשׁ בְּלִוְיָתָן וְאוֹחִז בְּקַרְנָיו וּבֹקֵעַ. וְלִוְיָתָן הַפֶּף יְהִיָּה מִיִּתְתּוֹ, שֶׁמִּפְּנֵי אוֹתוֹ בִּזְנָבוֹ וְהוֹרְגוֹ, וְהַצַּדִּיקִים הוֹלְכִין וְנוֹטְלִין מְנוֹת מְנוֹת. מִכָּאֵן שְׁחִיטָה. אֶלָּא בְּשִׁבִיל לְבַדֵּק וּלְצַרְף אֶת יִשְׂרָאֵל.

זֹאת הַחֲזִיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ. זֶה שְׂאֵמַר הַכְּתוּב: לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהֵי חַפְצֵתִי, וְתוֹרַתְךָ בְּתוֹךְ מַעֲי [\(תהלים מ, ט\)](#). אֲשֶׁרִיכֶם יִשְׂרָאֵל, שֶׁבְּכָל אֶבֶר וְאֶבֶר שֶׁבְּכֶם, נָתַן מִצְוָה, שְׂמֵאֲתִים וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה אֵיבָרִים בְּאָדָם. וּלְכֶף אָנוּ אוֹמְרִים בְּכָל יוֹם, בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחִכְמָה, וּבְרָא בּוֹ נִקְבִים

נקבים, חלולים חלולים. חלולים חלולים בגימטריא מאתים וארבעים ושמונה. הוי, כמנין איברים שבאדם. בראש, לא תקיפו פאת ראשכם [\(ויקרא יט, כז\)](#). בבשר, ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם [\(ויקרא יט, כח\)](#). ועוד מצות מילה, שנאמר: ונמלתם את בשר ערלתכם [\(בראשית יז, יא\)](#). ועוד שחתם שמו שהוא שדי בבני ישראל. השיין באפיו, והדלית ביד, והיויד במילה. השיין באפים, שלא יקבלו ולא יחנו מגזל. והדלית ביד, שיהא משא ומתן של אדם בכשרות ולא בגזל. היויד במילה, שלא יחטא אדם וכו'. שלשה דברים נתקשו למשה, והראם לו הקדוש ברוך הוא באצבע. ואלו הן, מעשה המנוחה, והירח, והשקצים. מעשה המנוחה כיצד היה. שבשעה שעלה משה, והיה הקדוש ברוך הוא מראה לו בהר היאך יעשה את המשכן. כיון שהראה לו הקדוש ברוך הוא מעשה המנוחה, נתקשה בה משה. אמר לו הקדוש ברוך הוא, הרי אני עושה אותה לפניך. מה עשה הקדוש ברוך הוא. הראה לו אש לבנה ואש אדמה ואש שחרה אש ירוקה, ועשה מהן את המנוחה, גביעיה כפתוריה ופרחיה וששת הקנים. והוא אומר לו: כך וכך עשה אותם, שנאמר: וזה מעשה המנוחה [\(במדבר ח, ד\)](#). מלמד, שהראה לו הקדוש ברוך הוא באצבע את המנוחה, ואף על פי כן נתקשה בה הרבה משה לעשותו. מה עשה הקדוש ברוך הוא, חקקה על כף ידו של משה. אמר לו: וראה ועשה בתבניתם [\(שמות כה, מ\)](#), כשם שחקקתיה על כף ידך. ואף על פי כן נתקשה בה משה ואמר, מקשה תעשה המנוחה [\(שמות כה, לא\)](#). כלומר, מה קשה לעשות. אמר לו הקדוש ברוך הוא, השלף את הזהב לאש והמנוחה תעשה מאליה, שנאמר: מקשה תעשה המנוחה. כתיב תעשה, מעצמה תעשה. מלמד, שנתקשה לו המנוחה, והראה לו הקדוש ברוך הוא באצבע, שנאמר זה. הירח מנין, שנאמר: ויאמר ה' אל משה, החדש הזה לכם [\(שם יב, א-ב\)](#). אמר לו בחדש ניסן, כזה וכזה תראה וקדש. מלמד, שהראה לו הקדוש ברוך הוא באצבע. השרצים מנין. שנאמר: וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על הארץ. תפש הקדוש ברוך הוא כל מין ומין והראה לו למשה, ואמר לו: זה אכל וזה לא תאכל, שנאמר: זאת החיה אשר תאכלו, וזה אשר לא תאכלו. ואם תמה אתה על הדבר, על שהעבירן הקדוש ברוך הוא לפני משה, כך העבירן הקדוש ברוך הוא לפני אדם הראשון כל בריות שברא. ואמר לו: מה שמו של זה. והוא אומר לו: שור. מה שמו של זה. והוא אומר לו: גמל וכן חמור. וכן כל דבר ודבר. ומנין, שכן כתיב: וכל אשר יקרא לו האדם נפש וגו' [\(בראשית ב, יט\)](#). לאחר שקרא לכלן שמות, אמר לו הקדוש ברוך הוא, ואני מה שמי. אמר לו: ה'. זה שאמר הכתוב: אני ה' הוא שמי [\(ישעיה מב, ח\)](#). הוא שמי, שקרא לי אדם הראשון. הוא שמי, שהתניתי ביני לבין בריותי. ומה אם אדם הראשון, העביר הקדוש ברוך הוא את כל הבריות לפניו. משה, שהקדוש ברוך הוא מבקש שיזהיר את ישראל על הטהרות ועל הטמאות, אתה תמה שהראה לו הקדוש ברוך הוא כן, שכתוב, וזאת החיה אשר תאכלו וזה אשר לא תאכלו, שנאמר לו: הזהר את ישראל שלא לאכל דברים טמאים. שלא יטעף יצרף לומר, שכל דברים טובים

אָסר הקדוש ברוך הוא לישראל, אָמר הקדוש ברוך הוא, כָּל מִה שְׁאַסְרֵתִי לָךְ, הַתְּרֵתִי לָךְ כְּנִגְדּוֹ. כִּי־צַד, אָסְרֵתִי לָךְ דִּם נָדָה, הַתְּרֵתִי לָךְ דִּם בְּתוּלִים. אָסְרֵתִי לָךְ אֶת הַדָּם, הַתְּרֵתִי לָךְ אֶת הַכֶּבֶד שְׂכָלוֹ דָם. אָסְרֵתִי לָךְ אֶת הַחֲזִיר, הַתְּרֵתִי לָךְ אֶת הַדָּג שְׁשֵׁמוֹ שְׁבוּטָא, שֶׁהוּא דוֹמָה לַחֲזִיר. אָסְרֵתִי לָךְ אֵשֶׁת אִישׁ, הַתְּרֵתִי לָךְ גְּרוּשֵׁת אִישׁ. אָסְרֵתִי לָךְ נְכָרִית, הַתְּרֵתִי לָךְ אֵשֶׁת יָפֶת תַּאֲר. אָסְרֵתִי לָךְ אֵשֶׁת אַח, הַתְּרֵתִי לָךְ יְבָמָה לְאַחֵר מִיִּתְּנוּ בְּלֹא בְּנִים, שְׁנֵאָמַר: יְבָמָה יָבֵא עָלֶיךָ [\(דברים כה. ה.\)](#). אָסְרֵתִי לָךְ כְּלָאִים, הַתְּרֵתִי לָךְ סֵדִין בְּצִיצִית. אָסְרֵתִי לָךְ חֵלֶב בְּהֶמָּה, הַתְּרֵתִי לָךְ חֵלֶב חַיָּה. אָמַר רַבִּי בִּיסָנָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲזַיָּא, כָּל מִה שְׁאַסְרֵתִי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּבִהֶמָּה, הַתְּרֵתִי בְּחַיָּה. וְכָל מִה שְׁאַסְרֵתִי בְּחַיָּה, הַתְּרֵתִי בְּעוֹף. וְאֶת שְׁאַסְרֵתִי בְּעוֹף, הַתְּרֵתִי בְּדָג. אָסְרֵתִי חֵלֶב בְּבִהֶמָּה, הַתְּרֵתִי חֵלֶב חַיָּה. אָסְרֵתִי גִיד הַנֶּשֶׁה בְּחַיָּה, וְהַתְּרֵתִי אוֹתָהּ בְּעוֹף. אָסְרֵתִי בְּעוֹף הַדָּם, הַתְּרֵתִי אוֹתוֹ בְּדָג. וְכָל כֶּדָּ לָמָּה. כְּדֵי שְׂיִתְּנוּ שְׂכָר טוֹב לְיִשְׂרָאֵל שְׁמִשְׁמְרִין אֶת הַמְּצוֹת. לְכֹךְ נֵאָמַר: הָאֵל תְּמִים דִּרְכוּ [\(תהלים יח. לא\)](#), שְׂכָל דִּרְכֵיךָ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא תְּמִימוֹת הֵן. וְכִי מָה אֲכַפֵּת לוֹ לְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, בֵּין שְׁשׁוּחֵט אֶת הַבְּהֶמָּה וְאוֹכֵל אוֹ אִם נוֹחֵר וְאוֹכֵל. כְּלוּם אֶתָּה מוֹעִילוֹ אוֹ כְּלוּם אֶתָּה מְזִיקוֹ. אוֹ מָה אֲכַפֵּת לוֹ, בֵּין אוֹכֵל טְהוֹרוֹת לְאוֹכֵל נְבִלוֹת. אָמַר שְׁלֵמָה, אִם חֲכַמְתָּ חֲכַמְתָּ לָךְ וְגו' [\(משלי ט. יב\)](#). הָא לֹא נִתְּנוּ הַמְּצוֹת אֶלָּא לְצַרְף בְּהוֹן אֶת הַבְּרִיּוֹת וְיִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאָמַר: אֲמַרְתָּ ה' צְרוּפָה [\(תהלים יח. לא\)](#). לָמָּה, שְׂיִהֵא מְגוֹן עָלֶיךָ, שְׁנֵאָמַר: מְגוֹן הוּא לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ [\(תהלים יח. לא\)](#). הָיוּ אוֹמְרִים, זֹאת הַחַיָּה וְגו'. אָמַר אִיּוֹב, מִי יִתֵּן טְהוֹר מְטָמָא לֹא אֶחָד [\(איוב יד. ד.\)](#). כְּשֶׁהַתְּרֵתִי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַשּׁוֹר וְאָסְרֵתִי אֶת הַגָּמֶל, מִי יוֹכֵל לְטְהַר אוֹ לְטָמֵא אֶלָּא הוּא. מִי עָשָׂה כֵּן. מִי גָזַר כֵּן. לֹא אֶחָד. לֹא יַחֲדוֹ שֶׁל עוֹלָם. בֹּא וְרֵא, מִתְּחִלַּת בְּרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם הָיָה הַכֹּל מֵתָר, שְׁנֵאָמַר: כִּי־רָקַע יָעֹשֶׂב נִתְּתִי לָכֶם אֶת כָּל [\(בראשית ט. ג.\)](#). וְאוֹמְרִים: וְיִרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב [\(בראשית א. לא\)](#). וּמַעַת שְׁעַמְדוֹ יִשְׂרָאֵל עַל הַר סִינַי, הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמְצוֹת, לִתְּנוּ לָהֶם שְׂכָר טוֹב. אִם כֵּן, לָמָּה לֹא צָוָה לְאָדָם הָרֵאשׁוֹן. אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָדָם הָרֵאשׁוֹן מְצָוָה קִלְעָה צוּיִתִּי אוֹתוֹ וְעִבֵּר עָלֶיךָ, וְכָל הַמְּצוֹת הִלְלוּ הֵימָּה יָכֹל לְקַיֵּם אוֹתָם. בּוֹ בְּיוֹם שְׁנֵצְטוּנָה, בּוֹ בְּיוֹם עִבְרָה עָלֶיךָ וְלֹא הָיָה יָכֹל לְעַמֵּד בְּצוּיִי שְׁעָה אַחַת. כִּי־צַד בְּרָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הָאָדָם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פְּדִיָּה, בְּשַׁעָה רֵאשׁוֹנָה, עָלָה בְּמַחְשְׁבֹתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבַרְאֵת אֶת הָאָדָם. בְּשֵׁנִיָּה, נִמְלָךְ בְּמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת וְאָמַר, נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ [\(בראשית א. כו.\)](#). בְּשִׁלִּישִׁית, כִּנְסָה עֲפָרוֹ. בְּרַבִּיעִית, גָּבְלוּ. בְּחַמִּישִׁית רְקַמוּ. בְּשִׁשִּׁית, הֶעֱמִידוּ גִלְגָּם. בְּשִׁבְעִית, נִפְחָ בּוֹ נְשָׁמָה. בְּשְׁמִינִית, הִכְנִיסוּ לְגוֹן עֵדוֹן. בְּתֵשִׁיעִית, צָוָהוּ זֶה אֶכֶל וְזֶה לֹא תֹאכֵל. בְּעֶשְׂרִית, עִבֵּר עַל צוּיִי. בְּאַחַת עֶשְׂרֵה, נִדּוֹן. בְּשֵׁתִים עֶשְׂרֵה, נִתְּגַרֵּשׁ מִגּוֹן עֵדוֹן, שְׁנֵאָמַר: וְיִגְרַשׁ אֶת הָאָדָם (שם ג, כד). הָיוּ, שְׁלֹא עָמַד בְּצוּיִי שְׁעָה אַחַת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פְּדִיָּה, מִי יִגְלָה עֲפָר מֵעֵינַיִךְ אָדָם הָרֵאשׁוֹן, שְׁאֶתָּה לֹא יָכֹל לְעַמֵּד בְּנִסְיוֹנְךָ אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת, וְהָרִי בְּנִיךְ מְשִׁמְרִין כָּל הַמְּצוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם וְעוֹמְדִין בְּהוֹן. אֶחָד מֵהֶם עוֹמֵד וְנוֹטֵעַ מַעֲדָר מְנַכֵּשׁ מִזְמַר שׁוֹרָה וּמִשְׁקָה, וְרוֹאֶה פְּרוֹת נְטִיעוֹתָיו מִבְּכָרוֹת וְקוֹפֵץ יָדוֹ וְאֵינוֹ

טועם מהם, לקיים מה שנגאמר: שלש שנים יהיה לכם וגו' (ויקרא יט. כג). ואדם הראשון נאמר לו: מזה אכל ומזה לא תאכל, ולא יכל לעמוד בצויו אפלו שעה אחת, אלא כמו שנגאמר: ותתן גם לאישה עמה ויאכל (בראשית ג. ו). ובניד נצטוו, את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו. וביותר כשיבא אדם מישראל ליקח בהמה שה או עז או כבש, שוחט ומפשיט ומכניס ידו ובודק הריאה ונמצא טרפה, מניחו ואינו אכלו. הוי אומר, אמרת ה' צרופה וגו' (תהלים ית. לא). לפיכך לא נצטוה אדם הראשון, לפי שגלוי וידוע לפניו, שאינו יכל לשמור מצות הרבה, שהרי מצוה אחת נצטוה ולא עמד בה. אבל ישראל, כמה מצות נתן להם הקדוש ברוך הוא, והם משמרי. לפיכך הרבה להם תורה ומצות, ואמר להם: את זה תאכלו, ואת זה לא תאכלו, את הגמל ואת הארנבת ואת השפן והחזיר. דבר אחר, את הגמל, זה בכל, שנגאמר: בת בכל השדודה אשרי שישלם לה את גמולך וגו' (תהלים קלו. ח). את הארנבת, זו מדי, שעשתה את ישראל פאה והפקר, להשמיד להרג ולאבד את כל וגו'. וכן היתה אשתו של תלמי המלך שמה ארנבת. את השפן, זו נון, שהשפילה את התורה מפי הנביאים, שנגאמר: הנה ימים באים באים נאם ה' אלהים והשלחתי רעב וגו' (עמוס ח. יא). וכתיב: ונעו מים עד ים וגו' (עמוס ח. יב). כיצד, הקדוש ברוך הוא מוציא פרוז לעתיד לבא ואומר: כל מי שעוסק במצוה פלונית, יבא ויטל שכרה. אז באים אמות העולם ואומרים: תנו לנו שכרנו, שאנחנו עשינו מצוה. אמר להם הקדוש ברוך הוא, כל מי שקיים את התורה, יבוא ויטל שכרה.

ט ויהי ביום השמיני. רבי תנחומא ורבי חניא רבה ורבי ברכיה בשם רבי אלעזר אמר, כל מקום שנגאמר ויהי, אינו אלא לשון צרה. רבי שמואל בר נחמני בשם רבי נתן אמר, המדרש הזה עלה בדינו מן הגולה, כל מקום שנגאמר ויהי בימי, לשון צרה. וחמשה הם. ויהי בימי אמרפל (בראשית יד. א). מה צער היה שם. עשו מלחמה להרג לאברהם אבינו, שנגאמר: עשו מלחמה (בראשית יד. ב). משל לאוהבו של מלך שנכנס למדינה, ובשבילו היה המלך נזקק לכל אותה מדינה. באו ונזדווגו לו בדברים. וכשרצה ללקת, אמרו לו הכל, וי שאין המלך נזקק למדינה עוד כשהיה. כך אברהם אוהבו של הקדוש ברוך הוא היה, שכך כתיב בו, זרע אברהם אוהבי (ישעיה מא. ח). וכתיב: ונברכו בך כל משפחות האדמה (בראשית יב. ג). וכשבאו המלכים ונזדווגו לו, אמרו הכל, וי שאין הקדוש ברוך הוא נזקק לעולם כמו שהיה, שבעבורו היה נזקק לעולם. וזה שאמר הכתוב: ויבאו אל עין משפט (שם יד. ז). אמר רבי אחא, לא בקשו להזדוג אלא לגלגל עינו של עולם. אמרו, עין שעשתה מדת הדין בעולם, בקשו לסמותה. הוא קדש (שם), הוא כתיב. פלומר, הוא שקדש שמו של הקדוש ברוך הוא וירד לכבשן האש. כשראו הדברים כך, צוחו, ויהי בימי אמרפל מלך שנער. ויהי בימי אחז בן יאשיה מלך יהודה (ישעיה י).

א, מה צרה היתה שם. זה שאמר הכתוב: ארם מקדם ופלשתים מאחור וגו' (שם ט, יא). משל למלך שמסר את בנו לפדגוג, והיה הפדגוג שונא אותו. אמר, אם אני הורג אותו ומתחייב הריגה, אלא הריני מושיב מחיתו ממנו, והוא מת מאלי. כך אמר אחז הרשע, אם אין גדיים, אם אין תישים. אם אין צאן, אין רועה היכן העולם. כך אמר, אם אין קטנים, אין גדולים. אם אין גדולים, אין תלמידים. ואם אין תלמידים, אין חכמים. אם אין תורה, אין בתי כנסיות ובתי מדרשות. ואם אין בתי כנסיות ובתי מדרשות, אין הקדוש ברוך הוא משרה שכנתו בעולם. מה עשה, עבר על כל בתי כנסיות ובתי מדרשות וסגר אותם. וזהו שאמר הכתוב, צור תעודה חתום תורה בלמדי (ישעיה ת, טז). וכשראו כך, התחילו הכל צווחין וי שיתחרב העולם כשבטלו התורה, זו היתה בימי אחז. ויהי בימי יהויקים בן יאשיהו (ירמיה א, א), מה צרה היתה שם. ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו אלה השמים ואין ארם (שם ד, ט). משל לכתבים של מלך שהובאו למדינות המלכות. בכל מדינה ומדינה שהובאו לידם, היו הכל עומדין על רגליהם ופורעין את ראשיהם וקוראין אותם באימה וברתת ובזיע. וכשהובאו למדינתו של מלך, קרעו אותם ושרפו. כך עשו ישראל, כששולח הקדוש ברוך הוא שלוחו לאמות העולם, הם עושים תשובה ומתכסים בשק וצמים, כמו שעשו אנשי נינוה, שנאמר: מטעם המלך וגדליו וגו' (יונה ג, ז). אמרו זכרונם לברכה, מי שהיתה בביתו קורה אחת או אבן אחת מגזל, הורס הבית ומוציאו ומשיב הגזל. ובשביל זה היה מתירא יונה להנבא, דאמר רבי טרפון, ממנה היה הדג וכו'. ואמות העולם מתיראין לפני הקדוש ברוך הוא וקרובים לתשובה, וישראל קשי ערף. וזה שאמר הכתוב: ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה (ירמיה לו, כג). כלומר, קרא ארבעה פסוקים, ובפסוק החמישי קרא היו צריה לראש וגו' (איכה א, ה). וכתוב: יקרעה בתער הסופר והשלך אל האש עד תם כל המגלה (ירמיה לו, כג). כשראו כך, התחילו הכל צווחין וי על הגזרה התלויה עלינו. האחרת, ויהי בימי אחשורוש (אסתר א, א). מה צרה היתה שם, להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים (שם ג, י). משל למלך שהיה לו כרם, והיו לו שלשה שונאים. מה עשו. האחד מקטף בעוללות, והשני מזנב באשכלות, והשלישי מעקר בגפנים. המלך, הוא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. הכרם שלו, הוא ישראל, שנאמר: כי כרם ה' צבאות בית ישראל (ישעיה ת, ז). השלשה שונאים שלהם, הם פרעה, נבוכדנצר, והמן. פרעה התחיל מקטף בעוללות, שנאמר: כל הבו הילוד היאורה תשליכוהו (שמות א, כב). נבוכדנצר מזנב באשכלות, שנאמר: החרש והמסגר (ירמיה כט, ב). החרש מהו, אלו שמתפללין תפלות חרש בלחש ונוצחין בתפלתן לכל אמות העולם. המסגר, שכל אמות העולם באין במסגר מלפניהם ובורחין, שהן מסגירין לכל האמות. ובא נבוכדנצר לכלותם, וכלה החרש והמסגר והגלם. בא המן הרשע עוקר בגפנים, שנאמר: להשמיד להרג ולאבד (אסתר ג, י). התחילו הכל צווחין וי והתאבלו לפני המקום. ויהי בימי שפט השופטים (רות א, א), היה שם רעב. ואיזו צרה גדולה מן הרעב. ומנין שהיה

רָעַב. שְׁנֵאמַר: וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ (רות א, א). וְלָמָּה הָיָה רָעַב. לְפִי שֵׁיִשְׂרָאֵל וְהַדְּיָנִים לֹא הָיוּ דָּנִין דִּין אָמַת, שְׁנֵאמַר: וַיְהִי בִימֵי שְׁפֹט הַשּׁוֹפְטִים. אָנוּ מוֹצְאִים, הוּא, שְׁמוּרָה הַרְשָׁעִים, כְּמוֹ הוּא דָּתָן וְאָבִירָם, הוּא אַחַשְׁוֵרֹשׁ, הוּא אַחַז, כֹּן הַשּׁוֹפְטִים. וְלִפִּי שֶׁהָיוּ הַשּׁוֹפְטִים רְשָׁעִים וְאִין דָּנִין דִּין אָמַת לְאָמַתּוֹ, הָיָה רָעַב בְּאֶרֶץ. וְלָמָּה הַדְּבָר דוּמָה. לְמַדִּינָה שֶׁהִיָּתָה חִיָּבַת מַס לְמַלְךְ, שֶׁלַח גְּבָאִים לְגִבּוֹתָהּ. עָמְדוּ בְּגִי הַמְּדִינָה הַכּוּ אֶת הַגְּבָאִים וְתִלְאוּם. הַדִּין שֶׁהָיוּ הֵם חִיָּבִין שְׁמַנּוּ בָהֶם דְּיָנִים אַחֲרֵים, עָשׂוּ הֵם בְּגִבָּאִין. כִּד הָיוּ עוֹשִׂין בְּאוֹתוֹ זָמֹן, שֶׁאֵלִימֶלֶךְ שׁוֹפֵט הָיָה בַּשּׁוֹפְטִים, וְהוּא אִישׁ זָרוֹעַ, וְאֶנְשֵׁים רַבִּים תַּחַת זָדוֹ, וְהָיָה רוֹאֵה הַצָּרָה וְהָרָעַב וְלֹא הָיָה מְזַהֵר לְחֻטָּאִים לְשׁוֹב מִרְשָׁעִים. וְשָׁב לְלֶכֶת בְּנַפְשׁוֹ מִבֵּית לַחֵם לְגוֹר בְּשָׂדֵה מוֹאָב, לְהַחִיֹּת נַפְשׁוֹ בְּרָעַב וְנַפְשׁ אִשְׁתּוֹ בְּרָעַב וְנַפְשׁ בְּנָיו, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ כִּי הַתּוֹרָה תַּחֲיָה נַפְשׁ בְּעַלְיָהּ וְלֹא הַבְּלִי הַעוֹלָם. וְהוּא, שֶׁהָיָה חָשׁוּב, שְׁנֵאמַר: וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לַחֵם יְהוּדָה (רות א, א), וְאִין אוֹמְרִים אִישׁ אֶלֶּא לְאָדָם חָשׁוּב, שְׁנֵאמַר: וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנּוּ מֵאֵד (במדבר יב, א), שֶׁאֵלִימֶלֶךְ הָיָה אִישׁ חָשׁוּב, שֶׁמְחַשְׁבִּים אוֹתוֹ בְּמִקּוּמוֹ, וְהֵלֶךְ לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ וְנַפְשׁ בֵּיתוֹ, וְלֹא טָרַח עֲצָמוֹ בְּעַסְקֵי הַצְּבוּר כְּמוֹ שֶׁהוּא אָדָם חָשׁוּב וַיֵּאמְרֵנוּ לְדַבְּרוֹ לְהַשִּׁיבֵם מִרְעַתָם וְלִהְיֶה יָרֵם שֵׁשִׁיבּוֹ בַּתְּשׁוּבָה. וְלִפְיֶכָךְ אַרְעָ לּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב, וַיִּמָּת אֵלִימֶלֶךְ אִישׁ נַעֲמִי (רות א, א). וְכֵן מֵתוּ בְּנָיו, שְׁנֵאמַר: וַיָּמּוּתוּ שְׁנֵי בְּנָיו מִחִלּוֹן וְכִלְיוֹן וַתִּשָּׂאֵר הָאִשָּׁה מִשְׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמֵאִשָּׁה (רות א, ה), שֶׁכֵּן הָיוּ דָּנִין אֶת הַדְּיָנִין כְּמוֹ בְּסֻדּוֹם. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲבָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כָּל מְקוֹם שְׁנֵאמַר וַיְהִי, מְשַׁמֵּשׁ צָרָה וּמְשַׁמֵּשׁ שְׂמִחָה. וְאִם צָרָה, אִין צָרָה פְּיוּצָא בָּהּ. וְאִם שְׂמִחָה, אִין שְׂמִחָה פְּיוּצָא בָּהּ. אָבֵל כָּל וְהָיָה, שְׂמִחָה. הַשִּׁיבּוֹ חֲכָמִים, וַיֵּאמְרוּ אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר (בראשית א, א), הָרִי שְׂמִחָה. אָמַר לָהֶם: אֵף הִיא אֵינָה שֶׁל שְׂמִחָה, לְפִי שֶׁלֹּא זָכָה הַעוֹלָם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתוֹ הָאוֹר. שֶׁכֵּךְ אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סַמּוֹן, אוֹר שֶׁבְּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, הָיָה אָדָם צוֹפֵה וּמִבֵּיט מְסוּף הַעוֹלָם וְעַד סוּפּוֹ. כִּינּוּן שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַעֲשֵׂה דוֹר אָנוּשׁ וְדוֹר הַמַּבּוּל, עָמַד וּגְנָזוּ מֵהֶם. זֶה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב: וַיִּמְנַע מִרְשָׁעִים אוֹרָם (איוב לח, טו). וְהִיכּוֹ גְנָזוּ. בְּגוֹן עֵדוֹ לְצַדִּיקִים, שְׁנֵאמַר: אוֹר זָרוֹעַ לְצַדִּיק וְלִשְׂרֵי לֵב שְׂמִחָה (תהלים צו, יא). הַשִּׁיבּוֹהוּ עוֹד, אוֹמְרֵי, וַיְהִי עָרֵב וַיְהִי בִקְרַיּוֹם יוֹם אֶחָד (בראשית א, ה). אָמַר לָהֶם: אֵף הוּא בְּאוֹתוֹ יוֹם אֵינָה שֶׁל שְׂמִחָה. שֶׁכָּל מַעֲשֵׂה יוֹם רִאשׁוֹן עֲתִידִין לְבָלוֹת, שְׁנֵאמַר: כִּי שְׁמַיִם כְּעָשָׂן נִמְלָחוּ וְהָאֶרֶץ כְּבַגְדַתְּ תִבָּלֶה (ישעיה נא, ו). הַשִּׁיבּוֹהוּ, וְהָרִי יוֹם שְׁנֵי וַיּוֹם שְׁלִישִׁי וַיּוֹם רְבִיעִי וַיּוֹם חֲמִישִׁי וַיּוֹם הַשְּׁשִׁי. אָמַר לָהֶם: אֵף הֵם אֵינָם שֶׁל שְׂמִחָה, שֶׁכָּל מַעֲשֵׂה שְׁשֵׁת יָמֵי בְּרִאשִׁית, צְרִיכִים עֲשִׂיהָ אַחֲרָתָהּ, כְּגוֹן חֲסִים צְרִיכִין לְטָחוֹן, הַחֲרָדֵל צְרִיף לְהַמְתִּיק, הַתּוֹרְמוֹס צְרִיף לְהַמְתִּיק. הַשִּׁיבּוֹהוּ, וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ (בראשית לט, ב). אָמַר לָהֶם: אֵף הִיא אֵינָה שֶׁל שְׂמִחָה, שֶׁמֵּתוּדָךְ כִּד נִזְדַּמְּנָה לּוֹ אוֹתוֹ הַדָּב, שְׁנֵאמַר בְּפִסּוֹק, אַחֵר, וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁתּוֹ אֲדוֹנָיו וְגו' (בראשית לט, ז). הַשִּׁיבּוֹהוּ, וַיְהִי ה' עִם יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שְׁמֵעוֹ בְּכָל הָאֶרֶץ (יהושע ז, א). אָמַר לָהֶם: אֵף הִיא אֵינָה שֶׁל שְׂמִחָה, שֶׁבְּאוֹתוֹ הַפָּרֶק נָפַל יְאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה שֶׁשָּׁקוּל כְּגִגַּד

רָבוּ שֶׁל סִנְהֶדְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּכּוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעִיר כְּשֶׁלְּשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ (יחזע"ז, ה), וְאָמַר מֵר, זֶה זָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה שֶׁשָּׁקוּל כְּרָבוֹן שֶׁל סִנְהֶדְרִין. הִשְׁיִבוּהוּ, וְהָרִי כְּתִיב: וַיְהִי דָּוִד לְכָל דְּרָכָיו מִשְׁפִּיל וְהִ' עִמּוֹ (ש"א יח, יד). אָמַר לָהֶם: אֵף הִיא אֵינָה שֶׁל שְׂמֹחָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כֶּד נִפְלָה אֵיבָה בְּלֵב שָׂאוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי שָׂאוּל עֹוִן אֶת דָּוִד (ש"א יח, ט). הִשְׁיִבוּהוּ, וְהָרִי כְּתִיב: וַיְהִי כִּי יָשָׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וְהִ' הִנִּיחַ לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל אֹיְבָיו (ש"ב ג, א). אָמַר לָהֶם: אֵף הִיא אֵינָה שֶׁל שְׂמֹחָה, שֶׁבְּאוֹתוֹ הַיּוֹם בָּא נֶתָן הַנְּבִיא אֶל דָּוִד וְאָמַר לִיה: רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת. אָמְרוּ לוֹ: הָרִי אָמְרָנוּ אֶת שְׁלֹנוֹ, אָמַר אַתָּה אֶת שְׁלֹךְ כִּי וְהָיָה שְׂמֹחָה. אָמַר לָהֶם: וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִטְפוּ הַהָרִים עָסִים (יואל ד, יח), שִׁיְהִי בִּימֹת הַמְּשִׁיחַ וַיְהִי שְׂמֹחָה גְדוֹלָה לְיִשְׂרָאֵל. וְכוּ, וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחֲיָה אִישׁ עֵגְלַת בָּקָר וַיִּשְׁתִּי צֶאֱן (ישעיה ג, כא). וְכוּ, וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִצְאוּ מִיַּם חַיִּים מִירוּשָׁלַיִם (זכריה יד, ט). וְכוּ, וְהָיָה כַּעַץ שְׂתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם (תהלים א, ג). וְכוּ, וְהָיָה שְׂאִרִית יַעֲקֹב בְּקָרֵב עַמִּים רַבִּים (מִיכָה ה, ו). אָמְרוּ לוֹ: וְהָרִי כְּתִיב: וְהָיָה כַּאֲשֶׁר נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלַיִם (ירמיה לח, כח). אָמַר לָהֶם: אֵף הִיא אֵינָה שֶׁל צָרָה, שֶׁבְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נָטְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶפְרָסִין עַל עֹוֹנוֹתֵיהֶם. שֶׁכֶּד כְּתִיב: תַּם עֹוֹדָ בַת צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהִגְלוֹתָךְ (איכה ד, כב).

כָּל אֹוְתֶם שֶׁבַעַת הַיָּמִים שֶׁמִּשָּׁה עָסוּק בְּמִשְׁפָּן, הוּא הָיָה זוֹרֵק אֶת הַדָּם וּמִקְטִיר הַחֲלָבִים. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מָה אַתָּה סָבוּר, קָרָא לְאַחִיד. לְכֶד כְּתִיב: קָרָא מִשָּׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּדִי לְגַדְלוֹ בְּפָנֵי הַזְּקֵנִים. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, קָרָא לְזִקְנֵים וּמִנֵּה אוֹתוֹ לְפָנֵיהֶם, שֶׁלֹא יֹאמְרוּ, מַעֲצָמוֹ נַעֲשֶׂה כֹה גְדוֹל. קַח לָךְ עֵגֶל בֶּן בָּקָר. וְלָמָּה לֹא אָמַר פֶּר. אֶלֶּא עַל יְדֵי עֵגֶל, נִתְפַקֵּק הַפְּהִנָּה בְּיָדָךְ, וּבַעֲגֹל מִתְבַּסֶּסֶת בְּיָדָךְ. וְלֹא עוֹד, אֶלֶּא שֶׁלֹא יְהוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: שְׁלֹנוֹ עֹוֹנוֹת מִמַּעֲשֵׂה הָעֵגֶל. לְפִיכֶד אֵף הֵם יִקְרִיבוּ עֵגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹר לֵאמֹר קַחוּ שְׁעִיר עִזִּים לְחֻטָּאת וְעֵגֶל וְכֶבֶשׂ בְּנֵי שָׁנָה, שִׁיִּדְעוּ שֶׁנִּתְכַּפֵּר לָהֶם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּעוֹלָם הָיָה נִתְכַּפֵּר לָהֶם עַל יְדֵי קָרְבָן, וְלַעוֹלָם הֵבֵא אָנִי מוֹחַל פְּשָׁעֶיךָ בְּלֹא קָרְבָן, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מוֹחַח פְּשָׁעֶיךָ לְמַעַנִי (ישעיה מג, כו).

יֵא וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְעוֹף. מָה עוֹף זֶה אֵינוֹ יְכַל לְפָרַח בְּלֹא כְּנָפִים, כֶּד יִשְׂרָאֵל אֵין יְכוּלִין לַעֲשׂוֹת דְּבָר בְּלֹא זְקֵנִים. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲלַפְתָּא, גְּדוֹלָה זְקֵנָה. שְׂאֵם זְקֵנִים הֵם, חֲבִיבִים הֵם. וְאֵם נְעָרִים הֵם, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַפֵּץ לָהֶם אֶת הַזְּקֵנָה. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, לֹא בְּמִקּוֹם

אָחד וְלא בְּשָׁנִים וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת מְצִינּוֹ שֶׁהַמְּקוֹם חוֹלֵק כְּבוֹד לְזִקְנִים. בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמָר: וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וּבָאתְ אֵתְּהָ וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל (שְׁמוֹת ג', יח). בְּסִנְיָה, לֵךְ וְאַסְפֹּת אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל (שְׁמוֹת ג', טז). בְּסִינֵי, אֵתְּהָ וְאַהֲרֹן נָדָב וְאַבִּיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל (שִׁם כד, א). בְּאַהֲלֵ מוֹעֵד, לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. אֵף לְעֵתִיד לְבֵא, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חוֹלֵק כְּבוֹד לְזִקְנִים, שֶׁנֶּאֱמָר: וְחִפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחֲמָה כִּי מִלֵּךְ ה' צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם וְנִגְדַד זִקְנָיו כְּבוֹד (יִשְׁעִיָה כד, כג). וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָה, עֵתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת לוֹ יְשִׁיבָה שֶׁל זִקְנִים שְׁלוֹ. וְהוּא שֶׁהַכְּתוּב אוֹמֵר, כִּי מִלֵּךְ ה' צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם וְנִגְדַד זִקְנָיו כְּבוֹד. וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכַבֵּד לְצַדִּיקִים וְלַחֲסִידִים. אֲבָל בְּכָל עֵת שֶׁנוֹפֵל שְׁגָגָה מֵהֶם, הוּא מִיִּסְרוֹן. רְאוּ מַה כְּתִיב בְּבִנְיָ אֶהְרֹן, שֶׁהָיוּ סָגְנֵי כְּהֵנָה וְשָׁגוּ בֵּינוֹ, כִּי כֹן אָמְרוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָה, כִּי שְׁתוּיֵי יָוֹן הָיוּ, וּלְפִיכֵךְ צָנָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אַחַר מִיתַתְּוֹ לְהַזְהִיר עַל הַיָּוֹן, שֶׁנֶּאֱמָר: יָוֹן וְשָׁכַר אֵל תִּשְׁתֶּה אֶתְּהָ וּבְנֵיךְ אֶתְּהָ. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַזְּהִירוּ עַל הַיָּוֹן. רְאוּ מַה עָשָׂה נֹחַ. שֶׁהוּא הִתְחִיל לְשָׁגוֹת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: וַיַּחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כְּרָם (בְּרֵאשִׁית ו', ט). וְכָתִיב: וַיִּשְׁתֶּה מִן הַיָּוִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְגַּל (בְּרֵאשִׁית ט, כא). מִי גָרַם לוֹ לְהִתְבַּזּוֹת הַיָּוִן. וְגָרַם לוֹ לְהִבְיֵא קָלְלָה עַל זָרְעוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: וַיֹּאמֶר אֱרֹוּר כְּנַעַן (בְּרֵאשִׁית ט, כח). וּלְכַף הַזְּהִירוֹ מִן הַיָּוִן, כִּי הַיָּוִן מְבִיא אֶת הָאָדָם לְכָל עֲבֻרוֹת שֶׁפְּעוּלָם, לְזָנוּת, וְלִשְׁפִיכוֹת דַּמִּים, וְלִגְנֻבָה, וְלְכָל עֲבֻרוֹת שֶׁפְּעוּלָם. וְהֵלֵא מִשְׁמַח לֵב הָאָדָם, וּמִשְׁבַּחוֹ הַכְּתוּב כְּמוֹ הַקּוֹרָא בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמָר: וַיִּין יִשְׁמַח לֵבֵב אָנוּשׁ (תְּהִלִּים קד, טו). וְאוֹמֵר: פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מִשְׁמַחֵי לֵב (שִׁם יט, ט). וְעוֹד, כִּי לְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַפְּקוּדֵי יִנְחִיל גּוֹן עֵדוֹן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: כִּי הִיא חֵיִיד וְאַרְיָ יְמִיד (דְּבָרִים ג', ט). וְהַשְׁכּוֹר בְּעוֹד שֶׁהַיָּוִן בּוֹ, הוּא יוֹשֵׁב בְּשִׁמְחָה כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בְּגוֹן עֵדוֹן. כְּמוֹ הַהוּא תְּלַמִּידָא דְהוּא חֲסִיד, וְהוּא לִיה אֲבָא וְשִׁתֵּי חֲמָרָא טוֹבָא. וּבְכָל עֵדוֹן דְהוּא נָפִיל בְּשׁוּקָא, אֵתוּ עוֹלָמְיָא וּמְכִין יְתִיה בְּאַבְנֵי וּבְצֻרִין, וְצוֹוֹחִין וְקוֹרִין בַּתְּרוּי חֲזוֹ שִׁיכְרָא. וּכְשֶׁרוֹאָה בְּנוֹ הַחֲסִיד, הוּא מְכַלִּים וְשׁוֹאֵל אֶת נַפְשׁוֹ לְמוֹת. וּבְכָל יוֹם אוֹמֵר לוֹ: אֲבָא, אָנִי אֲשַׁגֵּר וַיְבִיאוּ לֵךְ לְבִיתְךָ מִכָּל הַיָּוִן שֶׁמוֹכְרִין בְּמַדִּינָה, וְלא תֵּלֵךְ לְשִׁתוֹת בְּבֵית הַיָּוִן, שֶׁאֵתְּהָ עוֹשָׂה חֲרָפָה מִמֶּנִּי וּמִמֶּךָ. וְהוּא אוֹמֵר לוֹ כֹּן פֵּעַם אַחַת וּשְׁתִּים בְּכָל יוֹם, עַד שֶׁאָמַר אָבִיו, שְׁנַעֲשֵׂה כְּמוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא יֵלֵךְ לְשִׁתוֹת בְּבֵית הַיָּוִן. וְכֹן עָשָׂה הַחֲסִיד, שֶׁהוּא עוֹשָׂה לוֹ בְּכָל יוֹם וּבְכָל לַיְלָה מֵאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, וּמִיִּשְׁנֵנוּ בְּמִטַּתוֹ וְאַחַר הוֹלֵךְ לוֹ. פֵּעַם אַחַת הָיָה יוֹרֵד מִטָּר, וַיִּצָּא הַחֲסִיד לְשׁוּק וְהָיָה הוֹלֵךְ לְבֵית הַכְּנָסֶת לְתַפְלָה, וְרָאָה שְׁכּוֹר אָחֵד שֶׁהוּא שׁוֹכֵב בְּשׁוּק וְאַמַּת הַמַּיִם יוֹרֵד עָלָיו, וְהַבְּחוּרִים וְהַנְּעָרִים מְכִין אוֹתוֹ בְּאַבְנֵים וּבְצֻרִין וּמִשְׁלִיכִין חֲמֵר בְּפָנָיו וּבַתּוֹךְ פִּיו. כְּשֶׁרָאָה זֶה הַחֲסִיד, אָמַר בְּלִבּוֹ אֵלֶיךָ לֹאֲבָא וְאַבִּיאָנוּ לְכָאן וְאַרְאָה לוֹ זֶה הַשְׁכּוֹר וְהַחֲרָפָה שֶׁעוֹשִׂין מִמֶּנּוּ הַבְּחוּרִים וְהַנְּעָרִים, אוֹלֵי יִמְנַע פִּיו מִלְּשִׁתוֹת בְּבֵית הַיָּוִן וְלֹהֵשֶׁתְּכֵר. וְכֹן עָשָׂה, הִבִּיאוּ לְשֵׁם וְהִרְאָהוּ לוֹ. מַה עָשָׂה אָבִיו הַזֶּקֶן. הֵלֵךְ אֲצֵל הַשְׁכּוֹר וְשָׁאֵל לוֹ, בְּאַיְזָה בֵּית שְׁתֶּה אוֹתוֹ יָוִן שֶׁהָיָה מִשְׁתַּכֵּר בּוֹ. אָמַר לוֹ בְּנוֹ הַחֲסִיד, אֲבָא, בְּשִׁבִיל זֶה קָרַאתִיךָ, אֲלֵא שְׁתַּרְאָה הַחֲרָפָה שֶׁעוֹשִׂים לָזֶה, כִּי כֹן עוֹשִׂים לָךְ בְּעֵת שֶׁאֵתְּהָ שׁוֹתָה, אוֹלֵי שְׁתַּמְנַע

פִּיךָ מִלְשָׁתוֹת בְּבֵית הַיִּינָן. אָמַר לוֹ: בְּנִי, בְּחַיֵּי אֵין לִי תַעֲנוּג וְגוֹן עֲדוֹן אֶלֶּא זֶה. כְּשֶׁשָּׁמַע הַחֲסִיד, הִלְךְ לוֹ בְּמַפַּח נֶפֶשׁ. אָבֵל לֹא שָׁמַחַת הַיִּינָן, הַפְּקוּדִים וְהַתּוֹרָה, כִּי הַיִּינָן כְּשֶׁיִּצְאָ מְגוּפּוֹ, וְהִיגוֹן בָּא בְּלִבּוֹ, זֶה יוֹצֵא וְזֶה בָּא. וְהַתּוֹרָה וְהַמְצוּהָ הוּא הֶעֱנַג וְהַשְׂמִיחָה בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי הִיא חַיִּיד וְאַרְךְ יָמֶיךָ (דְּבָרִים ל, ב), בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא שֶׁכֵּלּוֹ אַרְךְ. וְעוֹד תִּמְצָא בְּקִרְבָּנוֹת שְׂאוֹמֵר בְּכַבְּשִׁים, שְׂנֵי כַּבְּשִׁים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִים (בְּמִדְבָר כח, ט), וּבִלְחָם שְׂנֵי עֶשְׂרֹנִים, וּבֵינָן רְבִיעִית הַהֵינָן. כִּד מַעֲט הָיוּ מְקַרְיָבִים, לְהוֹדִיעַ דָּרָךְ אַרְךְ, כִּי יֵין הִרְבֵּה מִבֵּיא אֶת הָאָדָם לִידֵי חֲטָא וּלְצָרָה גְדוֹלָה וּלְחֲסָרוֹן פִּיס, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵל תִּרְאֵ יֵין כִּי יִתְאָדָם כִּי יִתֵּן בְּכּוֹס עֵינּוֹ וְיִתְהַלֵּךְ בְּמִישְׁרִים (מִשְׁלֵי כג, לא) בְּבֵיתוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּבֵיתוֹ בְּמָה לְבַשֵּׁל, כִּי הַכֹּל מוֹכֵר וְנוֹתֵן בְּשִׁבִיל יֵין. דְּבָר אַחֵר, כִּי יִתֵּן בְּכּוֹס עֵינּוֹ. אֵל תִּקְרִי בְּכּוֹס אֶלֶּא בְּפִיס, כִּי נוֹתֵן בְּפִיס עֵין רָעָה. וְכֵן תִּמְצָא בְּבִנְי אֶפְרַיִם, שְׂאוֹמֵר, וְיִהְיֶה אֶפְרַיִם כְּיוֹנָה פּוֹתָה אֵין לֵב (הוֹשֵׁעַ ז, יא). לָמָּה, בְּשִׁבִיל שְׂשׂוֹתֵינָן יֵין הִרְבֵּה. וְאוֹמֵר: הוֹי עֲטָרַת גְּאוֹת שְׂכוּרֵי אֶפְרַיִם (ישעיה כח, א). וְעוֹד מְצָאנוּ, כִּי לֹאִישׁ וְלֹאִשָּׁה אָמַר הַכְּתוּב לְהוֹצִיא אֶת בָּנִים לְרִגְם בְּאֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִהְיֶה לֹאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה (דְּבָרִים כא, יח). וְאוֹמֵר: וְתִפְשׂוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ (דְּבָרִים כא, יט). וְכֵן זֶה לָמָּה. בְּשִׁבִיל שֶׁיִּצְאָ לְתַרְבּוֹת רָעָה, שֶׁיִּהְיֶה מוֹצִיא מִמוֹנּוֹ וְיִגְנֹב וְיַעֲשֶׂה עֲבֵרוֹת וְיִתְחַיֵּב לְמִיתָה. וְקֹדֶם שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּמִיתָה, וְתִפְשׂוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְגוֹ', וְרַגְמוּהוּ כָּל אֲנָשֵׁי עִירוֹ וְגוֹ' (דְּבָרִים כא, כא). וְדַעוּ כִּי רָעָה גְדוֹלָה יֵשׁ לְשָׂתוֹת יֵין הִרְבֵּה. וְכִמָּה בְּשָׂר יֵאֱכַל יוֹתֵר מֵאָדָם אַחֵר בְּשִׁבִיל שֶׁהוּא חַיֵּב מִיתָה, לִיטְרָא אַחַת. וְכְתוּב אַחַד אוֹמֵר, אֵל תִּהְיֶה בְּסוֹבְאֵי יֵין בְּזוֹלְלֵי בְּשָׂר לָמוֹ (מִשְׁלֵי כג, ב). מֵהוּ לָמוֹ. כְּלוֹמֵר, לָמוֹ עוֹשֵׂי רָע, שֶׁמוֹצִיאֵין מְמוֹנָם וְהוֹלְכִים לְחַרְפָּה, וְסוֹף דְּבָר יִתְחַיְבוּ מִיתָה בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא.

יב ויאמר אֲלֵיהֶם קָרְבוּ שְׂאוֹ אֶת אַחֲיָכֶם. וְהֵלֵא כְּבָר נֶאֱמַר, וְתִצָּא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וְתֹאכַל אוֹתָם. אֶלֶּא יִתְבַּרַךְ שְׁמוֹ שֶׁל מְלֶכֶךְ הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כְּמָה נוֹרָאוֹת וְכְמָה נִפְלְאוֹת, שֶׁשָּׁלַח הָאֵשׁ כְּשֶׁנִּי חוֹטִין לְכָל אַחַד וְאַחַד בְּחַטָּמֹן וְשָׂרָף אֶת הַנִּפְשׁוֹת, וּבְבִשְׂרָם לֹא נָגַע וְלֹא בְּמִלְבוּשָׁם, וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכַתְנֹתָם.

פרשת תזריע

אִשָּׁה

כי תזריע וילדה זכר. זה שאמר הכתוב: מי יתנני פִּנְיָחִי קָדֶם וְגוֹי (איוב כט, ב). הפסוק הזה איוב אמר. אימתי, בשעה שבאו עליו היסורים. אמר, מי יתנני פִּנְיָחִי קָדֶם וְלֹאִי שְׁהִיִּיתִי כְּאוֹתָן הַיָּמִים שְׁהִיִּיתִי בְּמַעֲי אָמִי. כימי אלוהים ישמרני (איוב כט, ב), מלמד שהולד משתמר במעי אמו. בהלו נרו עלי ראשי, לאורו אלך חשך (איוב כט, ג). מכאן את למד, שהאורה לתינוק כשהוא במעי אמו. כאשר הייתי בימי חרפי, בסוד אלוהים עלי אהלי (איוב כט, ד). כשם שהגשם מוחה בקרקע ומלכלך אותה, כך התינוק מלכלך במעי אמו. דבר אחר בסוד אלוהים עלי אהלי מדבר בתינוק וכשם שהתינוק מלכלך כך אדם מלכלך מעונות והצרות באות עליו. באותה שעה הוא אומר, מי יתנני פִּנְיָחִי קָדֶם, וְלֹאִי הָיוּ לִי אוֹתָן הַיָּרְחִים וְהַיָּמִים שְׁהִיִּיתִי בְּמַעֲי אָמִי. מה אומר באחרונה, כאשר הייתי בימי חרפי, אמר רבי אבהו, התינוק יוצא ממעי אמו מלא רירין ומלא דם, והם מתבבין אותו. וכן מנהג כל אשה שתלד, מחבבין אותו הולד. וכל שכן אם הוא זכר. הוי אומר, אשה כי תזריע וילדה זכר. אשה כי תזריע. זה שאמר הכתוב: אָחֹר וְקָדֶם צָרְתָּנִי (תהלים קלט, ה). בְּמִי הַכֶּתֵּנִי מְדַבֵּר, בְּאָדָם הָרֵאשׁוֹן. אמר רבי יוחנן, כתיב בו בְּאָדָם הָרֵאשׁוֹן שְׁתִּי יִצְרֹת שְׁנֵי יוֹדִין, שְׁנַאֲמַר: וַיִּצָּר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם (בראשית ב, ז), יצירה אחת בעולם הזה ויצירה אחת לעולם הבא. אָבֵל הַבְּהֵמָה וְהַחֲיָה וְהַעוֹף יִצְרָה אֶחָת כְּתִיב בְּהֵן בְּיוֹ"ד אֶחָת, דְּכִתִּיב: וַיִּצָּר ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה (בראשית ב, יט). לפיכך הוא אומר, אָחֹר וְקָדֶם צָרְתָּנִי. רבי שמעון בן לקיש אומר, אָחֹר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. מֵה טַעַם. דְּכִתִּיב: וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם (בראשית א, ב), זו נפשו של אדם הראשון. לפיכך הוא אומר, אָחֹר וְקָדֶם צָרְתָּנִי. רבי אלעזר בן פדת אומר, אָחֹר לְמַעֲשֵׂה יוֹם הַשָּׁשִׁי, וְקָדֶם לְמַעֲשֵׂה יוֹם הַשָּׁשִׁי. כִּיִּצַד, שֶׁשָּׂה דְּבָרִים בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּיוֹם הַשָּׁשִׁי, וְאֵלּוּ הֵן, נֶפֶשׁ חַיָּה וּבְהֵמָה וְחַיִּתוֹ אֶרֶץ, וְאָדָם וְחַוָּה. וְנִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם נִבְרָאת תְּחִלָּה, שְׁנַאֲמַר: נֶפֶשׁ חַיָּה (בראשית ב, יט). וְאֵין נֶפֶשׁ חַיָּה אֶלָּא נִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם, שְׁנַאֲמַר: וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה (בראשית ב, ז). הָיוּ, קָדֶם לְמַעֲשֵׂה יוֹם הַשָּׁשִׁי. וְאָחֹר לְמַעֲשֵׂה יוֹם הַשָּׁשִׁי, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בּוֹ כָּל יוֹם הַשָּׁשִׁי. הָיוּ, אָחֹר וְקָדֶם צָרְתָּנִי, אָחֹר לְמַעֲשֵׂה יוֹם הַשָּׁשִׁי וְקָדֶם לְמַעֲשֵׂה יוֹם הַשָּׁשִׁי. רבי שמואל בר נחמני אמר, מהו אָחֹר וְקָדֶם צָרְתָּנִי. אֵלּוּ דְּוֵי פְּרָצוּפִין, זָכָר וְנִקְבָּה, שְׁנַאֲמַר: זָכָר וְנִקְבָּה בְּרָאָם וְגוֹי וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם וְגוֹי (שם ה, ה), הָיוּ אֹמֵר, אָחֹר וְקָדֶם צָרְתָּנִי. אָמַר אָדָם, אֲחֵר שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל הַבְּהֵמוֹת וְהַעוֹפוֹת וְהַשְּׂקָצִים וְהַרְמָשִׁים, וְאַחֵר כֹּן בָּרָא אוֹתִי. כִּךְ הַתִּינוּק הֵזָה עַד שֶׁלֹּא יֵצֵא מִמַּעֲי אָמוֹ, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַוָּה אוֹתוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: מִזָּה תֹאכַל וּמִזָּה לֹא תֹאכַל,

וְזֶה לְכֶם הַטָּמֵא, אֵת זֶה תֹאכְלוּ וְאֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ. וּמִי שֶׁהוּא מְקַבֵּל עָלָיו בְּמַעֲוֵי אִמּוֹ כָּל הַמְצֻזוֹת שֶׁבַתּוֹרָה וְאַחַר כֵּן נוֹלָד, לְכָךְ כְּתִיב: אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ.

ב דָּבָר אַחַר וְיִלְדָה זָכָר. זֶה שֶׁאָמַר הַכֶּתוּב: אֵין קָדוֹשׁ כֹּה' כִּי אֵין בְּלִתְּךָ וּגוֹ'. מֵהוּ כִּי אֵין בְּלִתְּךָ (שׁ"א ב. ב.). מְלָךְ בְּשָׂר וְדָם, בּוֹנֵה פְּלִטְרִין, הֵם מְבַלִּין אוֹתוֹ. אָבֵל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מְבַלֵּה אֵת עוֹלָמוֹ. כְּבִיכּוֹל, כִּי אֵין בְּלִתְּךָ. וְאֵין צוּר כְּאַלְהֵינוּ (שם), אֵין צִיר כְּאַלְהֵינוּ. כִּי צַד, מְלָךְ בְּשָׂר וְדָם, צָר צוּרָה עַל הַכֶּתֶל, שֶׁמָּא יָכֵל לְצוּר עַל הַמַּיִם. וְהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, צָר אֵת הָעֶבֶר בְּמַעֲוֵי אִמּוֹ בְּתוֹךְ הַמַּיִם. הֵוִי אוֹמֵר, וְאֵין צִיר כְּאַלְהֵינוּ. דָּבָר אַחַר, מְלָךְ בְּשָׂר וְדָם, צָר צוּרָה עַל הַכֶּתֶל, אֵינוֹ יָכֵל לְצוּר כֹּה רוּחַ וּנְשָׁמָה. וְהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, צָר צוּרָה בְּתוֹךְ צוּרָה. כְּלוּמַר, יָצַר הָעֶבֶר בְּמַעֲוֵי אִמּוֹ, וְנוֹתֵן בְּתוֹכּוֹ רוּחַ וּנְשָׁמָה. הֵוִי אוֹמֵר, וְאֵין צִיר כְּאַלְהֵינוּ. דָּבָר אַחַר, אֵין צוּר כְּאַלְהֵינוּ. אָדָם צָר צוּרָה, הוּא מְדַבֵּר וְצוּרָתוֹ אֵינָה מְדַבֶּרֶת, וְהָאָדָם עוֹמֵד וּמְשַׁבַּח צוּרָתוֹ. אָבֵל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא צָר אֵת הָאָדָם, וְהָאָדָם עוֹמֵד וּמְדַבֵּר וּמְשַׁבַּח לְהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. בְּשָׂר וְדָם מְבַקֵּשׁ לְצוּר צוּרָה, כִּמְהָ סַמְנִין הוּא נוֹתֵן עַד שֶׁלֹּא צָר אוֹתָהּ הַצוּרָה. אָבֵל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כּוֹ, אֶלָּא צָר אֵת הָאָדָם בְּתוֹךְ טֶפֶה אַחַת. בּוֹא וּרְאֵה, הַטָּנֹס הַזֶּה, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁשִׁים וְשִׁשָּׁה מֵינֵי צְבָעוֹנִים יֵשׁ בּוֹ. וּמֵהִיכָן הוּא נוֹצֵר, מִתּוֹךְ טֶפֶה שֶׁל לֶבֶן נוֹצֵר. וְלֹא תֹאמַר בְּעוֹף, אֶלָּא אֶפְלוֹ אָדָם, נוֹצֵר מִתּוֹךְ טֶפֶה שֶׁל לֶבֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר. הֵוִי אוֹמֵר, אֵין צוּר כְּאַלְהֵינוּ. בְּשָׂר וְדָם, צָר צוּרָה, אָבֵל צוּרָתוֹ אֵינָה עוֹשֶׂה צוּרָה. הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כּוֹ, אֶלָּא צָר צוּרָה וְצוּרָתוֹ עוֹשֶׂה צוּרָה. שֶׁהוּא צָר אֵת הָאִשָּׁה, וְהָאִשָּׁה יוֹלְדֶת וְעוֹשֶׂה צוּרָה כִּיּוֹצֵא כֹה.

ג דָּבָר אַחַר, אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ. אִם קָדְמָה הָאִשָּׁה, יוֹלְדֶת זָכָר. קָדָם הָאִישׁ, יוֹלְדֶת נִקְבָּה. אָמַר רַבִּי אֲבִין הַלּוּי, רָמַז לָךְ הַכֶּתוּב וְאִם נִקְבָּה תֵּלֵד, אִם קָדָם הָאִישׁ מוֹלִיד נִקְבָּה. קָדְמָה הָאִשָּׁה יוֹלְדֶת זָכָר, שֶׁנֶּאֱמַר: אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר. אָמַר רַבִּי חִנְיָא בַּר אֲבָא, לְפִיכָךְ נִתְּלָה הַזָּכָר בְּאִשָּׁה. וְנִקְבָּה בְּאִישׁ. מִנֵּין, שֶׁכָּךְ כְּתִיב: הִנֵּה יִלְדָה מִלְכָּה גַם הִיא בָּנִים לְנַחֲוֹר אַחִידָה, אֵת עוֹץ בְּכוֹרוֹ וּגוֹ', וּבִתּוֹאֵל יֵלֵד אֵת רַבְּקָה (בְּרַאשִׁית כב, כ-כג). וְכֵן הוּא אוֹמֵר, פִּילְגֵשׁ כָּלֵב מַעֲכָה יֵלֵד שֶׁבֶר וְאֵת תִּרְחַנָּה, וּתֵלֵד שֶׁעָף אָבִי מִדְּמִנָּה אֵת שְׁוֹא אָבִי מִכְּבָּנָא וְאָבִי גְבָעָא, וּבֵת כָּלֵב עֶכְסָה (דְּהַ"א ב, מ-מט). הֵוִי, נִתְּלוּ הַנִּקְבּוֹת בְּאִנְשִׁים וְהַזָּכָרִים בְּנָשִׁים. לְכָךְ כְּתִיב: אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר. אָמַר רַבִּי אֵיבּוֹ, מַעֲשֶׂה נְסִים עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתִינוּק הַזֶּה. אָדָם שֶׁהוּא נִתּוֹן בְּחַמִּין יוֹם אֶחָד, אֵין נִפְשׁוֹ מִפְּרַכְסֵת אָבֵל הַתִּינוּק הַזֶּה, נִתּוֹן בְּמַעֲוֵי אִמּוֹ

תשעה חֲדָשִׁים וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁמְרוֹ. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָה: מַעֲשֵׂה נְסִים עָשָׂה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם הָאָדָם הַזֶּה. אָדָם שֶׁהוּא נִתּוֹן בְּאִמְבֹּטֵי יוֹם אֶחָד, נִפְשׁוּ מִצָּרָה עָלָיו. וְהִתִּינוּק הַזֶּה נִתּוֹן בְּמַעֲי אִמּוֹ תִשְׁעָה חֲדָשִׁים וְאִין נִפְשׁוּ קְנִיטָה עָלָיו. לָמָּה, שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה עִמּוֹ מַעֲשֵׂה נְסִים. וְעַל זֶה אָמַר אֱיֹב, אֲשָׁא דְעֵי לְמַרְחוּק [\(אֱיֹב לו, ג.\)](#). הִיָּה אֱיֹב רוֹאֶה אֶת בְּנֵי הָאָדָם, וְאֲשֶׁה יוֹלְדֵת זָכָר, וְהִסְפִּינָה שְׁטָה בְּתוֹךְ הַיָּם אֶצְבַּע עַל אֶצְבַּע, וְתָמָה עַל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אָמַר, אֲשָׁא דְעֵי לְמַרְחוּק וְגוֹ', לְפִיכָךְ נֶאֱמַר, אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סַמּוּן, שְׁתֵּי יָרְכוּתֶיהָ שֶׁל אֲשֶׁה נֶעֱשִׂין כְּשֵׁתֵי אֲבָנִים, כְּדֵי שֶׁיְהִיָּה בָּהּ פֶּחַ כְּשֶׁהִיא יוֹלְדֵת. וּמִנֵּן, שֶׁכֵּן פְּתִיב: וְרֵאִיתָ עַל הָאֲבָנִים [\(שְׁמוֹת א, טו.\)](#). אָמַר רַבִּי מְאִיר, מַעֲשֵׂה גַם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה עִם הַתִּינוּק הַזֶּה. כִּי־צַד, עַד שֶׁלֹּא יִלְדָה, הִיתָה מוֹשֶׁכֶת דָּמִים. וְכִשְׁהִיא יוֹלְדֵת, דָּמִים מִסְתַּלְקוֹת לְשָׂדִים וְנֶעֱשֶׂה חֶלֶב וְהִתִּינוּק יוֹנֵק מֵהֵן. אָמַר רַבִּי אֲבָא בַּר כְּהֵנָא, מַעֲשֵׂה נְסִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה עִם הַתִּינוּק. כִּי־צַד, הָאֲפוֹנְדִיָּה. שֶׁהִיא מְלָאָה וּפְיָה לְמִטָּה, מֵה שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכָהּ מִתְפָּזְרִין. אֲבָל הָאֲשֶׁה הַזֹּאת, אֲפוֹנְדִיָּה שְׁלָה לְמִטָּה, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁמְרֵה אֶת הַיֶּלֶד. דְּבַר אַחַר, הַבְּהֵמָה מִתְהַלְכֵת וְהַיֶּלֶד רְבוּץ בְּתוֹךְ מַעֲיָהּ, וְהָאֲשֶׁה הוֹלֵכֶת זְקוּפָה וְהַיֶּלֶד בְּמַעֲיָהּ וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁמְרֵה אוֹתוֹ. לְכָךְ נֶאֱמַר: אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ.

ד ובמלאות יְמֵי טְהָרָה וְגוֹ'. לָמָּה הִיא מְבִיאָה קֶרֶבֶן. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָה: מֵאָה פְּעִיּוֹת הָאֲשֶׁה פּוֹעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: הֵן אַתֶּם מֵאִין וּפְעֻלְכֶם מֵאֲפַע [\(ישעיה](#) [מא, כד.\)](#). מֵהוּ מֵאֲפַע. מֵאָה פּוֹעוֹת הִיא פּוֹעָה כְּשֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל הַמִּשְׁבֵּר, תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵה לְמִיתָה, וְאַחַת לְחַיִּים. וְכִי־יִן שֶׁהֲצָרוֹת מְקִיפּוֹת אוֹתָהּ, הִיא נוֹדֶרֶת שֶׁלֹּא תִזְקַק עוֹד לְאִישָׁה. לְפִיכָךְ מְבִיאָה קֶרֶבֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: תְּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שָׁנָתוֹ.

ה וביום הַשְּׁמִינִי מוֹל. אִין פְּתִיב שֶׁם שִׁיּוּצִיא הוֹצָאוֹת עַל הַמִּלָּה. בֵּא וְרָאָה, כְּמָה יִשְׂרָאֵל מְחַבְּבִין אֶת הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵם מוֹצִיאִין הוֹצָאוֹת כְּדֵי לְשַׁמֵּר אֶת הַמִּצְוֹת וְלִשְׁמַח בָּהֶם. אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אַתֶּם מְשַׁמְרִים אֶת הַמִּצְוֹת וְתִשְׁמְחוּ בָּהֶן, אֲנִי מוֹסִיף לָכֶם שְׂמֵחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִסְפוּ עֲנוּיִם בְּה' שְׂמֵחָה וְגוֹ' (שם כט, ט). חֲבִיבָה הַמִּלָּה, שֶׁנִּשְׁבַּע הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא מְהוּל אֵינּוּ יוֹרֵד לְגִיהֵנָם, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לְאִמֵּר [\(בראשית טו, יח.\)](#). וּמִי יֵרֵד לָשֵׁם. רָאָה מֵה פְּתִיב אַחֲרָיו, אֶת הַקִּינִי וְאֶת הַקִּנְיִי וְגוֹ'. וְכֵן יְחִזְקָאֵל רוֹאֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: בֶּן אָדָם נְהַה עַל הַמּוֹן מְצָרִים וְהוֹרְדָהוּ אוֹתָהּ וּבְנוֹת גּוֹיִם אֲדָרְסֵם אֶל אֲרָץ תַּחְתִּיּוֹת אֶת יוֹרְדֵי בּוֹר, מִמֵּי נֶעֱמַת רְדָה וְהִשְׁכַּבְּהָ אֶת עַרְלִים וְגוֹ', שֶׁם אֲשׁוּר וְכָל

קְהֵלָה סְבִיבוֹתָיו קְבָרְתָיו וְגו', שֶׁם מִשָּׁד תָּבֵל וְכָל הַמוֹנֶה סְבִיבוֹתָיו קְבָרוֹתֶיהָ כְּלָם עֲרָלִים וְגו', שָׁמָּה נְסִיכֵי צָפוֹן וְגו' (יחזקאל לב, יח-ט). וְכֵן יִשְׁעֶיהָ אוֹמֵר, לְכֹן הִרְחִיבָה שְׂאוֹל נִפְשָׁה וּפְעָרָה פִּיהָ לְבִלִי חֶק (ישעיהו ה, ד), לְמִי שָׂאִין בּוֹ חֶק. וּמִנֵּין שֶׁהִיא נִקְרָאת חֶק, שֶׁנֶּאֱמָר: וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֶק, לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם (תהלים קה, ט), מִשּׁוּם שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁם שָׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל. וּמָה הַשֵּׁם וְהַחֹתֶם שֶׁשֵּׁם בָּהֶם. הוּא שְׂדֵי. הַשִּׁי"ן שֶׁם בְּאֵף, וְהַדְּלִ"ת בִּיָּד, וְהַיּו"ד בְּמִילָה. וּלְפִיכָד כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ, יֵשׁ מִלְּאָד מִמֶּנָּה בְּגֹן עֵדֶן שְׁלוֹקֶח אוֹתוֹ וּמְבִיאֻ בְּגֹן עֵדֶן. וְהַכּוֹפְרִים וְהַפּוֹשְׁעִים, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַוֶּה לְמִלְּאָד וּמוֹשֵׁד עֲרָלְתוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: שְׁלַח יָדוֹ בְּשִׁלְמוֹ, חָלַל בְּרִיתוֹ (שם נה, כא). מַעֲשֶׂה שֶׁשָּׂאֵל טוֹרְנוֹסְרוּפוֹס הִרְשָׁע אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, אִיזוֹ מַעֲשִׂים נְאִים, שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹ שֶׁל בְּשָׂר וְדָם. אָמַר לוֹ: שֶׁל בְּשָׂר וְדָם נְאִים. אָמַר לוֹ טוֹרְנוֹסְרוּפוֹס, הֲרֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ יְכַל אָדָם לַעֲשׂוֹת כִּיּוֹצֵא בָּהֶם אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, לֹא תֵאמַר לִי בְּדָבָר שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִן הַבְּרִיּוֹת שֶׁאִין שׁוֹלְטִין עֲלֵיו, אֶלָּא אָמַר דְּבָרִים שֶׁהֵם מְצוּיִין בְּבָנֵי אָדָם. אָמַר לוֹ: לָמָּה אַתָּם מוֹלִין. אָמַר לוֹ: אֲנִי הֵייתִי יוֹדֵעַ שֶׁעַל דְּבָר זֶה אַתָּה שׁוֹאֵלְנִי, וּלְכָד הַקְּדוֹמְתִי וְאֶמְרֵתִי לָךְ, שֶׁמַּעֲשֶׂה בְּנֵי אָדָם נְאִים מִשָּׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. הִבִּיא לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא שְׁבָלִים וּגְלִסְקָאוֹת, אָמַר לוֹ: אֵלּוּ מַעֲשֶׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאֵלּוּ מַעֲשֶׂה יָדֵי אָדָם. אָמַר לוֹ: אִין אֵלּוּ נְאִים יוֹתֵר מִן הַשְּׁבָלִים אָמַר לוֹ טוֹרְנוֹסְרוּפוֹס, אִם הוּא חִפֵּץ בְּמִילָה, לָמָּה אִינוֹ יוֹצֵא הַנֶּלֶד מִהוֹל מְמַעֵי אִמּוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, וְלָמָּה שׁוֹרְרוֹ יוֹצֵא עִמּוֹ וְהוּא תְלוּי בְּבִטְנוֹ וְאִמּוֹ חוֹתְכוֹ וּמָה שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לָמָּה אִינוֹ יוֹצֵא מִהוֹל, לְפִי שֶׁלֹּא נִתֵּן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַמְּצוֹת לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְצַרְרָא אוֹתָם בָּהֶם. וּלְכָד אָמַר דָּוִד, אֶמְרֵת ה' צְרוּפָה (תהלים יח, לא).

אָדָם כִּי יִהְיֶה. זֶה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב: מִי פִלַּג לְשִׁטָּף תַּעֲלֶה וְדַרְךְ לַחֲזִיזוֹ קוֹלוֹת (איוב לח, כה). אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי, בְּעַרְבֵינָא קוֹרִין לְשַׁעַר שֶׁטְפָא, שֶׁכָּל שַׁעַר וְשַׁעַר שֶׁבְּאָדָם, בָּרָא לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַעֲנֵן בְּפָנָי עֲצֻמוֹ. לְפִי שֶׁאִיּוֹב קוֹרָא תִגָּר וְאָמַר, אֲשֶׁר בִּשְׁעָרָה יִשׁוּפְנִי וְהִרְבָּה פְּצָעֵי חֲנָם (איוב ט, יז), עַל חֲנָם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִבִּיא אֶת כָּל הַיִּסּוּרִין הָאֵלּוּ עָלָי. אָמַר לוֹ אֱלִיהוּא, חָס וְשָׁלוֹם, חָלַלָה לְאֵל מִרְשָׁע וְשְׂדֵי מַעֲוֹל (איוב לד, ט), אֶלָּא כִּי פִעַל אָדָם יִשְׁלַם לוֹ וְגו' (איוב לד, יא), בְּכָל מִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד, הוּא מְבִיא עָלָיו. רַבִּי אֲבִין אֲבִיו בְּשֵׁם רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא אוֹמֵר, אִין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹדֵד בְּבֵת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמָר: כִּי פִעַל אָדָם יִשְׁלַם לוֹ, (ס"א: בְּכַפִּישָׁה, אֶלָּא הַכֹּל בְּמִשְׁפָּט, שֶׁנֶּאֱמָר: כִּי אֱלֹהִים שׁוֹפֵט, זֶה יִשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים). אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאִיּוֹב, אֲפִלּוֹ הַשַּׁעַר שֶׁעָלִיד, מַעֲנֵן עֲשִׂיתִי לוֹ וּמִדָּה נִתְתִּי לוֹ, מִי פִלַּג לְשִׁטָּף תַּעֲלֶה וְגו' (איוב לח, כה). מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד שֶׁהָיָה רוֹאֶה אֶת הַנְּגַעִים. מָטָה יָדוֹ, בְּקֶשׁ לְצִאת לְחוּצָה לְאָרֶץ. קָרָא לְאִשְׁתּוֹ אָמַר לָהּ: בְּשִׁבִיל שְׁבָנֵי אָדָם רְגִילִין לְבֵא אֲצִלִי לְרֵאוֹת אֶת

הנגעים, קשה עלי לצאת מעליהם. אלא בואי ואני מלמדך שתהא רואה את הנגעים. אם ראית שערך של אדם שיבש המעין שלו, תהא יודעת שלקה. לפי שכל שער ושער, ברא לו הקדוש ברוך הוא מעין בפני עצמו שיהא שותה ממנו. יבש המעין, יבש השער. אמרה לו אשתו, ומה אם כל שער ושער, ברא לו הקדוש ברוך הוא מעין בפני עצמו שיהא שותה ממנו. אתה שאתה בן אדם, כמה שערות יש בך, ובניך מתפרנסין על ידך, לא כל שכן שיזמן לך הקדוש ברוך הוא פרנסה. לפיכך לא הניחה אותו לצאת חוצה לארץ. דבר אחר, מי פלג לשטף תעלה. כשהקדוש ברוך הוא ברא את האדם, בחכמה ברא אותו. כיצד, אם בורא אותו רבו מים ומעוטו דם, נעשה אסטניס. אם בורא אותו רבו דם ומעוטו מים, נעשה מצרע. חציו דם וחציו מים, נעשה אדם שלם.

דבר אחר, אדם כי יהיה בעור בפשו. למה אינו אומר דבר אל בני ישראל כמו שכתב בכל הפרשיות כלם אלא אדם כי יהיה. זה שאמר הכותב: כי לא אל חפץ רשע אתה וגו' (תהלים ה. ה.). לפי שהפסוק, אמר עצתי תקום וכל חפצי אעשה (ישעיה מו. ט), מי ששומע הפסוק הזה, אומר, שמא עוות הדין יש למעלה. אמר רבי תנחומא, מהו וכל חפצי אעשה. שאין חפץ לחיב שום בריה, שנאמר: כי לא אחפץ במות המת (יחזקאל יח. לב). הוי, כי לא אל חפץ רשע אתה. מהו לא יגרף רע. אמר רבי יוחנן, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, אם אתה מבקש לזכות את בריותיך, מי ממחה בידך, שנאמר: באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה (קהלת ח. ד). מי גדול ממך. בנהג שבעולם, שלטון שהוא יושב בדין ומבקש לזכות או לחיב, הוא מתגרא ממי שהוא גדול ממנו שלא ירננו עליו אוינקליטין לקומוס, קומוס מתגרא מן הפרכוס, והפרכוס מתגרא מן המלך. כלום הוא מתגרא מאחר. ואתה רבונו של עולם אם אתה מבקש לזכות את בריותיך, ממי אתה מתגרא. לא יגרף רע. אין יגרף אלא לשון יראה, שנאמר: כי יגרתני מפני האף והחמה (דברים ט. יט).

ח דבר אחר, אדם כי יהיה. זה שאמר הכותב: אים ונורא וגו' (חבקוק א. ז). הפסוק מדבר באדם הראשון ובפרעה ובאדם ובסנחריב ובנבוכדנצר. באדם הראשון כיצד. אמר רבי אבא בר כהנא, בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, בראו כדמותו, שנאמר: ויברא אלהים את האדם בצלמו (בראשית א. כז). וכשבראו, בראו מסוף העולם ועד סופו, שנאמר: כי שאל נא לגימס ראשוני וגו' (דברים ז. לב). והיה שולט בכל העולם כלו, שנאמר: ורדו בדגת הים ובעוף השמים

[\(בראשית א, כח\)](#). וכן הוא אומר, וימוראֶכְם וחתֶכְם יהיה וגו' (שם ט, ב). לכן נאמר, אִים. ונורא, זה אדם הראשון. ממנו משפטו ושאתו יצא [\(חבוקק א, ז\)](#), זו חנה שיצאה ממנו, שהיא גרמה לו למות, שנאמר: ותתן גם לאישה וגו' [\(בראשית ג, ו\)](#). ומנין שיצאה ממנו, שכן כתיב: עָצָם מַעֲצָמִי וּבֶשֶׁר מִבְּשָׂרִי (שם ב, כג). הוי אומר, אִים ונורא הוא, זה אדם הראשון. ממנו משפטו ושאתו יצא, זו חנה שיצאה ממנו. דבר אחר, אִים ונורא, זה פרעה שהיה קוזאקרטור, שנאמר: מושל עמים ויפתחהו [\(תהלים קה, כ\)](#). ממנו משפטו ושאתו יצא, זה משה, שהיה מתגדל בביתו והיה סבור שהוא בן ביתו, שנאמר: ויגדל הילד ותביאהו וגו' [\(שמות ב, ט\)](#). ועמד והביא עליו עשר מכות, שנאמר: ועתה לכה ואשלחך וגו' (שם ג, ט). אמר רבי יהודה בר אמי, המטה, משוי ארבעים סאה היה, ושל סנפרינון היה, ועשר מכות חקוקות עליו בכתב נוטריקון דצ"ף עד"ש באח"ב. ומשה היה מביט במטה ורואה איזה מכה ראויה לבוא על פרעה, ומביאה עליו. הוי אומר, אִים ונורא זה פרעה. ממנו משפטו ושאתו יצא, זה משה. ואף המשח שעתיד ליפרע מגוג ומגוג וחילותיו, שם עמהם גדל במדינה, שנאמר: שם ירעה עגל ושם ירבה סעיפיה [\(ישעיה כז, ט\)](#). דבר אחר, אִים ונורא הוא, זה אדם, שנאמר: דחילה ואמתני ותקיפא וגו' [\(דניאל ז, ז\)](#). ממנו משפטו ושאתו יצא, זה עובדיה, שהיה גר אדומי והיה מתנבא עליה, שנאמר: חזון עובדיה, כה אמר ה' אלהים לאדם שמועה שמענו [\(עובדיה א, א\)](#). הוי, אִים ונורא, זה אדם. ממנו משפטו ושאתו יצא, זה עובדיה. דבר אחר, אִים ונורא, זה סנחריב מלך אשור, שכתוב בו, ואחריב בכף פעמי כל יאורי מצור [\(מ"ב ט, כד\)](#). וכן הוא אומר, מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי (שם יח, לה). וכן הוא אומר, והיה מטות כנפיו מלא רחב ארצה עמנו אל [\(ישעיה ח, ח\)](#). אחד מששים אוכלסין היה מספק את ישראל, שנאמר: והיה מטות כנפיו, המטה הוא של תרנגול אחד מן ששים בכנפיו. כיון שבא להכנס לירושלים, אמר לאוכלסיו, שכבו הלילה ובפקר אנו משליכים לתוכה את הטבעות שלנו ונסקל אותם בהם. הוי אומר, אִים ונורא הוא. ממנו משפטו ושאתו יצא, אלו בניו, שכשעלה לירושלים להחריב אותה ולא עלתה בידו, שנאמר: ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' [\(מ"ב ט, לה\)](#), וכתיב: וישב בבשת פנים לארצו ויבא בית אלהיו וגו' [\(דה"ב לב, כא\)](#). הוי אומר, אִים ונורא הוא, זה סנחריב. ממנו משפטו ושאתו יצא, אלו בניו שהרגוהו. דבר אחר, אִים ונורא הוא, זה נבוכדנצר, דכתיב בה, ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה [\(ישעיה יד, ג\)](#). ממנו משפטו ושאתו יצא, זה אויל מרדך בנו. אמרו רבותינו זכרונם לברכה: כשנטרד נבוכדנצר, כמו שכתוב בו, מן אנשא לך טרדיו וגו' [\(דניאל ד, כב\)](#). כל אותן הימים היה אויל מרדך בנו משמש תחתיו. כשתזר, חבשו בבית האסורים. וכל מי שנחבש בבית האסורים על ידו, אינו יוצא עד יום מותו, שנאמר: אסיריו לא פתח ביה [\(ישעיה יד, ז\)](#). כשמת נבוכדנצר, בקשו להמליך לאויל מרדך, ונכנסו עליו להמליכו ולא קבל מהם. אמר להם: בראשונה שמעתי לכם ולפיכך נחבשתי, ועכשו איני שומע לכם, שמא הוא חי ועמד ויהרגני. עמדו

על נבוכדנצר ונגררוהו מקברו והוציאו, וראה אותו שהוא מת, והמליכוהו. לקים מה שנאמר: ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב וגו' (ישעיה יד, ט). הוי אומר, אים ונורא הוא, זה נבוכדנצר. ממנו משפטו ושאתו יצא, זה אויל מרדך. דבר אחר, אים ונורא הוא, זה בני אדם, שהוא שולט בכל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, דכתיב בה, תמשילהו במעשה ידך כל שתה תחת רגליו (תהלים ח, ז). ממנו משפטו ושאתו יצא. שבשעה שאדם חוטא, הרי מביא עליו הקדוש ברוך הוא יסורין בגופו. למה, שאין מדותיו של הקדוש ברוך הוא כמדת בשר ודם. מדת בשר ודם, כשסרח עליו עבדו, מביא את הכבלים וכובלו, מביא את המגלבין ומכהו. והקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא מגופו של אדם רודה אותו. ומנין, ממה שכתוב בענין אדם כי יהיה בעור בשרו וגו' (ויקרא יג, ב). וכתוב אחד אומר, וכל חפצי אעשה (ישעיה מו, ט). וכתוב אחד אומר, חי אני נאם ה' (שם מט, יח). זהו האמור בענין אדם כי יהיה בעור בשרו וגו'. וכתוב: כי לא אל חפץ רשע, אתה, לא יגרף רע.

ט אדם כי יהיה בעור בשרו. זה שאמר הכתוב: כי לא אל חפץ רשע אתה, לא

יגרף רע. ללמדך, שאין הקדוש ברוך הוא חפץ לחיב בריה, שנאמר: חי אני נאם ה' אלהים אם אחפץ במות הרשע וגו' (יחזקאל לג, א). ובמה חפץ. להצדיק בריותיו, שנאמר: ה' חפץ למען צדקו יגדיל וגו' (ישעיה מב, כא), למען לצדק בריותיו ולא לחיב. וכן אתה מוצא באדם הראשון, כשבראו נתנו בגן עדן וצוהו ואמר לו: מזה אכל ומזה לא תאכל, כי ביום אכלך ממנו מות תמות (בראשית ב, טז). עבר על צווי הקדוש ברוך הוא, הביא עליו אפופסין. בא השבת ופטר. התחיל מסיח עמו אולי יעשה תשובה, שנאמר: ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איפה (שם ג, ט), אן את. ואין ה' אלא מדת רחמים, שנאמר: ה', ה' אל רחום וחנון (שמות לד, ו). הקדים לו מדת הרחמים למדת הדין, שיעשה תשובה. הוי אומר, כי לא אל חפץ רשע אתה, שאינו חפץ לחיב בריה. התחיל מסיח עמו, שנאמר: מי הגיד לך כי עירום אתה (בראשית ג, יא). ויאמר האדם, האשה וגו' (בראשית ג, יב). הניח אדם והתחיל מסיח עם האשה, שנאמר: ויאמר ה' אלהים אל האשה מה זאת עשית וגו' (בראשית ג, יג). אבל כשבא אצל הנחש, לא הסיח עמו כמו שהסיח עם האשה, אלא מיד נתן לו אפופסין, שנאמר: ויאמר ה' אלהים אל הנחש וגו' (בראשית ג, יד). ואיבה אשית בינך וגו' (בראשית ג, טו). חזר אצל האשה ואמר לה: הרבה ארבה וגו' (בראשית ג, טז). וכשחזר אצל אדם, לא חיבו עד שנתן לו רמז לעשות תשובה. ומנין, אמר רבי חכניאי בשם רבי לוי, שאמר לו: בזעת אפך תאכל לחם וגו' (בראשית ג, טז). אין שובך אלא תשובה, שנאמר: שובה ישראל עד ה' אלהיך, כי כשלת בעונך (הושע יד, ב). כיון שלא עשה תשובה, טרדו מגן עדן, שנאמר: ויגרש את האדם (בראשית ג, כד). הוי אומר, כי לא אל חפץ רשע אתה. מהו יגרף רע. אמר רבי תנחום בר חנילאי בשם רבי ברכיה

בשם רבי יוחנן, אין עומדין לפני הקדוש ברוך הוא אלא מלאכי שלום, אבל מלאכי זעף רחוקים ממנו, שנאמר: ה' ארך אפים (במדבר יד, יח). וכי אין אנו יודעים שהוא ארך אפים. אלא מהו ארך אפים, שמלאכי זעף רחוקים ממנו, שנאמר: באים מארץ מרחק מקצה השמים, ה' וכלי זעמו (ישעיה ג, ה). הוי אומר, כי לא אל חפץ רשע אתה, לא יגרף רע. דבר אחר, לא יגרף רע. אמר רבי יוחנן, אין אתה נגרר אחר הרעה, ואין הרעה גוררת אותך, ואינה גרה אצלך. הוי, לא יגרף רע. ואין יגרף אלא דירה, שנאמר: וכי יגור אתך גר (שמות יב, מח). דבר אחר, לא יגרף רע. אמר רבי אליעזר בן פדת בשם רבי יוחנן, אין שמו של הקדוש ברוך הוא נזכר על הרעה, אלא על הטובה. תדע לך שהוא כן, שבשעה שברא הקדוש ברוך הוא את האור ואת החשך וקרא להן שמות, הזכיר שמו על האור ולא הזכיר שמו על החשך, שנאמר: ויקרא אלהים לאור יום, ולחשך קרא לילה (בראשית א, ה), הרי הזכיר שמו על האור. אבל כשברא לחשך, אינו אומר, קרא אלהים לחשך לילה, אלא קרא לילה. וכן אתה מוצא כשברא הקדוש ברוך הוא אדם וחוה, הזכיר שמו עליהם, שנאמר: ויברך אותם אלהים (בראשית א, כח). וכשקללן, לא הזכיר שמו עליהם, אלא אל האשה אמר (שם ג, ט), ולאדם אמר (בראשית א, יז). ואם תאמר, הרי על הנחש הזכיר שמו בשעה שקללו, דכתיב ויאמר ה' אלהים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה (בראשית א, יד). כך שני רבותינו, על שלשה דברים הזכיר הקדוש ברוך הוא שמו עליהם ואף על פי שהן לרעה. על המסית, זה הנחש שהסית את האשה ואמר לה: כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים יודעי טוב ורע (בראשית א, ה), תהיו כמותו. מה הוא בורא עולמות, אף אתם תבראו עולמות כמוהו, שכל אמן שזנא אמן כמותו. ולפי שהסית אותה וספר לשון הרע, לפיכך הזכיר שמו עליו. ועל העובר על דברי חכמים, שנאמר: כה אמר ה' אלהי ישראל, ארור האיש אשר לא ישמע את דברי הברית הזאת (ירמיה יא, ג). ועל העושה בטחונו בבשר ודם, שנאמר: כה אמר ה', ארור הגבר אשר יבטח באדם וגו' (שם יז, ה). אימתי הוא ארור, בשעה שמן ה' יסור לבו וישלך בטחונו על בשר ודם. וכן אתה מוצא בנח כשברך את בניו, ויאמר ברוך ה' אלהי שם (בראשית ט, כ). אבל כשקלל את פנעו (בראשית ט, כה) לא הזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא עליו אלא ויאמר ארור פנעו, וכן את מוצא באלישע הנביא, כשברא מלך ארם להלחם בישראל, נתעץ בעבדיו ועשה לישראל בורות. כלומר, שאם יבאו ישראל להלחם עמנו, יפלו לתוך הבורות, שנאמר: ומלך ארם היה נלחם בישראל וגו', וישלח איש האלהים אל מלך ישראל השמר וגו' (מ"ב, ח-ט). אין הקדוש ברוך הוא עושה דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים, שנאמר: כי לא יעשה ה' אלהים דבר וגו' (עמוס ג, ז). כיון שעברו ישראל פעם ראשונה וישניה ולא נפלו לתוכן, הרגיש מלך ארם ואמר לעבדיו, הלא תגידו לי מי משלנו אל מלך ישראל. אמרו לו עבדיו, אלישע הנביא אשר בישראל יגיד למלך ישראל את הדברים אשר תדבר בחדר משכבך, ויאמר לכו וראו איכה הוא ואשלח ואקחהו. ויגידו לו לאמר הנה בדתו,

וּישַׁלַח שְׁמָה סוּסִים וְרֶכֶב וְחֵיל כְּבֹד וְגו' (מ"ב, יב-יד). מִיַּד עָמַד נֶעַר אֱלִישֶׁע בְּלִילָה וְרָאָה שֶׁהִקִּיפוּ אֶת הָעִיר סוּסִים וְרֶכֶב וְחֵיל. מִיַּד וַיִּצְעַק וַיֹּאמֶר, אָהָה אֲדוֹנֵי אֵיכָה נִעְשָׂה, וַיֹּאמֶר אֶל תִּירָא כִּי רַבִּים אֲשֶׁר אֲתָנוּ מֵאֲשֶׁר אוֹתָם (מ"ב, טו טז). מִיַּד נִתְפַּלֵּל אֱלִישֶׁע וְהִזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: פָּקַח נָא אֶת עֵינָיו וַיִּרְאֶה, וַיִּפְקַח ה' אֶת עֵינֵי הַנֶּעַר וְגו' (מ"ב, יז). מִיַּד עָמַד אֱלִישֶׁע וְקָלַל אֶת הָאֲרָמִים, וַאֲמַר, הֵן נָא אֶת הַגּוֹי הַזֶּה בְּסַנְגָרִים וְגו' (מ"ב, יח), וְלֹא הִזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְכִשְׁחֹזַר וְנִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם שִׁיפְקָחוּ עֵינֵיהֶם, אָמַר, ה' פָּקַח אֶת עֵינֵי אֱלֹהֵי וַיִּרְאוּ (מ"ב, ט). הַגּוֹי אוֹמֵר, שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִזְכָּר עַל הַטּוֹבָה וְלֹא עַל הָרָעָה. וְכֵן אֶת מוֹצֵא, כְּשֶׁרָאָה הַנְּבִיא אוֹתָן מְרַכְּבוֹת שֶׁנִּמְשְׁלוּ לְאַרְבַּע מַלְכוּתוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֲשָׂא עֵינֵי וְאָרָאָה וְהִנֵּה אַרְבַּע מְרַכְּבוֹת יוֹצְאוֹת מִבֵּין שְׁנֵי הַהָרִים וְגו' (זכריה, ו, א). וְכִשְׁאָמַר עַל הַגְּאֻלָּה, וַיִּרְאֵנִי ה' אַרְבַּעַת חֲרָשִׁים (זכריה, ב, ג). וְכֵן אֶתְּהָ מוֹצֵא כְּשֶׁבָאוּ אוֹתָן חֲמִשָּׁה מַלְאָכֵי חֲבָלָה לְהַחְרִיב אֶת יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנֵּה שָׁשָׁה אַנְשִׁים בָּאִים מִדֶּרֶךְ שַׁעַר הָעֵלְיוֹן וְגו' (יחזקאל, ט, ב), נִשְׁתַּלַּח גְּבַרִיאֵל עִמָּהֶם, כְּפִתוּב, וַיֹּאמֶר אֶל הָאִישׁ לְבֹשׁ הַבְּדִים וַיֹּאמֶר בֹּא אֶל בְּיָנוֹת לְגַלְגַל (יחזקאל, י, ב). אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְגַבְרִיאֵל, מִלֵּא חֲפְנִידָה גַּחְלֵי אֵשׁ מִבְּיָנוֹת לְכָרוּבִים וְזָרַק עַל הָעִיר, כְּדִכְתִּיב, וַיֹּאמֶר אֶל הָאִישׁ לְבוֹשׁ הַבְּדִים בֹּא אֶל בְּיָנוֹת לְגַלְגַל (יחזקאל, י, ג). בֹּא גְבַרִיאֵל וְעָמַד אֶצֶל הָאוֹפֶן. אָמַר לוֹ הַכָּרוּב, מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ. אָמַר לוֹ: כֶּף וְכֶף צוֹנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אָמַר לוֹ: טוֹל. אָמַר לוֹ: תֵּן אַתָּה בְּיָדֵי. מִיַּד וַיִּשְׁלַח הַכָּרוּב אֶת יָדוֹ מִבְּיָנוֹת לְכָרוּבִים וְגו', וַיִּשָּׂא וַיִּתֵּן אֶל חֲפְנֵי לְבוֹשׁ הַבְּדִים וַיִּקַּח וַיִּצְא (יחזקאל, י, ז). וַאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, אֶלְמָלֵא לֹא נִצְטַנְנֵנוּ הַגְּחָלִים מִיַּד שֶׁל כָּרוּב לְיָדוֹ שֶׁל גְּבַרִיאֵל, לֹא נִשְׁתַּיַּר מִשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׂרִיד וּפְלִיט. וְלֹא רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת הָרָעָה עַל יְדֵי עֲצָמוֹ, אֶלֶּא עַל יְדֵי מַלְאָךְ. אֲבָל לַעֲתִיד לְבֹא, הוּא עוֹשֶׂה הַטּוֹבָה עַל יְדֵי עֲצָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִים טְהוֹרִים (יחזקאל, ל, כה). הַגּוֹי אוֹמֵר, כִּי לֹא אֵל חֲפָץ רָשָׁע, אַתָּה, לֹא יִגְרָךְ רָע (תהלים, ה, ד). מֵהוּ לֹא יִגְרָךְ רָע. שְׂאִין שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חָל עַל הָרָעָה, אֲבָל עַל הַטּוֹבָה חָל, חוּץ מִשְׁנֵי דְבָרִים שֶׁחָל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶן אֲף עַל פִּי שְׁהוֹ לְרָעָה, וְאֵלוֹ הוּן, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרָעָה וַיְבִיאָהָ עֲלֵינוּ כִּי צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ (דניאל, ט, יד). מִשׁוּם שֶׁצָּדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ, וַיִּשְׁקֹד ה' וַיְבִיא אֶת הָרָעָה וּמֵהוּ. אֶלֶּא שֶׁצָּדִיקָה עָשָׂה עִמָּנוּ, שֶׁהַקְּדִים גְּלוּת וְכִנְיָה לְגְלוּת צָדִיקָה. וְאִיזוֹ צָדִיקָה. שֶׁהַקְּדִים וְהַגְּלָה גְלוּת וְכִנְיָה לְבָבֶל עִם הַחֲרָשׁ וְהַמְּסַגֵּר וְעַם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל, וַיִּרְדּוּ לְבָבֶל וְעָשׂוּ תַרְבָּץ לַתּוֹרָה. שֶׁאֶלְמָלֵא הָיָה כֵן, הָיְתָה הַתּוֹרָה מְשֻׁתְּפַחַת בְּגְלוּת צָדִיקָה, אֶלֶּא שֶׁיִּצְאֻ אֵלוֹ שֶׁהָאֱמִינוּ לְדְבָרָיו שֶׁל יִרְמְיָה הַנְּבִיא וַיִּצְאוּ עִם הַתּוֹרָה. הַחֲרָשׁ וְהַמְּסַגֵּר אֶלְף (מ"ב, כד, טז). מֵהוּ חֲרָשׁ, כִּינּוֹן שְׁפוֹתֵחִין בְּדְבָרֵי תּוֹרָה, נִעְשׂוּ הַכֹּל כְּחֲרָשִׁים. מְסַגֵּר, כִּינּוֹן שֶׁהָיוּ סוֹגְרִין, לֹא הָיָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל מִי שֶׁהָיָה יָכֹל לִפְתַּח. הַגּוֹי אוֹמֵר, כִּי צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ, וְצָדִיקָה עָשָׂה בְּאוֹתָהּ גּוֹלָה, שֶׁשְׁקֹד עָלֶיהָ. וְעוֹד טוֹבָה גְדוֹלָה עָשָׂה עִם יִשְׂרָאֵל. כִּי צָד, שֶׁבְּעֶשְׂרָה בְּטַבַּת הָיוּ רְאוּיִין יִשְׂרָאֵל לְגְלוּת מִירוּשָׁלַיִם. שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר, בֶּן אָדָם כָּתֵב לָךְ אֶת שֵׁם הַיּוֹם

את עצם הימים הזה וגו' [\(יחזקאל כד, ב\)](#). מה עשה הקדוש ברוך הוא. אמר, אם יוצאין עכשו בצנה, הם מתים. מה עשה. המתין להם והגלה אותם בקיץ הוא שהנביא אומר, אסף אסיפם נאם ה' [\(ירמיה ח, יט\)](#), ואין אסף אסיפם אלא גלות, שנאמר: אסף אסף יעקב כלך [\(מיכה ב, יב\)](#). והמתין להם עד הקיץ, ואחר כן הגלה אותם. וזה שנאמר: וישקד ה' על הרעה [\(דניאל ט, יז\)](#). הוי אומר, אף זה טובה. והשניה, ויאמר ה' אליו עבר בתוך העיר וגו' [\(יחזקאל ט, ד\)](#). אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל, לך ורשם על מצחן של צדיקים תיו של דיו, כדי שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה וימותו מיד. ועל מצחן של רשעים תיו של דם, כדי שישלטו בהם מלאכי חבלה. נכנסה קטיגוריא לפני הקדוש ברוך הוא, אמרה לפניו, רבוננו של עולם, מה נשתנו אלו מאלו. אמר לה הקדוש ברוך הוא, הללו צדיקים גמורים, והללו רשעים גמורים. אמרה לו: הנה ביגדם למחות ולא מחו. אמר לה, גלוי וידוע לפני, שאם מחו בהם לא היו מקבלים מהם. אמרה לפניו, רבוננו של עולם, אם גלוי וידוע לפניך, ולפניהם מי גלוי. ולפיכך הנה להם למחות ביגדם ולהתבזות על קדושת שמך, ולקבל על עצמן ולסבל הכאות מישראל, כמו שהיו הנביאים סובלים מישראל, שהרי ירמיה סובל כמה צרות מישראל. וישעיה כמו כן, דכתיב: גוי נתתי למכים ולחיי למרטים [\(ישעיה נ, ו\)](#), ושאר הנביאים. מיד חזר הקדוש ברוך הוא ואמר למלאכי חבלה, זקן בחור וגו' [\(יחזקאל ו, א\)](#). אף זו לטובה, שהפיג הקדוש ברוך הוא חמתו בירושלים, שנאמר: כלה ה' את חמתו וגו' [\(איכה ד, יא\)](#). שאלוילי כן, כל ישראל נתחבבו בו כליה. הוי אומר, לא יגרף רע, שאין הקדוש ברוך הוא מחל שמו על הרעה. ואפלו ישראל רשעים, חלק כבוד להם ולא הזכירן לרעה. כיצד, כשפא על הקרבנות מהו, אמר למשה, דבר אל בני ישראל אדם כי יקריב מכס קרבן לה' [\(ויקרא א, ב\)](#), מישראל ולא מעובדי עבודה זרה. אבל כשפא להזהיר על הנגעים מהו אומר, אדם כי יהיה, אינו אומר אלא אדם. הוי, לא יגרף רע.

אדם כי יהיה בעור בשרו [\(ויקרא יג, ב\)](#). קשה לפני הקדוש ברוך הוא לפשט ידו באדם הזה. ומה הוא עושה. מתרה בו תחלה ואחר כן מלקה אותו, שנאמר: ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם [\(ויקרא יד, לד\)](#). בתחלה מלקה ביתו. חזר בו, מוטב. ואם לאו, מלקה בגדיו, שנאמר: והבגד כי יהיה בו נגע צרעת [\(ויקרא יג, מז\)](#). חזר בו, מוטב. ואם לאו, באים בגופו, שנאמר: אדם כי יהיה בעור בשרו.

אדם כי יהיה בעור בשרו. על ידי מה נגעים באים, על ידי הזנות. וכן את מוצא בירושלים, על ידי שהיו שטופין בזנות, לכך לקו בצרעת. מה כתיב שם,

וַיֹּאמֶר ה' יַעַן כִּי גָבְהוּ בְנוֹת צִיּוֹן וַתִּלְכְּנָה נְטוּיוֹת גְּרוֹן וְגוֹ' [\(ישעיה ג, טז\)](#). מֶה עָשָׂה לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. הַלְקָה אוֹתָם בְּצָרְעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשִׁפַּח ה' קִדְקִד בְּנוֹת צִיּוֹן [\(ישעיה ג, יז\)](#). וְאִין וְשִׁפַּח אֶלָּא צָרְעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִשְׂאֵת וְלִסְפַּחַת וְלִבְהֶרֶת. לְכֹף נֶאֱמַר: אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ סְפַחַת אוֹ בְּהֶרֶת וְגוֹ'. הַפְּתוּב מְדַבֵּר בְּמַלְכוּתוֹת. שְׂאֵת, זֶה בְּבָל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִשְׂאֵת הַמֶּשֶׁל הַזֶּה עַל מְלֶכֶךְ בְּבָל וְגוֹ' [\(ישעיה יז, ד\)](#). סְפַחַת, זֶה מַלְכוּת מְדִי, שֶׁהִיא הֶמֶן מְסַפַּח עִם אַחַשְׁוֵרֹשׁ לְהַשְׁמִיד לְהַרְג וּלְאַבֵּד. בְּהֶרֶת, זֶה מַלְכוּת נֶזֶן, שֶׁהִיטָה מִבְּהֶרֶת עַל יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֶרֶת, כֹּל מִי שֵׁיֵשׁ לוֹ שׁוֹר, יַחְקֶה עַל קֶרֶן הַשׁוֹר שֶׁאִין לוֹ חֵלֶק בְּאַלְהֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם לֹא, גּוֹזְרִין עָלָיו הַרִיגָה. וְהִיא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנַגַע צָרְעַת, זֶה מַלְכוּת אָדָם, שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַלְקָה אוֹתוֹ בְּצָרְעַת וְאֵת הַשָּׂר שְׁלוֹ. שְׁפָן כְּתִיב: מִדּוּעַ נִסְחַף אַבְיָרִיף לֹא עָמַד כִּי ה' הִדְפּוֹ [\(ירמיה מו, טו\)](#). וְלַעוֹלָם הֵבֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב בְּדִין עַל מַלְכוּת אָדָם וְאוֹמֵר לוֹ: לָמָּה הֵייתָ מְשַׁתְּעֶבֶדֶת בְּבָנִי. וְהוּא אוֹמֵר, לֹא אֶתָּה הוּא שֶׁמְסַרְתָּם בְּיַדְנוֹ וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ: וּבְשִׁבִיל שֶׁמְסַרְתִּי אוֹתָם בְּיַדְךָ, לֹא שָׁמַתְּ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, עַל זֶקֶן הַכְּבֵדֶת עֲלֶיךָ מֵאֵד [\(ישעיה מז, ו\)](#). עַל זֶקֶן הַכְּבֵדֶת עֲלֶיךָ מֵאֵד, זֶה רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁשֶׁעֲבָדָה בּוֹ מַלְכוּת אָדָם מֶה שֶׁאִין סוּף. דְּבַר אַחַר, עַל זֶקֶן הַכְּבֵדֶת עֲלֶיךָ מֵאֵד, שֶׁהִיטָה מִכְּבֵדֶת עֲלֶיהָ עַל זֶקֶן כְּבָחוֹר. אָמַר לָהּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּבָל, חֲנִיף, שֶׁאֲנִי יוֹשֵׁב עֲלֶיךָ בְּמִשְׁפָּט וְדָן אוֹתְךָ וּמְחִיבְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: רַדִּי וְשָׁבִי עַל עֶפְרַת בְּתוּלַת בֵּית בְּבָל, שְׁבִי לְאַרְץ אֵין כְּסָא [\(ישעיה מז, א\)](#), עַל שֶׁהֵייתָ יוֹשֶׁבֶת עַל הַכְּסָא, שְׁבִי לְאַרְץ אֵין כְּסָא. כִּי לֹא תוֹסִיפִי יִקְרְאוּ לְךָ רַכָּה וְעִנְיָה [\(ישעיה מז, א\)](#). וּמָה אֲנִי עוֹשֶׂה לְךָ. אֲנִי פּוֹרַע מִן הַשָּׂר שֶׁלְךָ תַּחֲלָה וּמַלְקָה אוֹתוֹ בְּצָרְעַת, וְאַחַר כֵּן אֲנִי פּוֹרַע מִמֶּךָ. וְלֹא תֵאֵמַר בְּמַלְכוּת הַזֶּה, אֶלָּא אֶפְלוּ בְּגוֹג שֶׁהִיא מִתְנַגֶּה בְּעוֹלָם וְעוֹלָה, כֹּף אֲנִי מַלְקָה אוֹתוֹ בְּצָרְעַת. מִנֵּין שֶׁכֹּף כְּתִיב: וְזֹאת תִּהְיֶה הַמַּגָּפָה וְגוֹ' הַמֶּק בְּשָׂרוֹ וְהוּא עוֹמֵד עַל רִגְלָיו [\(זכריה יז, יב\)](#). וְעַל יְדֵי מָה. עַל יְדֵי שֶׁמִּתְגַּרְרִין בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֹאת תִּהְיֶה הַמַּגָּפָה, עַל יְדֵי מָה שֶׁבָּאוּ עַל יִשְׂרָאֵל וְאֵל תִּתְמָה, שֶׁהָרִי בְּעוֹלָם הַזֶּה פָּרַע הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הַרְבֵּה, וְהִכָּה אוֹתָם בְּצָרְעַת. וּמִי הִיא. זֶה נַעֲמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנַעֲמָן שָׂר צָבָא מְלֶכֶךְ אַרְם הִיא אִישׁ גָּדוֹל לְפָנָיו אֲדֹנָיו וְגוֹ' וְהָאִישׁ גְּבוּר חֵיל מְצָרַע [\(מִיִּבְה, א\)](#). בְּשִׁבִיל מָה נִצְטָרַע, בְּשִׁבִיל שֶׁשָּׁבָה מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קִטְנָה. בְּעוֹלָם הַזֶּה הַלְקָה לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת זָרָה בְּצָרְעַת. וְאִף לְעַתִּיד לְבֹא כֹף יִלְקָה אוֹתוֹ בְּצָרְעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֹאת תִּהְיֶה הַמַּגָּפָה אֲשֶׁר יִגַּף ה' וְגוֹ' [\(זכריה יז, יב\)](#). אוֹמֵר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לָפִי שֶׁהֵייתָם קוֹרְאִים לְבָנֵי טְמֵאִים, אֲנִי מְטַמֵּא אֶתְכֶם בְּטְמֵאָה גְּדוּלָה אֲבִי הַטְּמֵאוֹת. וּמִנֵּין שֶׁהִיוּ קוֹרְאִין לְיִשְׂרָאֵל טְמֵאִים. שֶׁנֶּאֱמַר: סוּרוּ טְמֵא קְרָאוּ לְמוֹ וְגוֹ' [\(איכה ד, טו\)](#). וְאֵתָם, תִּהְיוּ מְצָרְעִים וְטְמֵאִים. אֲבָל יִשְׂרָאֵל, אֲנִי מְטַהֵר וּמְקַדְּשׁוֹ וְגוֹאֲלֵן מִבְּיַנְיָכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְקִרְאוּ לָהֶם עִם הַקְּדוֹשׁ גְּאוּלֵי ה', וְלֹךְ יִקְרָא דְרוּשָׁה, עִיר לֹא נַעֲזָבָה [\(ישעיה סב, יב\)](#). וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, כִּלְכֹף יִפָּה רַעֲיָתִי וּמוֹם אֵין בָּךְ [\(שה"ש ד, ז\)](#).

פרשת מצורע

זאת תהיה תורת המצורע. ולמדנו רבנו, כמה בני אדם אין להם חלק לעולם הבא. כך שני רבותינו, אלו שאין להם חלק לעולם הבא, שלשה מלכים וארבעה הדיוטות. אלו הן שלשה מלכים, ירבעם ואחאב ומנשה. אמר רבי יהודה בר שלום, בקשו חכמי המשנה לשנות ארבעה מלכים ולמנות שלמה עמהם, אלא שיצאה בת קול ואמר, אל תגעו במשיחי ובבניאי אל תרעו (דה"א טו, כב). ואף על פי כן חזרו יום אחד ובקשו לשנות. ואתא אש מן השמים ולחכה בספסליהם. וחזרה ואמרה, המעמד ישלמנה כי מאסת פי אתה תבחר ולא אני ומה ידעת דבר איוב (ד, לג). כל כך למה היו שונים. על שפיתו בו, והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה מואביות עמניות אדמיות צדניות חתיות, ויעש שלמה הרע בעיני ה' (מ"א יא, א-ו). ארבעה הדיוטות, בלעם ודואג ואחיתפל וגחזי. אתה מוצא, שהללו מפני דבור פיהם נדחפו לגיהנם. בלעם, על ידי לשונו נדחף לגיהנם, שנאמר: מן ארם ינחני בלק מלך מואב (במדבר כג, ז). מן הרמים הייתי ממחיצת האבות, הנחני בלק וזרקני לגיהנם. ואין ינחני אלא לשון גיהנם, שנאמר: בן אדם נהה (יחזקאל לב, יח). וכן דואג, על לשונו נטרד. אימתי, בשעה שפרח דוד לנוב עיר לאחיתפלך הפהו וקבלו. והרגיש שאול וכנס את כל עבדיו ואמר להם: יפה אתם עושין לי, שדוד עושה מה שהוא מבקש, ואין אחד מכם גלה את אזני, שנאמר: כי קשרתם בלכם עלי ואין גלה את אזני בכרת בני עם בן ישי ואין חלה מכם עלי (ש"א כב, ח). התחיל דואג לספר לשון הרע, שנאמר: ויען דואג האדומי והוא נצב על עבדי שאול ויאמר, ראיתי את בן ישי בא נבה אל אחיתפלך בן אחטוב (ש"א כב, ט). ועל ידו נהרגו חמשה ושמנים כהנים נושאי אפוד בד, ואחיתפלך פהו גדול. ואת נב עיר הכהנים הפה לפי חרב וגו' (ש"א כב, יט). אמר רבי אלעזר, כל שנעשה רחמן על האכזרי, לסוף נעשה אכזר על הרחמנים. כתיב: ויחמל שאול על אגג ועל מיטב הצאן והבקר (ש"א טו, ט). וכתיב בנב עיר הכהנים, ואת נב עיר הכהנים הפה לפי חרב (ש"א כב, יט). וכן אחיתפל, על לשונו נטרד, שנאמר: ואחיתפל ראה כי לא נעשתה עצתו וגו' ויצו אל ביתו ויחנק (ש"ב יז, כג). וגחזי על לשונו נטרד ונצטרע. בשעה שנצטרע נעמן ונתרפא על ידי אלישע הנביא, התחיל נעמן לתן כסף וזהב

ודורונות לאלישע, ולא רצה לקבל עליו. הנה גחזי משמש לפני אלישע. ראה את
הקסוף ואת הזקב ואת הבגדים, אמר, הנה חשף אדני את נעמן הארמי הנה
מקחת מידו את אשר הביא, חי ה' כי אם רצתי אחריו ולקחתי מאתו מאומה
[\(מ"ב, ה, ט\)](#). בודאי, מומו לקח, שנאמר: וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם, ויצא
מלפניו מצרע פשלג [\(מ"ב, ה, כז\)](#). למה, לפי שכתוב, ולא ידבק בידך מאומה מן החרס
[\(דברים, יג, יח\)](#), והנה מלך ארם ונעמן שר צבאו עובדי עבודה זרה, וכתוב: ולא תביא
תועבה אל ביתך [\(דברים, ז, כו\)](#). אמר רבי פדת, ברית פרוטה להקדוש ברוך הוא
בעולם, כל מי שמספר לשון הרע, ילקה בצרעת. מנין, ממה שקראו בענין זאת
תהיה תורת המצרע, אל תקרי המצרע אלא המוציא שם רע. אמרו רבותינו
זכרונם לברכה: אין הנגעים באים על האדם אלא על לשון הרע שמוציא מפיו,
ורוח הקדש צוחת ואומרת לו, אל תתן את פיה לחטיא את בשרך [\(סחלת, ה, ה\)](#), אל
תתן רשות להוציא דבר מפיה לחטיא את בשרך, להלקות את גופך. ואל תאמר
לפני המלאך כי שגגה היא, ואל תאמר לפני המלאך הממנה עליך, בשגגה הוצאתי
הדבור מפי, שכל דבור ודבור שייצא מפיה, בספר נכתבים, בין טוב בין רע, בין
בשוגג בין במזיד. ומנין שהוא כן, שנאמר: אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב
ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו [\(מלאכי, ג, טז\)](#). וכן במדת
פרעניות, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, אפה ידעת שבתי וקומי בנתה לרעי
מרחוק [\(תהלים קלט, ב\)](#). וכן אמר איוב, כי עתה צעדי תספר [\(איוב, יד, טז\)](#). ואומר: על
שרשי רגלי תתחקה [\(שם, יג, כז\)](#). למה יקצף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך
[\(סחלת, ה, ה\)](#), אלו הידים והגוף שלוקין בצרעת ובנגעים. דבר אחר, אל תתן את פיה
לחטיא את בשרך, בלשון נקי דברה תורה, אם אמרה לה אשתך שהיא נדה, אל
תחטיא את גופך ותגע בה, ואל תאמר לפני המלאך הממנה על צורת הנולד שוגג
הייתי ולא הייתי יודע. למה יקצף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך, אלו
הבנים שלוקים בצרעת. אמר רב אחא, אם שמש אדם עם אשתו בימי נדתה,
הבנים לוקין בצרעת. כיצד, שמש ביום ראשון לנדתה, הבן הנולד מהם לוקה
לעשר שנים. שמש עמה ביום שני לנדתה, הבן לוקה לעשרים שנה. שמש ביום
השלישי לנדתה, הבן לוקה לשלשים שנה. שמש ביום הרביעי לנדתה, הבן לוקה
לארבעים. ביום החמישי לנדתה, לוקה לחמשים, ביום הששי לנדתה, לוקה
לששים. ביום השביעי לנדתה, לוקה לשבעים שנה, כנגד שבעת ימי נדתה. ואינו
יוצא מן העולם, עד שרואה פרותיו מקלקלים. ואין שנותיו של אדם אלא שבעים
שנה, שנאמר: ימי שנותינו בהם שבעים שנה [\(תהלים, צ, ז\)](#). זכה, לשמונים. לכך אם
שמש אדם עם אשתו בשבעה לנדתה, הנולד לוקה לשבעים שנה. כפיכך אומר,
אין המרירות זו משלי, כפר העידותי בך ואמרתי לה, זאת תהיה תורת המצרע.
דבר אחר, אל תתן את פיה וגו', אם עשית בזדון ותטעה ותאמר לכהן גדול, שהיא
מלאך, בשגגה עשיתי ותטעה אותו, לעצמך את מטעה. למה יקצף האלהים על

קולך וגו', אלו הבנים שלוקין בצרעת. ומנין שבהו גדול נקרא מלאך, שנאמר: כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב, ז).

ב זאת תהיה תורת המצרע. זה שאמר הכתוב: מות וחיים ביד לשון וגו' (משלי

יח, כא), הכל תלוי בלשון. זכה, לחיים, נתחייב, למות. עסק בתורה בלשונו, זכה לחיים. שהתורה עץ חיים, שנאמר: עץ חיים היא למחזיקים בה (שם ג, יח). והיא רפואתו של לשון הרע, שנאמר: מרפא לשון עץ חיים, וסלף בה שבר ברוח (שם טו, ט). ואם עסק אדם בלשון הרע, מתחייב בנפשו, למות. שקשה לשון הרע כשפיכת דמים. שכל ההורג, אינו הורג אלא נפש אחת. והמספר לשון הרע, הורג שלשה, האומר והמקבלו והנאמר עליו. שהרי דואג אמר לשון הרע על אחימלך בן אחיטוב, ונהרג, שנאמר: ויאמר המלך מות תמות אחימלך (ש"א כב, טז). ונהרג שאול, שנאמר: וימת שאול במעלו אשר מעל בה' (דח"א ג, ג). וכן שאול אומר, עמד נא עלי ומתתני כי אחזני השבץ (ש"ב א, ט), קטיגוריא של נב עיר הפהנים. ואין השבץ אלא בגדי כהנה, שנאמר: ועשית משבצות זהב (שמות כח, ג). ודואג נשתרש מחיי העולם הזה ומחיי העולם הבא, שנאמר: גם אל יתצד לנצח יחתד ויסתד מאהל, ושרשד מארץ חיים סלה (תהלים נב, ז), מחיי העולם הבא. מי קשה, המכה בחרב או המכה בחץ. הוי אומר, המכה בחץ. שהמכה בחרב, אינו כלל להמית את חברו אלא אם כן קרוב אצלו ונגע בו. והמכה בחץ, אינו כן אלא זורק את החץ ומכה אותו בכל מקום שהוא רואה אותו. לכן נמשל מספר לשון הרע כחץ, שנאמר: חץ שחוט לשונם מרמה דבר (ירמיה ט, ז). וכן הוא אומר, בני אדם שניהם חנית וחצים ולשונם חרב חדה (תהלים נ, ח). ראה מה קשה לשון הרע, והוא קשה משפיכות דמים ומגלוי עריות ומעבודה זרה. משפיכות דמים, דכתיב: גדול עוני מנשוא (בראשית ד, ג). מגלוי עריות, דכתיב: ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת (בראשית ט, ט). מעבודה זרה, דכתיב: אנא חטא העם הזה חטאה גדולה (שמות לב, לא). ובמספר לשון הרע, אין פתוב בו לא גדול ולא גדולה, אלא גדלות, שנאמר: יכרת ה' כל שפתי חלקות, לשון מדברת גדלות (תהלים יב, ד). לכך נאמר: מות וחיים ביד לשון. דבר אחר, מות וחיים ביד לשון. אל תאמר, הואיל ונתנה לי רשות לדבר, הריני אומר כל מה שאבקש. כבר הזהירה אותך התורה, שנאמר: נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה (תהלים לד, יד). ושמה תאמר, שאפה מחסר. אין אפה אלא משתכר. ורוח הקדש צוחה, שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו (משלי כא, כג). אל תקרי מצרות, אלא מצרעת נפשו. דבר אחר, מות וחיים ביד לשון. קשה לשון הרע, שאין אדם מוציא מפי עד שהוא כופר בהקדוש ברוך הוא, שנאמר: אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו (תהלים יב, ה). כפיכול הקדוש ברוך הוא צוח על מספרי לשון הרע, מי יקום לי עם מרעים וגו' (תהלים צד, טז), מי יכול

לַעֲמֹד בָּהֶם. וּמִי יַעֲמֹד בָּהֶם, גִּיהַנֶּם. וְגִיהַנֶּם צֹנְחַת, אָף אֲנִי אֲנִי יָכוֹלָה לַעֲמֹד בָּהֶם. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי מִלְמַעְלָן, וְאֵת מִלְמַטָּן. אֲנִי זֹרֵק בְּסָ חֲצִים מִלְמַעְלָה, וְאֵת הַחֲצִים הַחֲסִים עָלֵיהֶם גְּחִלִּים מִלְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: חֲצִי גְבוּר שְׁנוֹנִים עִם גְּחִלִּי רִתְּמִים (תהלים קכ, ד). אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, רְצוֹנְכֶם לְהַמְלִט מִגִּיהַנֶּם, הִרְחִיקוּ עֵצְמָכֶם מִלְשׁוֹן הָרַע וְאֵתֶם זֹכִים בְּעוֹלָם הִזָּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: מִי הָאִישׁ הַחֲפֵץ חַיִּים וְגו' (תהלים לד, ג). וְכַתִּיב: נֶצֶר לְשׁוֹנֵף מִרַע וּשְׂפָתֶיךָ מִדְּבַר מֵרָמָה, סוּר מִרַע וְעֲשֵׂה טוֹב בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפָּהוּ (תהלים לד, יד טו). לָכֵן נֶאֱמַר: זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְצַרֵּעַ. לְלַמְדֶּךָ, שֶׁהַמְסַפֵּר לְשׁוֹן הָרַע, הַנִּגְעִים בָּאִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְצַרֵּעַ. הַמוֹצִיא שֵׁם רַע, מוֹצֵא רַע, שֶׁהַנִּגְעִים רָעִים מוֹצֵאִין בְּגוֹפּוֹ. רֵאָה מָה כִּתִּיב בְּמֵרִים, וְתִדְבֵר מֵרִים וְאֶהְרֹן בְּמִשְׁהָ (במדבר יב, א). לְפִיכֵן, וַיִּפֹּן אֶהְרֹן אֶל מֵרִים וְהִנֵּה מְצַרְעֵת (תהלים לד, יא). מָה כִּתִּיב שָׁם, זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמֵרִים וְגו' (דברים כד, ט). וְהִלֵּא דְבָרִים קָל וְחָמֹר, וּמָה מֵרִים שְׁלֵא דְבַרְהָ אֵלָא בְּאַחִיהָ חֲבִיבָה שְׁלֵא בְּפִנְיָ וְלֹא נִתְכַּוְּנָה אֵלָא לְהַחֲזִירוֹ לְאַשְׁתּוֹ, כִּי. הַמְסַפֵּר לְשׁוֹן הָרַע עַל חֲבֵרוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מָה כִּתִּיב לְמַעְלָה מִן הָעֵנָן, הַשָּׁמַר בְּנִגְעַת הַצַּרְעֵת (דברים כד, ח). וְאַף אֶהְרֹן שֶׁהָיָה כְּהֵן גְּדוֹל, נִגְעָה בּוֹ יָדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּחֲרֹ אָף ה' בְּסָ וַיִּלֶךְ (במדבר יב, ט). בְּסָ, בְּמֵרִים וּבְאַהֲרֹן, אֵלָא שְׁאַהֲרֹן נִתְרַפָּא מִיָּד. וּמֵרִים, לְאַחַר שִׁבְעָה יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וְתִסְגַּר מֵרִים שִׁבְעַת יָמִים (במדבר יב, טו). הָיִי, זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְצַרֵּעַ, הַמוֹצִיא שֵׁם רַע, שֶׁמְצַא רַע. וְכֵן אֵתְהָ מוֹצֵא בִּנְחָשׁ הַקְּדָמוֹנִי, עַל שֶׁאָמַר לְשׁוֹן הָרַע עַל בּוֹרְאוֹ, לְפִיכֵן נֶצֶרְרַע. מָה אָמַר. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי, כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בַיּוֹם אֲכַלְכֶם מִמְּנוֹ וַנִּפְקָחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹהִים יוֹדְעֵי טוֹב וְרַע (בראשית ג, ח). אָמַר לָהֶם: כֹּל אֲמֹן שׁוֹנָא אֵת חֲבֵרוֹ, וְכַשְׁבֵּקֵשׁ לְבָרָאת אֵת עוֹלְמוֹ, מִן הָאֵילָן הִזָּה אֲכַל וּבְרָא אֵת עוֹלְמוֹ. אָף אֵתֶם אֲכַלְוּ מִמְּנוֹ וְאֵתֶם יָכוֹלִין לְבָרָאת עוֹלָם כְּמוֹהוּ. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵתְהָ סַפְרֶת לְשׁוֹן הָרַע, סוּפְדָּ לְלִקּוֹת בְּצַרְעֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים אֶל הַנְּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה (בראשית ג, ד). בְּמָה אֲרָרוּ. בְּצַרְעֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי צַרְעֵת מִמְּאָרְתְּ הִיא (ויקרא יג, כ). אָמַר רַב הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי, הַסֵּלְעִים שֶׁהוּן עַל הַנְּחָשׁ, זֹה הִיא צַרְעֵתוֹ. וְלֹא עוֹד, אֵלָא כֹּל בְּעַלֵּי מוּמִין מִתְרַפְּאִין בְּעוֹלָם הַבָּא, וְהַנְּחָשׁ אֵינּוּ מִתְרַפָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה (בראשית ג, ד), מִכָּאֵן שֶׁהַכֹּל מִתְרַפְּאִין וְהוּא אֵינּוּ מִתְרַפָּא. בְּבִנְיָ אָדָם כִּתִּיב: אִזְ יִדְלַג כְּאֵיל פְּסָח (ישעיה לה, ו). וְכַתִּיב: אִזְ תִּפְקַחְנָה עֵינֵי עוֹרִים וְגו' (ישעיה לה, ח). וְכֵן הִחִיָּה וְהַבְּהֵמָה, זָאֵב וְטֵלָה יִרְעוּ כְּאַחַד, וְאַרְיֵה כְּבַקָּר יֹאכֵל תְּבֹן. אָבַל הַנְּחָשׁ, עֵפֶר לְחֵמוֹ, שֶׁאֵין מִתְרַפָּא לְעוֹלָם, שֶׁהוּא הוֹרִיד כֹּל הַבְּרִיּוֹת לְעָפֶר. מִי גָרַם לוֹ, עַל שֶׁאָמַר לְשׁוֹן הָרַע.

 בְּיוֹם טְהַרְתּוּ. כְּמָה, שְׁתֵּי צַפְרִים חִיּוֹת טְהוּרוֹת. מָה נִשְׁתַּנָּה קָרְבָּנוּ מִשְׁאָר

קרָבָנוֹת. עַל שֶׁסָּפַר לְשׁוֹן הָרַע. לְפִיכֹךְ אָמַר הַכְּתוּב, יְהֵא קָרְבָּנוֹ שְׁתֵּי צַפְרִים, שֶׁקוֹלָן מוֹלִיכוֹת. וְעַץ אָרְזוֹ, הָאָרְזוֹ הִזָּה אֵין גְּבַהּ מִמֶּנּוּ. וְלִפִּי שֶׁהַגְּבִיָּה עֲצָמוֹ כְּאָרְזוֹ, בָּאָה עָלָיו הַצָּרַעַת. דָּבָר אַחֵר, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, עַל גְּסוֹת הַרוּחַ הַצָּרַעַת בָּאָה. שֶׁכֵּן אֶת מוֹצֵא בְּעִזְיָהוּ כְּתִיב: וַיִּכְחָזְקוּתוֹ גְּבַהּ לְבוֹ עַד לְהַשְׁחִית (דְּה"ב כו, טז). וְכְתִיב: וַיִּבְזְעֻפוּ עִם הַכְּהֻנִּים, וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְּמִצְחוֹ (דְּה"ב כו, יט). הָאֲזוּב הִזָּה אֵין בְּאֵילָנוֹת שֶׁפֶל מִמֶּנּוּ. וְלִפִּי שֶׁהַשְּׁפִיל עֲצָמוֹ, לְפִיכֹךְ מִתְרַפֵּא עַל יְדֵי אֲזוּב. וְשַׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת. לָמָּה שׁוֹחַט אֶחָת וּמְשַׁלַּח אֶחָת. אֶלָּא אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵין הַצָּרַעַת חוֹזֵר עָלָיו. וְהוּבָא אֶל הַכְּהֵן. מֵהוּ וְהוּבָא אֶל הַכְּהֵן. הוּא בָּא, לָמָּה. שֶׁהַפֶּל רְחוּקִים וַיִּבְדְּלִים מִמֶּנּוּ. שֶׁכֵּן דָּוִד אוֹמֵר, אֶהְבִּי וְרַעִי מִנְּגִד נִגְעֵי יַעֲמָדוֹ וּקְרוֹבֵי מִרְחוּק עֲמָדוֹ (תְּהִלִּים לח, יב). וְכֵן הוּא אוֹמֵר, בְּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לְמַחֲנֵה מוֹשְׁבוֹ, מִחוּץ לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. לְכֹךְ נֶאֱמַר: וְהוּבָא אֶל הַכְּהֵן, וְהוּא בָּא.

ד **זאת** תְּהִיָּה תּוֹרַת הַמִּצְוָה. יִלְמְדֵנוּ רַבֵּנוּ, עַל כְּמָה דְּבָרִים נִגְעִים בָּאִים עַל הָאָדָם. כֹּךְ שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, עַל אֶחָת עֲשֶׂרָה דְּבָרִים הַנִּגְעִים בָּאִים עַל הָאָדָם. עַל עֲבוּדָה זָרָה, וְעַל חִלּוּל הַשֵּׁם, וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת, וְעַל הַגְּנֵבוֹת, וְעַל לְשׁוֹן הָרַע, וְעַל הַמַּעֲיֵד עֲדוֹת שֶׁקֶר, וְעַל הַדִּין הַמְּקַלְקֵל אֶת הַדִּין, וְעַל שְׁבוּעַת שְׁוֹא, וְעַל הַנִּכְנָס בְּתַחוּם שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ, וְעַל הַחוֹשֵׁב מִחוֹשְׁבוֹת שֶׁל שֶׁקֶר, וְעַל הַמְּשַׁלַּח מְדֻנִּים בֵּין אַחִים. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: אֵף עַל עֵין רָעָה. עַל עֲבוּדָה זָרָה מִנֵּנוּ. שֶׁבְּשַׁעָה שֶׁעָשׂוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵגֶל, לְקוֹ בְּצִרְעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרַע הוּא (שְׁמוֹת לב, כה). וַנֶּאֱמַר בְּמִצְרָע, וְרֵאשׁוּ יִהְיֶה פְרוּעַ. עַל קִלְלַת הַשֵּׁם מִנֵּנוּ. מִגְּלִית, שֶׁקָּלַל וְאָמַר, בְּרוּ לְכֶם אִישׁ וַיִּרַד אֵלָי (שׁ"א ז, ח). וְאֵין אִישׁ אֶלָּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: ה' אִישׁ מִלְחָמָה (שְׁמוֹת טו, ג). וְכְתִיב: הַיּוֹם הִזָּה יִסְגְּרָךְ ה' בְּיָדֵי (שׁ"א ז, מו). וְאֵין סִגְיָה אֶלָּא צָרַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִסְגִּירוּ הַכְּהֵן. עַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת מִנֵּנוּ. דְּכְתִיב: וְשַׁפַּח אֲדָנִי קֹדֶקֶד בְּנוֹת צִיּוֹן (שְׁעִיָה ג, יז). וְאֵין וְשַׁפַּח אֶלָּא צָרַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִשְׂאֵת וְלִסְפַּחַת וְלִבְהַרַת. עַל הַגְּנֵבוֹת מִנֵּנוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: הוֹצֵאתִיךָ נָאִם ה' צְבָאוֹת וּבָאָה אֶל בֵּית הַגְּנֵב (זְכַרְיָה ה, ד), הָרִי עַל הַגְּנֵבוֹת. עַל שְׁבוּעַת שְׁוֹא מִנֵּנוּ. דְּכְתִיב: וְאֶל בֵּית הַנְּשָׁבַע בְּשָׁמִי לְשֶׁקֶר וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְכִלְתּוֹ אֶת עֲצִיו (עו). אֵיזָהוּ דְּבָר שֶׁמְכַלָּה עֲצִים וְאַבְנִים. רַבִּי אוֹמֵר, זוֹ צָרַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִתַּץ אֶת הַבַּיִת אֶת אַבְנָיו וְאֶת עֲצָיו. וְעַל לְשׁוֹן הָרַע מִנֵּנוּ. מִמְרִים, דְּכְתִיב: וַיִּפֹּן אֶהְרוֹן אֶל מְרִים וְהִנֵּה מִצְרַעַת (בְּמִדְבָר יב, ט). כְּתִיב: זֹאת תְּהִיָּה תּוֹרַת הַמִּצְוָה, הַמוֹצִיא שֵׁם רַע. וְעַל הַמַּעֲיֵד עֲדוֹת שֶׁקֶר מִנֵּנוּ. שֶׁעַל שֶׁהַעֲיָדוֹ יִשְׂרָאֵל עֲדוֹת שֶׁקֶר וְאָמְרוּ, אֵלָה אֶלְהֵיךָ יִשְׂרָאֵל (שְׁמוֹת לב, ח), לְקוֹ בְּצִרְעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמַּחֲנֵה וְגו' (בְּמִדְבָר ה, ב). וְכֵן הוּא אוֹמֵר, וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרַע הוּא (שְׁמוֹת לב, כה). וְעַל הַדִּין הַמְּקַלְקֵל אֶת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: לָכֵן כָּאֵכֶל קֵשׁ לְשׁוֹן אִשׁ, וְחִשַּׁשׁ לְהַבְּהָ יִרְפָּה, שֶׁרָשָׁם כִּמְקַ יִהְיֶה, וּפְרָחַם כְּאַבְקָה יַעֲלָה, כִּי מֵאִסּוֹ אֶת

תורת ה' (ישעיה ה, כד). ואין פרחם אלא צרעת, שנגאמר: ואם פרוח תפרח הצרעת (ויקרא יג, יב). ועל הנכנס בתחום שאינו שלו מנין. מן עזיהו שנכנס בתחום הכהנה, שנגאמר: והצרעת זרחה במצחו (דהייב כו, ט). ועל המשלח מדנים בין אחים מנין. מפרעה, שנגאמר: וינגע ה' את פרעה (בראשית יב, יז), לפי שנטל שרה מאברהם. ועל עין הרע. אמר רבי יצחק, כיון שעניניו של אדם רעה להשאיל חפציו, אדם הולך ואמר ליה: השאילני מגלך, השאילני קרדמך, או כל כלי חפץ. והוא אומר, ארוך הוא מי שיש לו מגל או קרדס. מה הקדוש ברוך הוא עושה, מלקה אותו בצרעת, ובא לכהן ואומר: פנגע נראה לי בבית. והוא מצוה ונתן את הבית, והכל רואין כליו כשהו גורין ומוציאן לחוץ, ומפרסמין את כליו. והכל אומרים: לא היה אומר שאין לו מגל, שאין לו קרדס הרי יש לו חפץ פלוני ופלוני שלא רצה להשאיל והיה עינו צרה להשאיל. והוא אומר שקערורות, אל תקרי שקערורות אלא שקע ארורות, שהיה אומר ארוך הוא ושקע ביתו. וראו הכל ארורותו, שנגאמר: יגל יבול ביתו, נגרות ביום אפו (איוב כ, כח). ויש אומרים: אף על גסות הרוח. מנין, מנעמן, שנגאמר: ונעמן שר צבא מלך ארם גבור חיל מצרע (מייב ה, א), שהיה גס רוח. ואף על האומר דבר בחברו שאין בו. שכן את מוצא במנשה, על שאמר, והו לא נאמינו לי ולא ישמעו בקולי (שמות ד, א), אמר לו הקדוש ברוך הוא, בני מאמינים הם, דכתיב: ונאמן העם (שמות ד, לא). בני מאמינים, דכתיב: והאמן בה' (בראשית טו, ו). אלא צריך אתה ללקות. שכל החושד בכשרים לוקה בגופו, שכן כתיב: ויאמר, הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלא (שמות ד, ו). אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, ראו מה ביניכם לבין האמות. כשהו חוטאין, בגופן אני נוגע תחלה ואחר כך בבתיכם, שנגאמר: וינגע ה' את פרעה (בראשית יב, יז), ואחרי כן, ואת ביתו (בראשית יב, יז). אבל אתם אם חוטאים, בבתיכם אני מלקה תחלה. מנין, ממה שקראו בענין ונתתי נגע צרעת בבית ארץ. ונתתי נגע צרעת בבית ארץ, ארץ מה חטאת שהיא לוקה. אלא בעון בני אדם הארץ לוקה, שנגאמר: ארץ פרי למלחה מרעת וגו' (תהלים קז, לד). למה מרעת. כדי שיראו הבריות וילמדו. וכן הוא אומר, כי כאשר משפטיד לארץ, צדק למדו יושבי תבל (ישעיה כו, ט). מפני מה היסורין באין לעולם. מפני הבריות כדי שיראו ויסתכלו ויאמרו, מי שחטא לוקה, ומי שלא חטא אינו לוקה. ולמה העצים והאבנים והכתלים לוקין. כדי שיראו בעליהם ויעשו תשובה. וכך אתה מוצא כשחטאו ישראל, בקש הקדוש ברוך הוא להגלותן בבת אחת קדם האמות, אלא אמר, אם אני מגלה את ישראל תחלה, עכשו נעשין חרפה וקלון לכל האמות. מה עשה. הביא סנהריב הרשע על כל האמות והגלה אותן, שנגאמר: ותמצא כסן ידי לחיל העמים (ישעיה ג, יד), וכתיב: ואסיר גבלות עמים, ועתודתיהם שוסיתי (ישעיה ג, יג). וישראל רואין שהגליתי את האמות שביניהם ויעשו תשובה, ויראו דין שלימה שאני עושה באמות העולם ויראו משפטי, אולי יעשו תשובה, שנגאמר: הכרתי גוים, נשמו פנותם (צפניה ג, ו), וכתיב בתריה, אמרתי אף תיראי אותי תקחי מוסר (צפניה ג, ו). כיון

שלא עשו תשובה, מיד גלו. לפיכך הקדוש ברוך הוא מתרה בהם ומלקה בתיהן כדי שיעשו תשובה, שנאמר: ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם. חזר בו מוטב ואם לאו לוקה בגופו שכן בפרשה אחרת אומר איש איש כי יהיה זב בבשרו לפיכך האבנים לוקות תחלה. חזר בו, מוטב. ואם לאו, בגדיו לוקין, שנאמר: והבגד כי יהיה בו נגע וגו' (ויקרא יג, מז). חזר בו, מוטב. ואם לאו, מלקה בגופו, שנאמר: ואיש כי ימרט ראשו (ויקרא יג, מט). עדן יש במריטת הראש ממש, ספק לטמא ספק לטהר. חזר בו, מוטב. ואם לאו, לוקה בשחין, שנאמר: ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא (ויקרא יג, יח). שחין, גדול ממריטת הראש. חזר בו, מוטב. ואם לאו, לוקה בחמשה מגלבין, שאת, ספחת, בהרת, נתק, נגע. וכל כף למה. על שלא חזר בו. אמר הכתוב, נכוננו ללצים שפטים, ומהלמות לגו פסילים (משלי יט, כט). אמר הקדוש ברוך הוא, עד שלא בראתי את האדם, התקנתי לו את כל אלו. משל לעבד רע שהיה עומד לימכר. פיון שהלך רבו לקנותו, היה יודע בו שהיה עבד רע. לקח עמו כבלים ומגלבין. שאם סרח, יהיה רודה אותו בהן. פיון שסרח, הביא את הכבלים וכבלו, הביא את המגלבין והכהו. אמר ליה העבד, לא היית יודע שאני עבד רע, למה לקחת אותי. אמר ליה: לפי שהיית יודע שאתה קשה, התקנתי לך כבלים ומגלבין. שאם תסרח, אני רודה אותך בהן. אף הקדוש ברוך הוא יתברך שמו לעולם, עד שלא ברא את האדם, התקין לו את כל היסורין, לפי שהיה יודע כי יצר לב האדם רע מנעוריו, לפיכך התקין לו את כל אלו. שאם סרח, יהיה רודה אותו בהן, שנאמר: נכוננו ללצים שפטים, ומהלמות לגו פסילים. מהו ומהלמות. מחה למות, שהיא מתרה בו תחלה. אם חזר בו, מוטב. ואם לאו, מלקה את גופו. מנין, ממה שקראו בענין ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם.

ה ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים. ילמדנו רבנו, מהו שתישן נדה בבגדיה עם בעלה במטה אחת, ואף בעלה בבגדיו, זה לצד אחד וזו לצד אחר. כף שנו רבותינו, אסור לשכב אפלו זה בבגדיו וזו בבגדיה, שאין נותנין פרצה לפני הכשר, ביותר לפני הגנב, שמשלו חכמים את הדבר כאש בנערת. ואומר: ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרב (ויקרא יח, ט). ללמדך, שהקדוש ברוך הוא מזהיר את ישראל על הקדשה ועל הטהרה, ואל יטמאו בנשותיהן כשהן נדות. שכל המשמש את אשתו נדה, חייב כרת, שנאמר: ואיש אשר ישכב את אשה דנה וגלה את ערוותה וגו' ונכרתו שניהם (שם כ, יח).

ו ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים. והלא שבעת ימי נדה הו, ולמה קרא

אותן ימים רבים. אלא לפי שפורשת מבעלה, והם ימים של צער, לפיכך קרא אותן ימים רבים. פיוצא בו, ויהי בימים הרבים ההם (שמות ב, כט), לפי שהיו ימים של צער, קרא אותן ימים רבים. ויהי ימים רבים ודבר ה' היה אל אליהו בשנה השלישית (מ"א יח, א). והלא לא היו שלש שנים, אלא חדש מן הראשונה וכל אותה השנה וחדש מן השלישית. אלא לפי שהיו ימי רעב, נקרא ימים רבים. פיוצא בו, בהראותו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדלתו ימים רבים שמונים ומאת יום (אסתר א, ד), אלא לפי שהיו ימים של צער, קרא אותן ימים רבים. פיוצא בו, ימים רבים עשה יהושע מלחמה (יהושע יא, יח). פיוצא בו, וימים רבים לישראל לא אלהי אמת וללא כהן מורה (דה"ב טו, ג). והא כתיב: ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים (יהושע כד, לא). אלא על שעבדו עבודה זרה נקראו ימים רבים. אף כאן, על שפורשת מן בעלה והן ימים של צער, נקראו ימים רבים.

ז ואשה כי זוב זוב דמה. כד שנה רבי תיא, כל מקום שהוא אומר ימים, שני ימים הן. וכל מקום שאומר ימים רבים, שלשה ימים הן. כיצד, האשה הזו נטמאה בנדתה שבעת ימים ונטהרה ביום השמיני. חזרה וראתה ביום התשיעי, שומרת אותו היום ושבה ונטהרה. חזרה וראתה ביום העשירי לטהרתה, שומרת אותו היום ושבה ונטהרה. הרי שלשה ימים שהן ימים רבים. אבל אם ראתה דם באחד עשר יום שהוא יום הרביעי לטהרתה, חוזרת לטמאתה ושומרת שבועה ימים ימי נדתה מראש. שפך שני חכמים, אחד עשר יום שבין נדה לנדה, הלכה למשה מסיני. לפיכך האשה צריכה שתהא שומרת חמשה עשר יום ואחרי כן מתרת לבעלה. כיצד עושה. היא שומרת שבעת ימי נדתה, ואחרי כן סופרת שבעת ימי נקיים, ונטהרת ביום השמיני, וטובלת טבילה חמורה אחר שקיעת החמה והיא מתרת לבעלה, שנאמר: ואם טהרה מזובה, וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר.

ח אחד עשר יום שבין נדה לנדה, הלכה למשה מסיני. פרוש, כי ההלכה המסורה למשה מסיני כן היא, בתחלת ראיתה כל אשה נדה דינה להיות סופרת כל ימיה מתחלת ראיתה דם שבעת ימי נדה. ואחר אלו שבעת ימי נדה, אחד עשר ימים ונקראים ימי זיבה. ואחר אלו אחד עשר יום שהן ימי זיבה, חוזרת לשבעת ימי נדה. ואחריהן אחד עשר ימי זיבה וחוזרת חלילה. וכן ראוי להיות סופרת פענן הזה כל ימיה. ואלו שבעת ימי נדה, בין אם ראתה יום אחד או אפלו שעה

אחת או אפילו ראתה שבעת ימי נדה כּלן, לערב טובלת ומתרת לבעלה, ואינה צריכה נקיים, שְנאמר: שבעת ימים תהיה בנדתה, תהיה בנדתה כל שבעה. אבל אלו אחד עשר יום שביין נדה לנדה, איזה יום מהן ראתה דם, שומרת יום כנגד יום, וזו היא זבה קטנה. ואם לא ראתה ביום השני, טובלת וטהורה. ואם ראתה גם ביום השני, שומרת יום כנגד שני ימים שראתה. ואם לא ראתה ביום השלישי, טובלת וטהורה. ואם ראתה גם ביום השלישי שומרת, ראתה שלשה ימים רצופין, הרי היא זבה גדולה וצריכה שתשב אחר שנסתלק הדם ממנה שבעת ימים שלמים מעת לעת נקיים. ויום שפוסקת דמה, אינה סופרתו למנון נקיים. וזה הדין בימי זיבה, כל יום אחד שראתה, סופרת יום כנגדו, וכן לשני ימים, שומרת להם יום אחד. ראתה שלשה ימים רצופים, שומרת שבעת ימים.

ט ואשה כי זוב זוב דמה ימים רבים. למה ואשה, ואין כתיב ואיש כי זוב,

לשעבר היתה זבה נוהגת באנשים ובנשים, שְנאמר: איש איש כי יהיה זב מבשרו. רבי מאיר אומר, טמאת האיש קשה מטמאת האשה. למה, שטמאת הנשים סימן לבנים הוא. אבל של איש, של צער הוא, שְנאמר: וזאת תהיה טמאתו בזובו, דבר שחותרם וסוגר. לשעבר היו האנשים רואים מים, עד שעמדה רחל ואמרה, כי דרך נשים לי [\(בראשית לא. לה\)](#), ונתן לה. לך נאמר: ואשה כי זוב. כך שנו רבותינו, על שלש עברות נשים מתות בשעת לדתו, על שאינו זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הניר. למה בשעת לדתו. שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה. ושלשתן מן התורה. נדה, דכתיב: ואשה כי זוב זוב דמה. חלה, דכתיב: ראשית עריסותיכם חלה [\(במדבר טו. כ\)](#). הדלקת הניר, דתנו רבנן, מנין שחיב אדם להיות זהיר וזריז בהדלקת הניר בשבת. שְנאמר: וקראת לשבת ענג [\(ישעיה נח. יג\)](#), זו הדלקת הניר בשבת. ולמה נמסרו לאשה. אמר הקדוש ברוך הוא, היא כבתה נרו של עולם כוי. נדה, אמר הקדוש ברוך הוא, היא שפכה דמו של אדם. וכתיב: שופך דם האדם, באדם דמו ישפך [\(בראשית ט. ו\)](#), והיא מתחייבת שתשפך דמה. תשמר נדתה, שיתכפר לה על דם ששפכה. הוי, ואשה כי זוב זוב דמה. לפיכך הקדוש ברוך הוא מדמה טמאת ישראל לטמאת הנדה, שנטמאה ונטהרת. כך עתיד הקדוש ברוך הוא לטהר את ישראל, שְנאמר: וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם [\(יחזקאל לו. כח\)](#). דבר אחר, כטמאת הנדה היתה דרכם לפני [\(יחזקאל לו. יז\)](#), כטמאת הנדה ולא כטמאת המת. שהמת בבית, אין כהן גדול נכנס לשם, שהיא מטמא. אבל נדה, כהן גדול נכנס עמה לבית ויושב על האיזטבא, ובלבד שלא תהא האיזטבא מתנודתה. כך אלו הקדוש ברוך הוא המשיל את ישראל בטמאת המת, אתה אומר, אין השכינה חוזרת עליהם לעולם. אלא כנדה משלו, שהכהן עומד עמה בבית ואין חושש. כך הקדוש ברוך הוא שורה שכינתו עם ישראל אף על פי שהן

טמאים, שְׁנֵאָמַר: הַשִּׁכּוֹן אִתְּם בְּתוֹךְ טְמֵאֹתֵם (ויקרא טז, טז). אָמַר רַבִּי לִוִי, בְּשַׁעֲהָ שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, לֹא הָיוּ רוֹאוֹת דָּם מִפְּנֵי שְׂאִימַת הַמִּצְרַיִם עֲלֵיהֶם. וְאַף כְּשִׁישְׁבוּ בְּמִדְבָּר לֹא הָיוּ רוֹאוֹת דָּם נֶדֶה, שֶׁהֵיטָה שְׂכִינָה עִמָּהֶן. וְהַנָּשִׁים קִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה תְּחִלָּה, שְׁנֵאָמַר: כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְגו' (שמות יט, ג). כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב, אֱלֹהֵי הַנָּשִׁים. וְאַחֲרֵי כֵן, וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל (שם), אֱלֹהֵי הָאֲנָשִׁים. וְעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר, אֲיִמָּה פְּנִדְגָלוֹת (שה"ש ו, ט). וְעֲלֵיהֶן נֹאמַר, גֵּן נָעוּל אַחוּתֵי פִלָּה, גֵּל נָעוּל מַעֲנָן חֲתוּם (שם ד, יב). אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בְּעוֹלָם הִזָּה הֵייתֶן מְטַהְרִין וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין. אָבֵל לְעֵתִיד לָבֹא אֲנִי מְטַהֵר אֶתְכֶם טְהָרָה עוֹלָמִית, שֶׁלֹּא תִטְמָאוּ, שְׁנֵאָמַר: וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וְטַהַרְתֶּם, מִכָּל טְמֵאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גְּלוּלֵיכֶם אֶטְהַר אֶתְכֶם (יחזקאל לו, כח).

פרשת אחרי מות

א **אחרי** מות שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן. זֶה שְׁאָמַר הַכֹּתוּב: הַכֹּל כְּאֲשֶׁר לִכְל, מִקְרָה אֶחָד לְצַדִּיק וְלָרָשָׁע, לְטוֹב וְלַטְהוֹר וְלַטָּמֵא, וְלִזְבַּח וְלֶאֱשֶׁר אֵינְנוּ זָבַח, כְּטוֹב כַּחֲטָא, כְּנִשְׁבָּע כְּאֲשֶׁר שְׂבוּעָה יָרָא (קהלת ט, ב). שְׁלֹמֹה הָיָה מְבִיט וְצוֹפֶה בְּכָל הַדּוֹרוֹת בְּצַדִּיקִים וּבְרָשָׁעִים, וְרוֹאֶה דְבָרִים שְׂמֻגִיעִים לְרָשָׁעִים, מְגִיעִים לְצַדִּיקִים, וְאוֹמֵר: זֶה רָע בְּכָל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ (קהלת ט, ג), הַכֹּל כְּאֲשֶׁר לִכְל. מִקְרָה אֶחָד לְצַדִּיק, זֶה אֲבָרְהָם שְׁנִקְרָא צַדִּיק, שְׁנֵאָמַר: כִּי יִדְעַתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא וְגו' לְעֲשׂוֹת צְדָקָה (בראשית יח, יט). וְלָרָשָׁע, זֶה נִמְרֹד שֶׁהִמְרִיד אֶת כָּל הָעוֹלָם עַל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. זֶה מֵת וְזֶה מֵת. הָרִי, מִקְרָה אֶחָד לְצַדִּיק וְלָרָשָׁע. לְטוֹב וְלַטְהוֹר וְלַטָּמֵא. לְטוֹב, זֶה מֹשֶׁה, שְׁנֵאָמַר: וַתִּרְא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא (שמות ג, ב). וְלַטְהוֹר, זֶה דָּוִד, שְׁנֵאָמַר: וַיִּשְׁלַח וַיָּבִיאֵהוּ וְהוּא אֲדָמוּנִי עִם יָפֵה עֵינַיִם וְטוֹב רָאִי (ש"א טז, יב). וְלַטָּמֵא, זֶה נְבוֹכַדְנֶצַּר. דָּוִד בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְנְבוֹכַדְנֶצַּר הִחְרִיבוּ וּמָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְלִזְבַּח וְלֶאֱשֶׁר אֵינְנוּ זָבַח. וְלִזְבַּח, זֶה שְׁלֹמֹה, שְׁנֵאָמַר: וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֶת זָבַח הַשְּׁלָמִים (מ"א ח, א). וְלֶאֱשֶׁר אֵינְנוּ זָבַח, זֶה יִרְבֵּעַם שֶׁבִטַּל אֶת יִשְׂרָאֵל מִלְעֻלוֹת לְרַגְל לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאָמַר: רַב לְכֶם מַעֲלוֹת יְרוּשָׁלַיִם (מ"א יב, כח), זֶה מָלַךְ אַחֵר זֶה.

כטוב, זה משה, שנאמר: ותרא אותו כי טוב הוא (שמות ב. ב). כחוטא, אלו מרגלים, שכתוב בהם, חטאים תרדף רעה (משלי יג. כא). משה לא נכנס לארץ, ומרגלים לא נכנסו לארץ. פנשבע, זה צדקיה, שכתוב בו, וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים (דה"ב לו. ג). ונתעורו עיניו, שנאמר: ואת עיני צדקיהו עור (מ"ב כה. ז). כאשר שבועה גרא, זה שמשון, שנאמר: השבעו לי פן תפגעו באתם (שופטים טו. י). ונתעורו עיניו, שנאמר: ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו (שם טו, כא). לפיכך אמר שלמה, זה רע בכל אשר נעשה תחת השמש (קהלת ט. א). דבר אחר, כטוב כחוטא. כטוב, אלו בניו של אהרן. כחוטא, אותו שחלקו, קרח ועדתו שקרבו כדי לחלק על משה ונשרפו, שנאמר: ואש יצאה מאת ה' (במדבר טו. לה). ובניו של אהרן נכנסו להקריב, ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם (ויקרא י. ב). רבי אבא בר כהנא פתח קרא, לשחק אמרתי מהולל ולשמחה מה זה עושה (קהלת ב. ג), מה מעררב שחוק של רשעים ששוחקים בבתי טרטיאות ובבתי קרקסיאות שלהם. ולשמחה מה זה עושה, מה טיבן של תלמידי חכמים להיות עושה שם. דבר אחר, לשחק אמרתי מהולל. אמר רב אחא, אמר שלמה דברים ששוחקין עליהם מדת הדין הוללים. כתיב: לא ירבה לו סוסים ולא ישיב וגו' (דברים יז. טז). וכתיב: ויהי לו ארבעים אלף ארוות סוסים (מ"א ה. ו). וכתיב: לא ירבה לו נשים (דברים יז. יז). וכתיב: ויהי לו שבע מאות נשים (מ"א יא. א). וכתיב: וכסף וזהב לא ירבה לו מאד (דברים יז. יט). וכתיב: ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים (מ"א י. כז), ולא היו נגנבות, אמר רבי יוסי בר חנינא, היו אבני עשר אמות ואבני שמנה אמות. תני רבי שמעון בן יוחאי, אפלו משקלות שהיו בימי שלמה, של זהב היו, דכתיב: אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה (דה"ב ט. ב). ולשמחה מה זה עושה. אמר לו הקדוש ברוך הוא, מה העטרה הזאת בידך, רד מכסאך. באותה שעה נרד מלאך בדמות שלמה וישב על כסאו. והיה שלמה מחזר על הפתחים בכל בתי כנסיות ובבתי מדרשות בירושלים ואומר: אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלים (קהלת א. יב). והן אומרין לו, שלמה המלך יושב על כסאו, ואתה יושב ומשתטה ואומר אני קהלת. והיו מפין אותו בקנה, ונותניו לפניו קערה של גריסין לאכל. באותה שעה אמר, וזה הנה חלקי מפל עמלי (שם ב. ט). ויש אומרים: קנה בידו. ויש אומרים: קודו. ויש אומרים: קו שררתיה. באותה שעה אמר שלמה, הבל הבלים אמר קהלת (שם א, א). לשחק אמרתי מהולל (שם ב. א). אמר רבי פנחס, מה מעררב שחוק ששחקה מדת הדין על דור המבול, שנאמר: שורו עבר ולא יגעיל, ישלחו כצאן עויליהם, ישאו בתף וכןור, יבלו בטוב ימיהם (איוב כא. יג). כיון שאמרו, מה שדי כי נעבדנו (שם פסוק טו). אמר להם הקדוש ברוך הוא, ולשמחה מה זה עושה. חייכם, אני מאבד זכרכם מן העולם הזה, הדא הוא דכתיב: וימח את כל היקום וגו' (בראשית ז. כג). דבר אחר, לשחק אמרתי מהולל, מה מעררב שחוק ששחקה מדת הדין על הסדומיים, שנאמר: ארץ ממנה יצא לחם וגו', מקום ספיר אבניה וגו', נתיב לא ידעו עיט וגו', לא הדריכוהו בני שחף (איוב כח. ח).

מאַרצנו, מינד פֿרץ נחל מעם גר וגו' (שם פסוק ד). אָמר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלִשְׁמִיחָה מִה זֶה עוֹשֶׂה [\(קהלת ב, ב\)](#). חַיִּיכֶם, אֲנִי אֲשַׁכַּח אֶתְכֶם מִן הָעוֹלָם, שְׁנֹאֲמַר: וְהִי הַמְטִיר עַל סְדוּם וְגו' [\(בראשית יט, כד\)](#). דָּבַר אַחֵר, לְשׁוֹחַק אֲמַרְתִּי מִהוּלָל. מִה מְעַרְבֵב שְׁחוֹק שִׁשְׁחָקָה מִדַּת הַדִּין עִם אֱלִישֶׁבַע בֵּת עֲמִינָדָב, שְׂרָאָתָה אַרְבַּע שְׁמֹחוֹת בְּיוֹם אֶחָד. רָאִתָּה יְבֻמָּה מְלֻדָּה, וּבַעֲלָה כֹהֵן גָּדוֹל, וְאַחִיָּה נְשִׂיא, וְשָׁנִי בְּנֵיהָ סִגְנֵי כְּהֵנָה. כִּינּוֹן שְׁנֵינְסוּ לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן, יֵצְאוּ שְׂרוּפִים. נִהְפְּכָה שְׁמֹחֲתָה לְאַבָּל, שְׁנֹאֲמַר: וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן.

ב רבי לוי פתח, אֲמַרְתִּי לְהוֹלְלִים אֵל תִּהְיוּ [\(תהלים עה, ה\)](#). מְעַרְבְּבֵי, אֵלוּ שְׁלֹפֶן

מִלֵּא עֲלֵיהֶם חִלְחָלִיּוֹת רָעוֹת. רַבִּי לֵוִי קוֹרֵא לְהוֹן פְּסוּק זֶה, הוֹלְלִים, אֵלוּ שְׁהוֹן מְבִיאִין אֱלִילִים לְעוֹלָם. וְלִרְשָׁעִים אֵל תִּרְיָמוּ קָרוֹן (שם). אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִרְשָׁעִים, הַצְדִּיקִים לֹא שְׁמַחוּ בְּעוֹלָמִי, וְאַתֶּם מְבַקְשִׁים לְשִׂמְחָה בְּעוֹלָמִי. אָדָם הָרֵאשׁוֹן לֹא שְׁמַח בְּעוֹלָמִי, וְאַתֶּם מְבַקְשִׁים לְשִׂמְחָה בְּעוֹלָמִי. רַבִּי לֵוִי בִּשְׁם רַבִּי מְנַסֵּיא אָמַר, תַּפּוּחַ עֲקָבוֹ שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן הִזָּה מְכַהֵה גִלְגַּל חַמָּה. וְאַל תִּתְמַה, בְּנִהַג שֶׁבְּעוֹלָם אָדָם עוֹשֶׂה שְׁנֵי דִסְקָרִין אַחַת לוֹ וְאַחַת לְבֹן בֵּיתוֹ, שֶׁל מִי הוּא עוֹשֶׂה נְאֻה, לֹא שְׁלוֹ. כִּךְ אָדָם הָרֵאשׁוֹן נִבְרָא לְתַשְׁמִישׁוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְגִלְגַּל חַמָּה נִבְרָא לְתַשְׁמִישׁוֹ שֶׁל בְּרִיּוֹת, לֹא כֹל שְׁכֹן שִׁיָּהָא תַּפּוּחַ עֲקָבוֹ שֶׁל אָדָם מְכַהֵה גִלְגַּל חַמָּה. וּמָה אִם תַּפּוּחַ עֲקָבוֹ מְכַהֵה גִלְגַּל חַמָּה, קִלְסִיתָר פְּנִיּוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי לֵוִי בִּשְׁם רַבִּי חַמָּא בַר חֲנִינָא אָמַר, שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה חַפּוֹת קָשֶׁר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָדָם הָרֵאשׁוֹן בְּגוֹן עֵדוֹן, שְׁנֹאֲמַר: בַּעֲדוֹן גּוֹן אֱלֹהִים הִיִּית כָּל אָבוֹן יִקְרָה מְסַכְתָּדָד אָדָם פְּטוּדָה וְגו' [\(יחזקאל כח, יג\)](#). רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקִּישׁ אָמַר, אַחַת עֶשְׂרֵה. רַבִּינּוֹן אֲמַרִי, עֶשֶׂר. וְלֹא פְּלִיגִי. מֵאֵן דְּעֵבֵד לְהוֹן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, עֵבֵד כָּל אָבוֹן יִקְרָה מְסַכְתָּדָד תֵּלַת. וּמֵאֵן דְּעֵבֵד לְהוֹן אַחַת עֶשְׂרֵה, עֵבֵד לְהוֹן חֲדָא. וּמֵאֵן דְּעֵבֵד לְהוֹן עֶשֶׂר, לֹא עֵבֵד חֲדָא מְנֵהוֹן. וְאַחֵר כָּל הַשְּׁבַח הַזֶּה, כִּי עֶפְרָא אֲתָה וְאַל עֶפְרָא תִּשׁוּב [\(בראשית ג, יט\)](#). אַבְרָהָם לֹא שְׁמַח בְּעוֹלָמִי, וְאַתֶּם מְבַקְשִׁים לְשִׂמְחָה בְּעוֹלָמִי. אַבְרָהָם נוֹלַד לוֹ בֶּן אֶחָד לְמֵאָה שָׁנָה, וְלִבְסוּף אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, קַח נָא אֶת בְּנִךְ וְגו' (שם כב, ב). וְעֶשֶׂה אַבְרָהָם אֲבִינוֹ מִהֲלֻדָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הִיִּינוּ דְכַתִּיב: בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא וְגו' (שם פסוק ד). מָה רָאָה, רָאָה עֵנָן קָשׁוֹר עַל גְּבִי הָהָר. אָמַר לוֹ: בְּנִי, רוּאָה אֲתָה מִה שְׂאֲנֵי רוּאָה כּוּ'. הֲדָא הוּא דְכַתִּיב: וַיִּבֹא אַבְרָהָם לְסַפֵּד לְשָׂרָה (שם כו, ב). מִהֵיכָן בָּא, מִהַר הַמּוֹרִיָּה בָּא. כְּבִכּוֹל, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא שְׁמַח בְּעוֹלָמוֹ, וּבְנֵי אָדָם מְבַקְשִׁים לְשִׂמְחָה בְּעוֹלָמוֹ. יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם [\(תהלים קד, לא\)](#). יְשִׂמַח ה' בְּעוֹשָׂיו אִין כְּתִיב, אֶלֵא יְשִׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו. אִימְתִי יְשִׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו, בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צְדִיקִים לְעֵתִיד לְבָא. יִשְׂרָאֵל לֹא שְׁמַחוּ בְּעוֹלָמִי, וְאַתֶּם מְבַקְשִׁים לְשִׂמְחָה בְּעוֹלָמִי. יְשִׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲשָׂיו אִין כְּתִיב, אֶלֵא יְשִׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשָׂיו (שם קמט, ב), שְׁעֵתִידִין יִשְׂרָאֵל

לשמח במעשיו של הקדוש ברוך הוא לעתיד לבא. לפיכך כתיב: אמרתי להוללים אל תהלו.

ג רבי יוחנן בר יודן דמן גלילא פתח, אם על פיד גגביה נשר וכי גרים קנו [\(איוב](#)

[לט. כז\)](#). אמר הקדוש ברוך הוא לאהרן, על מימר פומך הייתי משרה שכניתי על גבי הארון, או על מימר פומך הייתי מסלק שכניתי מעל גבי הארון. מקדש ראשון, סלע ישכן. ויתלן [\(איוב לט. כח\)](#), לינה אחת במקדש שני, על שן סלע ומצודה (שס). ותמן תנינן, משנטל הארון, אבו היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתיה היתה נקראת. ולמה נקראת שתיה. אמר רבי יוסי בר הלפתא, שממנה השפת העולם. וכיצד היתה תפלתו של כהן גדול ביום הכפורים. יהי רצון מלפניך, ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתהא השנה הזאת דשונה, גשומה, טלולה, שנת זול, שנת שבע, שנת רצון, שנת ברכה, שנת משא ומתן באמונה, שנה שלא יצטרכו בה עמד ישראל אלו את אלו, שנה שלא יגביהו שררה אלו על אלו. ורבנן דקיסרין אמרין, על אחינו שבקיסרין שלא יגביהו שררה אלו על אלו. ורבנן דדרומא אמרין, על אחינו שבשארן שלא יעשו בתייהם קבריהם. משם חפר אכל, למרחוק עיניו יביטו (שם פסוק כט), משם היה מאכיל אכל לכל ימות השנה. למרחוק עיניו יביטו, מראש השנה היה יודע מה יהא בסוף. הא כיצד. כיון שהיה צופה ורואה עשו המערכה עולה לדרום, היה יודע שבדרום שבע. עולה למזרח, יודע שהמזרח שבע. עולה לצפון, יודע שהצפון שבע. כלפי רקיע, יודע שהעולם פלו שבע. ואחר כל השבח הזה, ואפרוחיו יעלעו דם וגו' [\(איוב לט. ט\)](#). חמי אפרוחיו מגעגעין בדם ושתיק. אלא, ובאשר חללים שם הוא (שס), השכינה. רבי יודן בשם רבי יהושע בן לוי ורבי ברכיה בשם רבי חיא בר אבא אמרו, קרבו שאו את אחיכם מאת הקדש אין כתיב כאן, אלא מאת פני הקדש [\(ויקרא יז\)](#), כאדם שאומר לחברו, העבר המת הזה מלפני אביו, עד מתי אביו יראה את בנו מת לפניו. לכך נאמר: אחרי מות שני בני אהרן.

ד רב אחא בר זעירא פתח, אף לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו [\(איוב לו. א\)](#). מהו

ויתר, מקפץ, כמו שנאמר: לנתר בהם על הארץ [\(ויקרא יא. כא\)](#), ויתרגמינו, לקפצא בהון על ארעא. אמר איוב, לא היו דומין בניו של אהרן למטהו. מטה אהרן, נכנס יבש ויוצא לח, שנאמר: ויוצא פרח ויצא ציץ [\(במדבר יז. כג\)](#). טיטוס הרשע, נכנס לבית קדש הקדשים, גדר את הפרכת, נכנס בשלום ויצא בשלום. ובני אהרן נכנסו להקטיר ויצאו שרופים, שנאמר: בקרבתם לפני ה'.

ה אחר מות שני בני אהרן. רבי ברכיה פתח, גם ענוש לצדיק לא טוב להכות נדיבים על ישר. אמר הקדוש ברוך הוא, אף על פי שענשתי לאהרן ונטלתי שני בניו ממנו, לא טוב, אלא להכות נדיבים על ישר.

ו אחר מות שני בני אהרן. תאני בשם רבי אליעזר, לא מתו נדב ואביהוא, אלא על שהורו הלכה לפני משה רבן. מעשה בתלמיד אחד שהורה הלכה לפני רבו, ואמר חברו לאימא שלום אשתו, זה אינו מוציא שנתו, שהוא מת. וכן היה, שלא הוציא שנתו עד שמת. אמרו לו תלמידיו, רבנו, נביא אתה. אמר להם: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך מקבלני מרבתי, כל המורה הלכה בפני רבו, חיב מיתה. תנא, אסור לתלמיד להורות הלכה לפני רבו, עד שיהא רחוק מרבו שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל. הדין הוא דכתיב: ויחננו על הידן מבית הישמות עד אבל השטים [\(במדבר לג, מט\)](#). רבי נחום ברבי ירמיה הנה בכפר, היו שואלין לו והוא מורה. אמרו לו: כדין אוילפן רבי, אסור לתלמיד להורות הלכה לפני רבו עד שיהא רחוק ממנו שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל, והא רבי מני רבך יתיב בצפורי. אמר להו, ייתי עלי, אלו הוית ידע, לא הוית מורה. מן ההוא שעתא לא אורי. בארבעה מקומות מזכיר מיתתו של בני אהרן והזכיר את סורחנן. כל כך למה. להודיע, שלא מצא בידן אלא אותו עון בלבד. אמר רבי אלעזר המודעי, בוא וראה כמה קשה מיתתו של נדב ואביהוא לפני הקדוש ברוך הוא, שבכל מקום שמזכיר מיתתו מזכיר סורחנן. כל כך למה. שלא לתן פתחון פה לבאי עולם, שלא יאמרו, מעשים מקלקלים היה להם בסתר ולפיכך מתו. בר קפרא בשם רבי ירמיה בן אלעזר אמר, בשביל ארבעה דברים מתו בני אהרן, על הקריבה, ועל ההקרבה, ועל אש זרה, ועל שלא נטלו עצה זה מזה. על הקריבה, שנכנסו לפני ולפנים. ועל ההקרבה, שהקריבו קרבן מה שלא נצטוו. ועל אש זרה, שהביאו אש זרה מבית הכירים. ועל שלא נטלו עצה זה מזה, תאני רבי חניא, איש מחתתו, איש ממחתתו, איש מעצמו עשו ולא נטלו עצה זה מזה. רבי מני דשאב ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי, בשביל ארבעה דברים מתו בניו של אהרן, ובכלן כתיב בהן מיתה. על שנכנסו בלא רחיצת ידים ורגלים, וכתיב בהן מיתה, בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו [\(שמות ל, ט\)](#). ועל ידי שנכנסו מחסרי בגדים, דכתיב בהן מיתה, שנאמר: והיו על אהרן ועל בניו בבאם אל אהל מועד וגו' [\(שם כח, מג\)](#). ומה היו מחסרים. אמר רבי לוי, מעיל היו מחסרים, דכתיב ביה מיתה, שנאמר: והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו וגו' [\(שם פסוק לה\)](#). ועל ידי שלא היה להם בנים, כתיב בהן מיתה, שנאמר: וימת נדב ואביהוא ובנים לא היו להם

[\(במדבר ג, ד\)](#). ועל שנקנסו שתויי יין למקדש, וכתיב: יין ושכר אל תשת ולא תמתו [\(ויקרא י, ט\)](#). אבא חנין אומר, שלא היה להם נשים, דתנינו תמן, וכפר בעדו ובעד ביתו, היא אשתו. אמר רבי לוי, שחוצים היו הרבה, והיו אומרים איזו אשה הוגנת לנו. הרבה נשים עגונות היו יושבות וממתינות להם, והם אומרים: אחי אבינו מלך, ואבינו כהן גדול, אחי אמנו נשיא, ואנו סגני כהנה, איזו אשה הוגנת לנו. אמר רבי מנחמה בשם רבי יהושע בר נחמיה, עליהם אמר דוד, בחוריו אכלה אש ובתולותיו לא הוללו [\(תהלים עח, ג\)](#). למה בחוריו אכלה אש, על ידי שבתולותיו לא הוללו. ועוד מן הדא, ואל משה אמר עליה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא [\(שמות כד, א\)](#). מלמד, שהיו משה ואהרן מהלכין תחלה, נדב ואביהו מהלכין אחריהם, וכל ישראל אחריהן. והיו אומרים: מתי נמותו שני זקנים, ואנו נוהגים בשררה על הצבור תחתיהם. רבי יודן בשם רבי איבו אמר, שניהם אמרו בפניהם זה לזה, בפניהן אמרו זה לזה. רבי פנחס אומר, בלבם הרירו. אמר רבי ברכיה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום [\(משלי כז, א\)](#). הרבה סייחין מתו ועשו בעורותיהם שטוחין על גבי אמותיהן. ועוד מן הדא, ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו [\(שמות כד, יא\)](#). אמר רבי פנחס, מכאן שהיו ראויין להשתלחת יד. אמר רבי הושעיה, וכי קלורין עלתה עמהן לסיני דאת אמרת ויחזו את האלהים. אלא מלמד, שזנו עיניהם מן השכינה, כאדם שמביט בחברו מתוך מאכל ומשתה. רבי יוחנן אמר, אכילה ודאי, דכתיב: באור פני מלך חיים, ורצונו כעב מלקוש [\(משלי טז, ט\)](#). אמר רבי תנחומא, מלמד שהגיסו את לבן ועמדו על רגליהם וזנו עיניהם מן השכינה. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אומר, משה לא זן עיניו מן השכינה, שניאמר: ויסתר משה פניו וגו' [\(שמות ג, ו\)](#). בשכר כי ירא [\(שם\)](#), זכה ויראו מגשת אליו [\(שם לד, ט\)](#). בשכר מהביט [\(שמות ג, ו\)](#), זכה ותמונת ה' יביט [\(במדבר יב, ח\)](#). בשכר ויסתר משה [\(שמות ג, ו\)](#), זכה והנה קרן עור פניו [\(שם לד, ט\)](#). ונדב ואביהוא זנו עיניהם מן השכינה ולא נהנו מן השכינה. ועוד מן הדא, וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקרבים אש זרה [\(במדבר ז, ד\)](#). אמר רבי יוחנן, וכי לפני ה' מתו. אלא מלמד, שהוא קשה לפני הקדוש ברוך הוא בשעה שבניהם של צדיקים מסתלקין מן העולם בחייהם. רבי נחמן בעי קומי רבי פנחס בר חמא ברבי סמון, הקא הוא אומר, לפני ה' לפני ה' שתי פעמים. ולהלן הוא אומר, לפני אביהם [\(דה"א כד, ב\)](#), פעם אחת. אלא מלמד, שהוא קשה לפני הקדוש ברוך הוא כפלים כאביהם. במדבר סיני [\(במדבר ג, ד\)](#). אמר רבי מאיר, וכי במדבר סיני מתו. אלא מלמד, שהוא קשה לפני הקדוש ברוך הוא, שמהר סיני נטלו אפופסין שלהן למיתה. משל למלך שהיה משיא את בתו, ונמצא בשושבין שלו דבר מקלקל. אמר המלך, אם אני הורגו עכשו, הריני מעכב שמחת בתי. אמר המלך, למחר שמחתי באה ואני הורגו, מוטב בשמחתי ולא בשמחת בתי. כך אמר הקדוש ברוך הוא, אם אני הורגו עכשו, אני מעכב שמחת התורה. למחר שמחתי באה, מוטב בשמחתי ולא

בשמחת התורה, הדין הוא דכתיב: ביום חתנתו וביום שמחת לבו (שה"ש ג, יא). ביום חתנתו, זה סיני, יום מתן תורה. וביום שמחת לבו, זה אהל מועד.

ז **ובנים** לא היו להם (במדבר ג, ד). רבי יעקב בר אבין בשם רבי אחא אומר, אלו היו להם בנים, היו קודמין לאלעזר ואיתמר. שכל הקודם לנחלה קודם לכבוד, ובלבד שיהא נוהג כמנהג אבותיו. ויכהו אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם (שם). אמר רבי יצחק, בחייו. רבי חי' בר אבא אמר, במותו. על דעתיה דרבי יצחק דאמר בחייו, נאמר כאן על פני, ונאמר להלן וימת ה' על פני תרח אביו (בראשית יא, כח). מה פני האמור להלן בחייו, אף כאן נמי פני האמור בחייו. ועל דעתיה דרבי חי' דאמר במותו, נאמר כאן פני, ונאמר להלן ויקם אברהם מעל פני מתו (שם כג, ו). מה פני האמור להלן במותו, אף פני האמור בכאן במותו. ועל דעתיה דרבי יצחק דאמר בחייו, ארעה טמאה באהרן, שמש אלעזר. ארעה טמאה באלעזר, שמש איתמר. מעשה בשמעון בן קמחית, שיצא לדבר עם המלך של ערביים, נתא צנורא מפיו על בגדיו וטמאתו, ונכנס יהודה אחיו ושמש תחתיו בכהנה גדולה. אותו היום ראתה אמן שני בניה כהנים גדולים. אמרו, שבעה בנים היו לקמחית, וכלן שמשו בכהנה גדולה. נכנסו חכמים אצלה, אמרו לה, אמרי לנו מה מעשים טובים עשית ויש בידך. אמרה להם, העבודה, שלא ראו קורות ביתי שערות ראשי מימי. אמרין, כל קמחא קמחא, קמחא דקמחית סלת. קראו עליה קרא, עליך אמר הכתוב, כל כבודך בת מלך פנימה ממש בצות זהב לבושה (תהלים מה, יד). ועל דעתיה דרבי חי' בר אבא דאמר במותו, מת אהרן, שמש אלעזר. מת אלעזר, שמש איתמר, אמר רבי אבא בר אבינא, מפני מה נסמכה מיתת מרים לקרשת אפר הפרה. אלא למד, שכשם שאפר הפרה מכפרת, אף מיתת מרים מכפרת. אמר רבי יודן, מפני מה נסמכה פרשת מיתת אהרן לשבוע הלוחות. אלא למד, שקשה לפני הקדוש ברוך הוא מיתתו של אהרן כשבוע הלוחות. אמר רבי חי' בר אבא, באחד בניסן מתו בניו של אהרן. ומפני מה מזכיר מיתתו ביום הכפורים. אלא למד, שכשם שיום הכפורים מכפר, כך מיתתו מכפרת. ומנין שיום הכפורים מכפר. שנאמר: כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' (ויקרא טו, ט). ומנין שמיתת הצדיקים מכפרת. שנאמר: ויקברו את עצמות שאול ויהונתן בנו בארץ בנימן בצלע בקבר קיש אביו ויעשו כל אשר צוה המלך ויעתר אלהים לארץ אחרי כן (ש"ב כא, יד).

ח **וידבר** ה' אל משה אחרי מות. זה שאמר אליהוא, אף לזאת יחרד לבי ויתר

ממקומו [\(איוב לו, א\)](#). אליהוא הוא הִיָּה צוֹפֵה הַיָּאָד בְּנֵי שֶׁל אֶהְרֹן נִכְנָסִין לְהַקְרִיב וַיִּזְצָאִין שְׁרוּפִין, וְתַמָּה וְאָמַר, אִף לְזֹאת יִחְרַד לְבִי וַיִּתֵּר. וַיְמַה רָאָה לֹוֹמֵר כֹּד. אָמַר בְּשַׁעָה שְׁנֵת־פִּקְקָה הַכְּהֵנָה בְּיַד אֶהְרֹן, מַה כְּתִיב שָׁם, וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו כָּל נְשִׂאֵיהֶם מִטָּה לְנִשְׂאֵי [\(במדבר יז, כא\)](#), וְכָתַב שָׁמוּ שֶׁל כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט עַל מִטָּהוּ, וְכָתַב שָׁם אֶהְרֹן עַל מִטָּה לְוִי וַיִּתְּנוּ בְּאֶמְצַע, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל, מְרִיחַ הָיָה בְּשִׂכְנָה וְעָשָׂה פְרִי. אָמַר מֹשֶׁה, הֲרִינִי נֹוֹתְנוּ בְּאֶמְצַע, כִּי־י שֶׁלֹּא אֲתֵן פְּתִחוֹן פֶּה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִטָּה אֶהְרֹן בְּתוֹךְ מִטּוֹתָם [\(שם\)](#). מַה כְּתִיב שָׁם, וַיִּנַּח מֹשֶׁה אֶת הַמִּטּוֹת לְפָנָי ה' [\(שם פסוק כב\)](#). וַיְהִי מִמְּחֻרַת וַיָּבֵא מֹשֶׁה אֶל אֱהֱלֵ הָעֵדוּת וְהֵנִיחַ פֶּרַח מִטָּה אֶהְרֹן. וַיִּגְמַל שְׁקֵדִים [\(שם פסוק כג\)](#), חֲסַר הַמְּקָרָא כְּלוֹמֵר, מֵהָר וְגַמַּל. וְכִשְׁגִּמַּל שְׁקֵדִים גָּמַל כָּל מִי שֶׁהָיָה שׁוֹקֵד רַע עַל שֶׁבֶטוֹ שֶׁל לְוִי. וַיְמַה אִם עֲצִים יִבְשִׁים הֲרִיחוּ בְּחַיֵּי שֶׁל עוֹלָם, הַפְּרִיחוּ וְעָשׂוּ פְרוֹת וַיִּצְאוּ חַיִּים. וּבְנֵי אֶהְרֹן שֶׁנִּכְנָסוּ חַיִּים, וַיִּצְאוּ שְׁרוּפִים וְאֶלִּיהוּא מִבֵּיט בְּאֵלוּ וּבְאֵלוּ, וְאוֹמֵר: אִף לְזֹאת יִחְרַד לְבִי. אֵימַתִּי, וַיִּדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי וְגו', שֶׁאַרְבַּעַתָּן רְאוּיִין לְמוֹת, וְהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עֲלֵיהֶם, וְעָשְׂתָה תִּפְלֹתוֹ מִחֻצָּה. אֵימַתִּי, בְּשַׁעָה שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵגֶל מַה כְּתִיב שָׁם, וַיִּבְאֶהְרֹן הַתְּאֲנָף ה' מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ [\(דברים ט, ב\)](#). וְאִין הַשְׁמֵדָה אֶלֹּא כְּלִיּוֹן בְּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַשְׁמִיד פְּרִיּוֹ מִמֶּעַל וְשָׂרְשׁוֹ מִתַּחַת [\(עמוס ב, ט\)](#). כִּיּוֹן שֶׁהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עֲלֵיהֶם, עָשָׂה תִּפְלֹתוֹ מִחֻצָּה. אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהְרֹן. אָמַר לִיָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאֶהְרֹן, לֹא כְּתַבְתִּי בְּתוֹרַתִּי, עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׁה וְגו' [\(שמות כב, ח\)](#). עַל שׁוֹר, אִין אֲתָה זֹכֵר מַה שֶׁעָשִׂיתָ בְּשׁוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר [\(תהלים סו, ב\)](#). עַל חֲמוֹר, עַל אוֹתָן מִצְרַיִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם, אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם [\(יחזקאל כג, ב\)](#), עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסִּכָּה, שֶׁיְהִי מִשְׁתַּחֲוִים לוֹ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֶאֱסַפְסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ [\(במדבר יא, ד\)](#). עַל שֶׁה, אֵלוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: שֶׁה פְּזוֹנָה יִשְׂרָאֵל אֲרִיּוֹת הַדִּיחוּ [\(ירמיה ג, יז\)](#). עַל שְׁלֵמָה, אוֹתָן שֶׁכְּתַב בָּהֶן, שְׁמֵלָה לְכָה קִצִּין תַּהֲיָה לָנוּ [\(ישעיה ג, ו\)](#). עַל כָּל אַבְדָּה, אוֹתָן שֶׁכְּתוּב בָּהֶן, צֹאן אוֹבְדוֹת הִיּוּ עִמִּי [\(ירמיה ג, ו\)](#). מִי הוּא זֶה. אוֹתָן שֶׁאָמְרוּ, אֱלֹה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל [\(שמות לב, ד\)](#), וַיַּעֲשׂוּ נֶאֱצוֹת גְּדוּלוֹת [\(נחמיה ט, יח\)](#). עַד הָאֱלֹהִים יָבֵא דְבַר שְׁנִיָּהֶם [\(שמות כב, ח\)](#), זֶה מֹשֶׁה, שֶׁכְּתַב בּוֹ, רָאָה נִתְתִּיף אֱלֹהִים לְפָרְעָה [\(שם ז, א\)](#), אֲדוֹן לְפָרְעָה, שֶׁיֵּשֶׁב מֹשֶׁה וְדָנָם. אֲשֶׁר יִרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים [\(שם כב, ח\)](#). אֱלֹהִים, אֵלוּ הַדִּינִים. יִשְׁלַם שְׁנִים לְרַעְהוּ [\(שם\)](#), אֵלוּ בְנֵי אֶהְרֹן. הֲוִי, אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהְרֹן.

ט וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהְרֹן אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט.

וְרוּחַ הַקְּדֹשׁ צֹחַת, כִּי מִמְזַרְח שְׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ גְּדוֹל שְׁמֵי בְּגוּזִים [\(מלאכי א, יא\)](#). מִשַּׁעָה שֶׁהַשְּׁמֶשׁ זֹרַח עַד שַׁעָה שֶׁהוּא שׁוֹקֵעַ, אִין קְלוּסוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא פּוֹסֵק מִפְּיּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: מִמְזַרְח שְׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ. וְכֹן אֲתָּ מוֹצֵא בְּשַׁעָה שֶׁעֲמַד יְהוֹשֻׁעַ וְעָשָׂה

מלחמה בגבעון, מה כתיב שם, אז ידבר יהושע לה' ביום תת ה' את האמורי לפני בני ישראל ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וגו' (יהושע י, יב). בקש יהושע לשתק את החמה, אמר לו: שמש בגבעון דום. לא אמר עמד אלא דום. למה אמר לו דום. שכל זמן שהוא מקלט, יש בו כח להלך. דמם, עמד. לכך אמר לו יהושע שיעמד, שנאמר: שמש בגבעון דום. אמר לו השמש ליהושע, יהושע, וכי יש קטן אומר לגדול מפניו דום. אני נבראתי ברביעי, ובני אדם בששי, ואתה אומר לי דום. אמר לו יהושע, בן חורין שהוא קטן ויש לו עבד זקן, אינו אומר לו שתק ואברהם אבי הקנה לו הקדוש ברוך הוא שמים וארץ, שנאמר: ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ (בראשית יד, טז). ולא עוד, אלא שנשתחנה השמש לפני יוסף, שנאמר: והנה השמש והירח וגו' (בראשית לו, ט). הוי, שמש בגבעון דום. אמר לו השמש, וכי אתה גוזר עלי שאדם. אמר לו: הן. אמר לו: וכיון שאני שותק מי יאמר קלוסו של הקדוש ברוך הוא. אמר לו: דום אתה ואני אומר שירה בעבורך, שנאמר: אז ידבר יהושע לה' (יהושע י, יב). ואין אז אלא שירה, שנאמר: אז ישיר משה (שמות טו, א). ובכל מקום מקטר מגש לשמי ומנחה טהורה (מלאכי א, יא). שאל רבי אמי את רבי שמואל בר נחמן, מהו ובכל מקום מקטר מגש לשמי ומנחה טהורה. והתורה מזכה ומאמרה, השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום וגו', כי אם במקום אשר יבחר ה' (דברים יב, יג-יד). וכן הוא אומר, איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או וגו', ואל פתח אהל מועד לא הביאו (ויקרא יז, ג-ד), ואתה אומר, ובכל מקום מקטר מגש לשמי. אמר לו רבי שמואל בר נחמן, איזו היא מנחה טהורה בכל מקום. אין מקטר אלא תפלת המנחה, שנאמר: תכון תפילתי קטרת לפניך וגו' (תהלים קמא, ב). ואומר: ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו (מ"א יח, לו).

איש איש מבית ישראל. זה שאמר הכתוב: היטיבה ברצונך את ציון, תבנה

חומות ירושלים, אז תחפץ זבחי צדק עולה וכליל וגו' (תהלים נא, כ-כא). משל למה הדבר דומה. לעשיר גדול וחקק ואין לו אשה, אין ביתו בית. למה, כשהסריסים באים, הוא אומר, לכו לחנות במקום אחר. למה, שאין לו בית ולא אשה. נטל אשה, הנה אומר להם, מכאן ואילך כל מה שאתם מביאים לי העלו אותן לבית. כך כל ימים עד שלא העמיד משה אהל מועד, היו הקרנות קרבין בכל מקום, שנאמר: וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות (שמות כד, ה). וכן הוא אומר, דרך שלשת ימים הלך במדבר וזבחנו (שם ח, כ). כיון שהיוקם המשכן, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, אמר להם, מכאן ואילך אין אתם רשאים להקריב קרבות אלא באהל מועד, שם היו מעלין את הדורות להקדוש ברוך הוא. שכן כתיב: השמר לך פן תעלה עלתיך בכל מקום אשר תראה, כי אם במקום אשר יבחר ה' (דברים יב, יג-יד). היכן בחר. בירושלים, שנאמר: כי בחר ה' בציון, אנה למושב לו

[\(תהלים קלב, יג\)](#). לפיכך משה מזוהר את ישראל ואומר להם, איש איש מבית ישראל אשר ישחט וגו', ואל פתח אהל מועד לא הביאו. צפה הקדוש ברוך הוא שבית המקדש עתיד ליחרב, ואמר הקדוש ברוך הוא לישראל, כל זמן שבית המקדש קיים ואתם מקריבין קרבנות לתוכו, מתכפר עליכם. ובזמן שאין בית המקדש קיים, במה מתכפר עליכם. התעסקו בדברי תורה, שהן משולין כקרבנות והן מתכפרין עליכם, שנאמר: זה הדבר [\(ויקרא יז, ב\)](#). וכן הנביא אומר, קחו עמכם דברים ושובו אל ה' [\(הושע יד, א\)](#). בכל הקרבנות נמשלו דברי תורה. מקריבין יין נסוף על גבי המזבח, שנאמר: ויין לנסוף רביעית ההין [\(במדבר טו, ה\)](#). נמשלו דברי תורה ליין, שנאמר: ושתו ביון מסכותי [\(משלי ט, ה\)](#). מקריבים לחם על גבי המזבח, שנאמר: את קרבני לחמי לאשי [\(במדבר כח, ב\)](#). וכן הוא אומר, ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד [\(שמות כה, ט\)](#). נמשלה תורה לחם, שנאמר: לכו לחמו בלחמי [\(משלי ט, ה\)](#). מקריבים על גבי המזבח שמן, שנאמר: סלת בלולה בשמן [\(ויקרא כב, ג\)](#). נמשלה תורה לשמן, שנאמר: בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר [\(קהלת ט, ח\)](#).

יא איש איש מבית ישראל אשר ישחט וגו'. רבי עקיבא אומר, כשהיו ישראל במדבר, היו נותרין את הבהמה ואוכלין אותה. וכאן אסרה תורה, ואמר להם: איש איש מבית ישראל אשר ישחט, ואל פתח אהל מועד לא הביאו. אמר להם: אסור לכם לשחט חוץ מאהל מועד. רבי ישמעאל אומר, כיון שאמר להם משה כן, היו מתאווים לאכל בשר. באותה שעה הזהירו עצמן מן השחיטה, שלא לשחט חוץ מאהל מועד. ולמה כן. אלא שהיו להוטין עד עכשו אחר עבודה זרה. ומניין שהיו שוחטין לעבודה זרה. שפך פתב, ולא יזבחו עוד את זבחייהם וגו'. כיון שבקשו ליכנס לארץ ישראל באו להם אצל משה, אמרו לו: רבנו, אנו מבקשים לאכל בשר, כיצד נעשה. אמר להם: לשעבר כשהייתם במדבר, היה לכם אסור לשחט חוץ מאהל מועד. אבל כשאתם נכנסין לארץ, מתר לכם לשחט בכל מקום, שנאמר: כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך וגו' [\(דברים יב, כ\)](#). אמר להם: לא בשביל שהתרתני לכם את השחיטה, תהיו נוטלין מן הצאן ושוחטין. אמר שלמה, ודי חלב עזים ללחמך ללחם ביתך [\(משלי כו, כז\)](#). משה מלמד לישראל ואומר להם, אם יש לו כבשים, מה שאתה גוזז מהם, לכסות שלך, שנאמר: כבשים ללבושך. ומחיר שדה עתודים [\(שם פסוק כז\)](#). מהו ומחיר שדה עתודים. שכר שאתה עושה מן העתודים שהן מולידות הצאן, הוי לוקח בהם שדות. ודי חלב עזים, דיך חלב עזים. ללחמך ללחם ביתך. אמר רבי עקיבא, ראה היאך חס הקדוש ברוך הוא על נכסיהן [\(ס"א: מחיתם\)](#) של ישראל. ראה מהו אומר, וזבחת מבקרך ומצאנך, ממה שהן יולדות. לא תהא נוטל מן הצאן ושוחט ולא נוטל ומקריב,

אֵלָא מַמָּה שְׁהוּ מוֹלִידוֹת. מַנִּין, שְׁכֹן כְּתִיב: כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךְ [\(דברים טו.\)](#). מַמָּה שְׁהוּ מוֹלִידוֹת, אֶתָּה רִשְׁאֵי לְקָרֵב. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, לְמַדָּה תוֹרָה דְּרַךְ אֶרֶץ, אִם יִהְיֶה לְאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עֲשָׂרָה לְטָרִין כֶּסֶף, יֵהא אוֹכֵל יֶרֶק בְּקִדְרָה. וְאִם יִהְיֶה לוֹ עֲשָׂרִים, יֵהא אוֹכֵל בָּאֶלְפָס. וְאִם יִהְיֶה לוֹ שְׁלֹשִׁים לְטָרִין, יֵהא אוֹכֵל לִיטְרָא שֶׁל בֶּשֶׂר מִשֶּׁבֶת לְשֶׁבֶת. וְאִם יִהְיֶה לוֹ חֲמִשִּׁים, יֵהא אוֹכֵל לִיטְרָא שֶׁל בֶּשֶׂר בְּכָל יוֹם וַיּוֹם. וְכָל כֶּךָ לְמָה. כְּדִי לְחֹסֵעַ עַל נְכֻסֵיהוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שְׁמוּעַ, כְּשֶׁהוּא לּוֹקַח מִשֶּׁבֶת לְשֶׁבֶת, לֹא יֵהא לּוֹקַח עַד שְׁנַמְלֵךְ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. וּמַנִּין, שְׁכָךְ כְּתוּב, וְאֶמְרַתְּ אֶכְלָה בֶּשֶׂר [\(דברים יב. ט.\)](#). לְפִיכָךְ מִשָּׂה מְזִהִיר וּמְרַמֵּז לָהֶם, שְׁלֹא יְהוּ מְרַבִּין בְּאֶכִילָה וּשְׁתִּיָּה.

יב איש מֵבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֵז בַּמַּחֲנֶה, וְאֵל פָּתַח אֶהֱל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ. יִשְׁעִיָּה אָמַר, שׁוֹחֵט הַשׁוֹר מִכָּה אִישׁ [\(ישעיה סו. ג.\)](#). מִי שֶׁהוּא גוֹנֵב שׁוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְשׁוֹחֲטוֹ, כְּאֵלוֹ לְבַעֲלָיו הוּא שׁוֹחֵט. דְּבַר אַחֵר, שׁוֹחֵט הַשׁוֹר מִכָּה אִישׁ. עַד שְׁלֹא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן, הָיוּ הַבְּמוֹת מְתָרוֹת, וְעַבּוּדָה בְּבִכּוֹרוֹת. מִשְׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, נֶאֱסְרוּ הַבְּמוֹת, וְעַבּוּדָה בְּכַהֲנִים. אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִי שֶׁהוּא מְקַרֵּב שׁוֹר חוּץ מֵאֶהֱל מוֹעֵד, כְּמִכָּה אִישׁ, כְּאֵלוֹ נִפְשׁ שׁוֹחֵט, שְׁנֹאֲמַר: דָּם יַחֲשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא דָם שְׁפָךְ. וְכָל מִי שֶׁהוּא שׁוֹחֵט בַּמִּשְׁכָּן, יִכְבְּדֵנִי, שְׁנֹאֲמַר: זֹבַח תוֹדָה יִכְבְּדֵנִי [\(תהלים נ. כג.\)](#). וּמָה שְׁכָר אֲנִי פּוֹרַע לוֹ. כְּשֶׁאֲבִיא הַיְשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל, הוּא זוֹכָה לְרֵאוֹת בֵּה, שְׁנֹאֲמַר: וְשֵׁם דְּרָךְ, אֶרְאֶנּוּ בְיַשַׁע אֱלֹהִים [\(שם\)](#). אָמַר רַבִּי אֶבְהוֹ, כָּל יְשׁוּעָה שֶׁבָּאָה לְיִשְׂרָאֵל, הִיא שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֹאֲמַר: עֲמוּ אֲנֹכִי בְּצָרָה וְגוֹ', וְאֶרְאֶהוּ בְיַשׁוּעָתִי [\(שם צא, טו-טז\)](#). אָמַרוּ יִשְׂרָאֵל, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוּא אֵיל וְאֶמְרַתְּ, עֲמוּ אֲנֹכִי בְּצָרָה, הוֹשִׁיעָה יְמִינֵךְ וְעַנְנִי [\(שם ס, ז\)](#). שְׁאִם אֶתָּה עוֹנָה אוֹתֵנוּ, הַיְשׁוּעָה שְׁלָךְ הִיא, שְׁנֹאֲמַר: וּלְכָה לִישַׁעְתָּה לָנוּ [\(שם פ, ג.\)](#). שְׁלֹא תֵהא הַיָּמִין לְאַחֹר, שְׁנֹאֲמַר: הַשִּׁיב אַחֹר יְמִינִי [\(איכה ב. ג.\)](#). אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה הַכֹּהֵן בְּרַבִּי, רָאָה מָה כְּתִיב: גִּילִי מְאֹד בֵּת צִיּוֹן הָרִיעִי בֵּת יְרוּשָׁלַיִם הִנֵּה מְלַכְךָ יְבוֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשֵׁעַ הוּא [\(זכריה ט. ט.\)](#). צַדִּיק וּמוֹשִׁיעַ אֵין כְּתִיב, אֵלָא צַדִּיק וְנוֹשֵׁעַ הוּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר, אָמַרוּ לְבֵת צִיּוֹן הִנֵּה יִשְׁעֵךְ בָּא [\(ישעיה סב. יא.\)](#). מוֹשִׁיעֵךְ בָּא אֵין כְּתִיב כָּאן, אֵלָא יִשְׁעֵךְ. כְּבִיכּוֹל, הוּא נוֹשֵׁעַ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, וַיּוֹשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל [\(שמות יד. ט.\)](#), וַיּוֹשַׁע כְּתִיב כָּאן. כְּבִיכּוֹל, עִם יִשְׂרָאֵל הוּא נִגְאָל. וְכָל זְמוֹן שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִגְאָלִין, כְּאֵלוֹ הוּא נִגְאָל. אָמַר רַבִּי אַמִּי, מִשָּׂה מְקַלֵּס לְכַנְסֵת יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁרִיד יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹד עִם נוֹשֵׁעַ בֵּה' [\(דברים לז. כט.\)](#). עִם הוֹשַׁע בֵּה' אֵין כְּתִיב, אֵלָא עִם נוֹשֵׁעַ בֵּה'. מִשָּׁל לְאָדָם שֶׁהִיָּה לוֹ סָאָה שֶׁל חֲטִין שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, מֵהוּ עוֹשֶׂה מְהוֹן, נוֹתֵן מַעוֹת וּפּוֹדָה אוֹתוֹן. כְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּמָה הֵם נִפְדִּין. כְּבִיכּוֹל בְּהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֹאֲמַר: עִם נוֹשֵׁעַ בֵּה'. אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּעוֹלָם הִזָּה הֵייתֶם נוֹשָׁעִים עַל יְדֵי בְנֵי אָדָם. בְּמַצְרִים, עַל יְדֵי מִשָּׂה וְאַהֲרֹן. בִּימֵי

סיסרא, על ידי ברק ודבורה. במדנים, על ידי שמגר בן ענת, שנאמר: וישע גם הוא את ישראל (שופטים ג, לא). וכן על ידי שופטים. ועל ידי שהיו בשר ודם, הייתם חוזרין ומשתעבדין. אבל לעתיד לבא, אני בעצמי גואל אתכם ושוב אין אתם משתעבדין, שנאמר: ישראל נושע בה' תשועת עולמים (ישעיה מה, יז).

פרשת קדושים

דבר אל בני ישראל קדשים תהיו. זה שאמר הכתוב: ויגבה ה' צבאות במשפט וגו' (ישעיה ה, טז). אימתי נעשה הקדוש ברוך הוא גבוה בעולמו. כשיעשה משפט באמות, שנאמר: נצב לריב ה' ועומד לדין עמים (שם ג, יג). וכן הוא אומר, חזה הוית עד די כרסון רמיו (דניאל ז, ט). מהו כרסון, וכי פסאות הרבה הן. והא כתיב: ונאראה את ה' יושב על פסא רם ונשא (ישעיה ו, א). וכתיב: מלך יושב על פסא דין (משלי כ, ח). ומהו כרסון. רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא. חד אמר, כרסון, זה הפסא ואפופרין שלו. וחד אמר, אלו פסאות אמות העולם שעתיד להפך, שנאמר: והפכתי פסא ממלכות (חגי ב, כב). תדע, שכן הוא אמר, כרסון רמיו, כענין שנאמר: סוס ורכבו רמה בים (שמות טו, א). ורבנן אמרי מהו כרסון. לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא יושב, והמלאכים נותנין פסאות לגדולי ישראל והן יושבין. והקדוש ברוך הוא יושב עם הזקנים כאב בית דין ודנין לאמות העולם, שנאמר: ה' במשפט יבא עם זקני עמו (ישעיה ג, יד). על זקני עמו אינו אומר כאן, אלא עם זקני עמו ושָריו. מלמד, שהקדוש ברוך הוא יושב עם הזקנים ושָריו ישראל ודן לאמות העולם. ומי הן. אלו פסאות בית דוד וזקני ישראל, שנאמר: כי שמה ישבו כסאות למשפט, פסאות לבית דוד (תהלים קכב, ח). אמר רבי פנחס בשם רבי חלקיה הדרומה, אם אתה אומר, כי שמה ישבו כסאות למשפט פסאות לבית דוד, מהו ועתיק יומין יתב (דניאל ז, ט). אלא שהוא יושב ביניהם כאב בית דין ודן עמהם את האמות. לךך כתיב: עד די כרסון רמיו. ומהו ושָער ראשה כעמר נקא (שם). שהקדוש ברוך הוא מנקה את עצמו מעובדי עבודה זרה, ופורע להם שכר מצות קלות שעשו, בעולם הזה, כדי לדון אותן ולחייבם לעולם הבא, כדי שלא יהא להן

פתחון פה ולא ימצא להן זכות, שנאמר: ומה יענה מלאכי גוי, כי ה' יסד ציון, ובה יחסו עניי עמו (ישעיה יד, לב). ומיד עושה בהן את הדין. באותה שעה הקדוש ברוך הוא נעשה גבוה בעולמו, שנאמר: ויגבה ה' צבאות במשפט (שם ה, טו). מהו והאל הקדוש נקדש בצדקה. שהוא מתקדש בעולמו, בצדקה, שהוא מלמד על ישראל סיגוריא, שנאמר: אני מדבר בצדקה רב להושיע (ישעיה סג, א). אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, לעתיד אני מתקדש בכם, שנאמר: כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי (שם כט, כג). וכן הוא אומר, ישראל אשר בך אתפאר (שם מט, ג). ואתם מתקדשים בי ואני מתקדש בכם, שנאמר: והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא יא, מד).

ב קדושים תהיו כי קדוש אני. אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, עד שלא בראתי עולמי, היו מלאכי השרת מקלסין אותי בכם ומקדשין את שמי בכם, והיו אומרים: ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. כיון שנברא אדם הראשון, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, זהו שאנו מקלסין אותך בשמו. אמר להם: לא גנב הוא זה, שנאמר: ותאכל מן העץ (בראשית ג, יז). בא נח, אמרו לו: זה הוא. אמר להם: זה שכור הוא, שנאמר: וישת מן היין וגו' (שם ט, כא). עמד אברהם, אמרו לפניו, זה הוא. אמר להו, זה גר הוא שיצא ממנו ישמעאל. עמד יצחק, אמרו לפניו, זה הוא. אמר להו, אוהב הוא לשונאי, שנאמר: ויאהב יצחק את עשו (שם כה, כח). כיון שבא יעקב, אמרו לפניו, זה הוא. אמר להו, וכן הוא אומר, לא יקרא שמך עוד יעקב, כי אם ישראל יהיה שמך (שם לה, י). ונקראו כל ישראל על שמו. באותה שעה קדש הקדוש ברוך הוא את ישראל לשמו, שנאמר: ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט, ג). אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, הואיל ונקדשתם לשמי עד שלא בראתי העולם, היו קדושים כשם שאני קדוש, שנאמר: כי קדוש אני. לכך נאמר: קדושים תהיו. משל למה הדבר דומה, למלך שקדש אשה. אמר לה: הואיל ונתקדשת לשמי, אני מלך ואת מלכה. כשם שהוא כבודי, כך הוא כבודך. למה, שאת אשתי. כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, לך וקדש את העם, שנאמר: וקדשתם היום ומחר (שמות יט, ט). קדושים הקדוש ברוך הוא ואמר להם לישראל, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שמות יט, ו). למה, כי קדוש אני ה'. אף אתם תהיו קדושים כשם שקדשתי אתכם לשמי, שנאמר: דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו. אמר להם הקדוש ברוך הוא, זכיתם, אתם נקראים עדת קדושים. לא זכיתם, אתם נקראים עדת רעה, שנאמר: עד מתי לעדה הרעה (במדבר יד, כז).

ג דבר אֵל כָּל עֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַת אֱלֹהִים קְדוּשִׁים תְּהִיוּ. מָה רָאָה לֹמֵר הַפְּרָשָׁה הַזֹּאת בְּכַנוּס. לָמָּה לֹא אָמַר, דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁאָר הַפְּרָשִׁיּוֹת, אֲלֹא אֵל כָּל עֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לָפִי שֶׁכָּל הַדְּבָרוֹת כְּלוּלִים בָּהּ. כִּיצַד, בְּדְבָרוֹת כְּתִיב: אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ (שמות ב, ה). וְכֵאן כְּתִיב: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. בְּדְבָרוֹת כְּתִיב: לֹא יִהְיֶה לָּךְ. וְכֵאן: אֵל תִּפְנֹו אֶל הָאֱלֹהִים. בְּדְבָרוֹת כְּתִיב: לֹא תִשָּׂא. וְכֵתִיב כֵּאן: לֹא תִשָּׁבְעוּ בְּשֵׁמִי לְשָׁקֵר. בְּדְבָרוֹת כְּתִיב: שָׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת (דברים ה, יב). וְכֵאן: אֶת שַׁבְּתֵי תִשְׁמְרוּ. בְּדְבָרוֹת כְּתִיב: כִּבַּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ. וְכֵאן: אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ. בְּדְבָרוֹת כְּתִיב: לֹא תִרְצַח. וְכֵאן כְּתִיב: לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ. בְּדְבָרוֹת כְּתִיב: לֹא תִנְאַף. וְכֵאן: מוֹת יוֹמֵת הַנוֹאֵף וְהַנוֹאֶפֶת. בְּדְבָרוֹת כְּתִיב: לֹא תִגְנֹב. וְכֵאן: לֹא תִגְנֹבוּ. בְּדְבָרוֹת כְּתִיב: לֹא תַעֲנֶנָּה. וְכֵאן כְּתִיב: לֹא תִלְדֶּךָ רֵכִיל. בְּדְבָרוֹת כְּתִיב: לֹא תַחֲמוֹד. וְכֵאן: לֹא תַעֲשֶׂק אֶת רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל, הֲרִי כָּל עֲשֻׁרֵת הַדְּבָרוֹת כְּלוּלִים בְּתוֹרָה. לָכֵן כְּתִיב: אֵל כָּל עֵדוּת.

ד קדשים תְּהִיוּ. רָאָה מָה כְּתִיב: כִּי אֱלֹהִים קְדוּשִׁים הוּא (יהושע כד, יט), מֵהוּ כֹּאן, הַפְּסוּק הַזֶּה פֶּתַח לַמִּינִים הוּא, שֶׁנִּרְאָה לָהֶם כְּשֶׁנִּי רְשִׁיּוֹת שֶׁאֵלוּ הַמִּינִים אֶת רַבִּי שְׁמֵלָאִי, מֵהוּ כִּי אֱלֹהִים קְדוּשִׁים הוּא. אֵין אַתָּם אוֹמְרִים שְׁרִשׁוֹת אֶחָד הוּא, הֲרִי שְׁתֵּי רְשִׁיּוֹת הֵן מִן הַפְּסוּק הַזֶּה. אָמַר לָהֶן, שׁוֹטִים שֶׁבְּעוֹלָם, אֵלוּ אָמַר, קְדוּשִׁים הֵם, אַתָּם אוֹמְרִים. עֲכָשׁוּ, הוּא כְּתִיב. וּמָה שֶׁאָמַר אֱלֹהִים קְדוּשִׁים, אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה, מֵהוּ קְדוּשִׁים הוּא, שֶׁהוּא קְדוּשׁ בְּכָל מִינֵי קְדוּשׁוֹת, שֶׁכָּל מַעֲשָׂיו בְּקְדוּשָׁה. דְּבוּרוֹ בְּקְדוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים דְּבַר בְּקְדוּשׁוֹ (תהלים ס, ח). דְּרַכּוֹ בְּקְדוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים בְּקְדוּשׁ דְּרַכְּךָ (תהלים עז, יד). הִלּוּכוֹ בְּקְדוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: הִלִּיכוֹת אֵלֵי מַלְכֵי בְּקְדוּשׁ (שם סח, כה). חֲשִׁיפַת זְרוּעוֹ בְּקְדוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: חֲשַׁף ה' אֶת זְרוּעֵי קְדוּשׁוֹ (ישעיה נב, ז). מִרְאֵהוּ בְּקְדוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּן בְּקְדוּשׁ חֲזִיתִיךָ (תהלים סג, ג). קְלוּסוֹ בְּקְדוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: מִי כְמוֹךָ נֶאֱדָר בְּקְדוּשׁ (שמות טו, יא). הֲרִי, כִּי אֱלֹהִים קְדוּשִׁים הוּא, כִּי קְדוּשׁ בְּכָל מִינֵי קְדוּשׁוֹת.

ה קדשים תְּהִיוּ. לָמָּה, לָפִי שֶׁהַדְּבָקֵי אַתְּכֶם לְמַתְנֵי, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כַּאֲשֶׁר יִדְבַק הָאָזוּר אֶל מַתְנֵי אִישׁ וְגו' (ירמיה יג, יא). לְפִיכֵן, קְדוּשִׁים תְּהִיוּ כִּי קְדוּשׁ אֲנִי ה'. אָמַר לָהֶם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אֲנִי אֵינְנִי כְּבִשָּׁר וְדָם. מְלַךְ בִּשָּׁר וְדָם, אֵין רְשׁוֹת לְהַדְּיוֹט לְהַקְרוֹת בְּשֵׁמוֹ. תִּדַע לָךְ, בְּשַׁעַה שֶׁאָדָם מְבַקֵּשׁ לְקַטְרֵג אֶת חֲבֵרוֹ,

קורא לו אגוסטה פלוני ואין לו חיים. אבל ישראל נקראו בשמו של הקדוש ברוך הוא. כל שם חביב שהיה להקדוש ברוך הוא, בהם קרא את ישראל. קרא שמו אלהים, וקרא לישראל אלהים, שנאמר: אני אמרתי אלהים אתם (תהלים פב, ו). נקרא חכם, שנאמר: חכם לב ואמץ כח (איוב ט, ד). קרא לישראל חכם, שנאמר: רק עם חכם ונבון (דברים ד, ו). נקרא דוד, שנאמר: דודי צח ואדם (שה"ש ה, ט). ונקרא לישראל דודים, שנאמר: אכלו רעים וגו' (שם פסוק א). נקרא בחור, שנאמר: בחור בארזים (שם פסוק טו). ונקרא לישראל בחורים, שנאמר: בך בחר ה' אלהיך (דברים ו, ו). נקרא חסיד, שנאמר: כי חסיד אני נאם ה' (ירמיה ג, יב). ונקרא לישראל חסידים, שנאמר: אספו לי חסידים (תהלים נ, ה). נקרא קדוש, שנאמר: קדוש קדוש קדוש ה' צבאות (ישעיה ו, ג), וכן כי קדוש ה' צבאות (תהלים צט, ט). ונקרא לישראל קדושים, שנאמר: קדושים תהיו. אמר הקדוש ברוך הוא, בעולם הזה, קדושים נקראתם. לעתיד, והיה הנשאר בציון והנוותר בירושלים קדוש יאמר לו (ישעיה ד, ג).

קדושים תהיו. אמר רבי פנחס הכהן בר חמא אמר רבי ראובן, מאי דכתיב:

ואשמע אחרי קול רעש גדול (יחזקאל ג, יב). מהו אחרי. אמר יחזקאל, משקלסתיני אני וחברי, שמעתי שמלאכי השרת מקלסין אותו אחרי ואומרים: ברוך כבוד ה' ממקומו (סו). תדע לך, שבשעה שעלה משה למרום, שמע קול מלאכי השרת מקלסין בן. גרד ולמד את ישראל שיהיו אומרים בן בלחישא, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמר רבי שמואל בר רבי נחמני, ראה מה כתיב שם, בעמדם תרפינה כנפיהן (יחזקאל א, כה), מי ששומע בעמדם, סבור שיש ישיבה למעלה. אלא הכל בעמידה, שנאמר: שרפים עומדים ממעל לו (ישעיה ו, ב). וכן הוא אומר, קרבת על חד מן קאמיא (דניאל ו, טו). וכן, ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו (מ"א כב, יט). ומהו בעמדם תרפינה כנפיהם. משישראל מקלסין, מלאכי השרת מרפין כנפיהם, עומדים מלומר שירה, שבכנפיהם אומרים שירה. וכן הוא אומר, ברוך יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים (איוב לח, ז). אמר רבי מני, לא תהא קריאת שמע קלה בעיניך, מפני שיש בה מאתים וארבעים ושמונה תבות כמנן איברים שבאדם, ומתן ברוך שם. אמר הקדוש ברוך הוא, אם שמרת את שלי לקרות קריאת שמע בתקנה, אני אשמר את שלך. לך דוד מקלס, שמרני כאישון בת עין (תהלים י, ח). אמר לו הקדוש ברוך הוא, שמר מצותי וחי (משלי ד, ד). אמר רבי שמעון בר חלפתא, משל למה הדבר דומה. לאדם שהוא בגליל ויש לו כרם ביהודה, ואדם אחר שהוא ביהודה ויש לו כרם בגליל. אותו שבגליל הולך ליהודה לעדר את כרמו, וזה שביהודה הולך לגליל לעדר את כרמו. עמדו זה עם זה. אמר זה לזה, עד שאתה בא למקומי, שמר את שלי בתחומך ואני אשמר את שלך בתחומי. כך אמר דוד, שמרני כאישון בת עין (תהלים י, ח). אמר לו הקדוש

ברוך הוא, שְׁמַר מְצוֹתַי וְחַיָּה [\(משלי ד, ט\)](#). וְכֵן אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, שְׁמַרו מְצוֹת קַרְיַאת שְׁמַע עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וְאֲנִי מְשַׁמֵּר אֶתְכֶם, שְׁנֵאמַר: ה' יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע וְיִשְׁמַר אֶת נַפְשְׁךָ [\(תהלים קכא, ח\)](#).

ז **כִּי** תִּבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכֶל. זֶה שְׁאֵמַר הַכְּתוּב: וְעַתָּה לֹא כִּימִים הָרַאשֵׁנִים אָנִי, כִּי זָרַע הַשְּׁלֹום הִגָּפֹן תִּתְּנוּ פְּרִיָּה וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְהַשְּׁמִים יִתְּנוּ טַלָם [\(זכריה ח, יא-יב\)](#). מֵהוּ וְעַתָּה לֹא כִּימִים הָרַאשֵׁנִים אָנִי. כִּיֹּן שְׁיִשְׂרָאֵל יֵצֵאוּ מִמִּצְרַיִם וְהָיוּ מְהַלְכִין בַּמִּדְבָּר, הוֹרִיד לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַמָּן וְהִגִּיד לָהֶם אֶת הַשְּׁלוֹ וְהַעֲלָה לָהֶם אֶת הַבָּאָר, וְהָיָה כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט עוֹשֶׂה לוֹ אֲמַת הַמַּיִם וּמִכְנִיס אֶצְלוֹ וְהָיָה נוֹטֵעַ בּוֹ תְּאֵנִים וְרִמּוֹנִים וְעוֹשִׂין פְּרוֹת בֶּן יוֹמָן, כְּשֵׁם שֶׁהָיָה מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֵץ פְּרִי עוֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ [\(בראשית א, יא\)](#). חָטָא אָדָם, זוֹרְעִין חֲטִים וְצוֹמַח קוֹץ וְדַרְדַּר. מְשַׁנְסְתֵּלֵק הַבָּאָר מֵהַכְּתִיב שֵׁם, לֹא מְקוּם זָרַע וְתֵאֵנָה וְגִפְּו וְרִמּוֹן [\(במדבר כ, ה\)](#). כָּל כֵּן לָמָּה. וּמִיָּם אֵין לְשִׁתּוֹת (שם). אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמוֹשֶׁה, אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁתִּכְנָסוּ לְאָרֶץ, אָנִי מַחְזִיר לָכֶם אֶת כָּל הַטּוֹבָה, שְׁנֵאמַר: כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם מִבִּיאֵךְ אֶל אָרֶץ טוֹבָה אָרֶץ נַחֲלֵי מַיִם, אָרֶץ חֲטָה וְשִׁעוּרָה וְגִפְּו וְתֵאֵנָה וְרִמּוֹן, אָרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכָּנוֹת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם [\(דברים ח, ט-י\)](#). כִּיֹּן שְׁבָאוּ לְאָרֶץ הַתְּחִילוּ חוֹטְאִין, שְׁנֵאמַר: וְתִבְאוּ וְתִטְמְאוּ אֶת אָרְצִי [\(ירמיה ב, י\)](#). וְלֹא הִיָּתָה עוֹשֶׂה פְּרוֹת כְּרֵאוּי. הָיוּ זוֹרְעִין חֲטִים הַרְבֵּה וְקוֹצְרִים מְעַט, לְפִי שֶׁבִטְלוּ הַבְּכוֹרִים. אָבֵל לְעַתִּיד, אֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה כֵּן, שְׁנֵאמַר: וְעַתָּה לֹא כִּימִים הָרַאשֵׁנִים אָנִי [\(זכריה ח, יא\)](#). וְנֵאמַר, כִּי זָרַע הַשְּׁלֹום הִגָּפֹן תִּתְּנוּ פְּרִיָּה וְגוֹ' (שם פסוק יב).

ח **כִּי** תִּבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם. אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי שֶׁתִּמְצְאוּ אוֹתָהּ מְלֵאָה כָּל טוֹב, לֹא תֵאמְרוּ נִשְׁבַּ וְלֹא נִטַע, אֵלֶּא הָיוּ זְהִירִין בְּנִטְעוֹת, שְׁנֵאמַר: וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכֶל. כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַסְתֶּם וּמִצְאֶתֶם נְטִיעוֹת שְׁנִטְעוּ אַחֲרַיִם, אֵף אַתֶּם הָיוּ נוֹטְעִים לְבָנִיכֶם. שְׁלֹא יֵאמַר אָדָם, אָנִי זָקוּן, כְּמָה שְׁנִים אָנִי חַי, מָה אָנִי עוֹמֵד מִתְּיַגַּע לְאַחֲרַיִם, לְמַחֵר אָנִי מֵת. אָמַר שְׁלֵמָה, אֶת הַכָּל עֹשֶׂה יָפָה בְּעֵתוֹ גַּם אֶת הָעוֹלָם נָתַן בְּלִבָּם [\(קהלת ג, יא\)](#), הָעֵלֶם כְּתִיב, חֲסַר וְאִיו. מֵהוּ כֵּן. אֵלוּלֵי שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָעֵלֶם מְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם אֶת הַמִּיתָה, לֹא הָיָה אָדָם בּוֹנֵה וְלֹא נוֹטֵעַ, שֶׁהָיָה אוֹמֵר, לְמַחֵר אָנִי מֵת, לָמָּה אָנִי עוֹמֵד וּמִתְיַגַּע לְאַחֲרַיִם. לְפִיכֵן הָעֵלֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְלַבּוֹת שֶׁל בְּנֵי אָדָם אֶת יוֹם הַמִּיתָה, שֶׁיְהִי אָדָם בּוֹנֵה. זָכָה, יְהִיָּה לוֹ. לֹא זָכָה, לְאַחֲרַיִם. מְעַשֶׂה בְּאֶדְרִיָּאנוּס הַמְּלִךְ שֶׁהָיָה עוֹבֵר לְמַלְחָמָה וְהוֹלֵךְ עִם הַגִּיסוֹת שֶׁלוֹ לְהַלְחֵם עַל מְדִינָה אַחַת שֶׁמְרַדָּה עָלָיו. מִצָּא זָקוּן

אָחד בְּדָרֶךְ שֶׁהָיָה נוֹטֵעַ נְטִיעוֹת תְּאֵנִים. אָמַר לוֹ אֲדֹרְיָאנוֹס, אַתָּה זָקֵן וְעוֹמֵד וְטוֹרַח וּמְתַנַּגֵּעַ לְאַחֵרִים. אָמַר לוֹ: אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ, הֲרִינִי נוֹטֵעַ. אִם אֲזָכָה, אֲכַל מִפְּרוֹת נְטִיעוֹתַי. וְאִם לֹא, יֵאָכְלוּ בְּנֵי. עָשָׂה שְׁלֹשׁ שָׁנִים בְּמַלְחָמָה וְחֹזֵר. לְאַחַר שְׁלֹשׁ שָׁנִים מָצָא לְאוֹתוֹ זָקֵן בְּאוֹתוֹ מְקוֹם. מָה עָשָׂה אוֹתוֹ זָקֵן, נָטַל סֶלְסֵלָה וּמְלֵא אוֹתָהּ בְּפֹרֵי תְּאֵנִים יְפוֹת וְקָרַב לְפָנָי אֲדֹרְיָאנוֹס. אָמַר לְפָנָיו, אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ, קִבַּל מִן עַבְדְּךָ. אֲנִי הוּא אוֹתוֹ הַזָּקֵן שֶׁמָּצָאתָ אוֹתִי בְּהַלִּיכְתְּךָ, וְאָמַרְתָּ לִּי, אַתָּה זָקֵן מָה אַתָּה מְצַטְעֵר עוֹמֵד וּמְתַנַּגֵּעַ לְאַחֵרִים, הֲרִי כָּבֵד זְפָנֵי הַמְּקוֹם לְאָכַל מִפְּרוֹת נְטִיעוֹתַי, וְאֵלֶּה שְׁבֵתוֹךְ הַסֶּלְסֵלָה מִהֵן מְנַתֵּךְ. מִיָּד אָמַר אֲדֹרְיָאנוֹס לְעַבְדְּךָ, טָלוּ אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ וּמְלָאוּ אוֹתָהּ זְהוּבִים, וְעָשׂוּ כֵךְ. נָטַל הַזָּקֵן הַסֶּלְסֵלָה מִלְּאָה זְהוּבִים, וְהִתְחִיל הוֹלֵךְ וּמְשַׁתְּבַח בְּבֵיתוֹ לְאִשְׁתּוֹ וּלְבָנָיו. סָח לָהֶם אֶת הַמַּעֲשֵׂה. הִיָּתָה שְׂכָנְתוֹ עוֹמֵדֵת שָׁם, שֶׁמַּעַה מָה אָמַר הַזָּקֵן. אָמְרָה לְבַעֲלָהּ, כָּל בְּנֵי אָדָם הוֹלְכִין וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לָהֶם וּמְזַמֵּן לָהֶם טוֹבָה, וְאַתָּה יוֹשֵׁב בְּבֵית חֲשׂוֹךְ בְּאֶפֶל. הֲרִי שָׂכֵן שְׁלָנוּ כִּבֵּד אֶת הַמֶּלֶךְ בְּסֶלְסֵלָה שֶׁל תְּאֵנִים וּמְלֵא אוֹתָהּ לוֹ זְהוּבִים. וְעַתָּה עֹמֵד וְטוֹל סֶל גָּדוֹל וּמְלֵא אוֹתוֹ כָּל מֵינֵי מְגָדִים מִן תְּפוּחִים וּתְאֵנִים וּשְׂאֵר פְּרוֹת יְפוֹת שֶׁהוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ הַרְבֵּה, לֵךְ וּכְבֹדוּ בְּהוֹן, שְׂמָא יְמֵלָא לֵךְ זְהוּבִים, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְשַׁכְנָנוּ הַזָּקֵן. הִלֵּךְ וְשָׁמַע לְאִשְׁתּוֹ, וְנָטַל סֶל גָּדוֹל וּמְלֵא אוֹתוֹ כָּל מֵינֵי מְגָדִים תְּאֵנִים וְתְפוּחִים וְטָעַן עַל כְּתָפוֹ וְקָרַב לְפָנָי הַמֶּלֶךְ קוֹפֵנֵדֵר. וְעֹמֵד וְאָמַר, אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ, שֶׁמַּעַתִּי שָׂאתָ אוֹהֵב אֶת הַפְּרוֹת, וּבְאֵתִי לְכַבֵּד בְּתְאֵנִים וְתְפוּחִים. אָמַר הַמֶּלֶךְ לְסַרְדֵּיּוֹטִין שְׁלוֹ, טָלוּ אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ וְטַפְחוּ אוֹתוֹ עַל פָּנָיו. עָמְדוּ וְהִפְשִׁיטוּהוּ עַל סֶל גָּדוֹל וּמְלֵא אוֹתוֹ עַל פָּנָיו עַד שֶׁנִּפְּחוּ פָּנָיו, סָמוּ אֶת עֵינָיו וְעָשְׂאוּהוּ דוּגְמָא, וְהִלֵּךְ לְבֵיתוֹ בְּפָחִי נֶפֶשׁ כְּשֶׁהוּא עֹשִׂי דוּגְמָא, בּוֹכָה. וְהִיָּתָה אִשְׁתּוֹ סְבוּרָה שֶׁהוּא בָּא בְּסֶל מְלֵא זְהוּבִים. וְרָאֵתָה אוֹתוֹ עֹשִׂי דוּגְמָא וְעֵינָיו נְפוּחוֹת וְגוֹפּוֹ מְשֻׁבֵּר וּמְכָה. אָמְרָה לוֹ: מָה לָּךְ. אָמַר לָהּ: שֶׁשֶׁמַּעַתִּי לֵךְ וְהַלְכְתִּי לְכַבֵּד אֶת הַמֶּלֶךְ בְּאוֹתוֹ הַסֶּל, וְטַפְחוּ אוֹתוֹ עַל פָּנָי. אֶלּוּלִי שֶׁשֶׁמַּעַתִּי לֵךְ וְהַטְלִיתִי אוֹתוֹ הַסֶּל אֶתְרוּגִין, כְּבָר הָיוּ מְרַגְּמִין אוֹתִי אֶת כָּל גּוּפֵי בְּהוֹן. כָּל כֵּךְ לָמָּה. לְלַמֵּדְךָ, שֶׁהַנְּשִׂים הַרְעוֹת מִפִּילוֹת אֶת בְּעַלְיָהוּן בְּרָעָה. לְפִיכֵךְ לֹא יִבְטַל אָדָם מִן הַנְּטִיעוֹת. אֵלֶּה כְּשֶׁם שֶׁמָּצָא, עוֹד יוֹסִיף וַיִּטַּע, אֶפְלוּ יִהְיֶה זָקֵן. אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, לְמַדּוּ מִמֶּנִּי, כִּבְיָכוֹל אֲנִי צָרִיךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּטַּע ה' אֱלֹהִים גֵּן בְּעֵדֶן מִקְדָּם (בראשית ב. ח).

ט קדושים תהיו. זה שאמר הכתוב: ישלח עזרך מקדוש ומציון יסעדך (תהלים

5. ב). ישלח עזרך מקדוש, מקדשת מעשים שבה. ומציון יסעדך (שם), מציון מעשים שבה. אמר רבי ברכיה בר סמון, מעשה הנה בקריתנו, ברוח אחד שהיה שרוי על המעין, בא רוח אחר להזדוג לו ובקש להוציאו משם. היה שם חסיד אחד ושמו יוסי איש צייתור, נגלה לו אותו הרוח, אמר ליה: רבי, הרי כמה שנים שאני נתון

כאן, ובצִהָרִים וּבְלִילָה וּבֵיּוֹם לֹא הִזְקִיתִי בְרִיָּה, וְהָרוּחַ הַזֶּה בָּא עָלַי עֲכָשׁוּ מִמָּקוֹם אַחֵר וּמִבְּקֵשׁ לְהוֹצִיאֵנִי מִכָּאן וְלִישֵׁב הוּא לְהִזְיֵק אֶת הַבְּרִיּוֹת. אָמַר לוֹ: וּמָה נַעֲשֶׂה. אָמַר לוֹ: טְלוּ מִקְלִיכֶם וּמִגְלָכֶם וּצְאוּ עִלְיוֹ בְּשַׁעַת הַצִּהָרִים וְאָמְרוּ, שְׁלָנוּ נֹצֵחַ שְׁלָנוּ נֹצֵחַ, וְהוּא בּוֹרַח. עָשׂוּ כֵן וְהַבְּרִיחוּהוּ מִשָּׁם. אָמְרוּ, לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁרָאוּ כְּחֶרֶדַת דָּם צָף עַל פְּנֵי הַמַּעֲיָן. כְּשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר, אָמְרוּ, וּמָה אִם דָּבָר שֶׁלֹּא נִבְרָא לְשׁוּם סִיּוּעַ, צָרִיךְ סִיּוּעַ וְסַעֲד. בְּנֵי אָדָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לְפִיכָךְ אָמַר דָּוִד, יִשְׁלַח עֲזָרְךָ מִקֹּדֶשׁ, וּמִצִּיּוֹן יִסְעֶדְךָ (תהלים כ, א).

כִּי תִּבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ. זֶה שֶׁאָמַר הַכֶּתוּב: עֲשִׂיתִי לִי גְנוֹת וּפְרֻדָּסִים וְנִטְעַתִּי בָהֶם עַץ כֹּל פְּרִי (קהלת ב, ה). וְכִי כָל בְּנֵי אָדָם הֵיכֵן נוֹטְעִין כָּל מָה שֶׁמִּבְּקֵשׁוּן. כָּל מָה שֶׁיִּטַּע אָדָם, בְּאָרֶץ הוּא נוֹטֵעַ, בֵּין פְּלִפְלִיּוֹ בֵּין כָּל דָּבָר, אִם יִטַּע אָדָם הוּא עוֹשֵׂיוֹ, שְׂאִין אָדָם יוֹדֵעַ מְקוֹם כָּל נְטִיעָה וְנִטְיעָה הֵיכֵן הוּא נוֹטֵעַ. אֲבָל שְׁלֵמָה שֶׁהִיא חָכָם, נִטַּע כָּל מִינֵי אֵילָנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: עֲשִׂיתִי לִי גְנוֹת וּפְרֻדָּסִים וְנִטְעַתִּי בָהֶם עַץ כֹּל פְּרִי. מִהוּ עַץ כָּל פְּרִי, אֲכָל. אָמַר רַבִּי יִנְאִי, אֲפֹלוּ פְּלִפְלִיּוֹ נִטַּע שְׁלֵמָה בְּאָרֶץ. וְכִיצַד הִיא נוֹטְעָן. אֲלֵא שְׁלֵמָה חָכָם הִיא וְהִיא יוֹדֵעַ עֵקֶר מִשְׁתִּיתוֹ שֶׁל עוֹלָם. לָמָּה, מִצִּיּוֹן מְכַלֵּל יְפֵי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ (תהלים ג, ב), מִצִּיּוֹן נִשְׁתַּכְּלֵל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ, כְּדַתְנִינּוּ, לָמָּה נִקְרָאת שְׁמָה אֲבוֹן שְׁתִּיָּה, שֶׁמִּמֶּנָּה הִשְׁתַּת הָעוֹלָם. וְהִיא שְׁלֵמָה יוֹדֵעַ אֵיזָה הוּא הַגִּיד שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְכוּשׁ, וְנִטַּע עֲלָיו פְּלִפְלִיּוֹ וּמִיָּד הָיוּ עוֹשֵׂין פְּרוֹת. שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר, נִטְעַתִּי בָהֶם עַץ כֹּל פְּרִי. דָּבָר אַחֵר, נִטְעַתִּי בָהֶם עַץ כֹּל פְּרִי. כְּשֶׁם שֶׁהַטְּבוּר הִזָּה נִתּוּן בְּאֲמָצַע הָאִישׁ, כִּדְ אָרֶץ יִשְׂרָאֵל נִתּוּנָה בְּאֲמָצַע הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: יוֹשְׁבֵי עַל טְבוּר הָאָרֶץ (יחזקאל לח, יב). וּמִמֶּנָּה מִשְׁתִּיתוֹ שֶׁל עוֹלָם יוֹצֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: מִזְמוֹר לְאַסָּף, אֵל אֱלֹהִים ה', דָּבָר וַיִּקְרָא אָרֶץ, מִמִּזְרַח שָׁמֶשׁ עַד מִבְּאוֹ (תהלים ג, א). מִיָּנוּן, מִצִּיּוֹן מְכַלֵּל יְפֵי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ (שם פסוק ג). אָרֶץ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבַת בְּאֲמָצַעִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם, וִירוּשָׁלַיִם בְּאֲמָצַעִיתָהּ שֶׁל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאֲמָצַע יְרוּשָׁלַיִם, וְהַהִיכָל בְּאֲמָצַע בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְהָאָרוֹן בְּאֲמָצַע הַהִיכָל, וְאֲבוֹן שְׁתִּיָּה לְפָנֵי הָאָרוֹן, שֶׁמִּמֶּנָּה נִשְׁתַּת הָעוֹלָם. וּשְׁלֵמָה שֶׁהִיא חָכָם, עָמַד עַל הַשָּׁרְשֵׁין הַיּוֹצֵאִין מִמֶּנָּה לְכָל הָעוֹלָם, וְנִטַּע בָּהֶם כָּל מִינֵי אֵילָנוֹת וְעֵשֶׂה פְּרוֹת. לְפִיכָךְ הוּא אוֹמֵר, עֲשִׂיתִי לִי גְנוֹת וּפְרֻדָּסִים.

דָּבָר אַחֵר, כִּי תִּבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ. זֶה שֶׁאָמַר הַכֶּתוּב: וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹזִים וְעָמַל לְאֲמִים יִירָשׁוּ, בְּעִבּוֹר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרוֹתָיו יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ (תהלים קה, מד-מה). וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹזִים. כָּל מָה שֶׁנִּטַּל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵאֲמוֹת הָעוֹלָם, נִתְּן לְיִשְׂרָאֵל, אֲרָצוֹת, כְּסוּף וְזָהָב, שְׁדוֹת וּכְרָמִים וְעָרִים. וְלֹא נִתְּן לָהֶם כָּל אֵלוֹ, אֲלֵא

כְּדִי שְׂיִתְעַסְקוּ בַּתּוֹרָה, שְׁנֹאֲמַר: בְּעִבּוֹר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרוֹתַי וְנִצְרוּ, הַלְלוּנִי. וְהֵם לֹא עָשׂוּ כֵן, אֲלֵא וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם [\(יחזקאל לו, יז\)](#), טְמְאוּ אוֹתָהּ בְּחַרְמוֹ שֶׁל עֶכָּן. שְׁפָדָה כְּתִיב: וַתִּבְאוּ וַתִּטְמְאוּ אֶת אֶרְצִי [\(ירמיה ב, ז\)](#), בְּחַרְמֵם עֶכָּן. וְנִחַלְתִּי שְׁמַתְם לְתוֹעֵבָה [\(ירמיה ב, ז\)](#) בְּצַלְמֵם מִיְכָה. וּמָה עָשָׂה לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. הִגְלָה אוֹתָן מִתּוֹכָהּ, שְׁנֹאֲמַר: וַיִּתְּשֵׁם ה' מֵעַל אֲדָמְתָם [\(דברים כט, כז\)](#). מָהוּ וַיִּתְּשֵׁם, תֵּשׁ חֵילָם. הָיוּ זוֹרְעִין וַיִּגְעִין וְאִמּוֹת הָעוֹלָם בָּאִין וְנוֹטְלִין, שְׁנֹאֲמַר: וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדְּבָר וְעָמְלָק וּבְנֵי קָדָם וְעָלוּ עֲלָיו, וַיִּחַנוּ עֲלֵיהֶם וַיִּשְׁחִיתוּ [\(שופטים ו, ג-ד\)](#). וְכִשְׂפִיעֵשׂוּ תְּשׁוּבָה, לֹא יִבְנוּ וְאַחַר יֵשֵׁב, לֹא יִטְעוּ וְאַחַר יֹאכֵל [\(ישעיה סה, כב\)](#). לָמָּה, שְׁהוּ נוֹטְעִין וְאִין נוֹתְשִׁים, שְׁנֹאֲמַר: וְלֹא יִנְתְּשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמְתָם [\(עמוס ט, טו\)](#).

יב דָּבָר אַחַר, כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ. זֶה שְׁאֲמַר הַכְּתוּב: וְאַנְכִי אֶמְרָתִי אִידָּךְ אֲשִׁיתָךְ בְּבָנִים וְאִתּוֹ לָךְ אֶרֶץ חֲמֻדָּה [\(ירמיה ג, יט\)](#). מִשָּׁל לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמָה. לְמַלְךְךָ שֶׁהָיוּ לוֹ פִּילִגְשִׁים וְהָיוּ לוֹ בָּנִים הַרְבֵּה, וְהָיָה לוֹ בֵּן מִן מִטְרוֹנָה אַחַת וְהוּא מְחַבְּבוֹ יוֹתֵר מִדָּאִי. נִתְּן הַמֶּלֶךְ לְכָל בְּנֵי הַפִּילִגְשִׁים שְׂדוֹת וּכְרָמִים, וְאַחַר כֵּן נִתְּן לְבָנוֹ פְּרִדָּס אֶחָד שֶׁמִּמֶּנּוּ הָיוּ כָּל קְלָאֲרִין שְׁלוֹ עוֹלָה. שְׁלַח הַבֵּן וְאָמַר לְאָבִיו, לְבָנֵי הַפִּילִגְשִׁים נִתְּתָה שְׂדוֹת וּכְרָמִים, וְלִי נִתְּתָה פְּרִדָּס אֶחָד בְּלִבְד. אָמַר לִיה אָבִיו, חֲיִידָּךְ, כָּל קְלָאֲרִין שְׁלִי מִן הַפְּרִדָּס הַזֶּה הוּא עוֹלָה, וְלִפִּי שְׂאֲנִי מְחַבְּבָד יוֹתֵר מֵאֲחִידָּךְ, לְפִיכֵן נִתְּתִי אוֹתוֹ לָךְ. כֵּן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בָּרָא אֲמּוֹת הָעוֹלָם, כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר: שְׂשִׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים פִּילִגְשִׁים וְעֲלָמוֹת אִין מִסְפֵּר [\(שה"ש ג, ח\)](#), אֵלּוּ הָאֲמּוֹת. אַחַת הִיא יוֹנְתִי תַמְתִּי (שם פסוק ט), זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. וְחֵלֶק הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאֲמּוֹת הָעוֹלָם שְׂדוֹת וּכְרָמִים, שְׁנֹאֲמַר: בְּהִנְחֵל עָלְיוֹן גּוֹיִם [\(דברים לב, ח\)](#). וְנִתְּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא קְלָאֲרִין שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, קְרִבְנוֹת מִמֶּנָּה, לְחֵם הַפָּנִים מִמֶּנָּה, הַבְּכוֹרִים מִמֶּנָּה, כָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁבְּעוֹלָם מִמֶּנָּה. כָּל כֵּן לָמָּה. שֶׁהַפְּרִישׁ בֵּין בְּנֵה שֶׁל מִטְרוֹנָה מִבְּנֵי הַפִּילִגְשִׁים, שְׁנֹאֲמַר: וְאַנְכִי אֶמְרָתִי אִידָּךְ אֲשִׁיתָךְ בְּבָנִים [\(ירמיה ג, יט\)](#). אַהֲבָה גְּדוֹלָה הִיְתָה בֵּין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְהִיאֲךְ הַכְּנִיסוֹ הַשְּׁנֹאֲמַר. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אִידָּךְ אֲשִׁיתָךְ בְּבָנִים. וְאִין הַלְשׁוֹן הַזֶּה אֲלֵא לְשׁוֹן שְׁנֹאֲמַר, שְׁנֹאֲמַר: וְאִיבָה אֲשִׁית [\(בראשית ג, טו\)](#). דָּבָר אַחַר, אִידָּךְ אֲשִׁיתָךְ. אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אֲנִי הִיְתִי מְלַמֵּד עֲלֵיכֶם סְנִיגוֹרָא, וְהִיאֲךְ עֲשִׂיתֶם אוֹתִי לְקַטְרֵג עֲלֵיכֶם. וְאִין הַלְשׁוֹן הַזֶּה אֲלֵא לְשׁוֹן קַטְגוֹר, שְׁנֹאֲמַר: אִם כְּפָר יוֹשֵׁת עָלָיו [\(שמות כא, ל\)](#).

יג וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ. שְׁלֹמֹה אָמַר, זְמַמָּה שְׂדָה וַתִּקְחָהּוּ וְגוֹ' [\(משלי לא, טו\)](#). בּוֹא

וְרָאָה כָּל מָה שֶׁהִרְהַר אַבְרָהָם אָבִינוּ בְּלִבּוֹ, נָתַן לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. הִרְהַר עַל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל, נָתַן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְגו' [\(בראשית טו\)](#). אָמַר אַבְרָהָם לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַתָּה נֹתֵת לִי רְשׁוּת לֹמַר לִפְנֵיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר, ה' אֱלֹהִים, בְּמָה אֲדַע כִּי אֵירָשְׁנָה (שם פסוק ח). אָמַר לוֹ: יָדַע תִּדַע (שם פסוק יג). אוֹי לְאֲדָם שֶׁמוֹצֵיא דָבָר מִתּוֹךְ פִּיו וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן מוֹצֵיאֵו. שֶׁאַבְרָהָם עַל שֶׁאָמַר בְּמָה אֲדַע, הִשְׁיבּוּ, יָדַע תִּדַע וְגו', וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה (שם). מִי שֶׁמְדַבֵּר בְּפָנָי כָּל אֲדָם, מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ. מִי שֶׁמְדַבֵּר בְּפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַל אַחַת כַּמָּה וַיְכַמֵּה שֶׁמִּתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ וּבְבָנָיו וּבְבָנֵי בָנָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת עַד שִׁיחֵיו הַמֵּתִים. אֵלּוֹ לֹא דָן אֶלָּא בְּשַׁעַת הַדִּין בְּשַׁעַת שֶׁנִּפְשׁוֹ שֶׁל אֲדָם נִשְׁמָטָה מִמֶּנּוּ. וְזֶהוּ שֶׁשְׁלֹמֹה צָוַח, כָּל עֹמֵל אֲדָם לִפְיָהוּ [\(סחלת נ ו ז\)](#). כָּל מִצְוָה וְצִדְקָה שֶׁאֲדָם עוֹשֶׂה, דִּיּוֹ לְשַׁעַת שֶׁנִּפְשׁוֹ שֶׁל אֲדָם יִצָּאָה הֵימָנוּ. לְכָךְ כְּתִיב: כָּל עֹמֵל אֲדָם לִפְיָהוּ. כִּיִּן שֶׁשָּׁמַע אַבְרָהָם מִן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יָדַע תִּדַע, הִרְהַר בְּלִבּוֹ. אָמַר, אֲפֹשֶׁר כָּל אִמָּה שֶׁמְשַׁתְּעֵבֶדֶת בְּבָנֵי, שֶׁהִיא יִצָּאָה בְּשָׁלוֹם וְאֵינָה מִתְחַיֶּבֶת. אָמַר לִיהֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְגו' [\(בראשית טו, יד\)](#). לְכָךְ נֶאֱמַר: זְמַמָּה שְׂדֵה וְתִקְחָהּ.

יד וְנִטְעַתֶם וְעַרְלָתֶם. הַפְּתוּב מְדַבֵּר בְּתִינוּקָה. שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לְכֶם עַרְלִים, שֶׁאֵינוֹ יָכֹל לֹא לְהִשְׁתַּיֵּחַ וְלֹא לְדַבֵּר. וּבְשָׁנָה הַרְבִּיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ, שֶׁאָבִיו מְקַדְּשׁוֹ לַתּוֹרָה. הַלּוּלִים לֵה'. מֵהוּ הַלּוּלִים, שֶׁבְּשַׁעַת שֶׁהוּא מְהוֹלֵל לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וּבְשָׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִי, מִשַּׁעַת שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב לְקָרוֹת בַּתּוֹרָה. מִכָּאֵן וְאֵילָף, לְהוֹסִיף לְכֶם תְּבוּאָתוֹ. מִכָּאֵן שָׁנָה רְבוּתִינוּ, בֵּן חֲמִשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא, בֵּן עֶשֶׂר שָׁנִים לְמִשְׁנָה. לְפִי שֶׁבְּעוֹלָם הִזָּה אֲדָם מֵיִשְׂרָאֵל מוֹלִיד בֵּן, מוֹלִיכּוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ יִגַּע עִמּוֹ וּמְלַמְדוֹ תּוֹרָה. גְּרָמוֹ עֲוֹנוֹת, הוּא מֵת וְאֵינוֹ שָׁמַח מִמֶּנּוּ. אָמַר לְהוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּעוֹלָם הִזָּה עַל יְדֵי שִׁיזָר הִרַע מְצוּי בְּכֶם, אַתֶּם חוֹטְאִים וּבְנֵיכֶם מֵתִים. אֲבָל לְעֵתִיד לְבָא, אֲנִי מְסִיר יָצָר הִרַע מִכֶּם וּמִבְּנֵיכֶם וְאַתֶּם מוֹלִידִים וְשִׂמְחִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִיגְעוּ לָרִיק וְלֹא יִלְדוּ לְבָהֳלָה [\(ישעיה סה, כג\)](#).

טו כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלַל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ מוֹת יוּמָת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר, וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת [\(שמות כא, יז\)](#). וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה, מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, יִדְעָךָ נִרוֹ וְגו' [\(משלי כ, כ\)](#). רְבוּתִינוּ אָמְרוּ, חָס עַל שְׂרָאָה עֲרוֹת אָבִיו, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָלְלוֹ נִתְרַחַק הוּא וְתוֹלְדוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. הַמְקַלֵּל אֶת אָבִיו, עַל אַחַת כַּמָּה וַיְכַמֵּה. וְהַפְּתוּב אוֹמֵר, כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵית לָרַע, נִרְשָׁעִים יִדְעָךָ [\(משלי כד, כ\)](#). בּוֹא

וּרְאָה, מִצּוֹת כְּבוֹד אָב וְאִם כַּמָּה חֲבִיבָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂאִין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכָרוֹ, בֵּין צַדִּיק בֵּין רָשָׁע. מִנְלוֹ, מַעֲשֵׂו הַרְשָׁע, עַל שְׂכַפֵּד אֶת אָבִיו, נָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, שְׁלֹשׁ דְּמָעוֹת הַזֵּיל עֲשׂו הַרְשָׁע, אֶחָד מֵעֵינוֹ שֶׁל יָמִין, וְאֶחָד מֵעֵינוֹ שֶׁל שְׂמָאל, וְהַשְּׁלִישִׁית נִקְשָׁרָה בְּעֵינוֹ וְלֹא יִרְדָּה. אֵימָתִי, בְּשַׁעָה שֶׁבִּרְךְ יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשָּׂא עֵשׂו קוֹלוֹ וַיִּבְרַךְ [\(בְּרֵאשִׁית כו, לח.\)](#). בּוֹא וּרְאָה כַּמָּה שְׁלֹחַ נָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: הֶאֱכַלְתֶּם לֶחֶם דְּמָעָה וַתִּשְׁקֶמוּ בְּדָמָעוֹת שְׁלִישׁ [\(תְּהִלִּים פ, ו.\)](#). שְׁלֹשׁ אֵין כְּתִיב אֶלָּא שְׁלִישׁ, שְׁלֹשׁ הָיוּ שְׁלֹשׁ שְׁלֵמוֹת. וּמָה אִם רָשָׁע זֶה עַל שְׂכַפֵּד אֶת אָבִיו, מָה פָּרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. הַמְכַבֵּד אֶת אֲבוֹתָיו וְעוֹשֶׂה מִצּוֹת אַחֲרוֹת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִי הַקָּדִימִנִי וְאַשְׁלֵם תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם לִי הוּא [\(אִיּוֹב מא, ג.\)](#). מִי הוּא זֶה שֶׁהַקָּדִים כְּבוֹד לְאֲבוֹתָיו וְלֹא נִתְּתִי לוֹ בְּנִים. וְכֵן בְּאִיּוֹב אוֹמֵר, וְאוֹלָם מִי יִתֵּן אֵלֹהֵי דָבָר וַיִּפְתַּח שַׁפְּתָיו עִמָּךְ [\(שִׁם יא, ה.\)](#). וְכְתִיב: וַיִּגַּד לָךְ תַּעֲלוּמוֹת חֲכָמָה וְגוֹ' [\(שִׁם פְּסוּק ו.\)](#). וְכְתִיב: הַחֲקֵר אֵלֹהֵי תִמְצָא [\(שִׁם פְּסוּק ז.\)](#). מְשַׁל אִיּוֹב לָמָּה דוֹמָה. לָמִי שֶׁנָּתַן בְּקוֹלָר, וְאוֹמֵר: אֲנִי יוֹדַע מָה יֵשׁ בְּתוֹךְ פְּלִטְרִין שֶׁל מְלֶךְ. אָמְרוּ לוֹ: הֵתֵר עֲצָמָךְ מִן הַקּוֹלָר וְנִדַע שְׂאֵמָת אֶתָּה אוֹמֵר שְׂאֵתָּה יוֹדַע מָה שֶׁבְּתוֹךְ פְּלִטְרִין שֶׁל מְלֶךְ. אַף כִּף אִיּוֹב, הִזָּה לְבוֹשׁ שְׂבָעָה מִיָּנִי שְׁחִין, וְהִזָּה צָרִיךְ לְצַדִּיקָה. שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר, חֲנִנִי חֲנִנִי אֶתָּם רַעֲי, כִּי יָד אֵלֹהֵי נִגְעָה בִּי [\(שִׁם יט, כא.\)](#). וְהוּא אוֹמֵר, הִגַּעְתִּי לְסוֹף מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲדַעָה מַלְּיִם יַעֲנִנִי, וְאַבְיָנָה מָה יֹאמֵר לִי [\(שִׁם כג, ה.\)](#). אָמְרוּ לוֹ חֲבֵרָיו, הַחֲקֵר אֵלֹהֵי תִמְצָא [\(שִׁם יא, ז.\)](#), הֵן יִהְרָס וְלֹא יִבָּנֶה, יִסְגֵר עַל אִישׁ וְלֹא יִפְתַּח [\(שִׁם יב, יד.\)](#). מִשְׁהַפֵּךְ אֶת סְדוֹם וְהִרְסָה, מִי בְּנָאָה עוֹד. מִשְׁסַגֵּר הָאָרֶץ בְּפָנֵי קִרְחַ וְעֵדְתוֹ, מִי פָתַח עוֹד. אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוּלָה לַעֲמֹד עַל מַעֲשָׂיו, שֶׁנֶּאֱמַר: רְאָה אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים, כִּי מִי יוֹכַל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עָוְתוֹ [\(קִהְלֵת ז, יג.\)](#). אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּעוֹלָם הַזֶּה עַל יְדֵי יִצְרָר הָרַע, בְּנֵי אָדָם לוֹקִין. אֲבָל לְעֵתִיד אֲנִי עוֹקְרוֹ מִכֶּסֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִסִּירוּתִי אֶת לֵב הָאָבִו מִבְּשָׂרְכֶם וְגוֹ', וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם, וְעֲשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּחַקֵּי תַלְכוּ, וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם [\(יִחְזַקְאֵל לו, כו-כז.\)](#).

פִּרְשַׁת אִמּוֹר

א **אמר** אל הכהנים. זה שאמר הכתוב: אמרות ה' אמרות טהורות וגו' (תהלים

יב.ז). על כל מה שהקדוש ברוך הוא מזהיר את ישראל, בשביל קדשיתו וטהרתו. הוי, אמרות ה' אמרות טהורות. דבר אחר, אמר אל הכהנים ואמרת אליהם, הרי אמירה שני פעמים. משל למה הדבר דומה, לטבח שהיה נכנס ויוצא לפני המלך. אמר המלך, גוזר אני עליך שלא תראה את המת כל ימך, מפני שאתה נכנס ויוצא ורואה פני, שלא תטמא את פלטרין שלי. כך גזר הקדוש ברוך הוא על הכהנים הנכנסים לבית המקדש, שלא יטמאו למת. לפיכך הוא אומר, לנפש לא יטמא בעמיו.

ב **דבר** אחר, אמר אל הכהנים. מה כתיב למעלה מן הענין, ואיש או אשה כי

יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו, באבן ירגמו אותם דמיהם בם, ואחרי כן, אמר אל הכהנים. זה שאמר הכתוב: וכי יאמרו אליכם דרשו אל האבות ואל הידעונים המצפצפים והמהגים, הלוא עם אל אלהיו ידרש בעד החיים אל המתים (ישעיה ח. יט). אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אם יאמרו לכם אמות העולם, הניחו אל האלהים שבשמים ודרשו אל האבות. אמרו להם, הלוא עם אל אלהיו ידרש. כמו שאמר אליהו לאחזיהו, המבלי אין אלהים בישראל אתה שולח לדרש בבעל זבוב אלהי עקרון (מייב א. ז). למה לנו להניח מי העולמים, והי אלהים אמת, הוא אלהים חיים ומלך עולם, ונדרש אל המתים, פה להם ולא ידברו, עינים להם ולא יראו (תהלים קטו. ח). אנו כתיב בנו, ואתם הדבקים בהי אלהיכם, חיים בלכם היום (דברים ד. ז), לפיכך נדרש באלהים חיים. אבל אלהות של עובדי עבודה זרה, כמוהם יהיו עושיהם (תהלים קטו. ח). מה כתיב אחריו, לתורה ולתעודה אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר (ישעיה ח. ט). רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש. רבי יוחנן אמר, אמר הקדוש ברוך הוא, אם לא יאמרו כדבר הזה לאמות העולם, אין להם שחר, אינו מזריח להם את השחר. רבי שמעון בן לקיש אמר, אשר אין לו שחר, האובות והידעונים על עצמן אינן מעלין את השחר, שהן נתונין באפל, וכל שכן על אחרים. ואם תאמרו, ממי נדרש. הרי הוא אומר, ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וגו', על פי התורה אשר יורוך וגו' (דברים יז. ט-א). ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני, מה כתיב אחריו, אמר אל הכהנים בני אהרן. מה ענין זה אצל זה. אלא שצפה הקדוש ברוך הוא, שעתיד שאול למלך על ישראל ולהרג את הכהנים בנזב ולדרש באוב וידעוני, שנאמר: ויאמר שאול לעבדיו בקשו לי אשת בעלת אוב ואלכה אליה ואדרשה בה (ש"א כח. ז). אמר רבי שמעון בן לקיש, משל למה שאול דומה,

למלך שנכנס למדינה. אמר המלך, כל התרנגולין שיש במקום הזה ישחטו בלילה. בקש לצאת לדרך בבקר, אמר, אין כאן תרנגול שיקרא. אמרו לו: לא אתה הוא שצוית לשחטן. אף כאן שאול הסיר את האובות ואת הידעונים, והוא חוזר ואומר: בקשו לי אשת בעלת אוב. ויתחפש שאול (שם פסוק ח). מהו ויתחפש, שנעשה חפשי מן המלכות. וילך הוא ושני אנשים עמו ויבאו אל האשה לילה ויאמר קסמי נא לי באוב והעלי לי את אשר אמר אליך (שם). ומי היו. אבנר ועמשא. למדה תורה דרך ארץ, שלא יצא אדם לדרך לבדו. שכל היוצא לבדו לדרך, נעשה עבד לעבדים. אמר רבי איבו, שני בני אדם נהגו דרך ארץ, אברהם ושאול. אברהם, כתיב בו, ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו, ויבקע עצי עולה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים (בראשית כב, א). וכאן: וילך הוא ושני אנשים עמו. ויבאו אל האשה לילה, וכי לילה היה. אלא אותה שעה היה להם אפלה פלילה. ויאמר קסמי נא לי באוב והעלי לי את אשר אמר אליך (ש"א כח, ח). אמרה האשה, הנה אתה ידעת את אשר עשה שאול אשר הכרית את האבות ואת הידעני מן הארץ, ולמה אתה מתנקש בנפשי להמיתני (שם פסוק ט). אמר לה: חי ה' אם יקרא עון בדבר הזה (שם פסוק י). אמר רבי שמעון בן לקיש, משל למי שאול דומה. לאשה שהיא נתונה אצל אהובה, והיא נשבעת בחיי בעלה. ותאמר האשה את מי אעלה לך (שם פסוק יא), מאומרי מי ה', או מאומרי מי כמכה באלים ה'. אמר לה: שמואל העלי לי (שם), רבן של הנביאים. עשתה מה שעשתה והעלתה. ותרא האשה את שמואל ותזעק בקול גדול ותאמר האשה למה רמיתני ואתה שאול (שם פסוק יב). מהיכן ידעה. אמרו רבותינו זכרונם לברכה: לא כשם שהוא עולה למלך כד הוא עולה להדיוט. אלא למלך, פניו למעלה ורגליו למטה כדרך כל העולם. ולהדיוט, פניו למטה ורגליו למעלה. ויאמר לה המלך אל תיראי כי מה ראית, ותאמר האשה אל שאול, אלהים ראיתי עולים מן הארץ (שם פסוק ג). אלהים, תרי. ומי היו. שמואל ומשה. כששמע שאול כד, נתגרא, שקרא לאחד ועלו שנים, שניאמר: אלהים ראיתי עולים מן הארץ. ויאמר לה מה תארו (שם פסוק ד) של אחד. ותאמר איש זקן עולה והוא עטה מעיל (שם). שלשה דברים אמרו במעלה המת בזכורו. המעלה אותו, רואהו ואינו שומע את קולו. והשואלו, שומע את קולו ואינו רואהו. והעומדים שם, לא שומעין ולא רואין. איש זקן עולה והוא עטה מעיל. ולהלן כתיב: ומעיל קטן תעשה לו אמו (ש"א ב, יט). תנא, הוא המעיל אשר בו גדל, בו נקבר, בו עלה. תנא בשם רבי נתן, כסות שיורדת עם אדם לקבורה, בו עתיד לעלות בתחית המתים, שניאמר: תתהפך כחמר חותם ויתניצבו כמו לבוש (איוב לח, ד). וידע שאול כי שמואל הוא ויפל אפים ארצה, ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי (ש"א כח, יד-טו). אמר ליה לא היה לך להרגיז לבוראך אלא בי, שעשית אותי עבודה זרה. לא כן שנינו, כשם שנפרעים מן העובד, כד נפרעין מן הנעבד. ויש אומרים: למה הרגזתני. שאמר ליה: הייתי מרגיז שמא יום הדין הוא והייתי מתגרא. והלא דברים קל וחמר. ומה שמואל

רָבוּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים, הָיָה מִתְנַרְא מִיּוֹם הַדִּין. שָׁאָר בְּנֵי אָדָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי כִּי הָיָה מְטִי לְהַאֲרִי קָרָא, הָיָה בְּכִי, שֶׁנֶּאֱוָר רַע וְאֶהְבּוּ טוֹב וְהַצִּיגוּ בְּשַׁעַר מִשְׁפָּט, אוֹלֵי יַחֲנוּן ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת שְׂאֲרִית יוֹסֵף (עֲמוֹס ה, טו). אָמַר, כָּלִי הָאֵי וְאוֹלֵי. בְּקִשׁוֹ אֵת ה' כָּל עַנְוֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר מִשְׁפָּטוֹ פָּעְלוּ, בְּקִשׁוֹ צָדֵק, בְּקִשׁוֹ עֲנוּה, אוֹלֵי תִּסְתְּרוּ בְּיוֹם אָף ה' (צִפְנִיָּה ב, ג). כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבֵרָא רוּחַ וּמַגִּיד לְאָדָם מַה שָׁחוּ (עֲמוֹס ד, י). רַבִּי חֲנִי אוֹמֵר, יִתֵּן בְּעַפְרָ פִּיהוּ אוֹלֵי יֵשׁ תִּקְוָה (אֵיכָה ג, כח). כִּי אֵת כָּל מַעֲשֵׂה, הָאֱלֹהִים יָבִיא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נַעֲלָם (סֵהֶלֶת יב, יד). וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל צַר לִי מְאֹד וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בִּי, וְאֱלֹהִים סָר מֵעָלַי וְלֹא עֲנִנִי עוֹד גַּם בְּיַד הַנְּבִיאִים גַּם בְּחִלּוּמוֹת וְגוֹי (שׁ"א כח, טו). וְלָמָּה לֹא אָמַר לִיָּה בְּאוֹרִים וְתַמִּים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לֵב יוֹדֵעַ מֵרַת נִפְשׁוֹ (מִשְׁלֵי יד, ט). עַל שֶׁהָרַג נוֹב עִיר הַכְּהֻנִּים, לֹא הִזְכִּיר לוֹ אוֹרִים וְתַמִּים. אָמַר לוֹ שְׂמוּאֵל, וַיַּעַשׂ ה' לוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַדִּי וַיִּקְרַע ה' אֵת הַמַּמְלָכָה מִיָּדֶךָ וַיִּתְּנָה לְרַעֲדָ לְדָוִד (שׁ"א כח, יז). אָמַר לִיָּה: כִּד הָיִית גָּבוֹן, אָמַרְתָּ לִּי, וַיִּתְּנָה לְרַעֲדָ הַטּוֹב מִמֶּךָ. וְכִדוֹ אָמַרְתָּ, לְרַעֲדָ לְדָוִד. אָמַר לִיָּה, כִּד הָיִינָא גָבֻךְ, הָיִינָא בְּעֵלְמָא דְשִׁקְרָ, וְהָיִינָא אָמַרִי לָךְ מִלִּין דְשִׁקְרָ, מִדְּחִיל מִנְדָּךְ דְלֹא תִקְטְלִינִי. בְּרַם אָנָּא כָּעוֹן בְּעֵלְמָא דְקִשׁוּט, לֹא תִשְׁמַע מִנִּי אֱלֹא מִלִּין דְקִשׁוּט. לֹא עַל חֲנָם עָשָׂה לָךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּדַבְרָ הַזֶּה, אֱלֹא, כַּאֲשֶׁר לֹא שְׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וְלֹא עָשִׂיתָ חֲרוֹן אַפּוֹ בְּעַמְלֵק וְגוֹי, וַיִּתֵּן ה' גַּם אֵת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ בְּיַד פְּלִשְׁתִּים, וּמָחָר אֶתְּהָ וּבְנֵיךָ עִמִּי (שֵׁם פִּסּוּק יח, ט). עִמִּי, בְּמַחֲצִיתִי, כִּינּוֹן שֶׁשְׁמַע כָּךְ, וַיִּמְהַר שְׂאוֹל וַיִּפֹּל מִלֵּא קוֹמָתוֹ אֲרָצָה וַיִּירָא מְאֹד מִדְּבַרֵי שְׂמוּאֵל (שֵׁם פִּסּוּק כ). אָמְרוּ אַבְנֵר וְעַמְשָׂא, מַה אָמַר לָךְ. אָמַר לָהֶם: אָמַר לִי, לְמָחָר אֶתְּ נַחַת לְקַרְבָּא וְנִצְחָתָ, וּבְנֵיךָ מִתְּמַנִּין רַבְרָבִים. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִלְאָכֵי הַשָּׁרֵת, וְאָמַר לָהֶם: בּוֹאוּ וּרְאוּ בְרִיָּה שְׁבַרְאֵתִי בְּעוֹלָמִי. בְּנֵהַג שְׁבַעוֹלָם, אָדָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה, אֵינּוּ מוֹלִיךְ בְּנָיו עִמּוֹ מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן, וְזֶה יוֹרֵד לְמִלְחָמָה וַיִּוֹדַע שֶׁהוּא נִהְרָג, וְנוֹטֵל בְּנָיו עִמּוֹ, וְשָׂמַח עַל מִדַּת הַדִּין שְׁפּוֹגְעַת בּוֹ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי, מְלַמֵּד, שֶׁהָרָאָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁהָ, דוֹר וְדוֹרְשָׁיו, דוֹר וְשׁוֹפְטָיו, דוֹר וְשׁוֹטְרָיו, דוֹר וְדוֹרְשָׁיו, וְהָרָאָהוּ אֵת שְׂאוֹל וּבְנָיו נוֹפְלִים בְּחַרְב. אָמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מְלָךְ רַאשׁוֹן שְׁיַעֲמֹד עַל בְּנֵיךָ יְדַקֵּר בְּחַרְב. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלִי אֶתְּהָ אוֹמֵר. אָמַר אֵל הַכְּהֻנִּים שֶׁהָרַג, שְׁמַקְטְרִגִּין עַל שְׂאוֹל עַל שֶׁהָרַג נוֹב עִיר הַכְּהֻנִּים. וְזֶה שְׁנֵאָמַר: וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשְׁהָ אָמַר אֵל הַכְּהֻנִּים. תָּנוּ רַבָּנוֹן, עַל חֲמֵשׁ חֲטָאוֹת נִהְרָג אוֹתוֹ צְדִיק, שְׁנֵאָמַר: וַיָּמָת שְׂאוֹל בְּמַעְלוֹ אֲשֶׁר מָעַל בְּה' (דְּהַ"א ג, ג), עַל שֶׁהָרַג נוֹב עִיר הַכְּהֻנִּים, וְעַל שֶׁחָמַל עַל אֲגָג. וְעַל אֲשֶׁר לֹא שְׁמַע לְשְׂמוּאֵל, שְׁאָמַר לוֹ: שְׁבַעַת יָמִים תּוֹחִיל עַד בּוֹאֵי אֱלִיךָ (שׁ"א ג, ח), וְהוּא לֹא עָשָׂה כּוֹן, אֱלֹא, וְאֶתְּאִפְק וְאֶעֱלֶה הָעוֹלָה (שֵׁם יג, יב). וְגַם לְשָׂאֵל בְּאוֹב לְדְרוֹשׁ, וְלֹא דְרֹשׁ בְּה' וַיִּמִּיתָהוּ (דְּהַ"א ג, יג-יד).

ג ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם. אמר רבי יוחנן, כל מקום שנאמר אמר ואמרת, צריך לדרוש. ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה. ויאמר ויאמר, למה לי. אמר לה: אם הוא זה, מוטב. ואם לאו, אמרי שהוא הוא. דבר אחר, עד שלא הכיר בה שהיא יהודית, הנה משיח עמה על ידי תרגמן. משהכיר בה, התחיל לספר עמה. פיוצא בו, ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל ויאמר כה אמר ה' [\(מ"א כ, ח\)](#). ויאמר שני פעמים למה לי. אלא אמר לו: כשיפל בו הוד בידך, לא תחמלו עליו. אמירה שניה, אמר לו: הוי יודע כמה מצודות וחרמים פרשתי לו עד שבא לידך. ועכשו אם הפקד יפקד, והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו. פיוצא בו, ויאמר אל האיש לבוש הבדים ויאמר בא אל בינות לגלגל [\(יחזקאל י, ב\)](#). הקדוש ברוך הוא אמר למלאך, והמלאך לכרוב. אמר לו: גזר עלי הקדוש ברוך הוא, ואני אין לי רשות להכנס בתוך מחיצתך, אלא עשה עמי צדקה ותן לי שני גחלים. מיד, וישא ויתן אל חפני לבוש הבדים [\(יחזקאל י, ז\)](#). רבי פנחס אמר, הפשירן ונתנו לו. רבי שמעון דסכנין בשם רבי לוי אמר, שני גחלים היו עמומות ביד גבריאל, סבור שישאל יעשו תשובה. כיון שלא עשו, בקש לזרק ולקעקע ביצתו. אמר לו הקדוש ברוך הוא, לגבריאל גבריאל, להונך להונך, יש בהן בני אדם שעושין צדקה אלו עם אלו, שנאמר: וירא לכרבים תבנית יד אדם תחת כנפיהם [\(שם פסוק ח\)](#). ואף כן, אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת. אמירה ראשונה, למת מצוה יטמא. והשניה, לא יטמא. לפיכך, אמר ואמרת. לפי שבעולם הנה, כהן מטמא למת מצוה. אבל לעתיד, אין אתם מטמאין כל עקר. למה, שאין מיתה לעתיד, הדא הוא דכתיב: בלע המות לנצח [\(ישעיה כה, ח\)](#).

ד מה כתיב אחר הענין הזה, והכהן הגדול מאחיו. ולמה נקרא שמו כהן גדול. שהוא גדול בחמשה דברים. בנוי, בכח, בעשר, ובחכמה, ובשנים. בנוי, שיהא נאה מאחיו. בכח, שיהא גבור בכח. בוא וראה כשהניף אהרן את הלויים, שנים ועשרים אלף הניף ביום אחד. ביצד הנה מניף אותם. מוליך ומביא מעלה ומוריד. הוי, שהנה גדול בכח. בעשר מנין. שאם לא הנה עשיר, שאחיו הכהנים מעשרין אותו. מעשה בפנחס הסתת שמנו אותו כהן גדול, ויצאו אחיו הכהנים וראו אותו חוצב אבנים, ומלאו את המחצב לפניו דיגרי זהב. ומנין שאם אין לו שאחיו מגדליו אותו, שנאמר: והכהן הגדול מאחיו. ולא כהן גדול בלבד, אלא המלך פיוצא בו. וכן אפה מוצא בדרך המלך, כיון שהלך להלחם בגלית הפלשתי. אמר לו שאול, לא תוכל ללכת אל הפלשתי הנה להלחם עמו כי נער אפה, והוא איש

מלחמה מנעוריו (ש"א יז, ג). אמר לו דוד, רועה הנה עבדך לאביו בצאן ובא הארי ואת הדב ונשא שיה מהעדר, ויצאתי אחריו והפתיו והצלתי מפיו ויקם עלי וגו', גם את הארי גם הדב הפה עבדך והנה הפלשתי הערל הנה פאחד מהם (ש"א יז, לד-לו). אמר ליה שאול, ומי אמר לך שאתה לכל להרג אותו. מיד השיבו דוד, ה' אשר הצילני מיד הארי ומיד הדב, הוא יצילני מיד הפלשתי הנה (שם פסוק לז). מיד, ויילבש שאול את דוד מדיו (שם פסוק לח). וכתוב בשאול, משכמו ומעלה גבה מכל העם (שם ט, א). כיון שהלבישו בגדיו וראה שעשויין לו, מיד הכניס בו עין צרה. כשראה דוד בן שהלבין פני שאול, אמר לו: לא אוכל ללכת באלה כי לא נסיתי, ויסירם דוד מעליו (שם יז, ט). הא למדת, שאפלו יהא אדם קצר והוא מתמנה מלך, נעשה ארף. כל כך למה. שבשעה שהיה נמשח בשמן המשחה, נעשה משבח מכל אהיו. אמר דוד, בשמן המשחה שנמשחתי בו, אני שמח. שכן הוא אומר, לכן שמח לבי ויגל כבודי, אף בשרי ישכן לבטח (תהלים טז, ט).

ה וידבר ה' אל משה שור או כשב או עז כי יולד. זה שאמר הכתוב: צדקתך

כהררי אל, משפטך תהום רבה וגו' (תהלים לו, ז). צדקתך כהררי אל, אלו הצדיקים שנמשלו בהרים, שנאמר: שמעו הרים את ריב ה' (מיכה ו, ב). משפטך תהום רבה, אלו הרשעים, שנאמר: תהומות יכסימו (שמות טו, ה). צדקתך כהררי אל, אלו הצדיקים. מה הרים הללו מעלים עשבים, אף הצדיקים יש להם מעשים טובים. משפטך תהום רבה, אלו הרשעים. מה התהום אינו מעלה עשבים, אף הרשעים אין להם מעשים טובים. צדקתך כהררי אל. מה ההרים הללו ראויין להזריע ועושין פרות, כך הצדיקים עושין פרות, ומטיבין לעצמן ומטיבין לאחרים. למה הדבר דומה, לפעמון של זהב והגול שלו של מרגליות. כך הם הצדיקים מטיבין לעצמן ומטיבין לאחרים, שנאמר: אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו (ישעיה ג, ז). משפטך תהום רבה, אלו הרשעים. מה התהום הנה אינו יכל להזרע ואינו עושה פרות, כך הרשעים אין להם מעשים טובים ואינן עושין פרות. אלא מצרין לעצמן ולאחרים, שנאמר: אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו (שם פסוק יא), רע לעצמו ורע לאחרים. צדקתך כהררי אל. סרס המקרא ודרשהו, צדקתך על משפטך, כהררי אל על תהום רבה. מה ההרים הללו כובשין את התהום שלא יעלה ויצוי את העולם, כך מעשיהם של צדיקים כובשין את הפרעניות שלא תבא לעולם. צדקתך כהררי אל. מה ההרים הללו אין להם סוף, כך אין סוף למתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא. משפטך תהום רבה. מה התהום אין לו חקר, כך אין חקר לפרענותו של רשעים לעתיד לבא. צדקתך כהררי אל. רבי ישמעאל ורבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר, הצדיקים שהן עושין את התורה שנתנה מהררי אל, הקדוש ברוך הוא עושה עמהן צדקה כהררי אל. והרשעים שאין עושין את

התורה שנתנה מהררי אל, הקדוש ברוך הוא מדקדק עמם עד תהום רבה. רבי עקיבא אומר, אחד אלו ואחד אלו, הקדוש ברוך הוא מדקדק עמם. וגובה מן הצדיקים מעוט מעשים רעים שעשו בעולם הזה, כדי לשלם להם שכר משלם לעולם הבא. ומשפיע שלהם לרשעים ומשלם להם מעוט מעשים טובים שעשו בעולם הזה, לפרע להם לעולם הבא. רבי מאיר אומר, משל את הצדיקים בדירתו, ומשל את הרשעים בדירתו. משל את הצדיקים בדירתו, כמו שנאמר: במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נוהם [\(יחזקאל לד, יד\)](#). ומשל את הרשעים בדירתו, שנאמר: כה אמר אדני ה' ביום רדתו שאלה האבלתי כסתי עליו את תהום, הבלתי כתיב. אמר רבי יהודה בר רבי אמי, משל, אין עושין כסוי לגיגית, לא של כסף ולא של זהב ולא של נחשת ולא של ברזל, אלא של חרש, מפני שהוא מין במינו. כך אמר הקדוש ברוך הוא, גיהנם חשך, שנאמר: יהי דרכם חשך וחלקלקות ומלאך ה' רוזףם [\(תהלים לה, ו\)](#). והתהום חשך, שנאמר: וחשך על פני תהום [\(בראשית א, ב\)](#). והרשעים חשך, שנאמר: והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי ראנו ומי ידענו [\(ישעיה כט, טו\)](#), יבא חשך ויכסה חשך, כמה דאית אמר: כי בהבל בא ובחשך ילך ובחשך שמו יכסה [\(קהלת ג, ד\)](#).

צדקתו כהררי אל. אמר רבי יהודה בר סמון, צדקה שעשית עם נח בתבה,

כהררי אל, שנאמר: ותנח התבה בחדש השביעי על הרי אררט [\(בראשית ת, ד\)](#). ומשפטים שעשית עם דור המבול, שדקדקת עמם עד תהום רבה, שנאמר: ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה [\(שם ז, יא\)](#). וכשהזכרתו לא זכרתו לבדו, אלא וזכר אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על הארץ וישכו המים [\(שם ח, א\)](#). רבי יהושע בן לוי סליק לרומי, ראה שם עמודים של שיש מכרכים בקניות, בשרב שלא יפקעו, ובצנה שלא יקרשו. וראה שם עני אחד, מחצלת של קנים מתחתיו, מחצלת קנים על גביו. על העמודים קרא, צדקתו כהררי אל, הו דאית זיהב את משפע. ועל העני קרא, משפטיו תהום רבה, הו דאית מחי את מדקדק. מהו אדם ובהמה תושיע ה'. אלכסנדרוס מלך מוקדון אזל לגבי מלכא קציא לאחורי הרי חשך. אזל למדינה חדא דשמא קרטינדא, דהיא כלה דנשים. נפקו לקדמותיה. אמרו ליה, אי את עבדת עמו קרבא ונצחת לו, שמך נפיק בעלמא דמחוזא דנשיא אתריכת. ואי אנו עבדו עמך קרב ונצחו לך, שמך נפיק בעלמא, דנשיא עבדו עמך קרב ונצחו לך, ותוב לית את קאים קדם מלכו. כי נפיק, כתב על תרע פילי, אנא אלכסנדרוס מקדון שטיא הוינא עד דאתינא לקרטינדא מדינתא, וילפי עצא מן נשיא. אזל למדינתא אחרי דשמה אפריקי, נפקו לקדמותיה בחזורו דדהב ורמוניו דדהב ולחמא דדהב. אמר להון, ומה, דהבא מתאכיל בארעכון. אמרו ליה, ולא הוה לך

כְּדוֹן בְּאַרְעָד דְּאַתִּית לְגַבּוֹן. אָמַר לְהוּ, לָאוּ עֲתָרִיכוֹן אֲתִית לְמַחְזִי, אֶלָּא דִּינְצִיבוֹן אֲתִית לְמַחְמִי. עַד אֵינּוֹן יִתְבִּין, אֲתוּ תְּרִי גְבָרִי לְדִינָא קְדָם מְלָכָא. חַד אָמַר, מָאֲרִי מְלָכָא, אָנָּא, חוֹרְבְּנָא זְבִנִית מְהֵאִי גְבָרָא וְגִרְפְּתִיהָ וְאַשְׁכַּחִית בֵּיהּ סָמָא, אָמַרִית לִיהּ, סָב סִימְתָד, דְּחַרוּבְתָא זְבִנִית, וְסִימְתָא לָא זְבִנִית. וְאַחֲרִינָא אָמַר, כְּמָה דְּאַתְּ מְסִתְפִי מַעֲנֵשׁ גְּזֵל, כְּדָ מְסִתְפִינָא אָנָּא. כְּדָ זְבִנִית לָד, חוֹרְבָא וְכָל מָה דְּאַית בֵּיהּ זְבִנִית לָד. קָרָא מְלָכָא לְחַד מְנַהוֹן, אָמַר לְהּ, אֵית לָד בַּר דְּכַר. אָמַר לְהּ, הוּ. קָרָא לְאַחֲרִינָא, אָמַר לְהּ, אֵית לָד בְּרַת נּוֹקְבָא. אָמַר לְהּ, הוּ, אָמַר לְהוֹן, יִזְלוֹן וְיִנְסַב דִּין לְדִין וְיִכְלוֹן סָמָא תְּרוּוִיהוֹן. וְשָׂרִי אֶלְפִסְנִדְרוֹס מוֹקְדוֹן תְּמָה. אָמַר לְהּ מְלָכָא, מָאִי תְּמָהִית, לָא דְּאַנִית טְבוֹת. אָמַר לְהּ, אֵין. אָמַר לְהּ, אֵלוּ הוּיִת הַדִּין דִּינָא בְּאַרְעָכוֹן, מָה הוּיִתוֹן עֲבָדִין בֵּהּ. אָמַר לְהּ, מָרִיס רִישִׁיהָ דְּדִין וְרִישִׁיהָ דְּדִין, וְסִימְתָא סְלֶקָא לְבִי מְלָכָא. אָמַר לְהּ, וְשִׁמְשָׂא דִּנְחָא עֲלִיכוֹן. אָמַר לְהּ, הוּ. אָמַר לְהּ, וּמְטָרָא נְחִית עֲלִיכוֹן. אָמַר לְהּ, הוּ. אָמַר לְהּ, דִּילְמָא אֵית בְּאַרְעָכוֹן בְּעִיר דְּקִיק. אָמַר לְהּ, הוּ. אָמַר לְהּ, זֵיל תְּפַח רִיחִיהָ דְּהַהוּא גְבָרָא, בְּזָכוֹת בְּעִירָא דְּקִיק אֵי שְׁמִשָׂא דִּנְחָא עֲלִיכוֹן וּמְטָרָא נְחִית עֲלִיכוֹן, וּבְזָכוֹת בְּעִירָא דְּקִיקָא אֲתוֹן מְשִׁתְּזָבוֹן. הוּי, אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה', אָדָם בְּזָכוֹת בְּהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה'. אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, רְבוּנוּ שְׁל עוֹלָם, כְּאָדָם אֲנַחְנוּ, כְּבְּהֵמָה תּוֹשִׁיעֵנוּ, לְפִי שְׁאַנְחָנוּ נִמְשָׁכִין אַחֲרִיד כְּבְּהֵמָה, שְׁנַאֲמַר: מְשִׁכְנִי אַחֲרִיד גְּרוּצָה, הֵבִיאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרְיוֹ, נְגִילָה וְנִשְׁמַחָה בָּד, נְזַפְרָה דְּדִידִי מִיַּיִן, מִיִּשְׂרָיִם אֶהְבוּד (שְׁהִישׂ א, ד). לְהִיכֹן אָנוּ נִמְשָׁכִין אַחֲרִיד, לְגוֹן עֵדוֹ. הָדָא הוּא דְּכִתְבִי: יִרְוֹן מְדִשׁוֹן בִּיתָד וְנַחַל עֲדָנִיד תִּשְׁקִים (תְּהִלִּים לו, ט). אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר מְנַחֵם, עֲדָנִיד אֵין כְּתִיב, אֶלָּא עֲדָנִיד. מְלַמֵּד, שְׁכָל צְדִיק וְצְדִיק יֵשׁ לוֹ עֵדוֹ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה'. אָמַר רַבִּי יֶצְחָק, מְשִׁפֵּט אָדָם וּבְהֵמָה, אַחַד. מְשִׁפֵּט אָדָם, וּבִיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל. וּמְשִׁפֵּט בְּהֵמָה, וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה.

רַבִּי תְּנַחוּמָא פְּתַח, מִי הַקְּדִימִנִי וְאַשְׁלָם, תַּחַת כָּל הַשְּׁמַיִם לִי הוּא (אֵיבּוּב מֵא, ג),

זֶה רִיב הַדֵּר בְּמִדִּינָה וְנוֹתֵן שְׂכָר סוֹפְרִים וּמְשַׁנִּיּוֹת. אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, עָלִי לְשֵׁלָם לוֹ שְׂכָר עֲמִלוֹ, לְתַן לוֹ בְּשִׁכְרוֹ בּוֹ זָכָר. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בּוֹ אֶלְעָזָר, עֲתִידָה בַּת קוֹל לְהִיּוֹת מְפוֹצָצָת בְּרֵאשֵׁי הַהָרִים וְאוֹמְרַת, כָּל מִי שְׁפָעַל עִם אֵל, יָבֵא וְיִטַּל שְׂכָרוֹ. וְרוּחַ הַקְּדוּשׁ צוֹנַחַת וְאוֹמְרַת, מִי הַקְּדִימִנִי וְאַשְׁלָם. מִי קָלַס לְפָנֵי עַד שְׁלָא נְתַתִּי בּוֹ נְשָׁמָה. מִי מָל לְפָנֵי עַד שְׁלָא נְתַתִּי לוֹ בּוֹ זָכָר. מִי עָשָׂה לְפָנֵי צִיּוֹת עַד שְׁלָא נְתַתִּי לוֹ טְלִית. מִי עָשָׂה מְעַקָּה עַד שְׁלָא נְתַתִּי לוֹ גִּג. מִי עָשָׂה סִכָּה עַד שְׁלָא נְתַתִּי לוֹ מְקוּם. מִי הִפְרִישׁ לִי פֶּאֶה עַד שְׁלָא נְתַתִּי לוֹ שְׂדָה. מִי הִפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר עַד שְׁלָא נְתַתִּי לוֹ גֶּרֶן. מִי הִקְרִיב לְפָנֵי קִרְבָּן עַד שְׁלָא נְתַתִּי לוֹ בְּהֵמָה. הוּי, שׂוֹר אוֹ כְּשָׁב אוֹ עֵז.

ח שור או כָּשֶׁב או עז. רבי יַעֲקֹב בַּר זְבִיד בְּשֵׁם רַבִּי אֲבָהוּ פָּתַח, וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מִזְכִּיר עוֹן בְּפָנוּתָם אַחֲרֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהִים [\(יחזקאל כט, טז\)](#). וְכָתִיב: שָׂרְפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ, שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאַחַד, בְּשִׁתִּים יִכְסֶה פָּנָיו וְגו'. בְּשִׁתִּים יִכְסֶה פָּנָיו, שֶׁלֹּא יִבִּיט פָּנָיו שְׂכִינָה. וּבְשִׁתִּים יִכְסֶה רַגְלָיו, שֶׁלֹּא יִרְאֶה פָּנָיו הַשְּׂכִינָה, דְּכָתִיב: וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רַגַל עֵגֶל [\(יחזקאל א, ז\)](#). עַל שֵׁם, וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מִזְכִּיר עוֹן. וּבְשִׁתִּים יַעֲוֹף, לְקַלוֹס. וְתִנְיֵן תִּמְוֶן, כָּל הַשּׁוֹפְרוֹת כְּשִׁרוֹת חוּץ מִשָּׁל פָּרָה שֶׁהוּא שֶׁל עֵגֶל, עַל שֵׁם וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מִזְכִּיר עוֹן. וְתִנְיֵן תִּמְוֶן, וְהִרְגַת אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה [\(ויקרא כ. טז\)](#). אִם הָאִשָּׁה חֲטָאת, בְּהֵמָה מִה חֲטָאת. אֲלֹא מִפְּנֵי שֶׁבִּאתָה לְאִשָּׁה תִּקְלָה עַל יָדָהּ, לְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב שֶׁלֹּא תִהְיֶה בְּהֵמָה עוֹבְרַת בְּשׂוֹק וְיֹאמְרוּ, זֶה הִיא הַבְּהֵמָה שֶׁנִּהְרְגָה אִשָּׁה פְּלוֹנִית עַל יְדֵיהָ, עַל שֵׁם, וְלֹא יִהְיֶה עוֹד וְגו'. וְתִנְוֶן, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ, אִין הַסּוֹטָה שׁוֹתָה בְּכוֹס שֶׁל חֲבֵרְתָהּ. שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים: בְּכוֹס זֶה שִׁתְּתָה אִשָּׁה פְּלוֹנִית וּמָתָה, עַל שֵׁם, וְלֹא יִהְיֶה עוֹד. אֵף כָּאן, שׁוֹר אוֹ כָּשֶׁב אוֹ עֵז כִּי יוֹלֵד. שׁוֹר נוֹלָד וְלֹא עֵגֶל נוֹלָד אֲלֹא מִשׁוּם דְּכָתִיב: וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסֶּכֶה. לְפִיכָךְ קָרְאוּ הַכָּתוּב שׁוֹר, וְלֹא קָרְאוּ עֵגֶל.

ט שור או כָּשֶׁב או עז. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: מִה שֶׁהָיָה כְּבֵר הוּא, וְאֲשֶׁר לֵהִיּוֹת כְּבֵר הָיָה [\(סנהדרין ג, טז\)](#). רַבִּי יְהוֹדָה וְרַבִּי נְחֻמְיָה. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, אִם יֹאמַר לָךְ אָדָם, שֶׁאִם לֹא חֲטָא אָדָם הָרֵאשׁוֹן, הָיָה חַי וְקַיִם עַד עַכְשָׁיו, אָמַר לוֹ אַתָּה, כְּבֵר אֲלֵיָהוּ זְכוּרֹנוֹ לְבִרְכָה שֶׁלֹּא חֲטָא, אֵינֶנּוּ חַי וְקַיִם עַד עַכְשָׁיו. וְאֲשֶׁר לֵהִיּוֹת כְּבֵר הָיָה. אִם יֹאמַר לָךְ אָדָם שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְחִיָּה מֵתִים, אָמַר לוֹ: לֹא כְּבֵר עָשָׂה כֵּן עַל יְדֵי אֲלֵיָהוּ וְעַל יְדֵי אֱלִישֶׁעַ וְעַל יְדֵי יְחִזְקֵאל. וְרַבִּי נְחֻמְיָה אוֹמֵר, אִם יֹאמַר לָךְ אָדָם שֶׁהָיָה הַעוֹלָם כְּלוֹ מֵיִם בְּמִים, אָמַר לוֹ: הֲרִי אוֹקִינֹס כְּלוֹ מֵיִם בְּמִים. וְאֲשֶׁר לֵהִיּוֹת כְּבֵר הָיָה. אִם יֹאמַר לָךְ אָדָם שֶׁעֲתִיד הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת אֶת הַיָּם וּבְשָׁה, אָמַר לוֹ: כְּבֵר עָשָׂה כֵּן בִּימֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבֻשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׁמָאלָם [\(שמות יד, כט\)](#). וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, כָּל מִה שֶׁעֲתִיד הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת לְעֲתִיד לְבָא, כְּבֵר הַקְּדִים וְעָשָׂה מְקַצֵּת עַל יְדֵיהֶם שֶׁל צְדִיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה. עֲתִיד הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֵהֲחִיּוֹת אֶת הַמֵּתִים, כְּבֵר עָשָׂה כֵּן עַל יְדֵי אֲלֵיָהוּ וְעַל יְדֵי אֱלִישֶׁעַ וְעַל יְדֵי יְחִזְקֵאל. עֲתִיד לַעֲשׂוֹת הַיָּם וּבְשָׁה, וְכְבֵר עָשָׂה כֵּן עַל יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבֻשָׁה עֲתִיד לְפָקֵחַ עֵינַיִם עוֹרוֹת, וְכְבֵר עָשָׂה כֵּן עַל יְדֵי אֱלִישֶׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפְקַח ה' אֶת עֵינַי הַנְּעֵר [\(מ"ב ו, יז\)](#). הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲתִיד לְפָקֵד עַקְרוֹת, כְּבֵר עָשָׂה כֵּן עַל יְדֵי

אברהם ושרה, שנאמר: וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר (בראשית כא, א). אמר הקדוש ברוך הוא, והיו מלכים אמניך (ישעיה מט, כ), וכבר עשה כן על ידי נבוכדנצר הרשע שהשתחוה לדניאל בארץ, שנאמר: באדון מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי (דניאל ב, מו). זה שאמר הכתוב: והאלהים יבקש את נרדף (קהלת ג, טו). רב הונא בשם רב יוסף אמר, עתיד הקדוש ברוך הוא לתבע דמן של נרדפין מיד רודפיהו. צדיק רודף צדיק, והאלהים יבקש את נרדף. רשע רודף רשע, ורשע רודף צדיק, והאלהים יבקש את נרדף. נמצאת אומר, שאפלו צדיק רודף רשע, מפל מקום, והאלהים יבקש את נרדף. תדע לך שהוא כן, שהרי הבל היה נרדף מפני קונו, ולכן, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, ואל קונו ואל מנחתו לא שעה (בראשית ד, ד-ה). נח נרדף מפני דורו, וכתוב: ונח מצא חן בעיני ה' (שם ו, ח). אברהם נרדף מפני נמרד, וכתוב: אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברהם והוצאתו מאור כשדים (נחמיה ט, ז). צחק נרדף מפני פלשתים, וכתוב: ויאמר ראו ראינו כי היה ה' עמך ונאמר תהי נא אלה בינותינו בינינו ובינך ונכרתה ברית עמך (בראשית כו, כח). יעקב נרדף מפני עשו, וכתוב: כי יעקב בחר לו יה, ישראל לסגלתו (תהלים קלה, ד). יוסף נרדף מפני אחיו, וכתוב: ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי (בראשית לט, ב). משה נרדף מפני פרעה, וכתוב: לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית (תהלים קו, כ). ישראל נרדפים מפני אמות העולם, וכתוב: ובך בחר ה' להיות לו לעם סגלה (דברים יד, ב). רבי יהודה בר סמון בשם רבי נהוראי אומר, אף כאן, שור נרדף מפני ארי, כבש מפני זאב, עז מפני הנמר. אמר הקדוש ברוך הוא, לא תביאו לפני קרבן אלא מן הנרדפין, שור או כשב או עז ומיזם השמיני והלאה ירצה.

שור או כשב או עז וגו'. זה שאמר הכתוב: עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך

ענה בי (מיכה ו, א). אמר רב אחא, ענה בי וקבל שכר, ואל תענה ותקבל דין וחשבון. אמר רבי שמואל בר נחמן, בשלשה מקומות בא הקדוש ברוך הוא להתנפח עם ישראל, והיו אמות העולם שמחין. באותה שעה שאמר, לכו נא ונזכח (ישעיה א, יח), שמחין ואומרין, עכשו הוא מכלה אותן. כיון שראה הקדוש ברוך הוא שהיו שמחין, הפכה להם למוטב, אמר להן, אם יהיו חטאיכם פשנים פשלג ילבינו אם נאדימו כתולע בצמר יהיו (שם). כששמעו אמות העולם כד, תמהו ואמרו, זו היא תזכחה, וזו היא תשובה. לא אתא אלא למתפוגגה עם בנהי. בשניה, כשאמר להם: כי ריב לה' עם עמו ועם ישראל יתנפח (מיכה ו, ב). שמחו אמות העולם ואמרו, עכשו הוא מכלה אותן. כיון שראה הקדוש ברוך הוא כן, הפכה להם למוטב, ואמר, עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם וגו' (שם פסוק ה). כששמעו אמות העולם כן, תמהו ואמרו, זו תשובה וזו תזכחה, לא אתא אלא

למתפוגגה עם בְּנוֹהֵי. הַשְּׁלִישִׁי, כְּשֶׁאָמַר וְרִיב לְהִי עִם יְהוּדָה (הושע יב, ג). שְׂמַחוּ
הָאֲמוֹת וְאָמְרוּ, עֲכָשׁוּ הוּא מְכַלָּה אוֹתָן. כִּיֹּן שָׂרָאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּךְ, הַפְּכָה
לָהֶם לְמוֹטָב, וְאָמַר, בְּבֶטֶן עֶקֶב אֶת אֲחִיו וּבְאוּנוֹ שָׂרָה אֶת אֱלֹהִים (שם פסוק ד). מִשָּׁל
לְמָה הַדָּבָר דּוֹמָה. לְאִשָּׁה שֶׁהֵיטָה קוֹבֶלֶת עַל בְּנָהּ, וְהִזְמִינָה אוֹתוֹ לְפָנֵי הַשּׁוֹפֵט
לְמִשְׁפָּט. אֵתוֹ כְּלִי עֲלָמָא לְמַחְמִי. אָמְרוּ דִּין לְדִין, חֲזוּ הָאִי אֶתְתָּא אֶתְנָא לְדִינָא
לְמַקְטֵל בְּרָהּ. כִּיֹּן דַּחֲזַת אֶתְתָּא הָא, וְשִׁמְעָה מַה דַּחֲזוּ אָמְרִין, אֶפְכָּה לְאִשְׁתַּעֲוִי
בְּמִילֵי אַחְרִינִי. כַּד אֶתְתַּ קָּדַם דִּינָא, אָמַר לָהּ, מַה עֲבִיד לָךְ בְּרִיךְ. אָמְרָה לָהּ, כַּד
הָוָה בְּמַעֲוֵי בָעַט בִּי. אָמַר לָהּ הַדָּן, וְלֹא עֲבִיד לִיךְ מִילֵי אַחְרִינִי. אָמְרָה לָהּ, לָאוּ.
אָמַר לָהּ, לִית דִּין סָרְחַן דְּכָלוּם. תְּהוּ כְּלִי עֲלָמָא וְאָמְרוּ, זֹו תְּשׁוּבָה וְזֹו תּוֹכַחָה. לֹא
אֶתְתַּ דִּין אֶלָּא לְמַתְפַּגֵּיָא עִם בְּרָהּ. וְחֲזָרוּ בְּבִשְׁתַּ פְּנִים. כָּךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲזָר
וְהִפָּךְ הַתּוֹכַחָה לְאַהֲבָה, וְחֲזָרוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם חֲפוּיִים. וּמָה הִלְאֶתִיךְ (מִכְּחָה ו, ג). אָמַר
רַבִּי בְּרַכְיָה, מִשָּׁל לְמַלְךְ שֶׁשָּׁלַח פְּרוּזְדוּגְמָא שְׁלוֹ לְמַדִּינָה. מָה עָשׂוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה.
נָטְלוּ אוֹתָהּ וּפָרְעוּ אֶת רְאִשֵׁיהֶם, וְקָרְאוּ אוֹתָהּ בְּאִימָה בִּירְאָה בְּרַתַּת וּבְזִיעַ. כָּךְ
אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בְּנֵי, הֲדָא קָרִיאַת שְׁמַע הִיא פְּרוּזְדוּגְמָא
שְׁלִי, לֹא הִטְרַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא אָמַרְתִּי לָכֶם שְׁתַּהֲיוּ קוֹרְאִין אוֹתָהּ, לֹא עוֹמְדִין עַל
רְגְלֵיכֶם וְלֹא פוֹרְעִין אֶת רְאִשֵׁיכֶם, אֶלָּא, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ וּבְשִׁכְבְּךָ
וּבְקוּמְךָ (דְּבָרִים ו, ז). דָּבָר אַחַר, וּמָה הִלְאֶתִיךָ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סַמּוֹן, אָמַר
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עֲשָׂרָה בְּהֵמוֹת מְסַרְתִּי לָךְ. שְׁלֹשׁ בְּרִשׁוּתְךָ, וְשִׁבְעַ שְׂאִינָן
בְּרִשׁוּתְךָ. שׁוֹר שֶׁהָ כְּשָׁבִים וְשֶׁהָ עֲזִים (שם יד, ד). וְאֵלוֹ שְׂאִינָן בְּרִשׁוּתְךָ, אֵיִל וְצָבִי
וְיַחְמוֹר וְאֶקוּ וְדִישׁוֹן וְתֹאוּ וְזָמֵר (שם פסוק ה). לֹא הִטְרַחְתִּי אֶתְכֶם וְלֹא אָמַרְתִּי לָכֶם
לְעֹלוֹת בְּהָרִים וְלַהֲתַנְגַּע בְּשָׂדוֹת וְלַהֲבִיא לְפָנֵי קַרְבָּן מֵאֵלוֹ שְׂאִינָן בְּרִשׁוּתְךָ, אֶלָּא
מֵאֵלוֹ שֶׁהוּ בְּרִשׁוּתְךָ הַגְּדֹלוֹת עַל אֲבוּסְךָ אָמַרְתִּי לַהֲבִיא קַרְבָּן לְפָנֵי, שְׁנֹאֲמַר : שׁוֹר
אוֹ כְּשֶׁב אוֹ עֵז.

יא שׁוֹר אוֹ כְּשֶׁב אוֹ עֵז. זֶה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב : הֵן אֶתְּם מֵאִין וּפְעַלְכֶם מֵאֲפַע,
תּוֹעֲבָה יְבַחַר בְּכֶם (ישעיה מא, כד). הֵן אֶתְּם מֵאִין, מִלֹּא כָלוּם, מִן יִלְחָה סְרוּחָה. מֵאֲפַע,
מִמֵּאָה פְּעִיּוֹת שֶׁהָאִשָּׁה פּוֹעָה בְּשַׁעַת יְדֻתָּהּ, בְּשַׁעָה שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל הַמִּשְׁבֵּר,
תְּשַׁעִים וְתִשְׁעָה לְמִיתָה, וְאַחַת לְחַיִּים. תּוֹעֲבָה יְבַחַר בְּכֶם. מַהוּ תּוֹעֲבָה יְבַחַר בְּכֶם.
מְדַבֵּר בְּתִינוּק הַזֶּה אֵף עַל פִּי שְׂיוּצָא מִמְעֵי אִמּוֹ מְלַכְלָךְ מְטַנֵּף מִלֵּא רִירִין, הַכֵּל
מְנַשְׁקִין אוֹתוֹ וְהַכֵּל מְחַבְּבִין אוֹתוֹ, וּבִיּוֹתֵר כְּשֶׁהוּא זָכָר. דָּבָר אַחַר, הֵן אֶתְּם מֵאִין.
לְשׁוֹן יְוֹנֵי הוּא, הֵן, חַד. חַד אֶתְּם לִי. מֵאֲמוֹת הָעוֹלָם הַנִּקְרְאוּ אִין, שְׁנֹאֲמַר : כָּל
הַגּוֹיִם כְּאִין נִגְדוּ (שם מ, יז). וּפְעַלְכֶם מֵאֲפַע. אָמַר רַבִּי לִוִי, כָּל פְּעֻלוֹת טוֹבוֹת וְנַעֲמִימוֹת
וְנַחֲמוֹת שֶׁעֲתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת עִם יִשְׂרָאֵל, אֵינָן אֶלָּא בְּשִׁכְרַ פְּעִיָה אַחַת
שֶׁפָּעוּ יִשְׂרָאֵל בְּסִינֵי וְאָמְרוּ, כָּל אֲשֶׁר דָּבָר הִי נַעֲשָׂה וְנִשְׁמַע (שְׁמוֹת כד, ז). תּוֹעֲבָה יְבַחַר

בָּכֶם. אוֹתָהּ תוֹעֵבָה שְׁעֲשִׂיתֶם עִגְלַת מִסְכָּה, מֵאוֹתָהּ תוֹעֵבָה הִבִּיאוּ לִפְנֵי קָרְבֶּן, וְאֲנִי אֲבַחֵר בָּכֶם. וּמָהוּ, שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֵז. בְּרַעְתֶּם יִשְׁמָחוּ מִלֶּדְ וּבְכַחֲשִׁיהֶם שָׂרִים [\(הושע 10.1\)](#). וְכִי מָה רָאָה בְּשׁוֹר שְׁעֲשָׂאוֹ רֹאשׁ לְקַרְבָּנוֹת. אָמַר רַבִּי לִוִי, מִשָּׁל לְמִטְרוֹנָא שְׂפִיזָא עָלֶיהָ שֶׁם רַע עִם אֶחָד מִגְדוּלֵי מַלְכוּת. בְּדַק הַמֶּלֶךְ בְּדַבְּרִים וְלֹא מִצָּא בָהֶם מִמֶּשׁ. מָה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ. עָשָׂה סְעוּדָה וְהוֹשִׁיבוּ בְּרֹאשׁ, לְהוֹדִיעַ לְכָל, שֶׁבְּדַק הַמֶּלֶךְ בְּדַבְּרִים וְלֹא מִצָּא בָהֶן מִמֶּשׁ. וּלְפִי שֶׁהָיוּ אֲמוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים לְיִשְׂרָאֵל, אַתֶּם עֲשִׂיתֶם הַעֲגֹל, וּבְדַק הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלֹא מִצָּא בְּדַבְּרֵיהֶם מִמֶּשׁ, לְפִיכֶךָ נַעֲשֶׂה שׁוֹר רֹאשׁ לְכָל הַקַּרְבָּנוֹת. מִנֵּינוּ, מִמָּה שֶׁקָּרְאוּ בְּעֵנָן שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֵז. רַב הוֹנָא וְרַב אִידִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחְמָן אָמַר, מוֹצְלִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל מֵאוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה. שְׂאֵלוּ הֵם עָשׂוּ אֶת הָעֲגֹל, הִזָּה לָהֶם לֹאמַר, אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל. אֵלֶּה הַגֵּרִים שֶׁעָלוּ עִם יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הֵם שְׁעֲשָׂאוּהוּ, וְהָיוּ מוֹנִינֵי לְיִשְׂרָאֵל, אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל [\(שמות לב. ד\)](#). אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּר סַמּוֹן, כְּתִיב: יָדַע שׁוֹר קוֹנְהוּ וְחִמּוֹר וְגוֹ' [\(ישעיה א. ג\)](#). לֹא הָיוּ יוֹדְעִין, אֵלֶּה שֶׁדָּשׁוּ בְּעַקְב. וְדַכּוֹתֶיהָ, וְהִיא לֹא יָדְעָה כִּי אֲנֹכִי נִתְתִּי לָהּ הַדָּגֵן וְגוֹ' [\(הושע ב. י\)](#). וְלֹא הִיָּתָה יוֹדְעַת, אֵלֶּה שֶׁדָּשָׂה בְּעַקְב.

יב שׁוֹר, בְּזִכּוֹת אֲבָרָהֶם, שְׁנֵאמַר: וְאֵל הַבָּקָר רַח אֲבָרָהֶם, וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר רֹדֶף וְטוֹב וַיִּתֵּן אֵל הַנֶּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ [\(בראשית יח. 1\)](#). כֶּבֶשׂ, בְּזִכּוֹת יִצְחָק, שְׁנֵאמַר: וַיִּשָּׂא אֲבָרָהֶם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה אֵיל אַחַר נֶאֱחָז בְּסַבָּף בְּקַרְנָיו וַיִּלְדֵךְ אֲבָרָהֶם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וְגוֹ' [\(שם כב, יג\)](#). עֵז, בְּזִכּוֹת יַעֲקֹב, שְׁנֵאמַר: לֵדָּ נָא אֵל הַצֹּאן וְקַח לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים טוֹבִים. מָהוּ טוֹבִים. רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֵלְבּוֹ אָמַר, טוֹבִים לֵדָּ וְטוֹבִים לְבִנְיָדָּ. טוֹבִים לֵדָּ, שֶׁעַל יְדֵיהֶם אֲתָה מְקַבֵּל הַבְּרָכוֹת. וְטוֹבִים לְבִנְיָדָּ, שֶׁעַל יְדֵיהֶן מִתְּכַפֵּר לְבִנְיָדָּ בְּיּוֹם הַכַּפּוּרִים, שְׁנֵאמַר: כִּי בְּיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם [\(ויקרא 10.10\)](#). וְהִזָּה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אָמוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי אָמַר, מִשָּׁל לְמִלְדָּ שֶׁהִזָּה נִכְנָס לְמִדְיָנָה, וְהוֹצִיא כְּרוֹז וְאָמַר, כָּל אֲכֹסְנִיין שְׂיִשׁ כָּאֵן לֹא יִרְאוּ פְּנֵי עַד שְׂיִרְאוּ פְּנֵי מִטְרוֹנָה תַּחֲלָה. כֶּךָ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בְּנִי, לֹא תִבְיָאוּ לִפְנֵי קָרְבֶּן עַד שֶׁתַּעֲבֹר עָלָיו הַשְּׁבַת, שְׂאִין שְׁבַעַת בְּלֹא שְׁבַת, וְאִין מִלָּה בְּלֹא שְׁבַת. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִשְׁפָּט אָדָם וּמִשְׁפָּט בְּהֵמָה. מִשְׁפָּט אָדָם, וּבְיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל [\(ויקרא יב. 6\)](#). וּמִשְׁפָּט בְּהֵמָה, וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה [\(שם כב, כז\)](#).

יג וְשׁוֹר אוֹ שֶׁהָיוּ אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ. רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי אָמַר, יוֹדַע צְדִיק נִפְשׁ בְּהִמָּתוֹ, וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אֲכֹזְרִי [\(משלי יב. 1\)](#). יוֹדַע צְדִיק, זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה, לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים [\(דברים כב. 1\)](#). וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אֲכֹזְרִי, זֶה סִנְחָרִיב

הַרְשָׁע, דְּכַתִּיב בֵּיהּ, אִם עַל בְּנִים רְטָשָׁה (הוֹשַׁע י, יד). יוֹדֵעַ צְדִיק, זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה, וְשׁוֹר אוֹ שֶׁהוּא אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ וְגוֹ'. וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אַכְזָרִי, זֶה הַמֶּן, שֶׁכְּתוּב בוֹ, לְהַשְׁמִיד לְהַרְגֵּ וּלְאַבֵּד (אֶסְתֵּר ג, יג). אָמַר רַבִּי לִוִי, אוֹי לָהֶם לְרְשָׁעִים, שֶׁהֵם מִתְעַסְקִין בְּעֲצוֹת רָעוֹת עַל יִשְׂרָאֵל. כָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר, עֲצַתִּי יָפָה מֵעֲצַתְךָ. עָשׂוּ אָמַר, שׁוֹטָה הָיָה קִין שֶׁהָרַג אֶת הָבֶל אָחִיו בְּחַיֵּי אָבִיו. אָבֵל לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאָבִיו יִפְרָה וְיִרְבֶּה. אָנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כּוֹ, אֵלָּא יִקְרְבוּ יָמֵי אָבֵל וְאֶהְרֶגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי (בְּרֵאשִׁית כו, מא). פְּרָעָה אָמַר, שׁוֹטָה הָיָה עָשׂוּ, שֶׁאָמַר, יִקְרְבוּ יָמֵי אָבֵל אָבִי. לֹא הָיָה יוֹדֵעַ, שֶׁאָחִיו פָּרָה וְרַבָּה בְּחַיֵּי אָבִיו. אָנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כּוֹ, אֵלָּא עַד דְּאֵינּוֹן דְּקִיקִין תַּחַת פְּרָסִי אֲמַתְהוֹן אָנִי מַחְנִיק לְהוֹן, הֲדָא הוּא דְּכַתִּיב: כָּל הַבֵּן הַיְלֹוד הַיְאוּרָה תִּשְׁלִיכֶוּהוּ (שְׁמוֹת א, כב). הַמֶּן אָמַר, שׁוֹטָה הָיָה פְּרָעָה, שֶׁאָמַר, כָּל הַבֵּן הַיְלֹוד לֹא הָיָה יוֹדֵעַ, שֶׁבָּנוֹת נְשׂוֹאוֹת לְאֲנָשִׁים וּפְרוֹת וְרַבּוֹת מֵהוֹן. אָנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כּוֹ, אֵלָּא לְהַשְׁמִיד לְהַרְגֵּ וְגוֹ' (אֶסְתֵּר ג, יג). אָמַר רַבִּי לִוִי, אַף גּוֹג וּמְגוּג לְעֵתִיד לְבֵא אוֹמֵר כּוֹ, שׁוֹטִים הָיוּ הָרֵאשׁוֹנִים, שֶׁהָיוּ מִתְעַסְקִין בְּעֲצוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיוּ יוֹדְעִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶם פְּטָרוֹן בְּשִׁמְיָם. אָנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כּוֹ, אֵלָּא בְּתַחֲלָה אָנִי מְזַדְּג לְפְטָרוֹנָם, וְאַחֲרֵי כֵן אָנִי מְזַדְּג לָהֶם, הֲדָא הוּא דְּכַתִּיב: יִתְנַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יַחַד עַל ה' וְעַל מְשִׁיחוֹ (תְּהִלִּים ב, ב). אוֹמֵר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְשָׁע, לִי אֶתָּה רוֹצֵחַ לְהַזְדַּיֵּג. חֲיִיד, שֶׁאָנִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה, הֲדָא הוּא דְּכַתִּיב: ה' כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יַעִיר קְנָאָה (יִשְׁעִיָּה מו, יג). וְכַתִּיב: וַיֵּצֵא ה' וְנָלַחֵם בְּגוֹיִם הָהֵם (זְכַרְיָה יד, ג).

יז וכי תִּזְבְּחוּ זֶבַח תּוֹדָה. רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי לִוִי וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי מְנַחֵם דְּגָלִיל, לְעֵתִיד לְבֵא, כָּל הַקְּרָבָנוֹת כְּלָן בְּטָלִין, וְקָרְבָן תּוֹדָה אֵינּוּ בְּטָל לְעוֹלָם. כָּל הַהוֹדֵיוֹת בְּטָלִין, וְהוֹדֵיוֹת תּוֹדָה אֵינָה בְּטָלָה לְעוֹלָם, הֲדָא הוּא דְּכַתִּיב: קוֹל שִׁשׁוֹן וְקוֹל שְׂמִחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל כְּלָה, קוֹל אוֹמְרִים הוֹדוּ אֶת ה' צְבָאוֹת. כִּי טוֹב ה' כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ, מְבִיאִים תּוֹדָה בֵּית ה' (יִרְמִיָּה לג, יא), זֶה קָרְבָן תּוֹדָה. וְכֵן דָּוִד אָמַר, עָלִי אֱלֹהִים נְדָרִיד, אֲשַׁלֵּם תּוֹדוֹת לָךְ (תְּהִלִּים נו, יג). תּוֹדָה אֵין כְּתִיב כְּאוֹ, אֵלָּא תּוֹדוֹת, הַהוֹדְיָה וְקָרְבָן תּוֹדָה.

טו ומיום הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה וְגוֹ'. שְׁלֵא יִטְעֵךְ יִצְרָךְ שְׁיֵשׁ לְפָנָיו אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה. מִי הָיָה מְקָרִיב לוֹ קְרָבָנוֹת עַד שְׁלֵא הָיוּ יִשְׂרָאֵל. אָמַר דָּוִד, כִּי מִי בִשְׁחַק יַעֲרֹךְ לַה' (תְּהִלִּים פט, ז), מִי הָיָה מְקָרִיב לוֹ קְרָבָנוֹת. אָמַר רַבִּי אָבִין הַלְוִי, מִי כְּהֻנְיָה בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא מְפָרְנֵס יְתוּמִים וּמְשֻׁבְּעֵי רַעֲבִים. וְאֵין הַלְשׁוֹן הַזֶּה יַעֲרֹךְ אֵלָּא לְשׁוֹן פְּרִנְסָה, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעֲרֹכְנוּ (וַיִּקְרָא כד, ח). דְּבַר אַחֵר, כִּי מִי

בשחוק יֵעָרֵךְ, מִי פְּיוּצָא בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא מֵאִיר עֵינֵי חֲשָׁכִים. וְאִין לְשׁוֹן
עָרֵךְ אֶלָּא לְשׁוֹן אוֹרָה, שְׁנַאֲמַר: עַל הַמְּנוּרָה הַטְּהָרָה יֵעָרֵךְ (שם פסוק ד). דְּבַר אַחַר, כִּי
מִי בְּשַׁחֵק יֵעָרֵךְ לֵה', מִי פְּיוּצָא בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁמִלְבִּישׁ עֲרוּמִים. וְאִין הַלְשׁוֹן
הַזֶּה אֶלָּא לְשׁוֹן כְּסוּת, שְׁנַאֲמַר: וְעָרֵךְ בְּגָדִים וּמַחֲתֵתָּ (שׁוֹפְטִים ז, ט). דְּבַר אַחַר, כִּי מִי
בְּשַׁחֵק יֵעָרֵךְ לֵה'. אִין הַלְשׁוֹן הַזֶּה אֶלָּא לְשׁוֹן מִלְחָמָה, שְׁנַאֲמַר: וַיַּעֲרֹכוּ אֶתְּם
מִלְחָמָה (בְּרֵאשִׁית יד, ח), לְלַמְּדֵךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִלְחָמָתְךָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דְּבַר אַחַר, כִּי מִי
בְּשַׁחֵק יֵעָרֵךְ לֵה'. אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אִם יִטְעֵךְ יִצְרָךְ לֹאמַר לֵךְ, מִי הִזָּה מִקְרִיב
לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, אָמַר לוֹ: וְהָרִי מִשָּׁה עָלָה לָרְקִיעַ וְעָשָׂה
שָׁם מֵאָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, יֹאמַר לֵךְ, אִם הָיוּ מִקְרִיבִין לְפָנָיו. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהוּא
הִזָּה לְמוֹד לְאָכֹל. וּמִשְׁעָלָה אֶצְלִי, רָאָה שְׂאִין לְפָנֵי אֲכִילָה, וְאָף הוּא לֹא אָכַל,
שְׁנַאֲמַר: וַיְהִי שָׁם עִם ה' וְגו' (שְׁמוֹת ד, כח). אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, אִם בָּא יִצְרָךְ
לֹאמַר לֵךְ, אֱלוּלֵי שֵׁישׁ לְפָנָיו אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה, לֹא הִזָּה אוֹמֵר שְׂאִקְרִיב וְאֲנִסֵּךְ לוֹ. מֵה
כְּתִיב: עוֹלַת תְּמִיד הָעֹשׂוּיָה בְּהַר סִינִי (בְּמִדְבָר כח, ו). וְכִי בְּהַר סִינִי הִקְרִיבוּ קֶרֶבֶן.
אֶלָּא, הָרִי מִשָּׁה שְׁעָלָה לְהַר סִינִי, יֹאמַר לֵךְ, אִם יֵשׁ לְפָנֵי אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה. וְלָמָּה
הַטְּרַחֲתִי עֲלֶיךָ וְאָמַרְתִּי לֵךְ עוֹלַת תְּמִיד שְׂתִיָּה מִקְרִיב, אֶלָּא בְּשִׁבִיל לְזַכּוֹתֵךְ. אָמַר
רַבִּי חִנְיָ בֶר אֲבָא, גְּבוּר שֶׁהוּא מְהִלֵּךְ בְּמִדְבָר וְהִזָּה צָמָא וְהִלֵּךְ לְשִׁתּוֹת מִיָּם, כְּמָה
יִשְׁתֶּה. בְּכַפְיוֹ, כְּמָה יִשְׁתֶּה. עֲשָׂרָה כְּפִיָּם, שֵׁשׁ כְּפִיָּם, אַרְבַּע כְּפִיָּם. פְּחוֹת מִשְׁתִּיָּם
אֵינּוּ שׁוֹתֶה. וְכָל הַמַּיִם שֶׁבְּעוֹלָם מְלֹא שְׁעָלוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנַאֲמַר: מִי
מִדָּד בְּשְׁעָלוּ מִיָּם (יִשְׁעִיָּה מ, יב). לְהוֹדִיעֵךְ, שְׂאִין לְפָנָיו אֲכִילָה וְלֹא שְׂתִיָּה. לָמָּה אָמַר
שְׂתִיָּה מִקְרִיב קֶרֶבֶן לְפָנָיו, אֶלָּא לְזַכּוֹתֵךְ. הָיוּ, שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֵז וְגו'. וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי
וְהִלָּאָה וְגו', זֶה שְׁאָמַר הַכְּתוּב: כִּי מִקְרָה בְּנֵי הָאָדָם וּמִקְרָה הַבְּהֵמָה וְגו' (סְהַלְתָּ ג,
יט). בָּא וְרָאָה, כְּתִיב בְּאָדָם, לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּנוֹ (דְּבָרִים כב, יא). וְכְתִיב בְּבַהֲמָה, לֹא
תִחַרְשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר יִחַדּוּ (שם פסוק ו). מִקְרָה אֶחָד לְכָל (סְהַלְתָּ ט, ג), מָה אָדָם מִקְבֵּל
טְמֵאָה, אָף בְּהֵמָה מִקְבֵּלַת טְמֵאָה. בְּאָדָם כְּתִיב: הַנוֹגֵעַ בְּמַת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמָא
(בְּמִדְבָר יט, יא). וּבְבַהֲמָה, הַנוֹגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יְטָמָא עַד הָעָרֵב (וַיִּקְרָא יא, לט). כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת
זֶה (סְהַלְתָּ ג, יט), בְּאָדָם כְּתִיב: וְהִרְגֵת אֶת הָאִשָּׁה (וַיִּקְרָא כ, טז). וּבְבַהֲמָה כְּתִיב: וְאֵת
הַבְּהֵמָה תִּהְרָגוּ (שם פסוק ט). וְרוּחַ אֶחָד לְכָל (סְהַלְתָּ ג, יט), מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעוֹלָה
הִיא לְמַעְלָה, וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיּוֹרֵדֶת הִיא לְמַטָּה לְאֶרֶץ (שם פסוק כא). רוּחַ הָאָדָם, לְפִי
שְׁנִיתְנָה מִלְמַעְלָה, כְּתִיב בִּיהַ עֲלֶיהָ. וְשֶׁל בְּהֵמָה, לְפִי שְׁנִיתְנָה מִלְמַטָּה, לְפִיכֵךְ כְּתִיב
בִּיהַ יִרְיֵדָה. וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אִין (שם פסוק יט). מֵהוּ אִין. שֶׁהוּא מְדַבֵּר, וְהִיא
אֵינָה מְדַבֵּרַת. וְעוֹד, יֵשׁ בְּאָדָם דְּעָה, וּבְבַהֲמָה אִין בְּהַ דְּעָת. וְהָאָדָם יוֹדֵעַ בֵּין טוֹב
לְרָע, וְהַבְּהֵמָה אֵינָה יוֹדֵעַת כְּלוּם. וְעוֹד, הָאָדָם נוֹטֵל שְׂכָר עַל מַעֲשָׂיו, וְהַבְּהֵמָה
אֵינָה נוֹטֵלֶת שְׂכָר עַל מַעֲשֵׂיהָ. הָאָדָם מֵת, מְטַפְּלִין בּוֹ וְנִקְבְּרָ, וְהַבְּהֵמָה אֵינָה
נִקְבְּרַת. הָיוּ, וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אִין. מֵה כְּתִיב בְּאָדָם, אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ
וַיִּלְדָּה וְגו', וּבִיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל (וַיִּקְרָא יב, ב-ג). וּבְבַהֲמָה, שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֵז וְגו' וּמִיּוֹם
הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה.

טז שור או כָּשֶׁב או עז. זֶה שְׁאָמַר הַכְּתוּב: וְעַתָּה יְרוּם רֹאשִׁי עַל אוֹיְבֵי

סְבִיבוֹתַי וְאֶזְבַּחַהּ בְּאֶהְלוֹ זְבַחַי תְּרוּעָה. כִּינּוֹ שְׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה, הָיוּ אַמּוֹת
הָעוֹלָם אוֹמְרִין, אֵין לָהֶם תְּקוּמָה וְאֵינוֹ חוֹזֵר עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם. כִּינּוֹ שְׁשָׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל
שְׂיִקְרִיבוּ קֶרֶבן שׁוֹר, רָמָה רֹאשָׁם, שְׁנֵאָמַר: וְעַתָּה יְרוּם רֹאשִׁי. וְהָיוּ מְהַלְכִין
בְּהֶרְמַת רֹאשׁ וְאוֹמְרִין, עַכְשָׁו אָנוּ יוֹדְעִין שְׁנִתְרַצָּה לָנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאָמַר:
וְאֶזְבַּחַהּ בְּאֶהְלוֹ זְבַחַי תְּרוּעָה אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה לְה'. שׁוֹר אוֹ כָּשֶׁב אוֹ עז. יֵשׁ שׁוֹר
נוֹלָד, עֵגֶל אֵינוֹ נוֹלָד שְׂיִהְיֶה שׁוֹר שְׁנֵאָמַר: לְהַקְרִיב שׁוֹר. וְלָמָּה אָמַר שְׂיִקְרִיבוּ שׁוֹר.
לְכַפֵּר עַל תְּבֻנִית שׁוֹר, שְׁנֵאָמַר: הַסּוֹלַח לְכָל עֹונֵכִי, הַרּוֹפֵא לְכָל תַּחֲלוּאֵיכִי (תְּהִלִּים סג).
א. תִּדְעֵ לָךְ, בֹּא וּרְאֵה מָה כְּתִיב: וְאַרְבַּעַה פָּנִים לְאַחַת, וְאַרְבַּע כְּנָפִים לְאַחַת לָהֶם
(יִחְזַקְאֵל א. ו). מָה כְּתִיב שָׁם. וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יִשְׂרָה, וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל (שֵׁם פְּסוּק)
א. וּבְשִׁבִיל כְּפָרְתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוֹסִיף לָהֶם עוֹד שְׁתֵּי כְּנָפִים, שְׁנֵאָמַר: שֵׁשׁ כְּנָפִים
לְאַחַד (יִשְׁעִיָה ו. ב). לָמָּה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂיִכְסּוּ רַגְלֵיהֶם, שֶׁהֵן דּוּמּוֹת כְּעֵגֶל.
כְּבִיכּוֹל שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתָן וְיִזְכֹּר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. בְּשִׁתִּים יִכְסֶה רַגְלָיו (שֵׁם). וְכָל כֶּף
לָמָּה. אֲלֵא לְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל, זֶהוּ הַסּוֹלַח לְכָל עֹונֵכִי. אֵין לָךְ גְּדוֹל בְּעוֹפוֹת אֲלֵא
הַנְּשָׁר, וְנִעֲשֶׂה פָּנִים לַחֲיָה, שְׁנֵאָמַר: וּפְנֵי נֶשֶׁר (יִחְזַקְאֵל א. ט). הַגְּדוֹל שֶׁבַחְיָה אֲרִי וְנִעֲשֶׂה
פָּנִים לַחֲיָה, שְׁנֵאָמַר: וּפְנֵי אֲרִיָה (שֵׁם). הַשׁוֹר גְּדוֹל שֶׁבַּבְּהֵמוֹת וְנִעֲשֶׂה פָּנִים לַחֲיָה,
שְׁנֵאָמַר: וּפְנֵי שׁוֹר מִהַשְּׂמַאֵל (שֵׁם). פְּנֵי אָדָם (שֵׁם), בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל מָחָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא אֶת הַשׁוֹר וְנָתַן כְּרוֹב תַּחְתָּיו. שֶׁכֵּן אֶתְהָ מוֹצֵא, שְׂאִין מִזְכִּיר שָׁם אֲלֵא כְרוֹב,
שְׁנֵאָמַר: פְּנֵי הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוֹב (שֵׁם י. יד). כָּל כֶּף לָמָּה, כְּדֵי לְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל. הָיוּ,
הַסּוֹלַח לְכָל עֹונֵכִי. וְלָמָּה הַסִּיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הָעֵגֶל, שְׂיִהְיוּ יִשְׂרָאֵל זְכָאִין
לְפָנָיו. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא כְּשִׂיחָהּ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מִהֲרַהֵר בְּלִבּוֹ עֲבָרָה אוֹ דָּבָר רָע, אֵין
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַרְפָּה לְמַעֲשֵׂה. שֶׁכֵּן דּוֹד אוֹמֵר, אָנוּ אִם רִאִיתִי בְּלִבִּי, לֹא יִשְׁמַע
ה' (תְּהִלִּים סו. יח). וְמָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ. בְּשַׁעָה שְׁאָדָם עוֹמֵד וּמְהַרְהֵר בְּתַפְלָה,
שְׁנֵאָמַר: אָכֵן שְׁמַעַתְּ קוֹל תַּחְנוּנֵי (שֵׁם לֵא, כד). וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם יוֹשְׁבִין
וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַשֵּׁב, שְׁנֵאָמַר: אִזְ נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל
רֵעֵהוּ וַיִּקְשֶׁב ה' וַיִּשְׁמַע (מִלְאכֵי ג. ט). אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּזָכוֹת הַתּוֹרָה שְׁאֵתָם
עוֹסְקִין בָּהּ, הֵייתִי מְקַשֵּׁב וְשׁוֹמֵעַ תְּפִלוֹתֵיכֶם. אֲבָל לְעַתִּיד, עַד שֶׁלֹּא תִקְרָאוּ לְפָנָי,
אֲנִי עוֹנֶה אֶתְכֶם, שְׁנֵאָמַר: וְהָיָה טָרָם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה (יִשְׁעִיָה סה. כד).

יז וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הַרְּאִשׁוֹן. זֶה שְׁאָמַר הַכְּתוּב: שְׁמַע בְּנֵי וְקַח אֶמְרֵי (מִשְׁלֵי

ד. ט), וּמִצְוֹתַי תִּצְפְּן (שֵׁם ב, א). שְׁמַע בְּנֵי וְקַח, הַרְּבֵה לְקִיחוֹת צְוִיתִי לָכֶם בְּשִׁבִיל לְזָכוֹת
אֶתְכֶם. אֶמְרֵתֵי לָכֶם, וַיִּקְחוּ אֶלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה (בְּמִדְבָר יט. ב). שְׁמָא בְּשִׁבִילִי. לֹא עֲשִׂיתִי

אֵלָא בְשִׁבִיל טְהַרְתְּכֶם. לֹא כְּדָן כְּתִיב: וְהִזָּה הִטְהוֹר עַל הַטְּמֵא (שם פסוק יט). אֲמַרְתִּי לָכֶם, וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה (שמות כה, ב). לֹא בְשִׁבִיל שְׂאֲדוֹר בֵּינֵיכֶם. דְּכִתִּיב: וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ (שם פסוק ח). דְּבַר קִשְׁיָה כְּבִיכּוֹל אָמַר לָהֶם: קָחוּ אוֹתִי שְׂאֲדוֹר בֵּינֵיכֶם. וַיִּקְחוּ תְרוּמָה אֵין כְּתִיב, אֵלָא וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה, אוֹתִי אַתֶּם לוֹקְחִים. אֲמַרְתִּי לָכֶם, וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֹן זֵית זָךְ (שם כז, כא). לָמָּה, לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד (שם). וְכִי אוֹר מְשַׁלְּכֶם אֲנִי צָרִיךְ. אֵלָא בְשִׁבִיל לְשֹׁמֵר אֶת נִפְשׁוֹתֵיכֶם. שְׁנַמְשָׁלָה הַנֶּפֶשׁ בְּנֵר, שְׁנַאָמַר: נֵר הִ' נִשְׁמַת אָדָם (משלי כ, כז). וַעֲכָשׁוּ שְׂאֲמַרְתִּי לָכֶם, וַלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, לֹא בְשִׁבִיל שְׂאֲנִי צָרִיךְ, אֵלָא בְשִׁבִיל לְזָכוֹת אַתְּכֶם. פְּרִי עֵץ הַדֶּר, כַּפּוֹת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֲבוֹת וְעֵרְבֵי נַחַל. מַה טִּיבּוֹ שֶׁל אַרְבַּעַת הַמִּינִים הַלָּלוּ. מִהֵן שְׁעוֹשֵׁין פְּרוֹת, וּמִהֵן שְׂאִינָן עוֹשֵׁין פְּרוֹת. פְּרִי עֵץ הַדֶּר כַּפּוֹת תְּמָרִים, אֵלוֹ צַדִּיקִים, שְׂיֵשׁ לָהֶם מַעֲשִׂים טוֹבִים. וְעֵנָף עֵץ עֲבוֹת וְעֵרְבֵי נַחַל, אֵלוֹ בֵּינֹנִים שְׂיֵשׁ בְּיִשְׂרָאֵל. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּלְכֶם כְּאֶחָד תַּעֲשׂוּ אֲגֻדָּה אַחַת, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּבָנֵי פְּסֻלָּת. אִם עֲשִׂיתֶם כֵּן, אֲנִי מִתְעַלָּה עֲלֵיכֶם. וְכֵן הִנְבִּיא אוֹמֵר, הַבּוֹנֶה בְּשִׂמְיִם מַעֲלוֹתָיו וְאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה. וְאִימְתִי הוּא מִתְעַלָּה, כְּשֶׁהֵן עוֹשֵׁין אֲגֻדָּה אַחַת, שְׁנַאָמַר: וְאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה.

יח וַלְקַחְתֶּם לָכֶם, בְּלִקְחִיחָה תִּמָּה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה גּוֹזֵל וְעוֹמֵד בּוֹ וְנִמְצָא סִגְגוֹרוֹ

קִטְגוֹרוֹ. וַלְקַחְתֶּם, תֵּינִי רַבִּי חַיָּא, בְּמִקְחָה וְלֹא בְּגִזְלָה, בְּמִקְחָה וְלֹא בְּחִנְסָה, לְהוֹצִיא אֶת הַשְּׂאִיל וְלְהוֹצִיא אֶת הַגְּזוּל. מְשַׁל לָמָּה הַדְּבָר דּוּמָה. לְשִׁלִּיחַ שֶׁל מְלָךְ שֶׁהֵלֵךְ לְגַבּוֹת בְּעִיר. מְשַׁגְּבָה אוֹתָהּ, מְצָאוּ עִירוֹנִי אֶחָד בְּדָרְךָ לְסֻטִים, קִפְחוּ וְנָטַל אֶת כְּלָיו וְאֶת הַמַּגִּבָּה שֶׁהִיָּתָה בְּיָדוֹ. לְאַחַר זְמַיִם הָיָה לְאוֹתוֹ עִירוֹנִי דִין אֶצֶל הַשְּׁלִטוֹן. בָּא לְשַׁפֵּר לוֹ אָדָם, שְׂיִלְמַד עֲלָיו זְכוּת. אָמַר לִיָּה אוֹתוֹ הַגִּבְאִי לְאוֹתוֹ הָעִירוֹן, הִגֵּד לִי מַה אַתָּה עוֹשֶׂה כָּאֵן. אָמַר לוֹ: יֵשׁ לִי דִין אֶצֶל הַשְּׁלִטוֹן, וְאֲנִי מִבְּקֻשׁ אָדָם שְׂיִלְמַד עָלַי זְכוּת. אָמַר לִיָּה אוֹתוֹ הַגִּבְאִי, תֵּן לִי אוֹתוֹ זָהָב וְאוֹתוֹן הַכֵּלִים וְאוֹתוֹן הָעֲבוֹטוֹת שְׁנִטְלֶתָ מִמֶּנִּי, וְאֲנִי מְלַמֵּד עֲלֶיךָ זְכוּת, וְלִמְחָר כְּשֶׁאַתָּה עוֹמֵד בְּדִין לְפָנֵי הַשְּׁלִטוֹן וַיֹּאמֶר לָךְ, יֵשׁ לָךְ מִי שְׂיִלְמַד עֲלֶיךָ זְכוּת, תֹּאמַר אִישׁ פְּלוֹנִי, וְאֲנִי הוֹלֵךְ וּמְלַמֵּד עֲלֶיךָ זְכוּת. נָטַל מִמֶּנּוּ אוֹתוֹ זָהָב וְעֲבוֹטוֹת מְקַצֶּתֶם וְהֵלֵךְ לוֹ. לְמַחֵר כְּשֶׁהוּא עֹמֵד לְפָנֵי הַשְּׁלִטוֹן, אָמַר לוֹ: יֵשׁ לָךְ מִי שְׂיִלְמַד עֲלֶיךָ זְכוּת. הִשִּׁיב וַאֲמַר לוֹ: אִישׁ פְּלוֹנִי. אָמַר לוֹ הַשְּׁלִטוֹן, מַה זְכוּת אַתָּה מְלַמֵּד עַל זֶה. אָמַר לִיָּה: מֵאֲרִי, אֲנִי אוֹמֵר לָךְ דְּבָרִים שְׁעָשָׂה לִי חֲבָרִי זֶה. כְּשֶׁהִלְכְּתִי בְּדָרְךָ לְגַבּוֹת בְּעִיר פְּלוֹנִי, עֹמֵד עָלַי בְּדָרְךָ וְקִפְחָנִי וְנָטַל כָּל מַה שֶׁהָיָה בְּיָדִי. וְהַכֵּלִים הָאֵלוֹ שֶׁאַתָּה רוֹאֶה בְּיָדִי, הֵם מְקַצֶּת כְּלֵי שְׁהַחֲזִיר לִי, כְּדִי שְׂאֲלַמֵּד עֲלָיו זְכוּת. עֲכָשׁוּ הָיוּ הַכֵּל אוֹמְרִים: אוֹי לוֹ לְזֶה שְׁנַעֲשָׂה סִגְגוֹרוֹ קִטְגוֹרוֹ. כְּדִי אֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהִלָּל בְּלוּלָב גְּזוּל אֵלָא אִם כֵּן לוֹקַח אוֹתוֹ בְּדָמִים, שְׁנַאָמַר: וַלְקַחְתֶּם לָכֶם. וַלְקַחְתֶּם לָכֶם. זֶה שְׂאֲמַר הַכְּתוּב: אֲזִי וְיָרְנָנוּ

כל עצי יער (תהלים צו, יב). במי הכתוב מדבר. בישראל ובאמות העולם, שהקדוש ברוך הוא דן אותן ביום הכפורים. אלו ואלו נכנסין לפני המלך לדיון, ואין אנו יודעין מי היה מנצח. משל למה הדבר דומה. לשני בני אדם שנכנסו לדיון לפני המלך, ולא היה יודע אדם מה ביניהם אלא המלך בלבד. דן המלך אותן, ולא היה יודעין הבריות מי נוצח לחברו. אמר המלך, כל מי שהוא יוצא ובגדו אגיו, הווי יודעין שהוא נצח. כך ישראל ואמות העולם נכנסין לדיון ביום הכפורים, ואין הבריות יודעין מי נצח. אמר הקדוש ברוך הוא, טלו לולביכם בידכם, שיידעו הכל שאתם זכיתם בדין. לפיכך אמר דוד, אז ירננו כל עצי יער, לפני ה' (תהלים צו, יב-ג). אימתי, כי בא לא לשפט הארץ (שם), ביום הכפורים. מה ישראל עושין. ממתנינים עוד חמשה ימים, כדי שיידעו הכל שישראל זכו. לפיכך כתיב: ולקחתם לכם ביום הראשון.

יט ולקחתם לכם. זה שאמר הכתוב: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (שם לה, ט). יפה אמר דוד שאמר הפסוק הזה. תדע לה, שהלולב הזה דומה לשדרה של אדם, וההדס הזה דומה לעינים, והערבה דומה לשפתים, והאתרוג דומה ללב. אמר דוד, אין לה איבר אחר גדול מאלו. שקולו הן כנגד הגוף. הוי, כל עצמותי.

כ ולקחתם לכם ביום הראשון. אחר כל החכמה שכתוב בשלמה שנאמר בו, ויחכם מכל האדם (מ"א ה, יא), הניח כל הדברים וישב לו תמה על ארבע מיניו הללו. זה שאמר הכתוב: שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתים (משלי ל, יח), אלו ארבעה מיניו שבלולב שבקש לעמד עליהם. ואם תאמר פרי עץ הדר שהוא אתרוג, כל האילנות עושין פרות. כפות תמרים, צריך אדם לטל שתי כפות תמרים ולולביהם, ואינו נוטל אלא לכף של תמרה, זה הלולב. וענף עץ עבות, מי אמר שהוא הדס. שפתיב במקום אחר, צאו החר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת סכת כפתוב (נחמיה ח, טו). וערבי נחל, כל האילנות גדלים במים. וארבעה לא ידעתים. ובמקום אחר אומר, שלשה המה מיטיבי צעד וארבעה מיטיבי לכת (משלי ל, כט), אלו ארבע מינים שבלולב, שכל אחד ואחד מישאל הולך ורץ ליסח לו מהם להלל לפני הקדוש ברוך הוא, שיתרצה לו ויכפר לו על כל עונותיו. מיטיבי לכת. מי שרואה את ארבע מינים הללו, הוא בוסר עליהן, והן גדולות לפני הקדוש ברוך הוא. ארבעה הם קטני ארץ (שם פסוק כד), אלו ארבע מינים הללו. והמה חכמים מחכמים (שם), שהן גדולים לפני הקדוש ברוך הוא. והמה חכמים מחכמים, שהם מתחכמים ומלמדים זכות וחכמה לפני

מי שאמר והיה העולם. דבר אחר, והמה חכמים מחכמים. מי פרש לנו שארבע מינים אלו, שהן אתרוג לולב הדס וערבה. חכמים, והמה חכמים מחכמים.

כא ולקחתם לכם ביום הראשון, ואכלו בשבת. אלא בזמן שבית המקדש קיים, היו נוטלים. ועכשו גזרו עליהם חכמים האחרונים, שלא לטל בשבת, שמא ילך אצל הבקי ללמד ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים. וכן לענין שופר. וכן לענין מגלה.

כב ולקחתם לכם ביום הראשון. וכי ראשון הוא, והלא יום חמשה עשר הוא, ואת אמרת ביום הראשון. אלא ראשון הוא לחשבון עונות. רבי מני ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר משל למה הדבר דומה. למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך, והיה המלך משלח לגבותה, ולא היתה נותנת, שהיה שטר גדול. כך פעם הראשון. ופעם שני היה משלח לגבותה, ולא היו נותנין. מה עשה המלך. אמר לבני פלטרין ש'לו, עמדו ונגלו עליהם. עד שהן הולכין כמו עשר מילין, שמעו בני המדינה. מה עשו. התחילו גדולי המדינה יוצאין לאפנטי של מלך. אמר להם: מי אתם. אמרו לו: בני מדינה פלונית אנו ששלחת לגבותינו. אמר להם: ומה אתם מבקשין. אמרו לו: בבקשה ממך עשה עמנו חסד, שאין לנו מה לתן. אמר להם: בשבילכם אני מניח לכם מחצה. עד שהוא בא, יצאו בריוני המדינה, אף הן קדמו אותו כמו חמשה מילין. אמר להם: ומי אתם. אמרו לו: בני המדינה פלונית ששלחת לגבות ואין לנו כח לעמד, אלא בבקשה ממך שתרחם עלינו. אמר להם: כבר הנחתי מחצה, ובשבילכם אני מניח מחצה על מחצה. עד שהוא מהלך, יצאו כל בני המדינה אליו גדולים וקטנים. אמר להם: מה אתם מבקשים. אמרו לו: אדונינו המלך, אין לנו כח לתן מה שאנו חייבים לך. אמר להם: כבר הנחתי מחצה ומחצה על מחצה, ובשבילכם אני מניח הכל, אלא מכאן ואילך ראש חשבון הוא. המלך, זה מלך המלכים הקדוש ברוך הוא ותברך ויתברך שמו. בני המדינה, אלו ישראל, שהם מסגליו עונות כל ימות השנה. מה הקדוש ברוך הוא עושה. אומר להם, עשו תשובה מראש השנה. והם נכנסין ובאין ביום הכפורים ומתעניין בו ועושין תשובה, והקדוש ברוך הוא מוחל להם. ומה הם עושין. ערב ראש השנה גדולי הדור מתעניין, והקדוש ברוך הוא מותר להם שליש מעונותיהם. ומראש השנה ועד יום הכפורים, יחידים מתעניין, והקדוש ברוך הוא מותר שליש מעונותיהם. וביום הכפורים, כל ישראל מתעניין ומבקשין רחמים אנשים ונשים וטף, והקדוש ברוך הוא מותר להם את הכל, דכתיב: כי

ביום הזה יכפר עליכם וגו' [\(ויקרא טז, ט\)](#). מה ישראל עושין. נוטלין לולביהן ביום טוב ראשון של חג ומהללים ומקלסים לפני הקדוש ברוך הוא, והקדוש ברוך הוא מתרצה להם ומוחל להם, ואומר להם, הרי ותיתי לכם את כל עונותיכם הראשונות, אבל מעכשו הוא ראש חשבון. לךך פתיב: ולקחתם לכם ביום הראשון, ראשון לחשבון עונות. אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, בעולם הזה אמרתי לכם שתעשו סכה, לשלם לי את גמולי שגמלתי עמכם, שנאמר: בסכות תשבו שבעת ימים, למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי וגו', ואני מעלה עליכם פאלו אתם גומלים לפני. אבל לעתיד לבא, אני אופיע במלכותי ואני מגן עליכם כסכה, שנאמר: וסכה תהיה לצל יומם מחרב [\(ישעיה ד, ו\)](#).

כג ויצא בן אשה ישראלית. מהיכן יצא. רבי לוי אומר, מעולמו יצא, כמו דאמרתי, ויצא איש הבינים [\(ש"א יז, ד\)](#). רבי ברכיה אומר, מהיכן יצא. מפרשה של מעלה, שנאמר: ולקחת סלת ואפית אותה שתים עשרה חלות. אמר, דרך המלך לאכל פת חמה, שמה צנינא. תמן תנינן, לחם הפנים כיצד נאכל. אין פחות מתשעה, ולא יותר מאחד עשר. כיצד, נאפה מערב שבת ונאכל לשבת, לתשעה ימים. חל יום טוב להיות ערב שבת, נאכל לעשרה. שני ימים טובים של ראש השנה, נאכל לאחד עשר, שאינו דוחה לא את שבת ולא את יום טוב. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הסגן, דוחה את יום טוב, ואינו דוחה את יום הצום. שתי הלחם נאכלות אין פחות משנים ולא יתר על שלשה. כיצד, נאפות מערב יום טוב ונאכלות ליום טוב, לשנים. חל יום טוב להיות אחר השבת, נאכלות לשלשה.

כד ויצא בן אשה ישראלית. רבי חמא בר אבא אומר, מפרשת יוחסין יצא. שפשא ליטע אהלו במחנה דן, דחווהו. אמרו לו: בן מצרי אתה, וכתיב: איש על דגלו באותות לבית אבותם [\(במדבר ב, ג\)](#), ולא לבית אבותם. מיד התחיל לנקב את השם ולקללו. רבי לוי אומר, ממזר ברור היה. כיצד, נוגשים היו משל מצרים, והשוטרים משל ישראל. הנוגש היה ממנה על עשרה שוטרים, והשוטר היה ממנה על עשרה מישראל. נמצא, הנוגש ממנה על מאה ועשרה מישראל. חד זמן קדמו נוגש לשוטר. אמר ליה: זיל פנש עשריותיך. כמו שהלך השוטר לדרכו, נכנס הנוגש לביתו של שוטר וקלקל עם שלומית אשתו של שוטר. חזר בעלה, מוצאו יוצא מביתו. כיון שהרגיש בו, הנה מחי ליה כל יומא, ואמר ליה: ליענות טבאות, ליענות טבאות. נצנצה רוח הקדש במשה. תלה עיניו למרום, אומר, לא

די לרשע זה שענה את אשתו, אלא חוזר ומכה לבעלה. מיד ויד את המצרי ויטמנהו בחול (שמות ב, יב). אמר הקדוש ברוך הוא, בעולם הזה בעונות אתם נמסרין ביד אמות העולם. אבל לעתיד לבא, והיו מלכים אמניד ושרותיהם מיניקתיד, אפים ארץ ישתחוו לך ועפר רגליך ילחכו וידעת כי אני ה' אשר לא נבשו קני

(ישעיה מט, כג).

פרשת בהר

א וְכִי תמכרו ממכר לעמיתך. זה שאמר הכתוב: נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבאנו (משלי כח, כב). הפסוק הזה מדבר בהרבה בני אדם. נבהל להון איש רע עין, זהו קין. אמר הקדוש ברוך הוא, אתה נבהלת לירש את העולם, חידך. חסרון יש לך. הוי, ולא ידע כי חסר יבאנו. ומה היה לו. שנטלטל בעולם, שנאמר: נע ונד ותהיה בארץ (בראשית ד, יב). דבר אחר, נבהל להון איש רע עין, זה עפרון החתי. בשעה שמתה שרה, הלך אברהם אצל עפרון, שימכר לו את המערה. אמר ליה עפרון, תן לי את דמיה. ואמר ליה, ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא (שם כג, ט). התחיל אברהם צובר את הכסף לעפרון, שנאמר: וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם (שם פסוק ט). אמר בן מארא, אף על פי שאמר רבי חנינא כל שקלים שבתורה סלעים הם חוץ מאלו שהם קנטרין. ארבע מאות קנטרין צבר אברהם לפני עפרון. כיון שראה עפרון את הכסף, נבהל ונחפו ואמר, במבחר קבריני קבר את מתך (שם פסוק ו). אמר הקדוש ברוך הוא, נבהלת לממון. חידך, חסרון יש לך בדבר. ומהו חסרונו. אמר רבי יהודה הלוי בר שלום, כל עפרון שפיתוב פאן, עד שלא נטל את הכסף מאברהם, מלא, וזה חסר, וישקל אברהם לעפרון (שם פסוק ט), חסר וייו פתיב. דבר אחר, נבהל להון איש רע עין, זה המלוה מעותיו ברבית, שהוא נבהל להעשיר. ומארה נתנה בנכסיו, שנאמר: ולא ידע כי חסר יבאנו. דבר אחר, נבהל להון איש רע עין, אלו סוחרים שביעית, שמתבטלין להעשיר ואין משמרין את השביעית, וסבורין שהן מתעשרין. אמר הקדוש ברוך הוא, חידך, חסרון יש לך בדבר. כיון שלא שמר את השמטה, התחילה המארה

נכנסת בממונו והוא מוכר. מה פתוב למעלה מן הענין, ושבתה הארץ שבת לה. ואחרי כן, וכי תמכרו ממכר. אמר רבי אלעזר הקפר, כתיב: שוקיו עמודי שש מיסדים על אדני פז (שה"ש ה, טו), העמוד הזה יש לו כותרת מלמעלן ובסיס מלמטן. אמר רבי שמואל בר גוריא, אין לך פרשה בתורה שאין לה כותרת מלמעלן ובסיס מלמטן. מה כתיב למעלה, וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר, דבר אל בני ישראל כי תבאו אל הארץ, ושבתה הארץ. ואחרי כן פרשת יובל, וספרת לך שבע וגו'. אם לא שמר שמטות ויובלות, או אם לא שמר אחת מהם, סוף שאני עושה אותו שימכר ארצו, וכי תמכרו ממכר לעמיתך. חזר בו, יפה. ואם לא יחזר בו, סוף שהוא מוכר את שדהו, שנאמר: כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו. חזר בו, יפה. ואם לאו, סופו למכר את ביתו, שנאמר: ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה. חזר בו, יפה. ואם לאו, סופו שהוא מחזר ומסבב על הפתחים, שנאמר: וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך. חזר בו, יפה. ואם לאו, סופו שהוא מוכר את עצמו, שנאמר: וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך. חזר בו, מוטב. ואם לאו, סוף הוא נמכר לגוים, שנאמר: וכי תשיג יד גר ותושב עמך. ולא הוא לבדו, אלא הוא וכל ישראל. שכן את מוצא בימי ירמיה, בשביל שחללו את השביעית, נמכרו לנכרים שנאמר: ויעל עליהם מלך פשדים ויהרג בחוריהם בחרב בבית מקדשם וגו' (דח"ב לו, יז), הרי ענין ישראל. אמר הקדוש ברוך הוא למשה, ראה האיד נמכרין לנכרים בשביל שחללו את השביעית. אמר לפניו, רבוננו של עולם, לא כן אמרת, וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך. קים מה שאמרת להם וקראת אותם אחי ורעי, שנאמר: למען אחי ורעי (תהלים קכב, ח). וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך. כשתמוט ידם לפני נבוכדנצר, כביכול שכינה עמהם, שנאמר: למענכם שלחתי בבלה (ישעיה מג, יד). והחזקת בו, תפש עמהן בדין שלא יאבדו. אלא מה. גר ותושב וחי עמך, אף על פי שהו נעשין גרים ותושבים בבבל, אם לא תחנם, הרי הו אבודין. וחי עמך. אמר לו הקדוש ברוך הוא, בעונותיהם אני מוכר את ביתי לפשדים, שנאמר: ואיש כי ימכר בית מושב, זה ביתו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר: כי בחר ה' בציון, אנה למושב לו (תהלים קלב, ג). ומה הנה, וישרף את בית ה' ואת בית המלך (מ"ב כה, ט). עיר חומה, זה עירו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר: וינתצו את חומת ירושלים וגו' ויגל השארית וגו' ויהיו לו ולבניו לעבדים (דח"ב לו, יט-כ). הוא שהקדוש ברוך הוא אומר, וכי תשיג יד גר ותושב, יד גר, זה נבוכדנצר. ותושב, זה מלכות מדי. ונמכר לגר ותושב, זו מלכות נון. או משפחת גר, זו מלכות אדם. אמר משה, רבוננו של עולם, למה נמכרו ישראל למלכיות הללו. אמר לו: מפני שהו מחללין את השביעית, שנאמר: ויגל השארית מן החרב (שם), וסיפיה דקרא, אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה, למלאות שבעים שנה. לפיכך הקדוש ברוך הוא אומר למשה בסוף כל הפרשיות הללו, רצונך שלא יגלו, הזהירם על השמטים ועל היובלות. הוא שאמר בסוף הפרשיות, את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו, אני ה' (ויקרא כו, ג). ומהו אני ה'. אני הוא שעתיד לתן שכר טוב אם ישמרו אותו. ואם יבטלו אותו,

אָנִי הוּא שְׁעֵתִיד לִפְרַע מֵהֶם עַל יְדֵי הַמַּלְכִּיּוֹת. לְפִיכֶן הָיִי אוֹמֵר לָהֶן שְׁיִזְהָרוּ עַל הַשְּׁבִיעִיּוֹת, שְׁנֹאֲמַר: וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שַׁבַּת לַה', שֶׁלֹּא יִגִּיעַן אוֹתָן הַפְּרָשִׁיּוֹת הַכְּתוּבוֹת אַחֲרֵיהֶן. וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל תּוֹנוּ, שֶׁלֹּא תִהְיֶה מוֹנִים זֶה אֶת זֶה. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂאָף אֲנִי מִכְרַתִּי הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְאַבְרָהָם וְלֹא הוֹנִיתִי אוֹתוֹ. חֲזַר וְהִקְנָה אוֹתוֹ לִי, שְׁנֹאֲמַר: קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ [\(בראשית יד, טו\)](#). אִימַתִּי, בְּשַׁעַה שְׁשָׁמַר אַבְרָהָם מִצּוֹתָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, שְׁמֵרָה אַבְרָהָם אֲבִינוּ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְפָּסִנְדְּרָאִי, אֶפְלוּ עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין שָׁמַר אַבְרָהָם, שְׁנֹאֲמַר: עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם וְגו' (שם כו, ה). מֵהוּ עֵקֶב. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, בֶּן שְׁלֹשׁ שָׁנִים הִפִּיר אַבְרָהָם לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִנְּגוֹן עַק "ב, ע" שְׁבַעִים, ק' מֵאָה, ב' שָׁנִים, הָרִי מֵאָה וְשְׁבַעִים וְשִׁתִּים. וְכָל יָמָיו שֶׁל אַבְרָהָם, מֵאָה וְשְׁבַעִים וְחֲמִשׁ. צֵא מֵהֶם שְׁלֹשׁ שָׁנִים שְׁהִיָּה קָטוֹן, הָיִי, בֶּן שְׁלֹשׁ שָׁנִים הִפִּיר אַבְרָהָם לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. כִּיּוֹן שֶׁרָאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁחֲבַב אַבְרָהָם אֶת הַמִּצְוֹת, הִתְחִיל מִקְנָה אוֹתוֹ בְּעֵלְיוֹנִים וּבִתְחִילוֹתָיו, שְׁנֹאֲמַר: בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ (שם יד, טו). וְכֵן הוּא אוֹמֵר, כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה לְךָ אֶתְנַנְּנָה (שם יג, טו). אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שְׁלִי הוּא, וּמִכְרַתִּי אוֹתוֹ לְאַבְרָהָם עַל שְׁשָׁמַר מִצְוֹתַי. וְאַתֶּם, בְּעוֹנוֹתֵיכֶם גִּרְמַתֶּם לְהִיּוֹת דוֹמָה לְתוֹשֵׁב שֶׁשָּׂכַר בֵּית מִבְּעָלָיו. שֶׁכֵּן יִרְמְיָה אָמַר, לָמָּה תִהְיֶה כְּגַר בְּאָרֶץ וּכְאֶזְרַח נָטָה לָלוֹן [\(ירמיה יד, ח\)](#). וּכְשֶׁחֲטַאתֶם לִפְנֵי, מִכְרַתִּי אֶתְכֶם, שְׁנֹאֲמַר: תִּמְכְּרוּ עִמָּךְ בְּלֹא הוֹן, וְלֹא רַבִּית בְּמַחִירֵיהֶם [\(תהלים מד, ג\)](#). לְפִיכֶן אִם צָרִיךְ אָדָם לְמַכּוֹר בֵּית אוֹ שְׂדֵה אוֹ חֲפֶץ, לֹא תִהְיֶה מוֹנִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ. לְכֶן כְּתִיב: אֶל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו. בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל, לְפִי רֵב הַשָּׁנִים תִּרְבֶּה, וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ, וְעַשִׂיתֶם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ. אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁם שְׁמִכְרַתִּי אֶת עַמִּי וְקִרְבָּתִים, שְׁנֹאֲמַר: שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבְבִים נֹאֵם ה' כִּי אֲנֹכִי בְּעַלְתִּי בָכֶם [\(ירמיה ג, יד\)](#), וְכֵן הוּא אוֹמֵר, כִּי כֹה אָמַר ה', חֲנִים נִמְכַרְתֶּם וְלֹא בְּכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ [\(ישעיה נב, ג\)](#), כֶּן אַתֶּם, לֹא תִמְכְּרוּ אֶת הָאָרֶץ לְחֵלוּטִין, שְׁנֹאֲמַר: וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכָּר לְעַמִּיתוֹת. חֲבִיבָה עָלֵי אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁקִּדְשִׁיתִי אוֹתָהּ מִכָּל הָאָרְצוֹת שֶׁבְּעוֹלָם. תִּדְעֵ לָךְ, כְּשֶׁהִיָּתָה אָרֶץ יִשְׂרָאֵל מִתְחַלֶּקֶת לְשִׁבְטִים, לֹא הִיָּתָה נִחְלָה עוֹבְרֶת מִשְׁבֵּט לְשִׁבֵּט, אֶלָּא נִחְלַת כָּל שִׁבֵּט וְשִׁבֵּט בְּפָנָי עֲצָמוֹ. תִּדְעֵ לָךְ וִירָאָה כְּמָה דִּינִין דָּנוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד שֶׁלֹּא תִתְעַבֵּר נִחְלָתָן מִשְׁבֵּט לְשִׁבֵּט אַחֲרַי, וְהוֹדָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדַבְרֵיהֶן, שְׁנֹאֲמַר: כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דּוֹבְרוֹת [\(במדבר כו, ז\)](#), שֶׁלֹּא תִסָּב נִחְלָה מִמַּטָּה לְמַטָּה אַחֲרַי. לְפִיכֶן אִם נִמְצָא לוֹ גּוֹאֵל, יָפָה, גּוֹאֵלָהּ. וְאִם לֹא, מִי שֶׁלְקַחָהּ, שׁוּחָה לְפָנָיו עַד הַיּוֹבֵל וְיִוצֵא. שְׁנֹאֲמַר: וַיִּצֵּא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחָתוֹ. אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁתִּקְרַב שָׁנַת הַגְּאֻלָּה, אֲנִי גּוֹאֵל אֶתְכֶם, שְׁנֹאֲמַר: כִּי יוֹם נָקַם בְּלִבִּי וְשָׁנַת גְּאֻלִּי בָּאָה [\(ישעיה סג, ד\)](#).

ב וְכִי יִמּוּד אַחִיד וּמְכַר מֵאַחֲזָתוֹ. וְכִי יִמּוּד אַחִיד וּמְטָה יָדוֹ. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב:

אֵל תִּגְזֹל דָּל כִּי דָל הוּא כִּי ה' יָרִיב רִיבָם [\(משלי כב, כב-כג\)](#). אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵל תִּגְזֹל דָּל כִּי דָל הוּא, שֶׁאֲנִי עֲשִׂיתִי אוֹתוֹ דָּל. מִי שֶׁהוּא גּוֹזֵל אוֹתוֹ אוֹ מְלַעִיג עָלָיו, חֲרָף עוֹשֶׂהוּ. כָּאֵלוֹ עָלֵי הוּא מְלַעִיג, שֶׁנֶּאֱמַר: עֲשֵׂק דָּל חֲרָף עֲשֶׂהוּ וּמְכַבְּדוֹ חֲנוּן אֲבִיוֹן (שם יד, לא). מֵהוּ אֵל תִּגְזֹל דָּל. וְכִי יֵשׁ אָדָם גּוֹזֵל דָּלִים. וּמֵה גּוֹזֵל מִמֶּנּוּ אַחֵר שֶׁאִין לוֹ כֹּל. אֵלֶּא אִם הֵייתָ לְמוֹד לְהִיּוֹת מִפְּרָנְסוֹ, וְחֲזַרְתָּ בָּךְ וְאָמַרְתָּ, עַד מָתִי אֲנִי מִסְפִּיק לָזֶה, וְאַתָּה מוֹנֵעַ שֶׁלֹּא לִתְנוּ לוֹ. אִם עֲשִׂיתָ כֵּךְ, דַּע שֶׁאַתָּה גּוֹזֵלוֹ. הֵוִי אֵל תִּגְזֹל דָּל כִּי דָל הוּא, אֵלֶּא הֵוִי מִפְּרָנְסוֹ, שֶׁאִין לוֹ מְקוֹם אַחֵר. וְאֵל תִּדְכָּא עָנִי בְשַׁעַר (שם כב, כב), שֶׁלֹּא בְשַׁבִּילְךָ אֲעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם. שֶׁאִף הַשָּׁמַיִם יֵשׁ לָהֶם שַׁעַר, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם [\(בראשית כח, יז\)](#). כִּי ה' יָרִיב רִיבָם [\(משלי כב, כג\)](#), רַב אֲנִי אֲתָד רִיבָם, שֶׁאֲנִי עֲשִׂיתִיו עָנִי וְלָךְ עֲשִׂיר. אִם הוֹפֵךְ אֲנִי מִנְּגִנִּין שְׁלוֹ, וְאֲעַשֶּׂה אוֹתוֹ עֲשִׂיר וְלָךְ עָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: עֲשִׂיר וְרֵשׁ נִפְגָּשׁוּ, עוֹשֶׂה כֹּלָם ה' (שם פסוק ב). לָמָּה, כִּי ה' יָרִיב רִיבָם (שם פסוק כג). כָּל כֵּךְ לָמָּה. שֶׁנִּפְגְּשׁוּ אֶתְּהָ מְחַסְרוֹ, אִם אִין אֶתְּהָ מִפְּרָנְסוֹ. לְפִיכָךְ, וְקִבַּע אֶת קוֹבְעֵיהֶם נִפְשׁ (שם).

ג כִּי יִמּוּד אַחִיד וּמְכַר מֵאַחֲזָתוֹ, וּבֵא גּוֹאֲלוֹ. וּמִי הוּא גּוֹאֲלוֹ. אֲנִי הוּא גּוֹאֲלוֹ,

שֶׁנֶּאֱמַר: עֲשׂוּקִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה יַחְדָּו, גִּאֲלָם חֲזָק ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ, רִיב יָרִיב אֶת רִיבָם [\(ירמיה נ, לג-לד\)](#). שְׂבַעָה שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לְעָנִי, וְאֵלוֹ הוּן, עָנִי, רֵשׁ, תְּכָכִים, מִסְכּוֹ, מָדָ, אֲבִיוֹן, דָּל. וְכִי יִמּוּד אַחִיד. זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: פְּעַמִּים רַבּוֹת יִצְיִלָם וְהִמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם [\(תהלים קו, מג\)](#). אֶת מוֹצֵא בִימֵי שְׁפֹט הַשׁוֹפְטִים, שֶׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְהִיוּ מְשׁוּעָבְדִין בְּיַד אוֹיֵי שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַרְעָה בְּעֵינֵי ה', וַיַּחַר אֵף ה' בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּמְכְּרֵם בְּיַד כּוֹשֵׁן [\(שופטים ג, ח-ט\)](#). וּמֵה עָשׂוּ. וַיִּזְעַקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה' וַיִּקָּם ה' לָהֶם מוֹשִׁיעַ אֶת עַתְנִיאל בֶּן קִנְזִי. מִיָּד עָשׂוּ תְּשׁוּבָה וּנְגָלוּ. כֵּךְ פַּעַם אַחֲרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּסְפּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַרְעָה בְּעֵינֵי ה' וְגו' (שם פסוק יב). מִיָּד עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, וְהִעֲמִיד לָהֶם גּוֹאֵל אֶת אֶהוּד בֶּן גֵּרָא בֶּן הִימִינִי, וּנְגָלוּ עַל יָדוֹ. וְעוֹד עָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה וּנְמַכְרוּ לְסִיסְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא לַחֵץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֲזָקָה עֲשָׂרִים שָׁנָה (שם ט, א). מֵהוּ בְּחֲזָקָה. בְּחַרוּפִינוּ וּבְגִדּוּפִינוּ, כְּמֵה דָאֶת אָמַר: חֲזָקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם אָמַר ה' [\(מלאכי ג, יד\)](#). כִּינּוּ שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּבָה, הִעֲמִיד לָהֶם גּוֹאֲלִים דְּבוֹרָה וּבָרַק, וּנְגָלוּ עַל יְדֵיהֶם. הֵוִי, פְּעַמִּים רַבּוֹת יִצְיִלָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם [\(תהלים קו, מג\)](#). מֵהוּ וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם. שֶׁנֶּעֱשׂוּ דָלִים בְּתוֹךְ אַמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּדַּל יִשְׂרָאֵל מֵאֵד מִפְּנֵי מִדְּוֹן [\(שופטים ו, ו\)](#). מֵהוּ וַיִּדַּל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יִצְחָק וְרַבִּי לִוִי. חַד אָמַר, שֶׁהִיוּ דָלִים מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים. וְחַד אָמַר, שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם אֲפִלוּ מִנְּחָה לְהִבְיֵא

קָרָבוֹ, כְּמוֹ דְאֶמְרִינֵן, וְאִם דָּל הוּא וְאִין זָדוּ מִשְׁגָּת (ויקרא יד, כא). הָיִי, וְיִמְכּוּ בְעֹנָם, שְׁנַעְשׂוּ דְלִים. דְּבַר אַחַר, פְּעָמִים רַבּוֹת יִצְיָלִים. מְדַבֵּר בְּבִנְי אָדָם, כִּיּוֹן שְׁמַגִיעַ לוֹ צָרָה וְעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילוֹ, כִּד פְּעַם רִאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה. חֲזַר בּוֹ, יָפָה. וְאִם לֹא, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא עָלָיו צָרָה. וְדַעוּ מַה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְנַסֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל לְדַעַת אִם יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה. תְּחִלָּה מְבִיא פְּרַעְנִיּוֹת עַל הָאֲמוֹת, שְׁנַאֲמַר: הַכְּרַתִּי גוֹיִם נְשַׁמוּ פְּנוֹתָם וְגוֹי, אֶמְרַתִּי אִךְ תִּירָאִי אוֹתִי תִקְחִי מוֹסֵר (צפניה ג, ו-ז). חֲזַרוּ, מוֹטָב. וְאִם לֹא, מִפְּסִיד מְמוֹנָם, שְׁנַאֲמַר: אֲכַלּוּ זָרִים כָּחוֹ וְגוֹי (הושע ו, ט). אִם חֲזַר, מוֹטָב. וְאִם לֹא, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא רָעָה עַל אַחַת מֵעָרֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר: וְתִלְהַטְהוּ מִסָּבִיב וְגוֹי וְתִבְעַר בּוֹ (ישעיה מב, כה). אִם יִשׁוּבוּ, מוֹטָב. וְאִם לֹא, מַה כְּתִיב: בְּמִדְבַר הַזֶּה יִתְמוּ וְשָׁם יָמָתוּ (במדבר יד, לה). וְאֵל יֹאמֶר אָדָם, לֹא לְמַעַנִי תִבֵּא רָעָה. יִהְיֶה יוֹדַע שְׁיָמוֹת, שְׁנַאֲמַר: יָמוֹתַי כָּל חֲטָאֵי עַמִּי הָאֶמְרִים לֹא תִגִּישׁ וְתִקְדִים בְּעַדֵינוּ הַרְעָה (עמוס ט, ט). בֵּא וְרָאָה כִּמְהָ קֶשֶׁה לְפָנַי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְפִשְׁט יָדָיו בְּבִרְיוֹתָיו. וּמַהוּ עוֹשֶׂה לוֹ. כִּיּוֹן שֶׁהוּא חוֹטֵא לוֹ, תְּחִלָּה פּוֹשֵׁט יָדָיו בְּנִכְסָיו. מִמֵּי אֶת לָמַד. מְנַעְמֵי וּבְנִיָּה וְאֶלִימְלֶךְ בְּעֵלָה שֶׁהִיָּה רֹאשׁ הַדּוֹר. בְּאוֹתָהּ שְׁעָה כִּיּוֹן שֶׁבֵּא הַרְעֵב, מָה עָשָׂה. הַנִּיחַ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁמִמָּה וְהִלֵּךְ לוֹ לְאֶרֶץ מוֹאָב, וְהִיָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹצֵף עָלָיו, שֶׁהִיָּה נִשְׂאֵו שֶׁל דּוֹרוֹ. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵלּוֹ עֲזָבוּ בְנֵי וְהַנִּיחוּ אֶת הָאֶרֶץ שְׁמִמָּה. מַה כְּתִיב שָׁם, וְיָמָת אֶלִימְלֶךְ אִישׁ נְעָמִי (רות א, ג). וְלֹא הִיָּה לְבָנָיו לְלָמַד מֵאֲבֵיהֶם לְחַזֵּר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּמָה עָשׂוּ. אִף הֵם נִשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מוֹאָבִיּוֹת, שֶׁלֹּא הִטְבִּילוּ אוֹתָם וְלֹא גִיְרוּ אוֹתָן. שָׁם הָאֲחַת עֶרְפָּה (שם פסוק ד), שֶׁהִפְכָּה עֶרְף לְחַמוֹתָהּ. וְשָׁם הַשְּׁנִית רות (שם), שֶׁרָאָתָה דְבָרֵי חַמוֹתָהּ. וְיִשְׁבּוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים (שם). כָּל עֶשֶׂר שָׁנִים הִלְלוּ הִיָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְּרָה בָּהֶם, שְׁמָא יַחֲזִרוּ בְּתִשׁוּבָה וְיִשׁוּבוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כִּיּוֹן שֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, הַתְּחִיל לְפִשְׁט יָדָיו בְּמִקְנֵיהֶם וּבְגִמְלֵיהֶם. כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הִרְגִישׁוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, מִיָּד, וְיָמוֹתָיו גַּם שָׁנִיָּהֶם מִחֲלוֹן וְכִלְיוֹן (שם פסוק ה). הָיִי, קֶשֶׁה לְפָנַי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְפִשְׁט יָדָיו בְּאָדָם הַזֶּה. וּמַה הוּא עוֹשֶׂה לוֹ. מִתְּחִיל מְנַכְסִיו מְדַלְדְּלוֹ, וְהוּא מוֹכֵר נְכָסָיו. אָדָם שֶׁהוּא חוֹטֵא, מַה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה. תְּחִלָּה מְבִיא עָלָיו עֲנִיּוֹת וּמוֹכֵר שְׂדֵהוּ. חֲזַר בּוֹ, יָפָה. וְאִם לֹא, מוֹכֵר אֶת עֲצָמוֹ לְעַבְד. מִיָּוֶן, שְׁכָף כְּתִיב: וְכִי יָמוּךְ אַחִיד. חֲזַר בּוֹ, יָפָה. וְאִם לֹא, רָאָה מַה כְּתִיב בְּפִרְשֵׁה שְׁנִיָּה, וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשָׁב. חֲזַר בּוֹ, יָפָה. וְאִם לֹא, וְכִי יָמוּךְ אַחִיד וְנִמְכֹּר לָךְ. כָּל כִּד לָמָּה. עַל שְׁמֶךְ בְּעוֹנוֹת. וּבֵא גוֹאֲלוֹ. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֶלִימְלֶךְ וְשִׁלְמוֹן וּפְלוֹנִי אֶלְמוֹנִי וְאֲבִי נְעָמִי, כָּלֶם בְּנֵי נַחֲשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב. וְאֶלִימְלֶךְ וּמִחֲלוֹן וְכִלְיוֹן, פְּרִנְסֵי הַדּוֹר הָיוּ. וּמִפְּנֵי מָה נְעָנְשׂוּ. מִפְּנֵי שֶׁיִּצְאוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ, שְׁנַאֲמַר: וְתַהוֹם כָּל הָעִיר עֲלֵיהֶם וְגוֹי. וּמָה, הַזֹּאת נְעָמִי. חֲזִיתֶם נְעָמִי שֶׁיִּצְאָת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ, מָה עֲלָתָה לָּהּ. וּבֵא גוֹאֲלוֹ הַקְּרוֹב, זֶה בְּעָז. אִימָתִי, בְּשַׁעַה שְׁמִכְרָה נְעָמִי הַשְּׂדֵה, שְׁנַאֲמַר: חִלְקַת הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר לְאֶחִינוּ וְגוֹי (רות ג, ד). וּבֵא גוֹאֲלוֹ הַקְּרוֹב אֵלָיו זֶה בְּעָז. שְׁכָף נְעָמִי אוֹמְרַת לְכַלְתָּהּ, קְרוֹב לָנוּ הָאִישׁ

(שם ב, ב). באותה שעה הלכה לה רות אצל בעז. אמרה לה חמותה, הנה הוא זרה את גרן השעורים הלילה (שם ג, ב). והוא היה נשיא והיה זורה את השעורים בגרן. אלא שהיה דורו פרוץ בגזל, והיה יוצא לשם לשמור גרנו. אמרה לה, ורחצת וסכת ושמת שמלותיך (שם פסוק ג). ואחרי כן, וירדת הגרן (שם). וירדתי כתיב. מהו וירדתי הגרן. שאמרה לה, זכותי תרד עמך. לכך כתיב: וירדתי הגרן. והיא לא עשתה כן כמו שאמרה לה חמותה. היא אמרה לה, ורחצת וסכת ושמת שמלותיך, ואחרי כן, וירדת הגרן. ומה עשתה רות. לאחר שיירדה לגרן, עשתה כל מה שאמרה לה, שנקמר: ותרד הגרן ותעש ככל אשר צוה חמותה (שם פסוק ו). למה לא עשתה כך. אמרה רות פלטה, הדור פרוץ בעריות, שמא יראו אותי מקשטת ויאמרו שמא זונה היא. לפיכך, ותרד הגרן, ואחרי כן, ותעש ככל אשר צוה חמותה. ויאכל בעז וישת וייטב לבו (שם פסוק ז). מהו וייטב לבו. שעסק בדברי תורה, שנקמר: כי לקח טוב וגו' (משלי ד, ב). וכתוב: לכו לחמו בלחמי וגו' (שם ט, ה). ויבא לשכב בקצה הערמה ויבא בלט (רות ג, ז). מהו בלט. כמו דאמרת הנה היא לוטה בשמלה (ש"א כא, ז). ותגל מרגלתיו ותשכב, ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת (רות ג, ח-ז). מהו וילפת, כמו דאמרת וילפת שמשון את שני עמודי וגו' (שופטים טז, כט). התחיל אותו צדיק לצעק. לפפתו, אמר לה: מי את. ותאמר אנכי רות אמתך (רות ג, ט). אמר לה: ומה באת לעשות כאן. אמרה לו: לקיים את התורה, שנקמר: וכי ימוך אחיך ומכר מאחזתו. אלא עמד וקיים את התורה. אמר לה: הואיל ובאת לקיים את התורה, ליני הלילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל (שם פסוק יג). שהיה לו אח גדול ממנו ושמו טוב. ואם לא יחפץ לגאלך ויגאלתיך אנכי חי ה', שכבי עד הבקר (שם). אמר רבי חנינא, אמרה לו: וכי בדברים אלה מוציאני. אמר לה: חי ה' איני מוציאך בדברים. ובעז עלה השער וישב שם והנה הגואל עובר אשר דבר בעז (שם ט, ד). אמר לו: שב ונביט בתורה מה כתיב שם. לא כך כתיב: וכי ימוך אחיך ומכר מאחזתו. אמר בעז לטוב, חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי, ואני אמרתי אגלה אונד לאמר קנה (שם פסוק ט-ז), שאתה גדול ממני לגאלה. אם תגאל גאל (שם). ויאמר הגואל אל בעז קנה לך (שם ט, ח). באותה שעה, גאל בעז מה שמכרה נעמי. ומהיכן למד בעז. מן הפרשה הזאת, וכי ימוך אחיך ומכר וגו', ועוד מי היה זה. זה ירמיה. בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא, הנה חנמאל בן שלם דדך בא אליך וגו' (ירמיה לב, ז). ויבא אלי חנמאל בן דדי כדבר ה' אל חצר המטרה (שם פסוק ח). מיד קיים ירמיה את הפרשה הזאת, שנקמר: ויאקנה את השדה וגו' (שם פסוק ט). ומהיכן למד. מפרשה הזאת, וכי ימוך אחיך ומכר מאחזתו.

ד וכי ימוך אחיך, אלו ישראל, שנקמר: וימכו בעונם (תהלים קו, מג). ומכר מאחזתו, שנמכרו במדי בימי המן, שלקחן אותו רשע מאחשורוש. ויבא גואלו, זה

מְרַדְכִי. וְגָאֵל אֶת מִמְכַר אַחִיו, שְׂפָסָה אֶת עֲוֹנוֹתֵיהֶם, שְׂפָלָם הָיוּ רְאוּיִם לְהַרְיָגָה. לָמָּה, שְׂאָכְלוּ מִתְבַּשְׂיֵלֵי הַמֶּלֶךְ. מִנִּין, שְׂפָדָה כְּתִיב: וּבְמִלֵּאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה וְגוֹ' [\(אסתר א, ה.\)](#). וְנִתְגַּרְהָ בְּהוֹן הַמֶּן, שְׂנַאָמֶר: הַפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל (שם ט, ז). וּבְזָכוֹת מְרַדְכִי נִצְלוּ, וְנִהְפְּדוּ הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלְטוּ הַיְהוּדִים הַמָּה בְּשִׁנְאֵיהֶם (שם ט, א). הָיוּ, וְגָאֵל אֶת מִמְכַר אַחִיו. דָּבָר אַחֵר, וּבָא גּוֹאֵלוֹ, זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂנַאָמֶר: גּוֹאֲלָם חֲזַק ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ [\(ירמיה נ, לד.\)](#). הַקְּרוֹב אֵלָיו, זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂפָתוֹב בּוֹ, וַיִּרְם קֶרֶן לַעֲמוֹ תִּהְיֶה לְכָל חֲסִידָיו לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קְרוֹבוֹ [\(תהלים קמח, יד.\)](#).

פרשת בחקתי

א [אם](#) בְּחֻקֵּי. זֶה שְׂאָמֶר הַכְּתוּב: אִם חֲרוּצִים יָמִיו מִסִּפְרֵי חַדְשָׁיו אֲתָדָה, חֻקֵּי עֲשִׂיתָ וְלֹא יַעֲבֹר [\(איוב יד, ח.\)](#). מֵהוּ אִם חֲרוּצִים יָמִיו. בְּשַׁעֲהַ שְׂהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרָא עוֹלָמוֹ, חֲרָץ יָמָיו שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, שְׂנַאָמֶר: וְהָיוּ לְאֵתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים [\(בראשית א, יד.\)](#). וּלְמִי נִתְּנָה. לְיִשְׂרָאֵל, שְׂנַאָמֶר: מִגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקֵּי וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל [\(תהלים קמו, ט.\)](#). מִסִּפְרֵי חַדְשָׁיו אֲתָדָה, חֻקֵּי עֲשִׂיתָ וְלֹא יַעֲבֹר. אָמֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אִם עֲשִׂיתָם אֶת חֻקֵּי, אִין הַשְּׁטוֹן נוֹגַע בְּכֶם, שְׂנַאָמֶר: וְלֹא יַעֲבֹר. אָבֵל אִם אֵינְכֶם עוֹשִׂים חֻקֵּי, הָרִי הַשְּׁטוֹן נוֹגַע בְּכֶם, שְׂנַאָמֶר: מִדֵּי עֲבָרוּ יִקַּח אֶתְכֶם וְגוֹ' [\(ישעיה כח, יט.\)](#). חֻקֵּי עֲשִׂיתָ וְלֹא יַעֲבֹר. כִּד אֲמַרְתִּי לְשַׁלְמָה בְּשַׁעֲהַ שְׂשָׂאֵל אֶת הַחֻקֵּי, מָה אֲמַרְתִּי לוֹ, וְגַם אֲשֶׁר לֹא שְׂאֲלַת נִתְּנִי לָךְ גַּם עֲשֶׂה גַם כְּבוֹד [\(מ"א ג, ג.\)](#). אִם תִּקְיִים אֶת הַתּוֹרָה וְאֶת הַחֻקִּים, אִין מִלְּאָדָה הַמְּוֹת נוֹגַע בְּךָ, שְׂנַאָמֶר: וְאִם תִּלְדָּה בְּדַרְכֵי לְשִׁמֹר חֻקֵּי וּמִצְוֹתַי כַּאֲשֶׁר הִלְדָּה דָּוִד אָבִיךָ וְגוֹ' (שם פסוק יד). הָיוּ, חֻקֵּי עֲשִׂיתָ וְלֹא יַעֲבֹר. אָדָם הָרָאוּשׁוֹן אֵלָיו שְׂמַר אֶת הַתּוֹרָה וְאֶת הַמִּצְוֹת שְׂנִתְּנִי לוֹ, לֹא הָיָה מֵת. לְפִיכָדָה כְּתִיב: אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ וְגוֹ'.

ב [אם](#) בְּחֻקֵּי תִלְכוּ. זֶה שְׂאָמֶר הַכְּתוּב: יִמָּאֲסִם אֱלֹהֵי כִי לֹא שְׂמַעוּ לוֹ וְגוֹ' [\(הושע](#)

ט. יז). אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי אֹמְרָתִי, שְׁתִּהְיוּ נְטוּעִים בְּשִׁלְוָה, שְׁנֹאמַר: וְנִטְעַתִּים עַל אֲדָמְתֵם וְגו' (עמוס ט, טו). אִימַתִּי, אִם בְּחֻקְתִּי תִלְכוּ, וְאֶכְלֶתֶם לַחֲמֶכְם לְשִׁבְעָה. אַתֶּם לֹא עֲשִׂיתֶם כֵּן, אֶלֶּא וַיִּחְפְּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֹן עַל ה' (מ"ב יז, ט). אַתֶּם נִתַּתֶּם עָלַי אֲשֶׁר לֹא כֹן, וְאִף אֲנִי נִתַּתִּי עֲלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא כְּתוּב בְּתוֹרָתִי, גַּם כָּל חֲלֵי וְכָל מַכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּב (דברים כח, טא). וּמָה הֵם דְּבָרִים שֶׁלֹּא כֹן נִתַּתֶּם עָלַי. שֶׁכֵּן יִשְׁעִיָּה אָמַר, עֲזָבוּ אֶת ה' נֹאצֵּו אֶת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל (ישעיה א, ד). אֵל תֹּאמַר עֲזָבוּ, אֶלֶּא עֲזָבוּ אֶתִּי, כְּבִיכּוֹל. לָמָּה, אֶלֶּא אֲנִי נִקְרָאתִי, ה', ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן (שמות לד, ו). וּמִפְּנֵי עֲוֹנוֹתֵיכֶם, עֲשִׂיתֶם אוֹתִי לְאֶכְזָרִי, וְהִפַּכְתֶּם מִדַּת רַחֲמֵנוּתִי לְאֶכְזָרִיוֹת, שְׁנֹאמַר: הִיָּה ה' כְּאוֹיֵב בְּלַע יִשְׂרָאֵל (איכה ב, ה). וְכֹן הוּא אוֹמֵר, וְהִמָּה מָרוּ וְעֲצָבוּ אֶת רוּחַ קְדוֹשׁוֹ, וַיִּהְפֹּד לָהֶם לְאוֹיֵב, הוּא נִלְחַם בָּם (ישעיה סג, ג). לְפִיכֹךְ אָמַר הוֹשֵׁעַ, מִי גָרַם לָכֶם כָּל כֹּךְ. עַל אֲשֶׁר לֹא שָׁמַעְתֶּם, יִמְאָסֶם אֱלֹהֵי כִי לֹא שָׁמְעוּ לוֹ (הושע ט, יז). וְכַתִּיב: וּבְגוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְגְּיעַ (דברים כח, טה). דְּבַר אַחֵר, אִם בְּחֻקְתִּי תִלְכוּ, וְנִתַּתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתְכֶם. וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ, וְנִתַּתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כְּפִרְזֵל. וְכֹן הוּא אוֹמֵר, עַל כֵּן עֲלֵיכֶם כְּלָאוּ שְׁמִים מְטָל, וְהֶאֱרַץ כְּלָאָה וְבוֹלָה (חגי א, ג), שֶׁבְּשִׁבִיל עֲוֹנוֹתֵיכֶם אִף הָאֲמוֹת לֹקִין. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵלּוּ הָיוּ יוֹדְעִין הָאֲמוֹת שֶׁבְּשִׁבִיל עֲוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם לֹקִין, הָיוּ מַעֲמִידִין לָהֶם שִׁנֵּי אִיסְטֹרְטִיוֹטִין לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כְּדֵי שִׁישְׁמְרוּ אֶת הַתּוֹרָה וְשֶׁלֹּא יִחְטְאוּ. וְלֹא דָּגַן שֶׁאֵין הָאֲמוֹת מְשַׁמְרִין אֶת יִשְׂרָאֵל, אֶלֶּא עוֹד הֵן מְבַטְלִין אוֹתָן מִן הַמִּצְוֹת. שָׂאֵם יִחְטְאוּ, כָּל הָעוֹלָם לֹקֶה, שְׁנֹאמַר: עַל כֵּן עֲלֵיכֶם כְּלָאוּ שְׁמִים מְטָל. וְאִם אֵינֶם חוֹטְאִין, כָּל הָעוֹלָם מִתְבָּרֵךְ בְּשִׁבִילֵם, שְׁנֹאמַר: וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֵךְ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ (בראשית כו, ד). וְאָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחָה, אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשְּׁמַיִם דְּבַרְתִּי עִמָּכֶם, לֹא תַעֲשׂוּן אֶתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב (שמות כ, יט-כ). שָׂאֵם תִּחְטְאוּ, אֵינִי עוֹנֶה אֶתְכֶם, שְׁנֹאמַר: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ, כֹּן יִקְרָאוּ וְלֹא אֲשַׁמְעַ (זכריה ז, ג). לְכֹךְ, לֹא תַעֲשׂוּן אֶתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף (שמות כ, כ).

אם בְּחֻקְתִּי תִלְכוּ. זֶה שְׁאָמַר הַכְּתוּב: חֻקְמוֹת בְּחוּץ תִּרְנֶה בְּרַחֲבוֹת תִּתֵּן קוֹלָה (משלי א, כ). שְׂאֵל רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי אֶת רַבִּי יוֹנָתָן בֶּר אֶלְעָזָר, שֶׁהִיָּה עוֹמֵד בְּשׁוּק. אָמַר לוֹ: שְׁנֵה לִי פֶרֶק אֶחָד. אָמַר לוֹ: לֵךְ לְבֵית הַלְמוּד וְאֲנִי אֶשְׁנֶה לְךָ שֵׁם. אָמַר לוֹ: רַבֵּנּוּ, לֹא כֹךְ לְמַדְתֶּנוּ, חֻקְמוֹת בְּחוּץ תִּרְנֶה. אָמַר לִיהּ יוֹדֵעַ אֶתְהָ לְקָרוֹת, וְאֵין אֶתְהָ יוֹדֵעַ לְשָׁנוֹת. מַהוּ חֻקְמוֹת בְּחוּץ תִּרְנֶה, בְּחוּצָה שֶׁל תּוֹרָה. אָמַר לוֹ: הַמְרַגְלִית הֵיכָן נִמְכָּרֶת הִיא, לֹא בְחוּץ. אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיוֹת הֵיכָן הֵן נִמְכָּרוֹת, לֹא בְמִקּוֹם הַיְדוּעַ. אֵין מוֹלִיכִין אוֹתָן לְבַעֲלֵי יְרֻקוֹת וּבְצָלִים וְשׁוּמִים, אֶלֶּא בְמִקּוֹם סוּחְרִים, אֶלֶּא לֹא בְחוּץ. כֹּךְ הַתּוֹרָה, בְּחוּץ הִיא נִאֲמָרֶת, שְׁנֹאמַר: חֻקְמוֹת בְּחוּץ תִּרְנֶה בְּרַחֲבוֹת. מַהוּ בְּרַחֲבוֹת. בְּמִקּוֹם שְׁמֵרְחִיבִין וְהֵיכָן מְרַחֲבִין לָהּ. בְּבֵתִי כְּנִסְיוֹת

ובבתי מדרשות. לך נאמר: ברחובות תתן קולה. בראש המיות תקרא [\(משלי א, כא\)](#), בראש המיות היא קראה. כיצד, מראשה של תורה, כמה אכלוסין היא מאבדת. דור המבול, דור הפלגה, דור סדום. הוי, בראש התורה היא קראה. הוי, בראש המיות תקרא. בראש, מנת היא קראה באדם הראשון, שנאמר: כי ביום אכלך ממנו מות תמות [\(בראשית ב, יז\)](#). הוי, בראש המיות תקרא. בפתחי שערים בעיר [\(משלי א, כא\)](#). בראשונה היו עושין בתי פנסיות בגבהה של עיר, לקיים מה שנאמר: בפתחי שערים בעיר אמריה תאמר [\(שם\)](#). אם אמרת בדברי תורה, לא תאמר כבר אמרתי, אלא חזר ואמר. שפך כתיב: אמריה תאמר. אמר רבי אבא, אומרת הטובה, ואומרת הרעה. אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו, ונתתי גשמיכם בעתם, זו הטובה. ואם לא תשמעו, ונתתי שמיכם כברזל, זו הרעה. דבר אחר, אם בחקתי תלכו. מה כתיב שם, ונתתי משפני בתוככם. אם תקימו מצותי, מניח אני את העליונים וארד ואשכן ביניכם, שנאמר: ושכנתי בתוך בני ישראל [\(שמות כט, מה\)](#). שעל מנת כן יצאו ממצרים, שיעשו את המשפן ותשרה שכנה ביניהם, שנאמר: וידעו כי אני ה' אלהיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם [\(שם פסוק מו\)](#). ואם יעשו רצוני, אין שכנתי זזה מביניהון. למה, אמר רבי אמי, נתאנה הקדוש ברוך הוא, כשם שיש לו דירה למעלה, שיהא לו כד דירה למטה. שפך הוא אומר לאדם הראשון, אם זכית, כשם שאני מלך על העליונים, כך אעשה אותך מלך על התחתונים, שנאמר: ויקח ה' אלהים את האדם [\(בראשית ב, טו\)](#). אין לשון ויקח אלא לשון עלוי, כמה שנאמר: ותקח האשה בית פרעה [\(שם יב, טו\)](#). וכן הוא אומר, ותלקח אסתר אל בית המלך [\(אסתר ב, ח\)](#). והוא לא עשה כן, אלא כיון שחטא, סלק שכנתו ממנו. כיון שעמדו ישראל, אמר להם הקדוש ברוך הוא, לא יצאתם ממצרים אלא על מנת שתעשו לי משפן ואשרה שכנתי ביניכם, שנאמר: ועשו לי מקדש. וכך אמר לשלמה, הבית הזה אשר אתה בונה וגו' [\(מ"א א, יב\)](#), ושכנתי בתוך בני ישראל וגו' [\(שם פסוק יג\)](#). אם שוב תשבון אתם ובניכם מאחרי, והכרתי את ישראל מעל פני האדמה [\(שם ט, ו-ז\)](#). למה, שהו תנאין ביני לבניכם, שנאמר: אם בחקתי תלכו וגו', ואם לא תשמעו לי. מה כתיב שם, והשימותי את מקדשיכם. מה עשה שלמה. הרבה לו נשים וסוסיים. וכתיב: ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו [\(שם יא, ד\)](#). אמר לו הקדוש ברוך הוא, אני נתתי לך את התורה לעשות את מצותיה, וראית תנאים שהתניתי לך בה. וכתיב: לשלמה, אלהים משפטיד למלך תו [\(תהלים עב, א\)](#). וכתיב: יעו אשר היתה זאת עמך ולא שמרת בריתי וחקתי [\(מ"א יא, יא\)](#). ומה אני עושה. כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם [\(ישעיה נה, יא\)](#). עמד מנשה ועשה את הצלם והכניסו לבית קדש הקדשים, שנאמר: וישם את פסל הסמל אשר עשה בבית [\(דח"ב לג, ז\)](#). והקדוש ברוך הוא קרא אל ירמיהו ואמר לו: גם תנין חלצו שד הניקו גוריהן [\(איכה ד, ג\)](#). התנין הזה פשהו בא לינק את אמו, היא רואה אותו מרחוק וחולצת שדיה בשביל שיינק, ולא יראה שדיה מכסין שלא יינק. ובני לא עשו כן, אלא כשראו אותי

נכנס לבית, בא מנשה והכניס שם את הצלם, כדי להוציאנו משם. בתחלה עשה לו פרוץ אחד והעמידו למערב, כבכול, היתה השכינה הולכת לזוית אחרת מקום שלא נראה הפסל. כשראה מנשה כך, עשה לו ארבעה פרוצין, שיראה השכינה ויסתלק, שנאמר: כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס [\(ישעיה](#) [כח. ב\)](#). הוי אומר, שאף לא כתנין חלצו שד. אמר הקדוש ברוך הוא, מה אני עושה פאו, אלך אשובה אל מקומי [\(הושע ה. טו\)](#). אלכה ואשובה אין פתיב אלא אלך אשובה. שאלו היה פתוב אלכה ואשובה, לא היתה להם לישראל תקנה. אלא אמר להם הקדוש ברוך הוא, אף על פי שאני הולך, יעשו תשובה ואני חוזר. לכך פתיב: אלך אשובה אל מקומי עד אשר יאשמו ויבקשו פני, בצר להם שחרנני [\(הושע ה. טו\)](#). ומתוך צרה הבאה עליהם, יעשו תשובה ואני חוזר ויבקשו פני, שנאמר: בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה [\(דברים ד. ט\)](#), ואחרי כן אני מחזיר להם שכינתי. רבי יהודה אומר, אם אין ישראל עושים תשובה, אין נגאלין, שנאמר: בשובה ונחת תושעון [\(ישעיה ל. טו\)](#). רבי שמעון אומר, בין עושים תשובה ובין אין עושים תשובה, כיון שהגיע הקץ, מיד נגאלין, שנאמר: אני ה' בעתה אחישנה [\(שם ס, כב\)](#). רבי אלעזר אומר, אם אין עושים תשובה מעצמן, הקדוש ברוך הוא מעמיד עליהם מלך רע שגזרותיו קשות כהמן ומשתעבד בהן, ומתוך כך עושים תשובה, שנאמר: כי יבוא כנהר צר, רוח ה' נססה בו [\(שם נט, יט\)](#). באותה שעה, ובא לציון גואל [\(שם פסוק ט\)](#).

ד וידבר ה' אל משה דבר אל בני ישראל איש כי יפליא נדר. זה שאמר הכתוב: כי מי בשחק יערך לה' [\(תהלים פט. ז\)](#). אמר הקדוש ברוך הוא, מי שהוא עושה כמעשי, יהא דומה לי. אמר רבי לוי, משל למלך שבנה מדינה והדליק בה שני פנסין, והיו כל אלו אוכלסין קוראין לו אגוסטא. אמר המלך, כל מי שבנה מדינה כזאת והדליק בה שני פנסין כשם שהדלקתי קראו לו אגוסטא ואיני מקנא בו. כך, הקדוש ברוך הוא עשה את השמים ונתן שם שני פנסין שיהיו מאירין את העולם, חמה ולבנה, שנאמר: ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ [\(בראשית א. יז\)](#). אמר הקדוש ברוך הוא, מי שיכול לעשות כשני מאורות הללו שיהיו מאירין לעולם, יהא שוה לי, שנאמר: כי מי בשחק יערך לה' [\(תהלים פט. ז\)](#). אם יערך שני פנסין אלו, ידמה לי. ואין יערך אלא אורה, שנאמר: על המנורה הטהורה יערך [\(ויקרא כד. ד\)](#). הוי, כי מי בשחק יערך לה'. זה שאמר הכתוב: שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה [\(ישעיה מ. כו\)](#), ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש [\(שם פסוק כה\)](#). אל תהי קורא יאמר אלא אמר לו קדוש, כשם שנאמר: אל קדוש [\(שם יז, יז\)](#). דבר אחר, כי מי בשחק יערך לה'. אמר רבי אבון הלוי, מי כמוך מאיר עיני חשוכים, כענין שנאמר: על המנורה הטהורה יערך. דבר אחר, כי מי

בשחוק יֵעָרֵף לָהּ. אָמַר רַבִּי אֲבוּן הַלְוִי, מִי כְמוֹד מְלַבֵּישׁ עֲרוּמִים וְכוּ'. דָּבַר אַחֵר, מִי כְמוֹד זֶן אֶת הָרַעֲבִים. וְאִין יֵעָרֵף אֶלָּא מְזוּן, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּיּוֹם הַשְּׁבִיט וְגו' (ויקרא כד, ח). וְכַתִּיב: וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְאֶחָיו (שם פסוק ט). דָּבַר אַחֵר, כִּי מִי בִשְׂחָק יֵעָרֵף לָהּ. בְּשַׁעֲהָ שֶׁבִקֵּשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָרָא אֶת הָעוֹלָם וּבִקֵּשׁ לְבָרָא אֶת הָאָדָם, הָיוּ מְלַאֲכֵי הַשְּׂרָת אוֹמְרִים: מָה אָנוּשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ (תהלים ח, ה), מָה אֶתָּה מְבַקֵּשׁ מִן הָאָדָם הַזֶּה. אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּמִי מְקַיֵּם מִצְוֹתַי וְחֻקְתַּי וְתוֹרוֹתַי. אָמְרוּ לוֹ: אָנוּ מְקַיְמִין תּוֹרָתְךָ. אָמַר לָהֶם: כְּתִיב בָּהּ, זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם כִּי יָמוּת בְּאֶהֱל (במדבר יט, יד), וְאַתֶּם אִין בִּינִיכֶם מֵתִים. כְּתִיב בָּהּ, אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר (ויקרא יב, ב), וְאַתֶּם אִין בְּכֶם יוֹלְדֵת. כְּתִיב בָּהּ, אֶת זֶה תֹאכְלוּ (שם יא, כא), אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ (שם פסוק ד), וְאַתֶּם אִין בִּינִיכֶם אֲכִילָה. הָיוּ, אִין הַתּוֹרָה יֵצֵאת אֶצְלָכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִמְצָא בְּאֶרֶץ חַיִּים (איוב כח, יג). כִּיִּן שֶׁאֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיַּעֲשׂוּ לוֹ מִשְׁכָּן וּמִזְבֵּחַ הָעוֹלָה, הַתְּחִילוּ מִקְרִיבִין בְּתוֹכֹו. הַתְּחִיל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִוָּה כְּמָה מְצוֹת עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר, וְהוּ עוֹשֵׂין. הַתְּחִיל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמְלַאֲכֵי הַשְּׂרָת, כִּי מִי בִשְׂחָק יֵעָרֵף לָהּ, כְּשֶׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹרְכִין לִי, שֶׁהֵיטֵם אוֹמְרִים לִי, מָה אָנוּשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ (תהלים ח, ה). עוֹרְכִין לִי קְרִבְנוֹת, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: יֵעָרֵף הַכֹּהֵן אוֹתָם (ויקרא א, יב), עַל מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה (שם ד, ט). עוֹרְכִים לְפָנַי שְׁלַחְנוֹת, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: בַּיּוֹם הַשְּׁבִיט בַּיּוֹם הַשְּׁבִיט יֵעָרְכֵנוּ לְפָנַי ה' (שם כד, ח). אוֹ יֵשׁ בִּינִיכֶם עָרֵף נְפֹשׁוֹת כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ כִּי יִפְלֵא נֶדֶר בְּעָרְכֶךָ נְפֹשׁוֹת לָהּ. הָיוּ, כִּי מִי בִשְׂחָק.

ה דָּבָר אַחֵר, אִישׁ כִּי יִפְלֵא נֶדֶר בְּעָרְכֶךָ נְפֹשׁוֹת. זֶה שֶׁאֲמַר הַכְּתוּב: פְּרִי צְדִיק עַץ חַיִּים וְלִקְחַת נְפֹשׁוֹת חֲכָם (משלי יא, ט). אִם יְהִי אָדָם צְדִיק, וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא צְדִיק וְאִינוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אִין בְּגִדוֹ כְּלוּם. אֶלָּא, פְּרִי צְדִיק עַץ חַיִּים, זֶו תּוֹרָה, שֶׁמִּתּוֹדָּ שֶׁהוּא בֵּן תּוֹרָה, הוּא לְמַד הֵיאָד לִקְחַת נְפֹשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִקְחַת נְפֹשׁוֹת חֲכָם. שֶׁאִם יִזְדַּר לְעָרֵף נְפֹשׁוֹת, הוּא לְמַד מִן הַתּוֹרָה הֵיאָד עוֹשֶׂה. וְאִם אִין בְּגִדוֹ תּוֹרָה, אִין בְּגִדוֹ כְּלוּם. כִּן אֶת מוֹצֵא בִּיפְתָח הַגְּלֻעָדִי, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בֵּן תּוֹרָה, אֲבָד אֶת בֵּיתוֹ. אִימְתִי, בְּשַׁעֲהָ שֶׁנִּלְחַם עִם בְּנֵי עַמּוֹן, וְנִדְרַת בְּאוֹתָהּ שַׁעֲהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּזְדַּר יִפְתָּח נֶדֶר וְגו', וְהָיָה הַיּוֹצֵא וְגו', וְהָיָה לָהּ וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה (שופטים יא, ל-לא). בְּאוֹתָהּ שַׁעֲהָ הָיָה עָלָיו כְּעַס מִן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אָמַר, אֵלּוּ יֵצֵא מִבֵּיתוֹ כְּלָב אוֹ חִזִּיר אוֹ גָּמֶל, הָיָה מִקְרִיב אוֹתוֹ לְפָנָי. לְכָד זָמַן לוֹ בֵּיתוֹ. כָּל כָּד לָמָה. כְּדִי שֶׁיִּלְמְדוּ כָּל הַנוֹדְרִים, הַלְכוֹת נְדָרִים וְקוֹנְמוֹת, שֶׁלֹּא לְנַהֵג טְעוֹת בְּנְדָרִים. וְהֵינָה בֵּיתוֹ יוֹצֵאת לְקָרְאָתוֹ, וְיְהִי כְּרִאוֹתוֹ אוֹתָהּ וְיִקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר אֶהְיָה בְּתִי וְגו', וְאֲנִי פְצִיתִי כִּי אֶל ה' וְלֹא אוֹכֵל לְשׁוֹב (שם פסוק לד-לה). וְהֵלֵא פְנִחַס הָיָה שָׁם, וְהוּא אוֹמֵר לֹא אוֹכֵל לְשׁוֹב. אֶלָּא פְנִחַס אָמַר, אֲנִי כֹהֵן גְּדוֹל כִּיִּן פְּנִחַס אֶצֶל עִם הָאֶרֶץ. יִפְתָּח אָמַר, אֲנִי

ראש שופטי ישראל ראש הקצינים, אשפיל עצמי ואליך אצל הדיוט. מבין תרויהון אבדת ההיא עלובתא מן עלמא. ושניהם נתחייבו בדמיה. פנחס, נסתלקה ממנו רוח הקדש, יפתח, נתפזרו עצמותיו, שכן פתיב: ויקבר בערי גלעד (שם יב, ז). כיון שבקש לקרבה, היתה בוכה לפניו. אמרה לו בתו, אבי, יצאתי לקראתך בשמחה ואתה שוחט אותי. שמא כתב הקדוש ברוך הוא בתורה שיהו ישראל מקריבין לפני הקדוש ברוך הוא נפשות אדם. אין פתיב בתורה, אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה (ויקרא א, ב), מן הבהמה ולא מן בני אדם. אמר לה: בתי, נדרתי, והיה היוצא אשר יצא והעליתיהו עולה. שמא כל הנודר וכל הוא שלא לשלם נדרו. אמרה ליה, והרי יעקב אבינו שנדר ואמר, כל אשר תתן לי עשר וגו' (בראשית כח, כב), ונתן לו הקדוש ברוך הוא שנים עשר בנים, שמא הקריב להקדוש ברוך הוא אחד מהם. ולא עוד אלא חנה, שאמרה, ותדר נדר ותאמר, ה' צבאות אם ראה תראה וגו' (ש"א א, יא), שמא הקריבה את בנה לפני הקדוש ברוך הוא. כל הדברים האלה אמרה לו: ולא שמע לה. כיון שראתה שלא שמע לה, אמרה לו: הניחני וארד אצל בית דין, שמא ימצאו פתח לנדרך. שנאמר: הרפה ממני שנים חדשים ואלכה וירדתי על ההרים וגו' (שופטים יא, לו). אמר רבי זכריה, וכי יש אדם יורד על ההרים, והלא בני אדם עולים להרים. מהו וירדתי על ההרים. אלו סנהדרין, כמה שנאמר: שמעו הרים את ריב ה' (מייכה ו, ב). הלכה אצלם ולא מצאו פתח ליפתח להתיר לו את נדרו, בעון אותו ששחט משבט אפרים. ועליו הוא אומר, גבר רש ועשק דלים מטר סוחף ואין לחם (משלי כח, ג). גבר רש ועשק דלים, זה יפתח, שהיה רש בתורה כגורפו של שקמה, שהיה עשק את הדלים, שנאמר: ויאמרו לו אמר נא שבלת ויאמר סבלת ולא יכין לדבר כן (שופטים יב, ג), והיה שוחטן. לפיכך, מטר סוחף ואין לחם, שהיה לו מי שיתיר את נדרו, אלא ואין לחם, שהעלים הקדוש ברוך הוא מהם את ההלכה, שלא ימצאו פתחו להתיר לו את נדרו. עלה ושחטה. ורוח הקדש צוחת, נפשות הייתי רוצה שתקריב לפני אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי (ירמיה יט, ח). אשר לא צויתי לאברקהם שישחט את בנו, אלא אמרתי לו, אל תשלח ידך (בראשית כב, יב), להודיע לכל האמות חבתו של אברהם, שלא חשך את יחידו ממני, לעשות רצון בוראו. ולא דברתי ליפתח להקריב את בתו. רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש. רבי יוחנן אמר, דמים היה חגיב, כענין שפתוב בערכיו. ורבי שמעון בן לקיש אמר, ולא פלוס, שהתנה על דבר שאי אפשר להקריב, ולא היה עליו פלוס. ולא עלתה על לבי, זה מישע מלך מואב, שפתוב בו בשעה שנפל ביד מלך ישראל, ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה (מייב ג, כז). מי גרם למישע שיקריב את בנו. על שלא היה בן תורה. שאלו קרא בתורה, לא אבד את בנו, שפתוב בתורה, איש כי יפליא נדר, והיה ערף הזכר, ואם נקבה היא וגו' (ויקרא כז, ב-ד). הוי, ולוקח נפשות חכם (משלי יא, ט).

ו דָּבַר אחר, איש כי יפליא נדר. אף האמות אומרים: במה אקדם ה' אפף לאלהי מרום, הירצה ה' באלפי אילים, ברבבות נחלי שמן, האתן בכורי פשעי, פרי בטני חטאת נפשי [\(מיכה ו, ו-ז\)](#). אמר להם הקדוש ברוך הוא לאמות העולם, בניכם אתם מבקשין להקריב לפני. איני מבקש לא בניכם ולא קרבנותיכם, אלא לבני נתתי פרשת קרבנות ופרשת ערכין, שקרבנותיהם חביבים לפני. וכן הוא אומר, טוב מעט לצדיק וגו' [\(תהלים לו, זט\)](#). תדע לך, תחלתו של ספר, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה' [\(ויקרא א, ב\)](#). מכם, ולא מהאמות. וסופו של ספר, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפליא. וכן הוא אומר, מגיד דבריו ליעקב וגו' [\(תהלים קמו, יט\)](#). אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל, אם אתם מביאין לפני ערכים שלכם, מעלה אני עליכם, כאלו נפשותיכם הקרבנתם לפני. לך נאמר: איש כי יפליא נדר. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בזכות הערכין אני מציל אתכם מגיהנם. אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, היו מעריכין לפני את נפשותיכם, אני מציל אתכם מעריכת גיהנם, שנאמר: כי ערוך מאתמול תפתה [\(ישעיה ל, ג\)](#). ואערך לפניכם שלחן. הוא שאמר דוד, תערך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי פוסי רונה [\(תהלים כג, ה\)](#). אמן וכו' יהי רצון.

ויקרא.

ספר

סליק